

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

1 Soproni Szemle. A Soproni Városszépítő Egyesület helytörténeti folyóirata.

Ödenburger Rundschau, Lokalhistorische Quartalschrift,

Redaktion: Katalin Szende

Alapította Heimler Károly.

Megjelenteti a Soproni Szemle Alapítvány, Sopron Megyei Jogú Város támogatásával.

Felelős kiadó Dr. Ádám Antal.

Megjelenik évente 4 alkalommal, összesen 24 ív terjedelemben.

További támogatónk:

Autoliv Kft.

SZERKESZTŐSÉG

Askercz Éva, Dominkovits Péter, Hiller István, Kücsán József, Németh Ildikó,
Szende Katalin felelős szerkesztő, Turbuly Éva, Varga Imréné titkár, Vass Balázs technikai szerkesztő

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Bircher Erzsébet, Domonkos Ottó, Gimesi Szabolcs,
Gömöri János, Hárs József, Horváth Zoltán, Kubinszky Mihály, Metzl János,
Molnár László, Pápai László, Sarkady Sándor

Postacím: 9401 Sopron, Fő tér 1. (Pf. 82.)

Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Magyar Posta Hírlapelőfizetési és Elektronikus Postaigazgatóság (HELP) Irodájában (1900 Budapest, Lehel út 10/a), a Soproni Levéltárban (9400 Sopron, Fő tér 1.) valamint kedvezményes áron, az egyesületi díjjal kombinálva minden év végén a Soproni Városszépítő Egyesületnél (9400 Sopron, Új u. 4.) 1 300 Ft-ért.

Előfizetési díj 2003-ra egy évre 1 200 Ft, egyes szám ára 300 Ft.

Régebbi évfolyamok és példányok (1956-tól) a Soproni Levéltárban illetve a Nyugat-Magyarországi Egyetem Növénytan Tanszékén (Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4. főépület, magaspöldszint) kaphatók.

A Soproni Szemle Alapítványt támogatni szándékozók részére csekk kérhető az alapítvány kuratóriumának postacímén (9401 Sopron, Pf. 5.).

Készült a Hillebrand Nyomda Kft. Üzemében (9400 Sopron, Csengery u. 51.). Felelős vezető Hillebrand Imre.

HU ISSN 0133 – 0748

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM /

TARTALOMJEGYZÉK
INHALTSVERZEICHNIS

KORTÖRTÉNET ÉS VÁROSTÖRTÉNET I.
ZEITGESCHICHTE UND STADTGESCHICHTE I.

Boronkai Szabolcs: Az 1921. évi soproni népszavazás a korabeli sajtó tükrében 1. rész
Szabolcs Boronkai: Die Ödenburger Volksabstimmung 1921 im Spiegel der zeitgenössischen Presse 1. Teil. 3

Tóth Imre: A konszenzus művészete – avagy a diplomácia technikái a nyugat-magyarországi kérdés kezelésében (1922–1929)
Imre Tóth: Die Kunst des Konsenses – oder Methoden der Diplomatie bei der Verwaltung der westungarischen Frage (1922-1929) 20

Keizler Kálmán: Sopron újjáépítése a II. világháború után
Kálmán Keizler: Organisation, finanzieller Hintergrund und die ersten Schritte bei dem Neubau von Ödenburg nach dem II. Weltkrieg 40

Hámori Gábor: A soproni környezetvédelem történetének vázlatja és a Castanea környezetvédelmi egyesület krónikája
Gábor Hámori: Die Chronik des Umweltschutzvereines Castanea 58

SOPRONI ARCOK
ÖDENBURGER GESICHTE

Baranyai Lenke: A Munczy család
Lenke Baranyai: Die Familie Munczy 70

Sági Ferenc: Felsőbüki Nagy Pál emlékezete 78
Ferenc Sági: Gedenken an Pál Felsőbüki Nagy

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE
KULTURELLES LEBEN IN ÖDENBURG

Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület 2002.
évi tevékenysége 80
Mihály Kubinszky: Die Tätigkeit des Ödenburger
Stadtverschönerungsvereines
im Jahre 2002

SOPRONI KÖNYVESPOLC
BÜCHERSCHAU

Lökkös János: Trianon számokban. Az 1910. évi népszámlálás
anyanyelvi adatainak elemzése a történelmi Magyarországon.
Budapest, 2000. (ism. Tóth Imre) 82
Imre Tóth: János Lökkös: Trianon in Zahlen. Analyse der
Muttersprache
betreffenden Daten der Volkszählung in 1910 in dem
historischen Ungarn. Budapest, 2000

Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája a 2001. évre 85
Márta Mastalír-Zádor: Die Bibliographie von Ödenburg für
das Jahr 2001

KÖZLEMÉNYEK
MITTEILUNG

A Soproni Szemle Alapítvány közleményei 111
Mitteilungen der Ödenburger Rundschau Stiftung

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I.

---

3 Kortörténet és várostörténet I.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Boronkai Szabolcs: Az 1921. évi

Boronkai Szabolcs: Az 1921. évi soproni népszavazás a korabeli sajtó tükrében 1. rész

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Boronkai Szabolcs: Az 1921. évi soproni népszavazás a korabeli sajtó tükrében 1. rész / 1. Források és módszerek

1. Források és módszerek¹⁽¹⁾

Dolgozatom célja, hogy minél árnyaltabb képet adjon arról, hogyan látta a korabeli közvélemény a soproni népszavazást és az odavezető utat a bécsi és a budapesti, illetve a helyi sajtó tükrében. Míg a helyi sajtót a maga teljességében igyekeztem feldolgozni, addig az országos lapoknál terjedelmi okokból válogatni kellett. Ennek szempontja a politikai sokszínűség volt, tehát mindkét országban a mértékadó véleményeket tükröző újságokat választottam. Így három-három országos napilapot dolgoztam fel: Bécsben a liberális *Neue Freie Presse*-t, a szociáldemokrata *Arbeiter-Zeitung*-ot és a keresztényszociális *Reichspost*-ot, Budapesten pedig a politikailag semleges, polgári *Az Est*-et, a szociáldemokrata *Népszava*-t és a keresztény-nemzeti szellemiségű *Új Nemzedék*-et.²⁽²⁾

A *Neue Freie Presse* a kor legszínvonalasabb osztrák lapjának számított. A *Neues Wiener Tagblatt* után a második legnagyobb példányszámmal rendelkezett. Németbarát beállítottságú, de mérsékelt és politikailag semleges napilap. Magyarországgal szemben elfogulatlan, bár 1921 augusztusától fogva egyre ellenségesebb. A politika mellett nagy súlyt fektetett a gazdasági hírekre. Főszerkesztője Moritz Benedikt. Az *Arbeiter-Zeitung* alcíme szerint az osztrák szociáldemokrácia lapja. Nemzetközi (munkás)szolidaritás, pacifizmus és a keresztényszocializmus elutasítása jellemző rá. Az Anschluss híve, Magyarországgal szemben ellenséges. Ugyanakkor ez az újság veszi a legkomolyabban a népek önrendelkezési jogát. Főszerkesztője Friedrich Austerlitz. A *Reichspost*-ot a keresztényszociális mozgalom alapította, ennek megfelelően fellép a szociáldemokrácia, a liberalizmus, de a keresztény konzervativizmus ellen is. Enyhén antiszemita, valamint legitimista beállítottságú. Híve a Duna-menti kisállamok valamiféle újraegyesítésének, de az Anschlussnak nem. Magyarországgal kifejezetten barátságos, ezért a magyar sajtó mint józan lapot emlegeti. 1921 augusztusa után azonban álláspontja megváltozik. Főszerkesztője Friedrich Funder.³⁽³⁾

A magyar lapok csak a Tanácsköztársaság bukása után, 1919 szeptemberében indultak (újra). Általában színvonaluk alacsonyabb volt az osztrák újságokénál, sok hírt csak több napos késéssel hoztak, erőteljes állami ellenőrzés alatt álltak (gyakori a fehér vagy kiikszelt, cenzúrázott hasáb), ugyanakkor folyamatosan idéztek a bécsi sajtóból, hivatkoztak rá és vitatkoztak vele. Az *Est* Miklós Andor Est-konzernjének „zászlóshajójaként” talán a legmeghatározóbb budapesti, polgári napilapnak számított. Az ellenforradalom hatására átveszi a nemzeti tematikát, és támogatja Horthyt, de nem tekinthető a kurzus lapjának. A korszak legszínvonalasabb szerkesztett újságja, egységes szerkezettel, vezércikkkel, részletes gazdasági és törvénytudósításokkal. A *Népszava* a szociáldemokrata párt orgánuma, ennek megfelelően az ellenforradalom légkörében nagyon nehéz körülmények között készült. Szerkesztőségét a különítményesek feldúlták, 1920. februárban két munkatársát, Somogyi Bélát és Bacsó Bélát megölték. Ennek megfelelően kezdetleges szerkezetű, nagyon kevés önálló hírt közlő, és alapvetően belpolitikai érdeklődésű lap. Ausztriával az ideológiai rokonság miatt barátságos. Főszerkesztője Vanczák János. Az *Új Nemzedék*-et a

katolikus egyház által alapított Központi Sajtóvállalat adta ki. Mindenki kurzuslapnak tekintette, de ugyanúgy cenzúrázták, mint a liberális és baloldali lapokat. Szerkesztési színvonala nem éri ugyan el *Az Est*-ét, de jóval felülmúlja a *Népszavá*-ét. Nacionalista, klerikális, antiszemita és meglehetősen patetikus hangvételű lap, a „vörös” Béccsel szemben gyakran uszító hangvételű. Főszerkesztője kezdetben Milotay István, aki azonban 1920. decemberben egy még jobboldalibb lapot alapít (*Magyarság*), helyét Cavalier József, majd 1921-ben Szabó László veszi át.⁴⁽⁴⁾

Sopron az egész időszak alatt magyar fennhatóság alatt állt, de a nemzetiségi ösztétételnek megfelelően magyar és német nyelvű lapokkal is rendelkezett. A helyi lapok politikailag nem egyértelműen elkötelezettek, szolidan támogatták a kurzust, pl. a kommunistaellenesség jellemző rájuk. Meglepően rosszul tájékozottak a helyi kérdésekben is, nagyon gyakran bécsi és budapesti lapok előző napi híreit veszik át. 1921. november 29-ig a magyar hatóságok, utána pedig az antant által Sopronban felállított Tábornoki Bizottság cenzúrázta őket. Ez utóbbi feladata volt Nyugat-Magyarország átvétele Magyarországtól, és átadása Ausztriának, illetve később a népszavazás lebonyolítása.

A *Sopronvármegye* – mint a címe is jelzi – nem csupán a város lapja. Ennek megfelelően rendszeresek a vidéki hírek is. Félig-meddig hivatalos újságként meglehetősen rendszerhű álláspontot képvisel. A *Soproni Hírlap* alcíme szerint „Keresztény politikai napilap”, ami természetesen politikai kereszténységet és ezzel együtt elég nyilvánvaló antiszemizmust jelent. Szintén „félhivatalos” újság, kiadója 5 mögött pl. a megye főispánja, Simon Elemér áll. Gyakran cikkezik a bolsevik rémuralomról, illetve Károlyi és a szabadkőművesek ellen. Az *Oedenburger Zeitung* a város legrégebbi lapja, 1868-ban alapították (akkor még *Oedenburger Nachrichten* néven). Nagyon visszafogott, szinte kizárólag a tényekre szorítkozik, a bizonytalanabb értesüléseket nem is közli. 1919-20-ban jobbra magyarbarát, majd egy tulajdonosváltást követően 1921-ben egyre távolságtartóbb a magyar nemzeti állásponttal szemben. A *Christliches Oedenburger Tagblatt* gyakorlatilag az *Oedenburger Zeitung* ellenpólusaként indult 1919-ben. Beköszöntő írásában magát a 19. század liberális sajtójával szemben a „nép szócsove”-ként határozta meg. Szembefordult a hagyományos vezetőrétegekkel, és sokkal élesebben a forradalmi baloldallal.⁵⁽⁵⁾ 1922. július 1-én megszűnik. Végül a népszavazásnál megkerülhetetlen az osztrák propagandakiadvány, a *Der freie Burgenländer*. Nem igazi újság, az *Ödenburger Heimatdienst*, a népszavazásra létrehozott osztrák propagandaszervezet adja ki és csak a népszavazással összefüggő híreket közöl, valamint agitációt folytat. Hetente kétszer jelenik meg, 1921. november 12-én először, és a népszavazás után jelentőségét veszti és a húszas évek végén meg is szűnik. A Tábornoki Bizottság tiltotta a propagandát, ezért a *Der freie Burgenländer* terjesztése is tilos volt. Ennek ellenére jórészt akadálytalanul csempészték, ráadásul illegális lapként nem is cenzúrázták. Főszerkesztője az osztrák Hans Ambroschitz volt, aki 1921-ben pár hónapig az *Oedenburger Zeitung*-ot szerkesztette, majd a magyar hatóságokkal történt többszöri összeütközés után távozott Sopronból.⁶⁽⁶⁾

A fenti sajtótermékek véleményét az események⁷⁽⁷⁾ alábbi fontosabb csomópontjai mentén ismertetem: 1919. július 20-án Ausztria átveszi Párizsban a békefeltételeket, 6 szeptember 10-én aláírják a Saint-Germain-i békét, 1920. január 15-én Magyarország átveszi a békefeltételeket, június 4-én aláírják a trianoni békét, 1921. augusztus 28–30-án az osztrák csendőrség megkísérli átvenni Burgenlandot, kitörnek a harcok, szeptember 5-én zajlik a kirchschlagi ütközet, szeptember 8-án pedig az ágfalvi, szeptember 22-én az antant jegyzéket intézett Magyarországhoz, amelyben Burgenland azonnali kiürítését követeli, október 4-én kikiáltják a Lajtabánságot, október 13-án aláírják a velencei jegyzőkönyvet, november 13–17-én illetve 25–30-án az osztrák hadsereg bevonul Burgenlandba, december 14–16-án zajlik a soproni népszavazás és december 17-én hozzák nyilvánosságra a népszavazás eredményét. A helyi lapoknál

természetesen a népszavazást megelőző hónap teljes anyagát feldolgoztam.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Boronkai Szabolcs: Az 1921. évi soproni népszavazás a korabeli sajtó tükrében 1. rész / 2. A bécsi lapok

2. A bécsi lapok

Az osztrák békefeltételek átvételekor mindhárom napilap afelett sajnálkozik, hogy Ausztria Nyugat-Magyarországot népszavazás nélkül és az igényelnél kisebb területtel (Szentgotthárd, Kőszeg és Moson megye keleti fele nélkül) kapta meg.⁸⁽⁸⁾ A békeszerződés aláírását meglehetősen különbözően kommentálják. Az *Arbeiter-Zeit-ung* szerint a béke valósággal megsemmisíti Ausztriát, ugyanakkor kifejti, a szocializmus kiteljesítése lenne az egyetlen járható út. A *Reichspost* belenyugvóan ír a békéről, inkább a szociáldemokraták agresszivitását ostorozza. A *Neue Freie Presse* inkább gazdasági oldalról közelíti meg a kérdést, az aláírással tovább esett az osztrák korona árfolyama.⁹⁽⁹⁾ A magyar békefeltételek átadását csak szűkszavúan kommentálják, hiszen Ausztria számára már semmi újdonságot nem tartalmaznak.¹⁰⁽¹⁰⁾ A békeszerződés aláírásával kapcsolatban kommentár nélkül közlik a magyar véleményeket, valamint a június 4-i gyásznapi elrendelését.¹¹⁽¹¹⁾

1921. augusztus végén az újságok is kiemelten foglalkoznak Burgenland közeledő átadásával. Érdekes megfigyelni, mit emelnek ki az egyes lapok. Az *Arbeiter-Zeitung* Bauer szociáldemokrata képviselő beszédéből idéz, miszerint Burgenlandban az átvétel után népszavazást kellene tartani, mert csak így valósulhat meg az önrendelkezési jog és csak ez legitimálhatja az átcsatolást. Ugyanakkor egy ilyen népszavazás példát adhat a többi németlakta terület (Dél-Tirol, Csehország) visszaszerzéséhez. A *Reichspost* kissé zavartan viselkedik. Részletes beszámolót ad az augusztus 20-i Szent István napi ünnepekről, amelyek a Magyarországtól való búcsú könnyes ünnepévé alakultak át. Arról elmélkedik, hogy Magyarország nem magyar anyanyelvű lakosait is olyan hűséggel tudta eltölteni az állam iránt, amivel Ausztria saját polgárait soha.⁷ Nem utolsósorban pedig Burgenlandot Szent István koronájától csatolják egy köztársasághoz! Pár nappal később már a közhangulattal együtt nagyobb örömet mutat. A *Neue Freie Presse* foglalkozik a legtöbbit a konkrétumokkal: fontos a nemzetiségekkel (magyarok, horvátok) való jó bánásmód, nem szabad elbocsájtani a magyar tisztviselőket, de szaporítani kell a német iskolák számát, biztosítani kell a szabad határforgalmat és a gyors pénzcserét.¹²⁽¹²⁾

A kirobbant fegyveres harcok óriási felháborodást váltottak ki Ausztriában.¹³⁽¹³⁾ Az *Arbeiter-Zeitung* Horthyt tartja felelősnek az incidensért. A *Reichspost* azonban különbséget tesz Bethlen és más „tiszteletreméltó férfiak”, valamint Héjjas és terrorja között. A *Neue Freie Presse* is megemlíti, hogy Bánffy külügyminiszter elítélte az erőszakot, az a „bandák” műve.¹⁴⁽¹⁴⁾ A harcok folytatódásával azonban megváltozik a *Reichspost* hangneme is: azon tanakodik, ki is van ma hatalmon Magyarországon, Héjjas vagy Bethlen? Egyre kevésbé fogadja el tehát azt a magyar álláspontot, miszerint a kormánynak a felkelőkhöz semmi köze. A *Neue Freie Presse* szerint is világos a helyzetet ismerőknek, hogy a felkelők csak Magyarország jóváhagyásával juthattak be a kérdéses területre.¹⁵⁽¹⁵⁾

Folyt közben egy külön kis sajtóháború a szociáldemokraták és a keresztényszociálisok között abban a kérdésben, mekkora az utóbbiak felelőssége a helyzet elfajulásában. Az *Arbeiter-Zeitung* szerint a keresztényszociálisok akadályozták meg, hogy Ausztria a csendőrség helyett a hadsereggel vonulhasson be. A *Reichspost* ugyanakkor már 1920. januárban közöl egy cikket, miszerint maguk a burgenlandiak kérték, hogy Ausztria a csendőrséggel szállja meg őket.¹⁶⁽¹⁶⁾ Valószínű, hogy a hadsereg ellen folytatott

propagandakampánynak is köszönhető, hogy az antant végül tényleg megtiltotta a hadsereg bevetését. A keresztényszociálisok idegenkedése a hadseregtől két okra vezethető vissza: egyrészt a hadsereg tisztkara baloldalinak számított (míg a csendőrség természetesen jobboldalinak), másrészt a keresztényszociális kormány igyekezett a fegyveres összetűzés lehetőségét a szintén jobboldali Magyarországgal minimalizálni. Megtámadta az *Arbeiter-Zeitung* a *Reichspost*-ot azért is, mert az még néhány napja sajnáltatta Magyarországot, most meg hirtelen jó hazafi lett. Egyenesen Horthy hivatalos lapjának nevezi, sőt a keresztényszociálisokat azzal is megvádolja, hogy az osztrák hadsereg bevonulásának megakadályozásával Burgenlandban legitimista bázist, „fekete-sárga Vendée”-t akarnának létrehozni. A *Reichspost* válaszában kijelenti, hogy a hadsereg gyakorlatilag szocialista párthadseregnek tekinthető, de a döntő nem ez, hanem az antant tiltása.¹⁷⁽¹⁷⁾

8Elítélően nyilatkoznak az újságok Magyarország azon jegyzékéről is, amely szerint a (keleti) B zónát nem üríti ki, míg Ausztria nem teljesít bizonyos anyagi követeléseket. Az *Arbeiter-Zeitung* ugyanakkor megjegyzi, hogy még a szerbek sem ürítették ki Baranyát. A *Neue Freie Presse* szerint viszont Magyarország viselkedése ellenkezik a nemzetközi joggal, hiszen Burgenland kiürítését semmilyen szerződés nem tette a körülményektől függővé. Két nap múlva interjút közöl Bethlennel, aki kifejti, hogy az anyagi követelések azért csak most kerültek előtérbe, mert eddig Magyarország reménykedett abban, hogy legalább egy kisebb területet megtarthat. A magyar kormány álláspontját a másik két lap is ismerteti: a *Reichspost* „Bethlen gróf nyilatkozatáról” ír, az *Arbeiter-Zeitung* viszont arról, hogy „mit szeretnének a betyárok”.¹⁸⁽¹⁸⁾

Az *Arbeiter-Zeitung* és a *Reichspost* tág teret szentel a magyarok „üzelmeinek” leleplezésére is. Az előbbi Osztenburg soproni uralmát ecseteli meglehetősen sötét színekkel, az utóbbi pedig válogatott rémhíreket közöl: reguláris magyar csapatok is részt vesznek a küzdelemben, elrabolták és lelőtték Josef Schneider keresztényszociális párttitkárt, egy magyar halottnál dum-dum löszert találtak. Másnap helyesbít: Josef Schneider él.¹⁹⁽¹⁹⁾ Megfigyelhető, hogy a helyzet elmérgesedésével Magyarország elveszíti a *Reichspost* szimpátiáját, sőt az már túlzásokba is esik hirtelen feltámadt nacionalizmusával.

Mindegyik lap küldött helyszíni tudósítókat is Burgenlandba, akik a lakosság nagy örömről számoltak be. Az *Arbeiter-Zeitung* szerint a burgenlandiak azért örülnek az átcsatolásnak, mert Magyarországon alacsonyok voltak a bérek, nem volt szakszervezet, és erőszakos volt a csendőrség. A *Reichspost* elsősorban azért örül, mert Burgenland és Ausztria népét nem csak a közös nyelv, de a közös vallás és világnézet is összeköti.²⁰⁽²⁰⁾ Újra és újra megmutatkozik, hogy a két pártlap nem tud szabadulni ideológiai kötöttségeitől.

A felháborodás a szeptember 5-i kirchschlagi ütközet után éri el a csúcspontját. Nem csoda, hiszen a fegyveres harc most már Ausztria eredeti területeit is elérte. Mindhárom újság jócskán túlbecsüli a támadók létszámát (2–3 ezerre a valóságos kb. 300 helyett), a két pártlap tényként, a *Neue Freie Presse* híresztelésként közli, hogy a csatában magyar reguláris csapatok is részt vettek.²¹⁽²¹⁾ A három nappal későbbi ágfalvi ütközetről is hasonló hangnemben számolnak be. Az *Arbeiter-Zeitung* szerint az egyik magyar halottnál katonai igazolványt találtak. Ez különös, hiszen a csata mind a négy elesettjét Sopronban ravatalozták fel. A *Reichspost* az Osztenburg-csendőrök támadásáról számol be, ismét a *Neue Freie Presse* tudósítása a legvalóságosabb: magyar bandák, majd később a csendőrök támadtak Ágfalvára.²²⁽²²⁾

9Az osztrák csendőrség kivonulása, és így a közvetlen harci cselekmények megszűnte után erősen megcsappant az újságok érdeklődése a burgenlandi kérdés iránt. Mindhárom lap csak szűkszavúan közli az antant szeptember 22-i ultimátumának a hírét.²³⁽²³⁾ Az október 4-én Felsőőrött (Oberwart) kikiáltott

Lajtabánság sem kapott túl nagy publicitást. Az *Arbeiter-Zeitung* be sem számol az eseményről, a *Reichspost* és a *Neue Freie Presse* satírába illőnek nevezi a történeteket. Fontosabbnak tartják ennél azt, hogy Magyarország Burgenlandot hivatalosan átadta a Tábornoki Bizottságnak.²⁴⁽²⁴⁾ A *Reichspost* magáévá teszi a szociáldemokraták népszavazást követelő álláspontját, sőt még azt is megengedi magának, hogy kijelentse: a népszavazást a keresztényszociálisok találták ki, a szociáldemokraták csak azóta követelik, mióta ők felvetették.²⁵⁽²⁵⁾

Nagyobb érdeklődést váltott ki a velencei jegyzőkönyv. Az *Arbeiter-Zeitung* pontosan leírja a jegyzőkönyv rendelkezéseit. Egy másik cikkben azonban kritikai megjegyzéseket fűz az alapjában véve helyeselt népszavazáshoz: Ausztriának semmi biztosítéka nincs, hogy Magyarország ezt a megegyezést betartja, hisz' az eddigieket sem tartotta be, és eddig arra hivatkozott, hogy nincs befolyása a felkelőkre. A *Reichspost* is hasonló kifogásokat emel, és hozzáfűzi, hogy igazságosabb lett volna egész Burgenlandban népszavazást rendezni, nem csak egy önkényesen kiszakított területen. A *Neue Freie Presse* kommentárja: a jegyzőkönyv fontos állomás a megnyugváshoz vezető úton és remény a jószomszédi viszony kialakítására.²⁶⁽²⁶⁾

Miután a felkelők elhagyták Burgenlandot, és most már az osztrák hadsereg kezdhette meg a bevonulást az északi területekre, ismét az újságok címlapjára került a téma. November 14. és 17. között mindhárom lap napról-napra követi az osztrák csapatok előrenyomulását, akik nem ütköztek ellenállásba.²⁷⁽²⁷⁾ Ugyanezen cikkeiben mindegyik újság leírja a burgenlandiak örömét is, amellyel a katonákat üdvözölték.

Egymásnak ellentmondó cikkekben számol be az *Arbeiter-Zeitung* és a *Reichspost* a felkelők további sorsáról. Az előbbi szerint Budapestre érkeztek, ahol randalírozni kezdtek. Bethlen le akarta tartóztatni őket, de Horthy nem engedte. Bethlen kínos helyzetbe került, hiszen már mind a demokratákkal, mind az ellenforradalmárokkal ellenséges a viszonya. A *Reichspost* szerint viszont a felkelők a határ közelében maradtak. Másnap hozzáteszi, hogy a banditák csornai főhadiszállásukon gyülekeznek, ¹⁰és amennyiben a népszavazás kimenetele Magyarország számára kedvezőtlen lesz, újra lecsapnak.²⁸⁽²⁸⁾

Már kisebb a hírértéke a déli területek november végi megszállásának. A lapok beszámolnak Schober kancellár egy burgenlandi küldöttséghez intézett szavairól, miszerint alaptalan a burgenlandiak féltelme, hogy Ausztria ismét visszavonulna a területről. A *Reichspost* helyszíni tudósítója beszámol burgenlandi körútjáról és a lakosság örömről. A *Neue Freie Presse* a Felsőőrre való bevonulásról tudósít. Az osztrák hadsereg nem ütközött ellenállásba, annak ellenére, hogy a lakosság itt magyar és itt volt a felkelők főhadiszállása.²⁹⁽²⁹⁾

A népszavazás előkészítése során három jelentősebb probléma merült fel: a népszavazás szabályzata, a megszálló katonaság kérdése és a szavazás időpontja. Ezek megjelennek az újságok hasábjain, ha elég szűkszavúan is. A *Neue Freie Presse* kommentár nélkül csak a Tábornoki Bizottság által kidolgozott szabályzat szövegét közli.³⁰⁽³⁰⁾ A *Reichspost* problémásnak tartja a megkötést, hogy csak az szavazhat, akinek állandó lakhelye 1921. január 1. óta Sopronban van, mivel így nem szavazhatnak azok, aki e dátum előtt Ausztriába menekültek, valamint azok a hadifoglyok, akik január 1. után tértek haza, és a nem Sopronban lakó soproniak (itt ráadásul tartani kell a városi hatóságok magyarbarátságától, hiszen pl. a Budapesten dolgozó és lakó soproniakról „kimutatták”, hogy Sopronban is rendelkeznek egy „szobácskával”, míg a Bécsben dolgozóknál ilyen „szobácskát” nem találtak).³¹⁽³¹⁾

November végén megjelenik a cikkekben, hogy az antant esetleg csendőroket küldene, majd december 3-án, illetve 8-án beszámolnak a lapok a Nagykövetség Tanácsának végleges döntéséről, a katonai egységek

átvezényléséről a felső-sziléziai népszavazási területről Sopronba.³²⁽³²⁾ December elején még úgy vélik az újságok, hogy a népszavazásra csak januárban kerül sor. Csak december 14-én közlik, hogy valószínűleg aznap tartják a népszavazást, így ezt Ausztria természetesen nem ismerheti el.³³⁽³³⁾

Az *Arbeiter-Zeitung* december 13-án még azt írta, hogy az időpontot el kell halasztani, mivel a bandák újra gyülekeznek és fegyverkeznek, illetve mert a választói listákat meghamisították. Másnapi cikkének már a címe is árulkodó: „A soproni komédia”. A lap szerint Olaszország háborúra készül a Szerb-Horvát-Szlovén királyság ellen és ehhez szövetségeseket keres. Magyarországot azzal akarja megnyerni, hogy neki ajándékozza Sopront. A magyar katonaság a népszavazás előkészítése során a városban 11 maradt, a szavazói listák hamisak, a selmeci főiskolások terrorizálták a lakosságot. Ausztria hiába kérte az időpont elhalasztását, a Tábornoki Bizottság (amelynek elnöke olasz) ezt nem engedte. 15-én már arról számolhat be, hogy a szavazás Ausztria közreműködése nélkül kezdődött meg, így fabatkát sem ér. Ugyanakkor azt is megírja, hogy a hivatalos jelentések szerint a szavazás rendbontás nélkül zajlik. 16-án már csak annyit ír, hogy Sopronban a szavazás lezárult, most a községek vannak soron. Végül 18-án közli a népszavazás végeredményét és a kommentárt: ha a szavazás szabad lett volna és a választói listák nem hamisak, egyértelműen Ausztria győz. Ugyanebben a számban megjelent egy hosszú, kéthasábos cikk: magyar katonák elfogtak és megkínóztak egy osztrák katonát, ráadásul osztrák területen (?). 19-én Ausztria egyik választási biztosa nyilatkozik a történt csalásokról: elhunytak, frissen bevándoroltak, ismeretlenek szerepeltek a listákon.³⁴⁽³⁴⁾

A *Reichspost* december 14-én két indokot nevez meg, miért nem fogadható el a népszavazás. Népszavazásnak csak az egész Burgenlandra vonatkozólag lenne értelme, annak fővárosát (!) önkényesen kiszakítani nem szabad. Másrészt most már a szavazás tisztasága sem biztosított. 15-én rezignáltan közli, hogy a népszavazás kezdetét vette (az osztrák képviselők távollétében), és minden bizonnyal Magyarország fog győzni. 16-án két cikkben is felsorolja, miért érvénytelen a népszavazás: a listák hamisak, így idegenek is szavazhattak, míg a helybéliek közül nem mindenki. A Tábornoki Bizottság időnek előtte berekesztette a listák átvizsgálását. 18-án közli a lesújtó eredményt, majd kommentárjában hozzáteszi: a kb. 32 ezer jogosultból (?!, valójában csak 26.900) csak 15.343 (valójában 15.334) fő szavazott Magyarországra, tehát még a fele sem (valójában a szavazásra jogosultak 57, a szavazók 64 %-a szavazott Magyarországra). Külön örül a cikk annak, hogy a községek többsége Ausztriára szavazott.³⁵⁽³⁵⁾

A *Neue Freie Presse* december 14-én számol be a végleges időpontról, és amellett, hogy leszögezi, ez Ausztria számára elfogadhatatlan, afelett is sajnálkozik, hogy ez újabb sebet ejt az amúgy is törekeny osztrák-magyar viszonyon. Egy másik cikk már ekkor tiltakozik a hamis szavazói listák miatt. Az esti kiadásban tudatja, hogy Ausztria visszahívta szavazási biztosait, és arról is beszámol, hogy Sopron utcáin magyar katonaság és csendőrség járőrözik (valójában 12-én valamennyien elhagyták a várost). Másnap ezt helyesbíti is: csak civilbe öltözött katonák vannak, akik soproniak lévén szavazásra jogosultak. A járőrszolgálatot francia és olasz antantkatonaság látja el. 17-én közli, hogy a szavazás befejeződött, megkezdődött a szavazatok összeszámolása, eredmény másnapra várható. 18-án teszi közzé az eredményeket, méghozzá a szavazásra jogosultak számával együtt pontosan, csak a leadott szavazatok számánál van jelentéktelen eltérés.³⁶⁽³⁶⁾

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Boronkai Szabolcs: Az 1921. évi soproni népszavazás a korabeli sajtó tükrében 1. rész / 3. A budapesti lapok

123. A budapesti lapok

Mint már említettem, a magyar lapok csak 1919. szeptemberben jelennek meg újra, így az osztrák békefeltételek átadásáról és a saint-germain-i béke aláírásáról nem tudósítanak. A magyar békefeltételek átvételéről a *Népszava* számol be a legszükszavúbban. Felsorolja a magyar delegáció érveit a határmódosítások ellen: az új államok is soknemzetiségűek, a régi Magyarország gazdasági egységet képezett és az önrendelkezési jogot csak népszavazás útján szabadna gyakorolni. Kifejti, hogy a győztes imperializmus csak igazságtalan békére képes, és célja az utódállamok „kisarcolása”. Érzékelteti, hogy súlyos ellentétek forrása lehet a béke, de ennek, illetve az elutasított rendszer ellenére kiáll az ország igaza mellett. Végül ismerteti a részleteket.³⁷⁽³⁷⁾ Böbeszédűbb és patetikusabb az *Új Nemzedék*. Böven idéz történelmi példákat: Magyarország védte Európát a török-tatár ellen, most a bolsevizmus elleni utolsó bástya lehetne, de nem csonkán, sőt 1871-ben Irányi Dániel interpellált Andrássyhoz, hogy akadályozza meg Elzász-Lotharingia átcsatolását (a tartomány később is többször lesz hivatkozási alap). Részletesen ismerteti Apponyi útját, az általa átadott jegyzékeket és híres beszédét. Január 20-án az újság első öt (!) oldalát foglalja el a békefeltételek ostromozása, a régi Magyarország siratása és a sok irredenta felhívás. Egyedül azt nyugtázza örömmel, hogy az államformát az antant nem kívánja meghatározni, tehát lehetőség van a királyság helyreállítására.³⁸⁽³⁸⁾ Hasonlóan elkeseredett, de tényszerűbb *Az Est* beszámolója. Ez volt az egyetlen lap, amely helyszíni tudósítót is küldött Apponyi delegációjával, így a diplomácia minden napjaival is megismerkedhet az olvasó a szállástól az étkezésen át szabadideje eltöltéséig. Pontosan és hosszan ismerteti a békefeltételek és Apponyi beszédének szövegét. Kiemeli, hogy az antant nem rendelkezett a kisebbségi jogokról, az államformáról és a nemzeti bankról.³⁹⁽³⁹⁾

A trianoni békét a *Népszava* a bosszú művének tartja, ami nem lehet tartós. Ugyanakkor ez figyelmeztetés Magyarország számára, hogy a belpolitika alapja sem lehet a bosszú. Az aláírás után az újjáépítésre kell figyelni. Az *Új Nemzedék* vezércikkét június 4-én a cenzúra törölte! Két nap múlva az újság gyászkerettel jelenik meg. Közli Horthy nyilatkozatát, de a kormányzó is csak az eddig már elhangzott érveket sorolja fel a békeszerződéssel szemben. *Az Est* is közli ezt az interjút, ezenkívül Rakovszky nemzetgyűlési elnök beszédét.⁴⁰⁽⁴⁰⁾

13 Elég szűkszavúan veszi tudomásul a *Népszava* a harcok kirobbanását is 1921 augusztusában. Az átadás napján, 28-án még elbúcsúztatja Nyugat-Magyarországot és óv attól, hogy az átadás vizzályra adjon okot Ausztriával, a későbbiekben azonban nem kerül a téma az első oldalra (ott főleg az inflációról, illetve a felső-sziléziai helyzetről van szó). Véleményt nem nyilvánít, közli az MTI híreit, az osztrák sajtó állításait (főleg az *Arbeiter-Zeitung*-ot, de néha a *Reichspost*-ot is), valamint a hivatalos magyar cáfolatot. Az *Új Nemzedék* ezzel szemben ujjong a felkelés hallatán. Kiemeli, hogy a német nyelvű lakosság harcol Magyarországért. *Az Est* csak 31-én, egy nappal a többi lap után számol be a felkelésről, egyelőre elég visszafogottan.⁴¹⁽⁴¹⁾

Mindhárom lap beszámol arról is, hogy Magyarország nem ürítette ki az ún. B zónát, arra hivatkozva, hogy Ausztria nem hajlandó teljesíteni anyagi követeléseit, azaz nem akarja megváltani a magyar állami tulajdont, átvállalni a magyar államadósság területileg arányos részét, biztosítani a tisztviselők fizetését és nyugdíját, és hasonlókat. A *Népszava* ezt csak tényként közli, illetve idézi az osztrák és a magyar álláspontot. Az *Új Nemzedék* harciasan áll ki Magyarország igaza mellett, sőt számba veszi az elvesztett javakat is. Gyakran idézi a magyar kormány fő érvét is, hogy Ausztria nem győztes hatalom, vele másképp kell megállapodni. *Az Est* érzelemmentesen, de pontosan beszámol a kormány intézkedéseiről és a

diplomáciai eseményekről.⁴²⁽⁴²⁾

Természetesen a belpolitikai mondanivalóval is összekötődik az események bemutatása. A *Népszava* itt is főleg az idézés technikájával él. Hosszan közli pl. Bauer beszédét, miszerint a karlista reakció áll a felkelés mögött, és Nyugat-Magyarországból az osztrák ellenforradalom felvonulási terepe lesz. Nyíltan nem kritizálja a magyar kormányt, de nem véletlen, hogy az amúgy ritkán idézett *Reichspost*-ból a „Héjjas vagy Bethlen” c. cikket veszi át (forrásmegjelölés nélkül!). Az *Új Nemzedék* bemutatja a megszállásról folytatott osztrák sajtóvitát is, természetesen az osztrák „vörös” hadsereggel való riogatásra kihegyezve. Ausztriát általában is kommunistának tartja, állítása szerint az osztrák csendőrökkel kommunista agitátorok is érkeztek, és a felkelés oka is részben a helyiek féltelme a magántulajdon felszámolásától. Érdekes, hogy a kommunisták megjenéséről szóló híreszteléseket Az *Est* helyszíni tudósítója is megerősíti.⁴³⁽⁴³⁾

Míg az osztrák sajtó a magyar „bandák” rémtetteiről cikkezik, néhány magyar lap az osztrák csendőrök garázdálkodásáról számol be. A *Népszava* csak közli az értesülést, mely szerint az osztrákok túszokat szednek a helyi lakosságból. Az *Est* ilyen ¹⁴esetekről nem tud, az egyik megsebesült prominens felkelőt viszont szerinte is kommunisták hurcolták Ausztriába. Az *Új Nemzedék* viszont rendszeresen tudósít az osztrákok erőszakoskodásáról. ⁴⁴⁽⁴⁴⁾ Nem teljesen egységes a magyar sajtó abban a kérdésben sem, mennyiben felelős a magyar kormány a felkelésért. A *Népszava* pusztán a hivatalos magyar álláspontot közli, miszerint a felkelők önállóak, kommentár nélkül. Az *Est* ennél tovább megy, hírt ad azokról az intézkedésekről is, amelyek célja az idegenek bejutása a vitatott területekre, de nem foglal egyértelműen állást sem a kormány felelőssége kérdésében, sem abban, hogy valóban helyi felkelésről, vagy – mint az osztrákok állítják – szervezett szabadcsapatokról van-e szó. Mint már említettem, az *Új Nemzedék* kifejezetten a helyi lakosság felkeléseként mutatja be a harcokat, gyakran hangsúlyozza az egyes részvevők német vagy horvát származását. Ezenkívül azonban nyilvánvaló hazugságokba is bonyolódik, amikor az osztrák sajtó vádjait akarja visszautasítani. Megállapítja, hogy Osztenburg nem felkelő, hanem az antant engedélyével Sopronban tartózkodó csendőrparancsnok, de azt is állítja, hogy Héjjas és Prónay nincs a térségben, bár kérdés, hogy akkor miért fontos az a tény is, hogy amúgy sem tagjai a magyar nemzeti hadseregnek.⁴⁵⁽⁴⁵⁾

Helyszíni tudósítót ez alkalommal is csak Az *Est* küld Nyugat-Magyarországra. Az osztrákokkal ellentétben ő elkeseredett emberekkel találkozik, akik ragaszkodnak Magyarországhoz, féltik magyar iskoláikat és passzív ellenállással válaszolnak az osztrákok „kétségbeesett” berendezkedési kísérleteire. Megemlíti, hogy az osztrákok szerint „ösi német föld tért vissza”.⁴⁶⁽⁴⁶⁾ Általában is jellemző, hogy a magyar lapok tájékozatlanabbak az eseményeket illetően, mint az osztrákok. Ennek részben magyarázata az is, hogy Magyarország felől elvileg tilos volt beutazni az A zónába, később pedig az egész területre. Ausztriában ilyen korlátozás nem volt, a csendőrség, majd később a hadsereg pedig rendszeresen tájékoztatást adott az előrenyomulásról és a harci cselekményekről. A magyar sajtó ezek után gyakran az osztrák lapértesüléseket vette át és kommentálta. A rokon szellemű lapokat tartották megbízhatóbbnak, míg a másik táborhoz tartozóakat eleve hazugnak. Így a *Népszava* az *Arbeiter-Zeitung*-ra támaszkodott, az *Új Nemzedék* főleg a *Reichspost*-ot idézte, és néha a *Neue Freie Presse*-t, viszont Az *Est* többször is közölt lapszemlét, ahol több véleményt ismertetett és elemzett.

Ezzel függ össze az is, hogy a magyar tudósításokban kevésbé emelkedik ki a két legfontosabb „ütközet”, a kirchschlagi és az ágfalvi. A *Népszava* újfent röviden, és jórészt az *Arbeiter-Zeitung*-ot idézve tudósít előbb a hohenbruggi (bár itt a név helyesírása bizonytalan, később hibásan Höhlenbruggnak is írja), majd a kirchschlagi, végül az ágfalvi ütközetről, illetve arról, hogy mindezek következtében az osztrák csendőrök kivonulnak a megszállt területről. Az *Új Nemzedék* még több fegyveres cselekményről ¹⁵számol be, így

igazán nem válik el, melyik volt fontos, melyik nem. Hohenbrugg mellett Cinfalván (Siegendorf) fordult elő kézigránátharc (de nem derül ki, hogyan került a helyi lakosokhoz kézigránát), Kirchsclaggal egyidőben pedig Pinkafőről (Pinkafeld) és Szentmargitbányáról (St. Margarethen) is kiverték az osztrák csendőröket. Ágfalvánál megemlíti, hogy kb. száz felkelő verte ki a négyzötven csendőrt, és Osztenburg csak utána vonult be a faluba helyreállítani az osztrákok megfutamodásával felbomlott rendet. Közben cáfolja az újság az osztrák rémhíreket a reguláris magyar katonaság jelenlétéről és a felkelők nehézfegyverzetéről. Az *Est* igyekszik minden eseményről beszámolni, ugyanakkor tényszerűen tájékoztatni az osztrákok, illetve az antant véleményének ismertetésével. Hohenbrugg mellett ez a lap is tud a cinfalvi, illetve a gyanafalvi (Jennersdorf) harcról. A hohenbruggi „csatánál” leírja az osztrák verziót (kb. kétszáz felkelő tört be Stájerországba), és a magyar álláspontot is (összesen 8 felkelő tévedt át osztrák területre, ahonnan kb. háromszáz csendőr visszaverte őket, miután elesett horvát származású géppuskásuk!). Kirchsclag esetében Ferrarionak, a soproni Tábornoki Bizottság elnökének a vizsgálati jelentését idézi, mely szerint a támadók „falusiak” voltak, nem magyar katonák. Ágfalvánál szintén pozitívan értékeli Osztenburg szerepét, aki bevonulása után szabadon engedte az osztrák foglyokat és lefegyverezte a magyar felkelőket.⁴⁷⁽⁴⁷⁾

Az antant ultimátumáról a magyar lapok is csak kurtán, ráadásul megkésve számolnak be. Ugyanakkor mindegyik megemlíti, hogy Sopron esetleg mégis magyar maradhat, a *Népszava* és *Az Est* úgy tudja, ez Benes ötlete.⁴⁸⁽⁴⁸⁾ Nagyon meglepő, de egyik magyar lap sem tudósít a Lajtabánság kikiáltásáról. Mivel az újságokat cenzúrázták, a sajtó alapján nem megállapítható, tudott-e egyáltalán a közvélemény Prónay kezdeményezéséről. A lapokat olvasva gyakran az az érzésem, hogy az újságíró és a korabeli olvasó is értesült olyan dolgokról, amik nem jelentek meg nyomtatásban. Ez alkalommal azonban később sincs utalás az operett-államra. Beszámolnak az újságok viszont arról is, hogy Magyarország hivatalosan az egész területet átadta az antantnak, kivonult, és csak Osztenburg csendőrei maradhattak a Tábornoki Bizottság fegyveres erejét biztosítani.⁴⁹⁽⁴⁹⁾

A *Népszava* csak közli, az *Új Nemzedék* és *Az Est* viszont a nagy tragédiában kis győzelemként értékeli az olasz közvetítéssel létrejött kompromisszumot, a velencei jegyzőkönyvet, mely szerint Magyarország gondoskodik a felkelők távozásáról, Ausztria megszállja a neki ítélt terület nagy részét, de Sopron és nyolc környező község **16**sorsáról népszavazás dönt. A *Népszava* még aggódik, tényleg ki tudja-e üríteni a magyar kormány Nyugat-Magyarországot, illetve hogy – az *Arbeiter-Zeitung*-ot idézve – nem válik-e komédiává a népszavazás. Az *Új Nemzedék* a hír mellett Thurner soproni polgármester véleményét is közli, mely szerint Sopron bizonyosan Magyarországra fog szavazni. Az *Est* részletesen ismerteti az egyezményt, majd a kormány proklamációját is, mellyel a végrehajtás megkezdődik.⁵⁰⁽⁵⁰⁾

Nem kap túl nagy sajtóvisszhangot az osztrák hadsereg novemberi bevonulása. Lelkiismeretesen beszámol mindhárom lap arról, hogy az osztrák hadsereg csekély létszáma miatt először az északi területek megszállására kerül sor. Az *Est* párhuzamot von 1848-cal (akkor is november 13-án kezdődött meg a bevonulás) és idézi a *Reichspost* helyszíni tudósítóját, aki szerint „a lakosság ridegen fogadja a megszállókat”.⁵¹⁽⁵¹⁾ A déli területek megszállásáról már csak *Az Est* számol be, meglehetősen hiányosan. Megjegyzi ugyanakkor, hogy rémhírek bizonyultak az osztrák lapok állításai, hogy a területen még magyar bandák tartózkodnának.⁵²⁽⁵²⁾

A népszavazási szabályzatról a legrészletesebben a *Népszava* ír. Még november 18-án közli, hogy Ausztria szeretné a magyar nemzetgyűlési választásoknál demokratikusabbá tenni a népszavazást, pl. nők is szavazhassanak. Másnap már olvasható a szabályzat szövege, jóval előbb tehát, mint az osztrák lapokban, illetve a többi magyar újságban. Értékelést viszont nem ad. Az *Est* a hónap végén szintén csak ismerteti a

szabályzatot.[53\(53\)](#)

Az osztrák megszállás idején még találgatják a lapok a népszavazás időpontját. Általában november végére-december elejére teszik, az osztrák bevonulás ütemétől függően. A későbbiekben elveszítik érdeklődésüket a téma iránt, majd csak magáról a népszavazásról számolnak be.[54\(54\)](#) November közepén még egységesen úgy tudják a magyar újságok is, hogy az antant nem fog katonaságot küldeni a népszavazási területre, bármennyire is szeretné azt Ausztria. A hónap végén azonban már beszámolnak az olasz, francia és angol osztagok várható érkezéséről.[55\(55\)](#)

A *Népszava* a népszavazás során is csak rövid híreket közöl. December 14-én megírja, hogy a szavazást nem halasztották el, mivel a Nagykövetség Tanácsa csak engedélyt adott rá, de ezzel a Tábournoki Bizottság nem élt, így viszont Ausztria visszahívta biztosait. Másnap beszámol arról, hogy a szavazás rendben folyik. Idézi az *Arbeiter-Zeitung* [17](#)véleményét, mely szerint Olaszország egy jövőbeli, Jugoszlávia elleni háborúhoz akarja megnyerni Magyarországot, ezért kedvez neki. Ismerteti emellett Bánffy külügyminiszter nyilatkozatát is, hogy a népszavazás jogszerű, sőt már 11-én meg lehetett volna tartani. Helyi hírként tudósít arról is, hogy az egyik szavazóhelyiségben leszakadt egy lépcső, és többen megsérültek. 16-án közli, hogy az osztrák biztosok távollétében a magyarok is visszavonultak, hogy biztosítsák a szavazás pártatlanságát. Idézi a *Reichspost*-ot, hogy Magyarország fölényesen győzött. Végül 18-án az újság 4. oldalán (!) olvasható a hír: a népszavazáson Magyarország nyert. A rövid cikk pontosan ismerteti a számokat, de sem ekkor, sem a következő napokban nem jelenik meg kommentár.[56\(56\)](#)

Az *Új Nemzedék* 14-én főleg az osztrák propaganda cáfolatával van elfoglalva: nem igaz, hogy elhalasztják a népszavazást, nem igaz, hogy magyar felkelők lennének a térségben és nem igaz, hogy a Tábournoki Bizottság tudatosan hamis szavazási névjegyzékeket fogadott volna el. Másnap beszámol a szavazás megkezdéséről. Részletesen leírja a szavazási technikát. Interjú közöl Thurner polgármesterrel, aki a legelső szavazó volt, és aki szerint a város 80–90%-a Magyarországra fog szavazni. Közli ugyanakkor az osztrák véleményt (a *Neue Freie Presse*-re támaszkodva), hogy a velencei jegyzőkönyv szerint még december 18. is korai időpont lett volna (ekkorra akarták az osztrákok elhalasztani a szavazást), de legalább a tisztaság látszatát megőrizték volna. 16-án a falvak véleményét találgatja az újság. Ott is meglesz a 75%, véli Klebelsberg Kunó, Sopron nemzetgyűlési képviselője. Az *Új Nemzedék* szerint még Brennbérg bányászait sem befolyásolja a „kommunista izgatás”. A latolgatás másnap is folyik, Nagycenk magyar és Kópháza horvát lakosságában biztos az újság, a német falvak voksai meg fognak oszlani. Döbbenetes, de magáról az eredményről ezek után az *Új Nemzedék* nem számol be, legközelebb december 28-án közli egy rövidebb cikkben, hogy a Tábournoki Bizottság hivatalosan is elismerte az eredményt, és Sopron február 1-jén viszatér![57\(57\)](#)

Az *Est* újra helyszíni tudósítót küld Sopronba. Ő számol be az előkészületek mindennapjairól, a szeszárusítás és a gyülekezés tilalmáról, illetve Thurner nyilatkozatáról a fölényes győzelemről. 15-én ír a lap az osztrák kifogásokról és a biztosok távozásáról. Közli Ferrario tábornok felhívását a szavazás tisztességes lebonyolítására, és megírja, hogy Thurner szavazott legelőször. Az osztrák véleményeket lapszemle formájában ismerteti: a *Neue Freie Presse* nem tartja megbízhatónak a Tábournoki Bizottságot, a *Reichspost* önkényesnek nevezi a szavazást, az *Arbeiter-Zeitung* pedig Olaszország nagyhatalmi törekvéseit tudja a színjáték mögött. 16-án az *Est* is 80%-os győzelmet prognosztizál, és szintén beszámol Klebelsberg soproni látogatásáról. Végül 20-án településekre lebontva közli a népszavazás eredményét. Helyi értesülésként [18](#)írja, de ezzel a túlzott előzetes várakozást is mentegeti, hogy tkp. az érvénytelen szavazatok is Magyarországnak járnának, mert sokan hazavitték a sárga papírt, bizonyítandó hazájuk iránti hűségüket (a szavazás során vagy az Ausztriát jelentő sárga, vagy a Magyarországot jelentő kék

cédulát kellett eltépni, jelezve, hogy melyik országra nem szavaz az ember, majd az ép és a kettétépett papírt is be kellett tenni egy borítékba és leadni).[58\(58\)](#)

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Boronkai Szabolcs: Az 1921. évi soproni népszavazás a korabeli sajtó tükrében 1. rész / 4. Pártok és nemzetek

4. Pártok és nemzetek

A feldolgozott három-három újság meglehetősen különböző módon tudósított és kommentált annak ellenére, hogy az alapkérdésben megközelítően teljes volt mindkét oldalon a nemzeti egyetértés. A saint-germain-i és a trianoni békéket mindkét ország közvéleménye katasztrófaként élte meg és elutasította, jóllehet Ausztria inkább etnikai, míg Magyarország inkább történelmi alapon. Éppen ezért Nyugat-Magyarország/Burgenland átcsatolását az osztrákok kis elégtételnek, a magyarok viszont az utolsó tördőfésnek érezték, amelyet ráadásul az egykori bajtárs mért rájuk. Ezért ítélte el egységesen az osztrák sajtó a fegyveres ellenállást, és ezért hallgatott szemérmesen, vagy éppen buzdított lelkesen a magyar. Igazának biztos tudatában így a velencei jegyzőkönyv és maga a népszavazás az egyik oldal számára sem volt teljesen elfogadható. Ausztria nagyhatalmi nyomásra elszenvedett veszteségként, majd egyszerű csalásként könyvelte el, Magyarország pedig nagyon szerény eredményként, és a várakozásoktól elmaradó arányú győzelemként. Nemzeti egységről azonban csak nagy leegyszerűsítéssel beszélhetünk. Vizsgáljuk meg az egyes politikai irányzatok, illetve a véleményüket képviselő-támogató sajtóorgánumok nézetkülönbségeit.

A pártlapok kínálta világnép sokkal egyszerűbb és szegényesebb. Nem annyira híreket, mint inkább a két nagy politikai tábor véleményét igyekeznek közölni, ily módon foglyává válnak saját ideológiájuknak. Kétségkívül a szociáldemokrácia a következetesebb. Az *Arbeiter-Zeitung* végig ellenszenvvel viseltetik a jobboldali Magyarországgal szemben (a felkelőket következetesen „banditáknak”, a magyar kormányt pedig „betyároknak” nevezi), de végig kiáll a népszavazás mint az önrendelkezés érvényesítési formája mellett. Ugyanakkor a téma könnyebben válik számára érdektelenné, így néha hiányoznak a burgenlandi-soproni hírek, amikor a többi lap ír róluk. Erősek a belpolitikai összefüggések is, a lap minden alkalmat kihasznál, ha lehet valami leleplezőt írni a keresztényszociális „politikai machinációról”. A *Népszava* a történelmi körülmények folytán csak halvány árnyéka az osztrák példaképnek. Mert hogy arról van szó, azt egyértelműsítik a szinte mindennapos idézetek. Nyíltan nem fordulhat szembe a keresztény-nemzeti kurzussal, de érzékelhető az ellentét. Rendre óva int attól, hogy az ellentét rontsa a két ország közti viszonyt. Meglepő azonban, hogy míg az *Arbeiter-Zeitung* – ugyan nemzetközi munkásszolidaritásra és nagynémet elkötelezettségre alapozva, mégis – nemzeti álláspontra helyezkedik, addig a *Népszava* csak Trianon idején azonosul a nemzeti veszteséggel, 1921-ben már nem mutat sok érdeklődést a soproni kérdés iránt (még a felső-sziléziai német-lengyel népszavazás is előkelőbb hírként szerepel). Szintén a *Népszava* és a szociáldemokrata párt alárendelt helyzetére utal, hogy Magyarországon nem folyt az ausztriaihoz mérhető sajtóháború a keresztény lapokkal szemben.

A keresztény tábor állásfoglalása bonyolultabb. A *Reichspost* kacskaringós utat járt be. 1921 közepéig, ha nem is nyíltan, de érezhetően magyarbarát beállítottságú, Burgenland átcsatolása sem tölti el lelkesedéssel. Ez következik a jobboldali szomszédhoz fűződő rokonszenvből, de a párt legitimista kötődéséből is. Ugyanakkor míg a szociáldemokraták kifejezetten Anschluss-pártiak voltak, és így Burgenland csupán marginális kérdésnek számított, a keresztényszociálisok az új Ausztria államfenntartó pártjának számítottak, és egyben a „vörös” Béccsel szemben a vidék hangját képviselték, ezért Burgenland és Sopron

is több figyelmet kapott. 1921 augusztusában azonban radikális fordulat állt be a *Reichspost* hangvételében. E fordulatot viszont a lap kénytelen plagizációval (a szociáldemokrata követelések, vagy akárcsak hangnem átvételével), illetve szenzációs, de nyilvánvalóan alaptalan rémhírek terjesztésével megtámogatni. Az *Új Nemzedék* természetesen végig következetesen revizionista. A történelmi, földrajzi és gazdasági érvek mellett gyakran hivatkozik a szerinte a nemzetiségeket is eltöltő magyar nemzetudatra, és Ausztria kommunista kötődésével szemben a magyarok keresztény-konzervatív lelkületére. Könnyen keveredik ellentmondásba mindkét állításában, hiszen sovinizmusa sokszor kifejezetten kisebbségellenes, kommunista-ellenességében pedig kénytelen Kun Béla Tanácsköztársaságáról is megemlékezni. Elfogultan és gátlástalanul védi nemcsak a magyar kormány álláspontját, hanem a felkelőket is, végig biztos a fölényes magyar győzelemben, ezért hihetetlen csalódás számára az alig kétharmados többség.

A polgári sajtó próbálta meg a legobjektívebben, legtávolságtartóbban tálni a híreket, nem tévesztve szem elől a nemzeti szempontot sem. Nyilvánvaló hazafias érzelmei mellett a *Neue Freie Presse* hasábjain nagy hangsúlyt kaptak a kérdés pragmatikus (pl. gazdasági alapú) elbírását szorgalmazó érvek. Választékosabb a lap szóhasználata is: nemcsak „banditáknak” (mint az *Arbeiter-Zeitung*), hanem „felkelőknek”, „szabadcsapatoknak” is nevezi a magyar fegyvereseket, ezzel is mutatja, hogy a lehetőségekhez képest elfogulatlan. Javára írható még a nagyfokú precízesség, minden fontos hírről beszámol, gyakran 1–2 nappal korábban is mint laptársai. Gazdag a háttérinformációk, helyzetelemzések anyaga, így az olvasó jobban eligazodhat a számára ismeretlen kérdésben. Méltó párja *Az Est*. Egyértelműen ellenzi a terület elcsatolását, és örül a népszavazásnak, majd a győzelemnek is, de nem védi a védhetetlen magyar álláspontot (pl. a felkelők „függetlenségéről”). A magyar lapok közül egyedül *Az Est* rendelkezik helyszíni tudósítókkal, gondos lapszemlékkel ismerteti és elemzi az osztrák álláspontot, minden szempontból ügyel tehát a hiteles tájékoztatásra. A híreket mindenképpen és gyorsan közli (a 8. oldal a lapzárta után érkező híreknek van fenntartva, az ottani megjelenés nem fontosságai sorrendet jelöl tehát). Világosan – formailag is – elkülönül a hír és a vélemény. Általában is érződik a tájékoztatás igénye és az ideológiai szempont hiánya.

(folytatása következik – a szerk.)

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Tóth Imre: A konszenzus művészete – avagy a diplomácia technikái a nyugat-magyarországi kérdés kezelésében (1922–1929)

20 Tóth Imre: A konszenzus művészete – avagy a diplomácia technikái a nyugat-magyarországi kérdés kezelésében (1922–1929)

A Sopronban és környékén rendezett népszavazás utolsó napján, 1921. december 16-án Johannes Schober osztrák kancellár a csehszlovákiai Lányban megállapodást írt alá Masaryk államfővel, amelyben kölcsönösen elismerték a Saint-Germain-i és a trianoni békeszerződéseket, és támogatást ígértek egymásnak harmadik országból kiinduló felforgató tevékenységek ellen. Nehéz volt nem észrevenni, hogy az egyezmény éle nagyrészt az előző hónapok nyugat-magyarországi felkelőharcait suba alatt támogató magyar kormány, illetve Magyarország ellen irányult.¹⁽⁵⁹⁾ Az öt évre kötött (később meg nem hosszabbított) egyezség 1. cikkelye figyelmen kívül hagyta a békék aláírása után született velencei konvenciót, és annak következményeit.²⁽⁶⁰⁾ A trianoni és Saint-Germain-i szerződésekre való hivatkozás látens módon a soproni és Sopron környéki népszavazás legitimitását is megkérdőjelezte. A szerződésnek

volt azonban olyan olvasata is, mely szerint Bécs csupán a népszavazás után megmaradt burgenlandi területek zavartalan birtoklását kívánta biztosítani a maga számára. Aligha lehet vitatni, hogy Ausztria ezzel a lépéssel további politikai izolálódását is igyekezett megakadályozni, és megkísérelte bebiztosítani magát a felújulni látszó magyar felkelőharcok ellen.³⁽⁶¹⁾ Schober a weimari Németország bécsi követe előtt tagadta, hogy a lányi megállapodással kapcsolatban szándékában állna a velencei protokollt megtámadni, és a békeszerződések eredeti szövegéhez visszatérni. Lehetőséget látott azonban némi alkudozásra, amely akár csekély területmódosítást is eredményezhetett volna. Amennyiben ezt nem, annyit mindenképp el kívánt érni, hogy az osztrákok háborgó lelkét megnyugtassa, és egy halvány elégtételt vegyen a vereségért. Kifejezte azonban azt a meggyőződését, hogy a soproni kérdést Budapesttel békésen lehet, és kell is tisztázni. Egyebekben kilátásba helyezte azt is, hogy az utódállamok gazdasági és politikai rendszerébe (amelynek alapjait Prágában fektették le) idővel Magyarországot is bevonja.⁴⁽⁶²⁾ Az osztrák kormány Lány-t egyelőre sikerként könyvelte el, bár kiváltotta vele három szomszédja, Németország, Olaszország⁵⁽⁶³⁾, és természetesen a közvetlenül érintett Magyarország neheztelését is. Az egyezményre való olasz–magyar reagálás és a népszavazási eredmények elleni osztrák tiltakozás nemzetközi elutasítása azonban **21**kényszerítő erővel hatott Bécsre, hogy a magyar kormányhoz fűződő viszonyát minél hamarabb rendezze.

Budapesten – az olaszok támogatása ellenére – szintén szükségesnek tekintették az Ausztriával való megegyezést, hogy elejét vegyék a szomszédos ország kisantant felé sodródásának. A magyar kormány röviddel a szavazást követően azzal állt elő az osztrák kancellárnál, hogy kezdjék meg a velencei protokollban lefektetett végleges egyeztetést Nyugat-Magyarország ügyében. Ausztria ugyan – az öt ért jogsérelem miatt érzett – első felháborodásában ezt visszautasította, 1922 januárjában mégis felújult a gondolatcsere Budapest és Bécs között.⁶⁽⁶⁴⁾ A kölcsönös követi szintű tájékoztatók után⁷⁽⁶⁵⁾ megindult a közeledés a két ország kormánya között.

1922. január 19-én Schober kancellár tett kiengesztelő gesztusokat a magyaroknak az osztrák nemzetgyűlés Külügyi Bizottsága előtt. A közeledési kísérlet kedvező visszhangra talált a magyar fővárosban, ahol Ausztriára – minden elszenvedett sérelem ellenére – nagyobb rokonszenvvel tekintettek, mint a Magyarországgal szemben mély ellenérzéseket tápláló, és a második királypuccs idején egységes antirevizionista blokká formálódó többi szomszédos államra. 1922. január 27-én személyes találkozóra került sor a magyar és az osztrák kormányfő között. A Bethlen–Schober tárgyalások tisztázták, hogy a Csehszlovákiával kötött szerződés nem irányul Magyarország ellen, s Ausztria nem kíván csatlakozni a kisantanthoz. Elhatározták a velencei protokoll által előírt tárgyalások megkezdését is.⁸⁽⁶⁶⁾

Bécs kezdetben gyanakvó volt keleti szomszédjával szemben. Helyzetét nehezítette, hogy a bizalmatlanságra okot adó jelenségeknek csupán egy kisebb része mutatkozott meg nyílt formában, többségük titkosan bonyolódott, s ezek ellen csak árnyék-bokszolással lehetett védekezni. Az előbbi csoportba a hivatalos határkiigazítási törekvések tartoztak. Magyar részről többször hangoztatták, hogy nem kívánnak újabb propozíciókkal előállni a határokkal kapcsolatban. Mindazonáltal ismertté vált, hogy az északi részek nagybirtokosai minden követ megmozgattak, hogy az Ausztria birtokába került területeiket visszakapják. A térség lakosságának nyomását (amit nincs kizárva, hogy a helyi birtokosok anyagi eszközökkel is megnöveltek) a magyar kormány a határmegállapító bizottság előtt szemmel láthatólag igyekezett demonstrálni, és megpróbált újabb javaslatokat a komisszió elé terjeszteni. Mivel a határkiigazítás kívánsága addig általában csak egyes helységek visszaszerzéséről szólt, a konkrét javaslatok ez esetben minden várakozást felülmúltak. A bizottság kedvező hangulatát különösen az olaszok támogatásának megnyerésével igyekeztek biztosítani, akik – az eseményeket figyelmesen szemlélő budapesti német követ, Fürstenberg-Stammheim gróf szerint – minden magyar indítványért kiálltak.⁹⁽⁶⁷⁾

Helyenként azonban olyan mérvű magyar követelések hangzottak el, hogy azokat a bizottság francia vezetője eleve elutasította. Március 9-én pedig az osztrák Nemzeti Tanács¹⁰⁽⁶⁸⁾ is elzárkózott a határkiigazítás gondolatától.

²²A hivatalos magyar kormányoldal próbálkozásai így is csak a kisebb gondot jelentették Bécs számára. Az osztrák kabinetnek sokkal komolyabb feladatot jelentett, hogy a magyar részről meg-megújuló „bandaharcok” kormányzati összefüggéseit felderítse. A határ magyar oldaláról érkező riasztó hírek hatására a budapesti osztrák követség folyamatosan igyekezett kipuhatolni, hogy a szerveződő felkelések miféle központi támogatást élveznek, irányítók milyen kormány közeli kapcsolatokkal rendelkeznek. Egy esetleges újabb nyugat-magyarországi felkelés lehetősége körültekintő beavatkozást igényelt. Az elmúlt év tapasztalatai arra indították az osztrák politikusokat, hogy ne elégedjenek meg a hivatalos cáfolatokkal.

Az 1922 tavaszán kialakult helyzet magyar részről valóban fenyegetett egy esetleges újabb akcióval. A beavatkozás lehetőségét az osztrák kormány válsága, és a köztársaság instabil belpolitikai helyzete villantotta föl. 1922. március 24–25-én éjszaka a burgenlandi Mosonbánfalván kisebb incidensre is sor került, amikor néhány magyar felkelő és osztrák csendőr között tűzharc keletkezett, amelyben egy osztrák elesett.¹¹⁽⁶⁹⁾ Hans Cnobloch budapesti osztrák követ a történetek után természetesen azonnal érintkezésbe lépett Bánffy külügyminiszterrel. Igyekezett megtudakolni, hogyan vélekednek Budapesten a nyugtalanságra okot adó jelenségekről. A találkozórol azzal az érzéssel távozott, hogy az egész ügy rendkívül kellemetlen a magyar kormány számára. A Dísz téren¹²⁽⁷⁰⁾ szerzett benyomásai szerint Bethlenék attól tartottak, hogy ismét nem tudnak megszabadulni a szellemtől, amelyet kiengedtek a palackból.¹³⁽⁷¹⁾ Cnobloch a Bánffynál tett látogatást követően, áprilisban a miniszterelnököt is felkereste. Bethlen megígérte, hogy a szabadcsapatokat likvidálni fogják, és a határ közelében foglalkoztatott elemeket átvezénylik az ország belsejébe, hogy ott rövidesen polgári feladatokat adjanak nekik. Ezek az ígéretek ugyan nem teljesültek¹⁴⁽⁷²⁾, a követ mégis meg volt győződve magyar partnere őszinteségéről, nagyra értékelve azt a jóindulatot, amelyet a kormányfő legújabbban tanúsított a kérdésben, ellentétben azzal az érdektelenséggel, amit Bánffynál és Kányánál korábban tapasztalt.¹⁵⁽⁷³⁾ Információi szerint egyébként Bethlen kifejezetten ausztrófil érzelmű, sőt Kánya némi malíciával azt állította róla, hogy egyenesen „szerelmes” a kancellárba, és teljes előzékenységgel közeledik osztrák kollegájához.¹⁶⁽⁷⁴⁾

Cnobloch úgy tapasztalta, hogy a magyar nyilvánosság – a politikailag és nemzetileg szintelen üzleti világ kivételével – a Burgenlandról való lemondásba még messze nem nyugodott bele, és integrális programjának keretei között a területet, mint „*locus minimae resistentiae*”-t (a legkisebb ellenállás irányába eső térséget) ²³elérhetőnek tekintik. E ponton a kormány, a legitimisták, a szabad királyválasztók és a nacionalisták nézetei mind megegyeznek. A különbség csupán az egyes csoportok vérmérsékletében van, s abban, hogy a terveket mikor, és milyen úton lehet megvalósítani. A velencei egyezmény és a Soprontól való osztrák visszalépés nemcsak hogy nem gyengítette ezeket a nézeteket, hanem azok éppenséggel erősödtek a mindkét oldalt sújtó gazdasági bajok és a magyar ellenállási mozgalom rész sikere miatt. Cnobloch utalt rá, hogy Burgenland, „*corpus separatum*”-ként mindig tárgya marad a magyar revindikációnak. Hogy ennek elejét vegyék, a legjobb megoldásnak Burgenland megosztását tartotta.

Az osztrák területek elleni esetleges újabb magyar fellépés főszereplői természetesen ismét a szabadcsapatok voltak. Osztrák megfigyelők szerint ezek Sopron ügyében egyszer már nagy szolgálatot tettek, és a kormány számára veszélyes, ám jól felhasználható erőt jelentenek. „*A mozgalom egykori résztvevői még mind egzisztálnak – jelentette Cnobloch – csak éppen mezőgazdasági munkásoknak álcázva. A kormánynak a mozgalmak megerősödése egyelőre kényelmetlen, hisz most éppen időszerűtlen fegyverhez nyúlni. Amennyiben viszont a felkelők olyan erőt tudnak felmutatni, mely biztos eredménnyel*

kecsegtetne, legalábbis kétségessé válik, hogy Budapest kihasználatlanul hagyja a bennük rejlő lehetőségeket.” Az osztrák diplomata arra figyelmeztetett, hogy Bécsnek nem szabad bagatellizálnia a dolgot, sőt kormányának kötelessége minden eszközt felhasználni, hogy a magyar ambícióknak egyszer s mindenkorra véget vessen. Javasolta, hogy mivel Ausztria kritikus helyzetében önerejére nem számíthat, a kormány forduljon a Nagykövetek Tanácsához, illetve bármennyire is kényelmetlen, vonja be a kérdés rendezésébe a sokkal aktívabb és közvetlenül érintett kisantantot is. Cnobloch egyébként tájékoztatta a francia és a csehszlovák követet a dolgok állásáról, és közösen megegyeztek abban, hogy felhívják az eddig sikertelenül működött Katonai Ellenőrző Bizottság figyelmét a magyarországi veszélyekre.¹⁷⁽⁷⁵⁾

Bethlen István 1922. július 23-i találkozójukon – az ún. második nyugat-magyarországi felkelést követően – igyekezett megnyugtatni a követet, hogy a magyar kormánytól a legtávolabb áll katonai akciók támogatása. Bécsben ennek ellenére úgy gondolták, jobb félni, mint megijedni, és változatlan óvatossággal jártak el a kérdésben. Bethlen hangsúlyozta, hogy tisztában van vele, milyen veszélyt jelentenek országára a felelőtlen próbálkozások. Tárgyalópartnerének kijelentette, mindent elkövet, hogy kordában tartsa a kezdeményezőket. A miniszterelnök mindazonáltal megpróbálta a cseheket, nevezetesen Eduard Beneš¹⁸⁽⁷⁶⁾ is belekeverní a dologba, homályosan utalva rá, hogy neki is szerepe van a bizonytalanság felélesztésében.

Cnoblochra ismét mély benyomást gyakorolt a Bethlennel folytatott személyes beszélgetés. A radikálisok és a kormány viszonyát kissé árnyaltabban látta, a szélsőségesek aktivizálódását azonban változatlanul aggodalommal figyelte. Jóllehet nem tartotta valószínűnek, hogy a hivatalos magyar adminisztráció megint a „bandaharcok” háttérben állna, közölte azonban azt a sejtését, hogy a felkelés vezetőit nem ²⁴éri különösebb retorzió. Velük szemben legfeljebb látszateljárást (*Justizkomödie*) indul majd, mivel a belpolitikai küzdelmek során a kormány nem nélkülözheti katonai befolyásukat és erejüket – jelezte Cnobloch.¹⁹⁽⁷⁷⁾ Az osztrákok tehát pontosan tisztában voltak a magyar kormány előtt tornyosuló nehézségekkel, a „hazafias szellemű” szélsőségesek jelentős belpolitikai befolyásával, ezért konkrét intézkedésekben nem nagyon reménykedtek.

A magyar kormány azzal is igyekezett jó szándékát jelezni, hogy a különböző helyekről érkező veszélyekre előre felhívta az osztrák illetékesek figyelmét, és folyamatos tájékoztatást adott a felkelők ellen foganatosított intézkedésekről. Ausztria viszont minden észrevételét baráti intencióira hivatkozva közölte, azért is, mert azok jogosságát Budapesten így kevésbé vitatták, és nem tekintették a kisantant által folytatott „hazugságkampány” következményének.²⁰⁽⁷⁸⁾ A kedvező légkör igencsak fontos volt, mind a Magyarország, mind pedig Ausztria számára. A magyar külpolitika elejét akarta venni az ország teljes elszigetelődésének. Az ehhez vezető legfontosabb lépés Magyarország felvétele volt a Nemzetek Szövetségébe. A belépés diplomáciai előkészítésének nem tett volna jót, ha híre kel, hogy a kormány szélsőséges fegyveres csoportokat támogat. Az osztrák külpolitika ezzel egy időben nemzetközi kölcsön megszerzésén fáradozott. A győztes hatalmak garanciavállalását szintén kedvezőtlenül befolyásolták volna az ország stabilitását veszélyeztető határincidensek, fegyveres összecsapások.

Az újabb felkelés körüli találgatások felkeltették az eseményeket kellő távolságból, egyszersmind azonban megfelelő realitásérzékkel szemlélő budapesti német követ figyelmét is. Jelentésében beszámolt róla, hogy a magyar külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, Khuen-Héderváry Sándor, kifejezetten felhívta az osztrák követ figyelmét esetleges újabb bandamozgalmakra, utalva rá, hogy a mozgalom mögött – Fürstenberg szerint alig hihető módon – állítólagosan Sigray gróf, Nyugat-Magyarország volt katonai biztosa, exponált karlista áll. Hogy végül is hova vezethettek volna ezek az állítólagos előkészületek, akkor nehéz volt belátni.²¹⁽⁷⁹⁾ Fürstenberg jól látta, hogy a tartomány visszahódítására (amint azt 1921 őszén megkísérelték) akkoriban egyáltalán nem volt kilátás. A szervezkedés célja sokkal inkább a terület

szisztematikus nyugtalanítása volt. „A mozgalom felbujtói szervezeteik szellemiségét kívánják frissen tartani, egyidejűleg megkísérelik a leválasztott területeken az integritás gondolatát és a szakadatlan éberséget újból-és újból felkelteni.” – foglalta össze a helyzetet a német diplomata.²²⁽⁸⁰⁾

A *modus vivendi* az osztrák és a magyar kormány között 1922 szeptemberében végre a határkérdésben is kialakulni látszott. A Határmegállapító Bizottság jelentése alapján a Népszövetség Tanácsa jóváhagyta a végleges határt, amely a népszavazási terület mellett további nyolc községet juttatott vissza Magyarországnak.²³⁽⁸¹⁾ 1923 januárjában ²⁴ismét kormányfői találkozóra került sor, immáron Seipel és Bethlen István között. A tárgyalásoknak is köszönhető, hogy áprilisban sikerült tető alá hozni az osztrák–magyar választott bírósági szerződést. Az egyezmény vitás kérdésekben békés tárgyalásokat, ezek kudarca esetén pedig választott bíróság illetve Állandó Nemzetközi Bíróság döntését helyezte kilátásba.

A hivatalos magyar körök lépéseit kísérő aggodalmat osztrák részről felváltotta a magánakcióktól való félelem. A magyar kormány közreműködését most már ki lehetett zárni, sőt az enyhült légkörben azt is kétkedéssel fogadták, hogy az események számai esetleg a területvédők élharcosa, az 1921-es nyugat-magyarországi felkelés szervezői között a legelőkelőbb politikai pozíciót megszerző Gömbös Gyula kezében futnának össze. Nem mintha a magyar fajvédők vezérével szemben ne lett volna elég averziója az osztrák politikusoknak, ám (a MOVE²⁴⁽⁸²⁾ és az ÉME²⁵⁽⁸³⁾ egyértelmű érintettségének tudatában is) úgy ítélték meg: Gömbös túlságosan is közel áll a hivatalos magyar kormányhoz, semmint hogy személyesen tőle indulnának ki az akciók. Cnobloch mindenesetre javasolta, hogy tartsák szemmel a burgenlandi magyarbarát személyeket, és ellenőrizték jobban a határforgalmat. Ha aggasztó jelek mutatkoznának – mondta a követ – preventív lépéseket kell tenni a magyar kormánynál és a nagyhatalmaknál.²⁶⁽⁸⁴⁾

Amíg tehát Bethlenékről úgy vélték, hogy kontroll alatt tudták tartani a jobboldali területvédőket, Bécsben nem láttak különösebb okot az aggodalomra. Amitől azonban tartani lehetett, az egy esetleges magyarországi szélsőjobboldali puccs lehetősége volt. Ennek veszélyét a Gömbös csoport Egységes Párton²⁷⁽⁸⁵⁾

²⁶Az osztrákokat az is aggasztotta, hogy a magyarországi radikálisok szoros kapcsolatot tartottak fenn német ultrareakciós körökkel. Héjjas,²⁸⁽⁸⁶⁾ és Gustav von Kahr²⁹⁽⁸⁷⁾ nevével fémjelzett csoportokkal, sőt feltehetően e kapcsolatok következményeként találtak menedékre Magyarországon a jobboldali német különítményesek által eltávolított Matthias Erzberger centрупárti német pénzügyminiszter gyilkosai is. A két állam szélsőségeinek együttműködése épp a burgenlandi kérdés kapcsán érintette a legközvetlenebbül a bécsi politikusokat. Budapesti osztrák diplomaták tudomása szerint a német jobboldal radikálisai annak idején intranszigenens magatartást tanúsítottak Burgenland osztrák bekebelezése ellen amit politikai érvekkel támasztottak alá. Akkoriban úgy vélték, ismét a vörös veszedelem rémét ébresztené fel, ha a magyarországi ellenforradalmi rendszer helyzetét a nyugati megyék elcsatolásával gyengítenék. Álláspontjuk szerint teljes fegyverzettel kellett volna támogatni a békeszerződésekkel szembeni magyar ellenállást. Német nemzeti körök a nyugat-magyarországi felkelés idején tehát a magyar ügy szolgálatába álltak, sőt egykori német tisztek az első felkelés alatt magyar oldalon részt is vettek az akcióban. A kontaktus Burgenland átadása után is megmaradt. Cnobloch előtt a német–magyar kapcsolatokat jól ismerő Bleyer Jakab³⁰⁽⁸⁸⁾ is beszámolt a német nacionalisták magyarországi kötődéseiről. A Németország budapesti követénél 1922 augusztusában lezajlott találkozón Bleyer Gömböst, Wolff Károlyt, Pekár Gyulát és az „Ébredők” néhány vezetőjét nevezte meg, mint akik élénk kapcsolatokat tartanak fenn erősen kompromittálódott német körökkel. Bleyer személyesen járt az előző évben Ludendorffnál, Heimnél, a bajor Néppárt vezérével és Kahrnál, akik – benyomása szerint – még akkor is elleneztek Burgenland Ausztriához csatolását. A hazai német nemzetiségpolitika vezetője is megerősítette, hogy a szálakat még szorosabbra fonta az említett

Erzberger-ügy is, amelynek főszereplői a Héjjas különítményesek védelme alatt álltak Magyarországon.³¹⁽⁸⁹⁾

Az osztrák külpolitika megkísérelte meggyőzni a magyar sovinsztákkal kacérkodó német nemzeti és *allddeutsch* köröket, hogy tevékenységük sok százezer német egzisztenciájának veszélyeztetésére is alkalmas. A Ludendorff-féle társaság jobb belátásra bírása során, elsősorban az Ausztriában megjelenő *allddeutsch* sajtóorgánumok segítségét és nagynémet érzelmű burgenlandi politikusok közbenjárását igyekeztek felhasználni.³²⁽⁹⁰⁾ Arról viszont Bécsben nem tudhattak, hogy a Gömbös megbízásából Németországban eljáró Kozma Miklós nem sok biztató hírt hozott a szétzilált, és így a magyar ügy támogatására teljesen alkalmatlan ottani szélsőjobboldali csoportosulásokról. Az idő haladtával ráadásul a magyarországi kommunista hatalomátvétel lehetősége is ²⁷egyre inkább a ködbe veszett, ami 1921-hez képest nyilván más megvilágításba helyezte a burgenlandi kérdést a német radikálisok szemében. (Hogy ez mennyire így volt, arról Gömbös személyesen győződhetett meg néhány évvel később, berlini útja alkalmából.)

A burgenlandi kérdés másik faktorát a szláv korridor-tervek jelentették. A béketárgyalásokon elvetett csehszlovák elképzelések nem merültek teljesen a feledés homályába. Először 1923-ban Sopronból érkeztek olyan hírek, amelyek szerint változások készülnek a csehszlovák–magyar határon, s ezek Sopron hovatarozását is érinteni fogják. A találgatások arról szóltak, hogy Prága néhány magyar várost (Kassát, Komáromot) hajlandó lenne átengedni ismét Magyarországnak, Sopron pedig Ausztriához kerülne. Ezzel egyidejűleg Franz Calice, a Cnoblochot 1922 végén felváltó új budapesti osztrák követ a magyar külügyminisztériumban szerzett értesülést arról, hogy a prágai kormány újból felvetni készül a korridor-kérdést. A Budapesten tartózkodó csehszlovák és osztrák diplomaták között jól működő munkakapcsolatnak köszönhetően Calice közvetlen információkat is tudott szerezni a híresztelésekről.³³⁽⁹¹⁾ Azonnal felvette a kapcsolatot Cermak csehszlovák ügyvivővel és követségi titkárral. Cermak úgy vélte, hogy a hasonló híresztelések forrását egyértelműen Budapesten kell keresni. Ott röppennek fel időnként olyan hírek, amelyek a csehszlovák–magyar, csehszlovák–osztrák és az osztrák–magyar határkérdések ügyét összekapcsolják. Cermak szerint a cseh korridor-tervek hangoztatásával a magyar külügyminisztérium célja, hogy ellenoffenzívát indítson Beneš ellen, aki nemrég összeállította a magyar kormány „bűnlajstromát”, amivel Budapestet igen kényelmetlen helyzetbe hozhatja a nemzetközi fórumok előtt. Ez a lista a soproni kérdést még nem tartalmazta. Cermak mindazonáltal nem tartotta kizártnak, hogy Beneš előveszi a nyugat-magyarországi felkelés és a népszavazás ügyét is, hogy a békeszerződésekkel szembeni magyar ellenállás bizonyításához érveket szolgáltasson.

Calice szerint azon sem lehet csodálkozni, ha a kisantant a korridor gondolatát mindaddig nem ejti, amíg Magyarország rosszakarata és katonai felszereltsége veszélyt jelent számára. E tekintetben az osztrák diplomata érezhetően megértő álláspontra helyezkedett Prágával szemben, ahol mindent eszközt megragadtak, hogy Magyarország helyzetét megnehezítsék. Calice úgy látta, hogy stratégiai szempontból Prágának esetleg kívánatos lenne, hogy Sopron, mint fontos csomópont Ausztria tulajdonába kerüljön.³⁴⁽⁹²⁾

A találgatások, kombinációk ellenére a legfontosabb tanulságot levonhatták Bécsben. E szerint a magyar kormánynak nem volt érdeke a nyugat-magyarországi határok megváltoztatása. Hasonló volt az alapállása az osztrák kabinetnek is. A népszavazást követő hivatalos tiltakozások és panaszok visszautasítását követően más problémákkal bajlódtak az új tartomány gazdái. Belpolitikai válságai közepette Bécset sokkal inkább foglalkoztatta Burgenland feldarabolásának a kérdése. A nehéz helyzetben lévő ²⁸kormány a tartomány Alsó-Ausztria és Stájerország közötti megosztásától a magasra rúgó adminisztrációs költségek csökkenését várta.³⁵⁽⁹³⁾ A feldarabolás terve egyúttal a Sopron megszerzésével kapcsolatos osztrák

ambíciók meggyengülését és a helyzet konszolidációját is jelzi. Az Ausztriától elzárt város és környéke – sokat hangoztatott módon – fizikailag is kettévágta a tartományt, ezért a déli és északi tartományrész közötti természetes összeköttetés megteremtésének lehetőségét hosszú ideig Sopron átcsatolásában látták. Amikor azonban a különválasztásról gondolkodtak, egyúttal mintegy a nyugat-magyarországi beszögellés „kiegyenesítésének” szándékáról is lemondtak. A közigazgatási átalakítás terve miatt később inkább Ausztria kényszerült védekező pozícióba. Az osztrákok szándékai lerántották a leplet a térség gazdasági nehézségeiről. Egyre sűrűbben hallatták a hangjukat azok az optimista magyar körök, amelyek úgy vélték, hogy a „gazdátlan” tartomány ismét visszatérhet a magyar állam kebelébe.³⁶⁽⁹⁴⁾ 1923-tól ettől függetlenül világossá vált, hogy sem Budapestnek, sem Bécsnek nem érdeke, hogy Burgenland miatt élezze a feszültséget. A két kormány kölcsönös jegyzékekben határozta el magát a megegyezési politika folytatása mellett, és elkötelezték magukat amellett, hogy ki-ki a saját területén próbálja mérsékelni a területi vitákat provokáló csoportokat és személyeket.³⁷⁽⁹⁵⁾

Szomszédunkat ráadásul az is óvatosságra intette, hogy a német külpolitika Burgenland ügyében jelentősen elbizonytalanította osztrák partnerét. A budapesti német követ, Johannes von Welczek 1925-ben több ízben hangoztatta, hogy országa az Anschluss esetén visszaadná az elcsatolt nyugati területeket Magyarországnak. A kijelentéseket burkolt figyelmeztetésnek szánták az osztrák politikának, amely ekkorra kényszerűen távolodni látszott az egyesülés gondolatától.³⁸⁽⁹⁶⁾

Ausztriában a napi politikai gondolkodás is gyakran várta a burgenlandi problémák megoldását a németek és Németország égíse alatt. A Sopronra vonatkozó osztrák területgyesítő tanok nagyobb része is a német külpolitika függvényeként kezelte a kérdést. Az Inn túlszáróról átszűrödő hatások különösen az 1920-as évek vége második felében erősödtek föl, hogy azután a következő évtizedben elemi erővel törjenek utat maguknak. E jelenségek legfőbb faktora az osztrák–német egyesülés kérdése volt. A békeszereződések idején Weimarban és Bécsben is kényszerűen tudomásul kellett venni az Anschluss tilalmát. A Seipel korszak „egy nép két államban” (*Ein Volk in zwei Staaten*) elvének – vagyis a német és osztrák állami különállás – koncepciójának alkalmazása azonban nem gátolta meg egyre szorosabb szálak, elsősorban gazdasági kapcsolatok kialakulását a két ország között. Német részről többször és több formában is hangot adtak annak, hogy az Anschlusst Burgenland megtartásával, azaz a nyugati magyar határok revíziója nélkül képzelik el.

Magyar oldalon azonban sokan bíztak ennek az ellenkezőjében. Reményeik szerint ha Ausztria és Németország a nem oly távoli jövőben egyesül, legalábbis egyeztetések kezdődhetnek a német kormánnyal Nyugat-Magyarország ügyében. Szakértők már a 29 nyugat-magyarországi felkelő-mozgalmak 1922. évi felújulása idején is úgy látták, hogy a megnövekedett magyar aktivitás Németországgal és az Anschlussal áll összefüggésben. Attól tartottak, hogy magyar szélsőségesek a válságban lévő Ausztria összeomlását, és az így napirendre kerülő egyesülést várják. Az ebből keletkező zűrzavart pedig Burgenland visszaszerzésére használják majd ki.³⁹⁽⁹⁷⁾

1925-ben valóságos sajtókampány indult Magyarországon a nyugat-magyarországi kérdés békés megoldása érdekében. A *Budapesti Hírlap*, a *Magyarság*, a *Pesti Hírlap* és az *Új Nemzedék*, nem beszélve a helyi orgánumokról, rendszeresen cikkeztek Burgenland visszatéréséről az Anschluss-kérdéssel összefüggésben. Ausztriában emellett nyugtalansággal fogadták a Gömbös németországi magánlátogatásáról szóló híreket. A radikális nézetei és nyugat-magyarországi ténykedése miatt változatlanul az érdeklődés középpontjában álló Gömbös akként nyilatkozott, hogy „német barátainkkal” csak addig maradhat fenn meghitt a viszonyunk, ha azok jó barátokhoz illően is viselkednek. „Amennyiben ez másként történne, mi tudni fogjuk a kötelességünket, amint azt már egyszer tudtuk

Nyugat-Magyarországon.”⁴⁰⁽⁹⁸⁾ később újabb impulzusokat kapott revindikatív magyar törekvések képviselői egyre többször hangoztatták, hogy a területet az olasz–magyar kapcsolatok fejlődése és az Anschluss fogja visszaszolgáltatni Magyarországnak. A magyar kormány cserébe majd önkormányzatot fog adni az egykori Burgenlandnak – hangoztatták az optimisták.⁴¹⁽⁹⁹⁾

A valóságban a német külpolitika gondosan ügyelt Burgenland megőrzésére a majdani egyesülés esetén. Látták annak veszélyét is, hogy a – a hivatalos politikától függetlenül – a magyar nyilvánosság nem békelt meg Burgenland elvesztésével, sőt úgy gondolták, hogy Ausztria politikai szétagoltsága és gyengesége láttán a tartomány a legkönnyebb préda lenne a magyar revíziós törekvések számára. A Birodalom bécsi követe megpróbált riadót fújni a Wilhelmstrassén⁴²⁽¹⁰⁰⁾, amikor személyesen győződött meg a kelet-ausztriai térség problémáiról. Ezek láttán az aggasztotta legkomolyabban, hogy Burgenland a legkisebb ellenállás irányában helyezkedik el a magyar revízió szemszögéből; mi több Ausztriában is találni olyanokat, akik nem hisznek a tartomány fennmaradásában. Ezek elsősorban azok köréből kerültek ki, akiknek helyzete romlott az Ausztriához csatolás óta. A helyzetelemzés elsősorban Bécs számára tartalmazott fontos tanulságokat. Lerchenfeld úgy látta, hogy ha Ausztria a maga és a nagynémet gondolat számára meg akarja őrizni Burgenlandot, akkor annak aktívabb támogatására lesz szükség. Ennek érdekében nem elegendők a formális gesztusok, kevés a kismartoni kormányépület felépítése, átfogó gazdasági programra van szükség. Mivel azonban az osztrák kormány szerény anyagi lehetőségekkel rendelkezik, ám számos nehéz feladattal kell megküzdenie, Burgenland túl sok jóra nem számíthat. ³⁰Lerchenfeld éppen ezért úgy ítélte meg, hogy szükséges a Német Birodalom részvétele a tartomány fejlődésének motorizálásában. „Némelyek azzal vádolják Németországot – írja – hogy az Anschluss megvalósulása érdekében lemondana Burgenlandról, mivel bizonytalanság miatt nem fogja kockáztatni a magyarok értékes barátságát.”⁴³⁽¹⁰¹⁾

Egy évvel később ugyan, de ezzel szinte teljesen egybehangzó volt Hans Schoen Budapestről keltezett jelentése is, amelyben a német diplomata a magyar sajtó és közvélemény hangulatát tolmácsolta. E szerint Magyarországon széles körben elterjedt, hogy Németországot nem különösebben érdekli Burgenland jövője. Schoen azt tanácsolta, hogy Stresemann külügyminiszter Walkóval folytatandó genfi tárgyalásain vesse fel a kérdést a magyar fél előtt.⁴⁴⁽¹⁰²⁾ Korábban Lerchenfeld úgy gondolta, hogy a fentiek miatt célszerű lenne Burgenland német jellegét nyomatékosítani, és a magyarok előtt is kifejezésre juttatni, hogy a tartomány az önrendelkezési jog szerint Ausztriához, következésképpen a Német Birodalomhoz tartozó terület. Az osztrák kormánynak a tartomány pártolása fejében támogatnia kellene a német tőkét. A jelentés azt is javasolta, hogy német sajtóorgánokban foglalkozzanak többet a térséggel. A kapcsolatok erősítése érdekében kívánatosnak tartotta a közeljövőben német küldöttség menesztését Burgenlandba.⁴⁵⁽¹⁰³⁾

A tartomány körül 1927–28 táján ismét megfagyott a levegő. Ennek okául egyrészt az osztrák belpolitika alakulását, másrészt a magyar–olasz tárgyalások megindulását, s nem utolsósorban a magyar revíziós törekvések megélénkülését szokás felhozni. A történéseket elemezve azonban úgy tűnik, hogy bár a felsorolt események kétségtelenül adtak némi alapot a területi viták kiéleződésének, ténylegesen azonban nem változtattak a *status quo* megítélésén, sőt – elsősorban az osztrák belpolitikai válság hatására – Ausztria és Magyarország kormányzati együttműködése még szilárdabb lett a burgenlandi–nyugat-magyarországi kérdésben is.

1928-ban Ausztria kettős kihívás elé került. Az osztrák kormányzat vállára a dél-tiroli határ mellől növekvő nyomás nehezedett. A Brenner környékén fokozódott a feszültség. A kb. 250 ezer német által lakott Dél-Tirolban pedig folytatódtak Mussolini olaszosító akciói, amelyek szintén álmatlan éjszakákat

okoztak a bécsi vezetés számára.⁴⁶⁽¹⁰⁴⁾ Félő volt ráadásul, hogy az ígéretesen alakuló olasz–magyar viszony nyomán esetleg néhány újabb magyar felkelőcsoporthoz szerveződik, felbátorodva a magyar külpolitika első komolyabb sikerén. A burgenlandi lakosság körében fokozódó nyugtalanság és a határ magyar oldaláról támadt mozgolódás miatt a kismartoni tartományi vezetés kénytelen volt csapaterősítést kérni a bécsi védelmi minisztériumtól, amelynek erejéből azonban határvédelem helyett ekkor csupán határmegfigyelésre futotta.

Az igazi problémák is Bethlen római látogatásával kezdődtek. 1927. május 6-án a *Wiener Neueste Nachrichten* „Mit akar tőlünk Magyarország” címmel közölt cikkében indignálódva tette szóvá, hogy a magyar kormányfő megköszönte Olaszországnak a 31. soproni népszavazás során nyújtott segítségét, azt, hogy hozzájárult a város megtartásához. Az újság leszögezte, hogy a békék mindkét országot (ti. Magyarországot és Ausztriát) egyaránt sújtották, s egy sor kérdésben közösek az érdekeik, annak ellenére, hogy Sopront – Német-Burgenland természetes fővárosát és közlekedési csomópontját – elvették Ausztriától. Mindkét fél nyugalom és békét akar, éppen ezért keltett megütközést az elhangzott nyilatkozat. A tudósítás végén a szerző fel teszi a kérdést: megváltozik vajon Magyarország politikája Ausztriával kapcsolatban?⁴⁷⁽¹⁰⁵⁾ A cikk alapján nem kétséges, hogy Ausztriában nagy aggodalommal várták, tesz-e Mussolini valamilyen gesztust Magyarországnak Burgenlandra vonatkozóan. A bécsújhelyi rendőrhatalóság 1927. áprilisában olyan információk birtokába jutott, melyek szerint a Bethlen–Mussolini találkozón Burgenland ügyében is konverzációt helyeztek kilátásba. A tárgyalások eredménye ugyan még nem volt ismert, de tényként állapította meg a beszámoló, hogy a központi magyar kormányzat egy ideje különösen érdeklődnek az osztrák, és azon belül a burgenlandi választások, mint ahogy a szociáldemokrata párt és a Republikanischer Schutzbund⁴⁸⁽¹⁰⁶⁾ ügyei iránt. A jelentés a régi „mumus”, Prónay Jenő által kezdeményezett akció esélyével is számolt, amelyhez egy esetleges burgenlandi felkelés szolgáltatót volna kellő alapot.⁴⁹⁽¹⁰⁷⁾

A választások végül magyar beavatkozás nélkül, sikeresen lezajlottak, de az olasz–magyar együttműködés még tovább nyugtalanította az osztrákokat. 1928. januárjában az olasz kormányhoz közel álló *Corriere della Sera* több cikkben emlékezett meg a burgenlandi helyzetről, átvéve a „Magyarság” című újság híradásait is. A „*La germanizzazione di Burgenland*” című, a nemzetiségi kérdést bőven taglaló írásokban nem túlságosan hízelgően írtak az osztrák nemzetiségi politikáról és a magyarság ottani elnyomásáról. A történet előzményéhez tartozik, hogy az olasz külügyminisztérium felszólítására a bécsi olasz követségi tanácsos az osztrák fővárosban működő Ungarische Presse Informations Bureau-tól információkat kért és 1927. nyarán jelentést készített a burgenlandi magyar kisebbség helyzetére vonatkozóan. A jelentés kitért a tartomány nemzetiségi arányaira, a magyar kisebbség történelmi és statisztikai adataira, és az osztrák hatóságoknak a magyar kisebbség elleni intézkedéseire. A tanácsos a magyar hatóságokhoz fordult felvilágosításért, mert véleménye szerint az osztrák kormány „hamis kombinációkat” vonna le az érdeklődésből.⁵⁰⁽¹⁰⁸⁾ Rómában valóban nem volt cél ilyen hamis következtetésekre juttatni a szomszédokat, mert bár Mussolini egész Ausztriát is csupán üzleti alku tárgyának tekintette, így elvileg Burgenland ügye is belefért volna egy olasz taktikai játékba, 1927-ben azonban a két ország éppen közös fellépést fontolgatott Jugoszlávia ellen Karintia védelme érdekében.⁵¹⁽¹⁰⁹⁾ Ezt az érzést megerősíthette az is, hogy a Duce 1928. június 5-én elmondott beszédében lándzsát tört a trianoni magyar határok felülvizsgálata mellett.⁵²⁽¹¹⁰⁾

Az 1927-es év belpolitikai szempontból is különleges nehézségek elé állította az osztrák kormányzatot. A keresztényszocialista Seipel-kormány a szociáldemokraták befolyásának folyamatos visszaszorításával volt elfoglalva. A Szociáldemokrata Párt fegyveres szervezete, a Republikanischer Schutzbund azonban

jelentékeny fegyverkészletekkel rendelkezett. Januárban a burgenlandi Schattendorfban (Somfalva) halálos áldozatot követelő incidensre is sor került a Schutzbund és a jobboldali Frontharcos Szövetség (*Frontkämpfervereinigung*) képviselői között. A szociáldemokraták erőnövekedése a magyar kormányzatnak sem volt ínyére. Visszaszorításuk és az osztrák jobboldal megerősödése a Bethlen kormány számára is kívánatos volt. Az érdekezésség hatására a területi vitás kérdések még inkább lekerültek a napirendről, sőt épp a határ mentén egyre szélesedő együttműködés bontakozott ki a két kormány között.

A Frontharcos-Schutzbund összecsapás mégis óhatatlanul Burgenlandra irányította a figyelmet. Az osztrák szociáldemokrata sajtó magyar háborús előkészületekről tudósított, amelyek – szerinte – Burgenlandot fenyegetik.⁵³⁽¹¹¹⁾ Olyan pletykák is lábra kaptak, hogy nem a magyar szélsőségesek, hanem igazából az őket csupán maga előtt toló kormány készül beavatkozni a tartományba.⁵⁴⁽¹¹²⁾ A magyar veszélyről szóló hírek persze elnagyoltak voltak. A helyzetet higgadtan elemző megfigyelők tisztában voltak vele, hogy az osztrák baloldal képviselői mennyire magyarellenes álláspontot foglaltak el. A Bécsben működő német követ is megállapította, hogy állomáshelyén a szociáldemokraták hajlamosak a magyar viszonyokat rossz színben feltüntetni és túlzásokba esni. Bécsben mindezek ellenére közvetlen veszélytől nem tartottak. Úgy látták, a nacionalista szervezetek a kormány támogatását nem igazán élvezik, önszántukból pedig nem vállalnak fel egy Burgenland elleni támadást.⁵⁵⁽¹¹³⁾

1928 tavaszától – főként a fővárosban lezajlott újabb zavargások hatására – vezető osztrák politikai körök mind Olaszországgal, mint pedig Magyarországgal a kapcsolatok javítására törekedtek. Áprilisban Bethlen és Mussolini Milánóban azonban megállapodott a radikális jobboldali Heimwehr⁵⁶⁽¹¹⁴⁾ és az osztrák jobboldal támogatásában. Mindeközben a Seipel-kormány és a Heimwehr vezetői egyre jobban közeledtek egymáshoz.⁵⁷⁽¹¹⁵⁾ A fő cél a szociáldemokrata veszély elhárítása volt.

A két kormány közeledése nem jelentette a határvidéken élők indulatainak egyöntetű csillapodását. 1928 októberében az osztrák külügyi titkár Franz Peter felvetette a magyar követ előtt, hogy a kapcsolatok javulása Burgenlandban nem érezteti a ³³hatását. Erre Ambrózy azzal védekezett, hogy a magyar törekvésekkel kapcsolatos rémhíreket eddig a tények hiánya folyton megcáfolta. Felidézte a Seippellel október 6-án folytatott beszélgetését is, amelyben a kancellár kijelentette, hogy a Magyarországról érkező, ottani csapatösszevonásokról szóló jelentések éppenséggel kapóra jöttek a kormánynak a szociáldemokraták hangulatának lehűtésére.⁵⁸⁽¹¹⁶⁾ Anélkül, hogy az osztrák félelmeket teljesen alaptalanoknak jelentenénk ki, látható, hogy a külső veszélyérzettel való manipuláció, ezen belül is a nyugat-magyarországi probléma bizonyos fokú misztifikálása inkább belső politikai játszmák eszközévé vált Ausztriában. A fenyegetettség érzésében rejlő lehetőségeket kormány és ellenzék egyaránt megpróbálta saját javára kiaknázni, ez azonban a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok alakulására vajmi kevés negatív hatást gyakorolt.

Erre szolgáltat példát a két kormány között Burgenland okán lezajlott pengeváltás is. Az osztrák kancellár 1927. november 21-én, a parlament pénzügyi bizottságának ülésén kijelentette: a magyar kormány az előző évben formális biztosítékot adott arra nézve, hogy a maga részéről az osztrák–magyar határ kérdését végérvényesen elintézettnek tekinti. November 25-én a szociáldemokrata Karl Renner volt kormányfő kérdésére a Nemzeti Tanácsban megismételte, hogy formális biztosítékkal rendelkezik a magyar kormánytól azzal kapcsolatban, hogy a határkérdést Budapesten véglegesen elintézettnek tekintik. Közölte azt az értesülését is, miszerint a magyar kormány minden esetleges Burgenland elleni mozgalomtól távol fogja tartani magát. Egyidejűleg megerősítette, hogy Ausztria fenntartja Burgenlandra vonatkozó jogait csakúgy, mint Burgenland is az Ausztriához való tartozás jogát. A kancellár kifejezésre juttatta azt a meggyőződését, hogy a határokat semmiféle veszély nem fenyegeti. Seipel a nyilatkozattal megpróbált

minden olyan szálát elválni, amely Burgenlandot a Magyarországon kialakuló Rothermere-féle mozgalommal összeköthette volna. (Ezt annak ellenére szükségesnek látta, hogy mind a lord, mind a magyar kormány tartózkodott a provokatív megnyilatkozásoktól Ausztriát illetően.⁵⁹⁽¹¹⁷⁾ Bécsben nem tartották kizártnak, hogy a magyar nacionalisták megkísérlik a nyugati határszélen is reaktiválni a revíziós gondolatot. ⁶⁰⁽¹¹⁸⁾)

Bár hivatalos körök igyekeztek elsiklani Seipel beszéde fölött, a hazai radikális sajtó azonnal reagált rá, megvádolva a Bethlen kormányt, hogy gerinctelenül viselkedik a revíziós törekvésekkel kapcsolatban, és elmulasztotta azonnal cáfolni az osztrák kancellár kijelentését.⁶¹⁽¹¹⁹⁾ A támadásra reagálva a Walkó Lajos külügyminiszter a parlament külügyi bizottságában cáfolta, hogy Magyarország valaha a Seipel nyilatkozattal megegyező tartalmú nyilatkozatot tett volna.⁶²⁽¹²⁰⁾ A kormány ezzel egyidejűleg kerülő utakon igyekezett megnyugtatni az osztrákokat, hogy szó sincs a burgenlandi kérdés napirenden tartásáról. Ambrózy Lajos, a bécsi magyar misszió vezetője, először gróf ³⁴Chambrun ottani francia követnek jelezte, odahaza mindenki tisztában van vele, hogy Burgenlandot Magyarország nem szerezheti vissza. A gróf ezt a nyilatkozatot továbbadta Peter külügyi titkárnak, aki a magyar követtől telefonon érdeklődött, vajon Chambrun helyesen továbbította-e kijelentését. Erre a magyar követ igennel válaszolt.

A lavinát egyébként valószínűleg maga Ambrózy indította el, aki korábban a Ballplatzon⁶³⁽¹²¹⁾ megemlítettette, hogy Magyarország nem gondol az osztrák–magyar határ megváltoztatására, mivel abba „az országban mindenki beletörődött.” Kijelentésére annak idején a schattendorfi incidens és a nemzetgyűlési választások előkészületei adtak az indítékot. Akkoriban híre kelt, hogy bizonyos burgenlandi körök és magyar területvédő szövetségek között nagyon is meghitt kapcsolatok szövődtek, sőt esetleg a magyar kormánynak is szándékában állt volna egy Burgenland elleni rajtaütést végrehajtani, vagy radikális hazai nacionalistákkal végrehajtatni. E hírek alaptalanságát bizonyítandó cáfolta Ambrózy a Burgenlandra vonatkozó magyar igényeket.⁶⁴⁽¹²²⁾ Ezt osztrák részről – helyesen – úgy értékelték, mintha az a magyar kormány felhatalmazása alapján hangzott volna el, és Seipel is ilyen értelemben hivatkozott rá a parlamentben.⁶⁵⁽¹²³⁾

A valóságban azonban mindkét fél a közvélemény nyomásának engedelmességgel egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat tett. A Budapesten állomásozó új német követ is ezt erősítette meg. Benyomása szerint a Bethlen kormány Burgenland elvesztését valóban befejezett tényként kezelte, ha ezt a közvélemény felé az integritási elv miatt hivatalosan nem is hajlandó megerősíteni. Hans Schoen⁶⁶⁽¹²⁴⁾ arról is tájékoztatott, hogy miután a magyar képviselőház interpellációs ülésén – a várakozásokkal ellentétben – nem hangzott el kérdés a kormányhoz, Budapesten remélik, hogy az ügynek már nem lesznek további következményei.⁶⁷⁽¹²⁵⁾

Miután kerülő utakon megtudták, amire kíváncsiak voltak, a kancellárián sem igyekeztek tovább firtatni a dolgot. Bizonyos megfigyelések szerint a Bethlen-kormány mentegőzése megértő elnézésre talált Bécsben, ahol pontosan ismerték a magyar belpolitika nehézségeit, és igyekeztek készségesnek mutatkozni a magyar kormány iránt. A feszültség kiélézése azonban nem csupán a magyar–osztrák kapcsolatok nézőpontjából volt káros. Az osztrák kormány belpolitikai okokból is igyekezett mielőbb lezárni a kérdést. A vita napirendre kerülése azért volt káros, mert egybeesett a burgenlandi Hypotheken-Anstalt alapításával kapcsolatos törvényjavaslat benyújtásával. A jelzálog-intézet létrehozását és – messzebb menően – a tartomány régóta húzódó pénzügyi-gazdasági konszolidációját nagyban nehezítette minden olyan körülmény, amely Burgenland hitelét rontotta. Különösen károsak voltak e tekintetben az olyan felvetések, melyek szerint a magyar–osztrák határ vitatottnak számított.⁶⁸⁽¹²⁶⁾

Tíz hónappal később az 1928. október 14-én elhangzott soproni beszédében, a magyar kormányfő ismét felvette a burgenlandi kérdést. Bethlen azonban nem az előző ³⁵évi nyilatkozatháború folytatására készült. Szónoklatának ürügyéül a német Reichstag elnökének, Paul Loebének egyik Ausztriában (Sauerbrunn / Savanyúkút) elhangzott nyilatkozata szolgált, amelyben Burgenland és a Német Birodalom szellemi összetartozásáról, ezzel kapcsolatban pedig a magyar revíziós törekvések jogosulatlanságáról. A német politikus júliusban a bécsi dalostalálkozó vendégeként több német képviselő társaságában vett részt egy rövid burgenlandi kiránduláson. Az ünnepség már ezzel politikai színezetet kapott. Loeb azonban ezt még megtoldotta egy beszéddel, amelyben biztosította hallgatóit – köztük a kijelentést ügyesen kiprovokáló Ludwig Lesert, Burgenland tartományfőnökének helyettesét – hogy nem csupán Német-Ausztria, hanem az egész német nép zárt sorokban áll Burgenland mögött. Loeb ezzel egyértelműen értésre adta, hogy az osztrák–magyar határ tekintetében nincs helye revízióknak. A politikus Rothermere lordot és mozgalmát is megemlítette szónoklatában. A beszéd – elsősorban nem Burgenland, hanem a magyar revíziós komplexum egésze miatt – óriási vihart kavart Magyarországon.

A német külpolitika számára azért is kellemetlen volt az ügy, mert a francia diplomácia igyekezett megragadni az alkalmat a két ország között támadt feszültség kihasználására, és megpróbálta rávenni a magyarokat a Németországhoz fűződő kapcsolatok lazítására.⁶⁹⁽¹²⁷⁾ A birodalom budapesti követe elsősorban Leser tapintatlanságát és az osztrák kormány ügyetlenségét kárhóztatta a botrány kipattanása miatt. Attól félt, hogy a fejleményeknek Németország lesz a vesztese, illetve a német–magyar jóviszony esik majd áldozatul.⁷⁰⁽¹²⁸⁾ A francia kormányhoz közel álló *La Temps* október 19-én valóban megpróbálta bedobni Erisz almáját a két ország közé, úgy állítva be a Loebé-estét, mintha a Reichstag elnöke benyújtotta volna a teljes német nemzet jogigényét Sopronra és környékére. Bethlen beszéde – írta a cikk – abból az elkeseredésből táplálkozott, amelyet az okozott, hogy Németország a régi szövetséges, Magyarország rovására kívánja növelni területeit.⁷¹⁽¹²⁹⁾

Loebé-nek gyorsan tisztáznia kellett kijelentését. A *Pester Lloyd* augusztus 7-i számában igyekezett megnyugtatni bírálóit, hogy beszéde semmilyen más nép ellen nem irányult, és a félreértés csupán egy tévedésen alapuló tudósításnak köszönhető. Nem mulasztotta el hangsúlyozni azonban azt sem, hogy a Rothermere-mozgalom Burgenland helyzetét valóban nem befolyásolja, és mind az osztrák–német egyesülési kérdésekben, mind egyéb ügyekben a nemzeti önrendelkezés elve az irányadó.⁷²⁽¹³⁰⁾ A *Pester Lloyd* megleléssel nyugtázta, hogy a Reichstag elnöke az ügyet Magyarország vonatkozásában „kielégítő módon” rendezte. Nyugat-Magyarország szempontjából az eset látványos példa arra, mit tartottak fontosnak, és hogyan beszéltek el egymás mellett a témával kapcsolatban érzékeny helyi politikusok és újságírók, valamint azok, akik a kérdést a teljes magyar revíziós komplexum felől közelítették meg. Akik külpolitikai szempontból véleményformáló erőnek számítottak, jószerivel átsiklottak az inkriminált megnyilatkozás Burgenlandot érintő kitételei fölött.

³⁶Német részről azonban nem csak Loebé kényszerült óvatosságra. Ezt követően az egész német külpolitika nagyobb előzékenységet mutatott Magyarországgal szemben és kiemelt figyelmet fordított a magyar érzelmek tiszteletben tartására Burgenland ügyében. Bernhard Bülow külügyi államtitkár 1928. augusztus 18-án, Walkó Lajos tervezett németországi látogatása előtt gondosan tájékoztatta miniszterét a Loebé-affér minden fejleményéről és lefolyásáról. A Bülow szerint helytelenül idézett kijelentés azt a látszatot keltette Magyarországon, hogy a német nép egy emberként fellép a trianoni béke sérthetlenségéért. A bajok okozójának voltaképpen ő is Lesert tartotta, ám a *Pester Lloydban* megjelent cáfolat véleménye szerint elsimította az ügyet. A tanulság azonban az volt, hogy csínján kell bánni a burgenlandi kérdés kezelésével, mivel annak az egész magyar revízióra nézve komoly áthallásai

lehetnek.⁷³⁽¹³¹⁾

Amikor Schoen hírül adta, hogy 1928. október 14-én Sopronban Hűségkaput avatnak, valószínűleg sejtette, hogy az ünnepség szónokai (beleértve a miniszterelnököt) nem rejtik majd véka alá a Loebe-incidens nyomán kialakult véleményüket, és e helyütt valószínűleg Bethlennek reagálnia kell majd az ügyre. A követ javasolta Berlinnek, hogy abban az esetben, ha rendezvény alatt a magyar sovinizmus hullámai magasra csapnának, és esetleg Burgenland visszaszerzésének igényét is kifejezésre juttatnák, a német sajtó akkor is tartózkodó magatartást tanúsítson.⁷⁴⁽¹³²⁾ Bülow arra kérte a sajtóosztályt, hogy a budapesti követ javaslatát megszívelve hasson oda a német lapoknál annak érdekében, hogy a burgenlandi kérdés nyilvános taglalásától lehetőség szerint tekintsenek el. Ne firtassák, miként került Burgenland Ausztriához, hogyan zajlott a soproni népszavazás, mert ez nem lehetséges anélkül, hogy az érintettek még be nem gyógyult sebei újból fel ne szakadnának, és érzékenységük ne sérülne. *„Szorosan érdekünkben áll – írta az államtitkár –, hogy Magyarország irántunk táplált még meglévő szimpátiáját megőrizzük, ezért a német külpolitika eminens érdeke, hogy a sajtó a Burgenlanddal kapcsolatos fejtegetésektől lehetőleg tartózkodjék.*⁷⁵⁽¹³³⁾

A várt Bethlen-nyilatkozat menetrendszerűen meg is érkezett. A miniszterelnök a népszavazás analógiáját követve igyekezett hangsúlyozni, hogy Magyarország 1921-ben nem mondott le Nyugat-Magyarországról. Velencében csupán arra tett ígéretet, hogy a területet megszállva tartó felkelőket visszarendeli. *„Meg vagyok győződve – mondta Bethlen – hogy eljön az idő, amikor újból felragyog az igazság napja, és ezen a napon lehetetlenségnek tartom, hogy volt szövetséges társaink a győzők jogára hivatkozzanak, amit magukra nézve sem ismertek el. Lehetetlenségnek tartom, hogy azon a napon mehtagadják, hogy Magyarországgal egyetértésben, vele megegyezve és a nép meghallgatásával döntsék el ezt a kérdést.”* Németországra utalva hozzátette: *„...hiába hallatszának hangok át a határról, hogy e döntés mellett hetvenmillió ember áll őrt, én ezt nem hiszem, és nem tudom elképzelni.”*⁷⁶⁽¹³⁴⁾

A magyar lapok visszhangjaiból minden előzetes óvatosság ellenére németellenes irányultság volt kiolvasható. A birodalmi követ érzekelte, hogy az újságok hűen visszaadták azokat a francia sajtóvéleményeket is, amelyek a magyar–német kapcsolatok ³⁷megzavarását szándékoztak elérni. A Loebe mögé képzelt német politika így kedvezőtlen színben tűnt fel idehaza. Schoen ezért is jeleskedett a soproni beszéd nyomán keletkezett kisebb diplomáciai feszültség elrendezésében. Nemcsak Walkó külügyminiszterrel tárgyalt, hanem érintkezésbe lépett Bethlennel is, aki azzal igyekezett megnyugtatóni őt, hogy a francia próbálkozások nem fognak sikerre vezetni.⁷⁷⁽¹³⁵⁾ Schoen mindemellett ismét javasolta, hogy a német sajtó tartózkodjon a magyarelles hangvétel alkalmazásától. Egyes írásokat rendkívül károsnak ítélte, és igyekezett elérni, hogy Németországban a sajtó híradásai is igazodjanak a kormány „jóindulatú semlegességéhez” és lehetőleg akaratlanul se hajtsák a franciák malmára a vizet.

Nem árt leszögezni, hogy mint korábban Walkó, most Bethlen nyilatkozatai sem egészen a tényleges magyar külpolitikai álláspontot tükrözték, hanem éppen úgy a belső kihívásokra válaszoltak, mint ahogy esetenként az osztrák kormányzat is belpolitikai felhangokkal kísért lépéseket tett Burgenland-ügyben. Különösen Bethlen állásfoglalásainak volt jelentősen eltérő akusztikája a szomszédok előtt, és hazai környezetben. A kifejtett külpolitikai, revíziós aktivitás tehát nem a kormánykörök valódi magatartását jellemezte, hanem inkább a sajtó, és főleg a területvédő jobboldal elvárásait elégítette ki. Bethlen nagycenki és soproni beszéde mindeközben még a határ mentén élő lakosság megnyugtatótatását is célozta, ahol a kormány által 1921 után ígért, és a húszas évek második felétől már egyre lassabban csordogáló különleges támogatások helyett sokan Sopron régi térségi szerepének visszaszerzéséről álmodtak, mégpedig a kínáló lehetőségeket jobban megragadó kormányzati külpolitika révén. Ami Bethlen szavainak

belpolitikai vonzatán túlmutat, az csupán annyi, hogy a miniszterelnök a határ megváltoztatásának esélyét – a revíziós élharcosok fülében jól csengő „magyar igazság” újjászületésének hangoztatásán túl – csak egy esetleges magyar–német (osztrák) egyetértéssel megrendezendő újabb referendum lehetőségében látta. A kormányfő ezzel egyébként Seipel egy korábbi kijelentését is megtámogatta. E szerint a kancellár Walkó 1927 végi ellennyilatkozatát értelmezve azzal nyugtatta meg ellenzékét, hogy a magyarok csak a békeszerződésen túlmutató kötelezettségekről mondtak le.⁷⁸⁽¹³⁶⁾ A bécsi kormánykörök egyébként eredetileg csendben túl akartak lépni az ominózus Bethlen beszéden. Sem Miklós államfőnek, sem a kormánynak nem volt ínyére belemenni egy újabb Burgenland-vitába, ám a szociáldemokrata ellenzék nem akarta kihagyni a kínáló alkalmat, hogy az ügyet a reakciónak tekintett Magyarország ellen kihatározza, ezért a párt lapja, az *Arbeiter-Zeitung* október 16-án a nagy nyilvánosság előtt tálalta a dolgot. A cikk Mussolinivel, Rothermere-rel, és az osztrák belpolitikával (különösen a Heimwehrrel) összefüggésben emlékezett meg a soproni nyilatkozatról.

Az osztrák kabinet a nyilvánosság mellőzésével szerette volna rendezni a félreértést. A magyar követen keresztül értésére adták a budapesti kormánynak, hogy a burgenlandi kérdést *res judicata* (jogerős döntésnek) tekintik. Kijelentették, hogy az ügy újra felvetését barátságtalan lépésnek tartják, és jogosnak érzik, hogy panasszal éljenek vele szemben. Walkó Lajos külügyminiszter először kitérően azt válaszolta, hogy ³⁸Bethlen beszédének pontos szövegét még nem ismeri, de bizonyos benne, hogy a miniszterelnök csupán történelmi értelemben beszélt a témáról.⁷⁹⁽¹³⁷⁾

A nemzetgyűlésben egyszersmind azonnali kérdés formájában készítették színvallásra Seipelt az ügyvel kapcsolatban. A kancellár erre nem tehetett egyebet, mint hogy – általános tetszést aratva – határozott formában visszautasította az újabb magyar indiszkréciót.⁸⁰⁽¹³⁸⁾ A jól megkomponált beszéd azonban a legdiplomatikusabban közelített a magyar revíziós politika kérdéseire. A megértő hozzáállás láttán a hazai nyilvánosság jórészt nyugodtan vette tudomásul a Burgenlandra vonatkozó kitételeket is. A hivatalos orgánumnak számító *Budapesti Hírlap* szintén meglegedetten nyilatkozott Ausztria szolidaritásáról a revízióval kapcsolatban.⁸¹⁽¹³⁹⁾

A jogi egyenlenségek változatlanul fennmaradtak a két fél között a kérdés megítélésében, de a gyakorlati politizálást ez nem befolyásolta. Ez érződik azokból a német forrásokból is, melyek szerint a külügyminiszter olyan a kijelentést tett az osztrák követ előtt, miszerint Magyarország a Velencei egyezmény során csupán az osztrák területre betört felkelők visszahívására kötelezte magát, soha nem jelentette azonban ki, hogy lemond a trianoni béke során az országtól elszakított területekről. Ezt pedig Burgenlandra nézve is érvényesnek tekinti. Bethlen ennek ellenére nem szándékozta nyilatkozatával a burgenlandi kérdést aktualizálni.⁸²⁽¹⁴⁰⁾

Calice Budapesten ugyanakkor örömmel nyugtázta német kollégájától szerzett információit, amelyekről személyesen Seipel kancellárt tudósította. Jelentésében kitért arra is, hogy Seipel interpellációs válasza milyen kitűnő benyomásokat keltett Magyarországon. Magánemberek és a sajtó reakciói is meggyőzték róla, hogy a kancellár nagylelkű (*großzügig*) beszédével a nyugat-magyarországi kérdés újra nyugvópontra jutott.⁸³⁽¹⁴¹⁾

Burgenland magyar részről történő revindikációjának tehát – véleményünk szerint – 1927–28 táján sem voltak nagyobb lehetőségei, sőt ezek nem is kaptak nagyobb támogatást a hivatalos politika részéről. Jóllehet a téma valóban gyakrabban szerepelt a napirenden, ám ez a kormányközi kapcsolatokat egyáltalán nem zavarta, mivel – amint azt az előzőekben láttuk – a Bécs és Budapest közötti gondolati rokonság és politikai érdekazonosság nagyobb súllyal esett latba, mint egy bizonytalan területszerző manőver. A

csábítás nem volt olyan erős, hogy az amúgy is szorult helyzetben lévő osztrák vezetés gondjait Magyarországról tovább szaporítsák. A Rothermere-akció pedig minden látszat ellenére szintén messze elkerülte a nyugat-magyarországi problematikát. Mindenekelőtt világosan kell látnunk, hogy a magyar kormánynak – elsősorban pedig Bethlen miniszterelnöknek – egy sor kül- és belpolitikai nehézséggel kellett szembenéznie a „nemes lelkű lord” kezdeményezése miatt. Egyfelől a túlságosan vérmes itthoni követeléseket kellett valamelyest mérsékelnie, anélkül hogy ezzel a zajosan ünneplő közvélemény elsősorban a területvédők ellenszenvét magára vonná. Másrészt a nyugati hatalmak képviselőit is muszáj volt megnyugtatni arról, hogy kormánya időszerűtlennek és elhibázottnak tartja a békeszerződés revízióját.⁸⁴⁽¹⁴²⁾ A lord etnikai alapú revíziós kezdeményezése mindemellett bárhol előbb kecsegtetett volna eredménnyel, mint a szinte tisztán németek által lakott Burgenland esetében.

Mindezeket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a húszas évek háromoldalú – német–osztrák–magyar – diplomáciai kapcsolataiban a nyugat-magyarországi, illetve burgenlandi kérdés nem okozott súlyosabb megrázkódtatást. Mindhárom szereplő – ha esetenként saját közvéleményének nyomása alatt nyilvánult is meg – mértéktartóan kezelte, és jó érzékkel tartotta mederben az előadódó konfliktusokat. Bár az osztrák–magyar limes mentén napirenden voltak a feszültségek, kormánykörökben ezek folyamatos csillapításán dolgoztak. A címben említett konszenzus művészete nem csupán a kölcsönös külpolitikai érdekek folyamatos keresését jelentette, hanem a helyi társadalom és politika nyugalmának megteremtését is szolgálta. Hogy milyen eredménnyel, azt a regionális helyzetet elemző kutatás feladata bemutatni.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Keizler Kálmán: Sopron II. világháború utáni újjáépítésének szervezése, pénzügyi háttere és kezdeti lépései

40 Keizler Kálmán: Sopron II. világháború utáni újjáépítésének szervezése, pénzügyi háttere és kezdeti lépései

Bevezető gondolatként engedtessek meg egy teljességgel szubjektív megjegyzés: 1999 nyarán került a kezembe a Soproni Szemle 1960. évi első száma, amelyben Boronkai Pál alapvető tanulmányt jelentetett meg az újjáépítés 15 évről. Sajnos sem a folyóirat későbbi számaiban, sem egyéb kiadványokban nem találtam egyetlen olyan írást sem, mely folytatta volna ezt a munkát. Ezután döntöttem el, hogy elkészíték egy részletes tanulmányt az újjáépítés kezdeti lépéseiről, amennyire csak lehet, mellőzve a politikai és párt csatározásokat.¹⁽¹⁴³⁾ E témából született egyetemi szakdolgozatom, amelynek rövidített részlete az alábbi munka.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Keizler Kálmán: Sopron II. világháború utáni újjáépítésének szervezése, pénzügyi háttere és kezdeti lépései / 1. A Sopron városát ért háborús károk

1. A Sopron városát ért háborús károk

A II. világháború Sopront és környékét érintő hadmozdulatainak lezárulta után, az orosz hadsereg bevonulását követően a katonai parancsok 1945. április 1-jei rendelete előírta az iskolák, kórházak, orvosi segélyhelyek és egyéb kulturális és közintézmények, illetve vállalatok működésének biztosítását. A közigazgatás újjászervezésével, a politikai helyzet stabilizálódásával miközben április során a város

vezetősége a közegészségügy és közellátás legfontosabb teendőinek ellátása érdekében tevékenykedett, megkezdődött a háborús károk felmérése is.²⁽¹⁴⁴⁾ A károk felmérése véget a város vezetősége 19 kerületre osztotta fel Sopron területét, és minden kerületben ideiglenes műszaki munkaerő végezte el az összeírást, amely 3.476 épületre terjedt ki. A város épületei a következő mértékben sérültek meg: sérült 1.285 (37%), súlyosan sérült 385 (11%), megsemmisült 440 (13%).³⁽¹⁴⁵⁾ A romépületek 13%-os értéke országos viszonylatban itt volt a legnagyobb. Ez az érték Budapesten 3.8%, Szombathelyen 7%, Kőszegen 1% volt.⁴⁽¹⁴⁶⁾ A lakások közül részben használható volt 7.250 (78%), helyreállítható volt 1.060 (12%), megsemmisült 850 (10%).⁵⁽¹⁴⁷⁾ Az épületek értéke Sopronban, 1938-as árakon számolva, 89.199.474 pengő (P), ebből az épületkár 32.596.902 P volt. Tehát **41**a városban az épületek értékének 36,5%-a semmisült meg, míg Budapesten ez a szám 24,7% volt.⁶⁽¹⁴⁸⁾

A város lakosságának a száma az 1941. évi népszámláláskor 42.255 volt. A háborús cselekmények következtében 2.200 ember halt meg. Elmenekült 11.000 ember, eltűnt 1.800, 6.500 embert pedig kitelepítettek. 1945. június 30-ig kb. 12.500-an nem tértek vissza. Az 1945. június 30-i gyors adatfelvételkor a lakosság létszáma 27.248 fő volt, 1946. augusztus 1-én az ún. élelmezési létszámban 29.644-en kerültek nyilvántartásra. ⁷⁽¹⁴⁹⁾ A fenti összesített adatok után, az alábbiakban részletesen áttekinthetem, hogy a város a közintézmények, vállalatok és az infrastruktúra terén ténylegesen, a források alapján milyen károkat is szenvedett.

Az Erzsébet-kórházat 1944. december 6-án és 1945. március 4-én súlyos légbomba találat érte, amelynek során a szemészeti pavilon egy része bedőlt, így az egész használhatatlanná vált. A sebészeti pavilon 1/3-a annyira megrongálódott, hogy üzemén kívül kellett helyezni. Ebből adódóan lakhatatlanná vált 50 beteg részére az intézményi férőhely, továbbá e sorsra jutott a gondnoki lakás, 3 orvosi szoba, a raktár és az orvosi könyvtár is. Ezen kívül a kórház minden ablaka betört, a tetőzet pedig nagy kárt szenvedett. Az épületkár 44%-os volt. A bombázások következtében keletkezett épületkár értéke – a későbbi becslés szerint – összesen 2 millió forint (Ft) volt. A kórház megmaradt üzemképes részét 1945. április 3-án a megszálló csapatok vették igénybe, akik elhurcolták, vagy elpusztították a kórház teljes berendezését és felszerelését, amelynek a kárértékét 84%-osra, azaz másfél millió Ft-ra becsülték.⁸⁽¹⁵⁰⁾

A bombázások következtében a város útjai is súlyos károkat szenvedtek. Az utak helyreállításánál a legfontosabb szempont az volt, hogy a folyamatos közlekedés biztosítható legyen. Ezért legelőször a bombatölcséreket töltötték fel törmelékkel, majd ezután a burkolat sérüléseit állították helyre kavicsolással. Így a kocsiközlekedés is helyreállhatott. A belüti burkolat értéke az 1938-as árban 4.132.000 P-t tett ki, míg a kár 3.180.000 P volt, ami az utak sérültségének 77%-os arányát jelenti.⁹⁽¹⁵¹⁾

A közvilágítás 967 utcai villanylámpájából 310 semmisült meg, illetve vált hasznavehetetlenné, a 9 dísz-kivilágítási reflektor mind, míg a 40 gázlámpa közül pedig 20 pusztult el. A villamosműnél 2 transzformátor, 590 árammérő, és az elosztóhálózat 20%-a ment tönkre. Megsérült egy gőzkazán, 13 transzformátor és 315 árammérő, egy tűzérzéki lövedék pedig áttörte a falazott kéményt. A villanytelep a békebeli kapacitásának a felével tudott csak működni. A villamosmű kárát 10.000.000 P-ben adták meg.¹⁰⁽¹⁵²⁾ A város és az üzemek számára létfontosságú volt, hogy itt a sérüléseket minél előbb ki tudják javítani, így az áramszolgáltatás minél előbb teljes körű legyen. 1947. január 31-ig a 150 elpusztult közvilágítási lámpából 85-öt újból felállítottak, a 160 megsérült lámpából 150-et megjavítottak. A tönkrement 4 km utcai légvezetékéből 2 km-t helyreállítottak, mind a 13 megsérült transzformátor-állomást megjavították. A **42**315 árammérő közül 230 darab kijavítása történt meg. Erre az időre a városban már csak a Lőver körúton nem működtek a köztéri lámpák.¹¹⁽¹⁵³⁾

A sűrű bombázások hatására 1945. március 31-én a gáztermelést meg kellett szüntetni. Minthogy a kisebb hibákat három nap alatt sikerült kijavítani, így már április 4-én újra megindulhatott a gázszolgáltatás. A gázgyár a bombázásokat a körülményekhez képest megfelelő állapotban vészelte át. A termelő berendezéseket nem érte találat, a súlyosan sérült gázvezetéseket pedig kiiktatták. A legnagyobb gondot az jelentette, hogy a bombázások közelében még sok, fel nem derített csőtörés rejtőzött, amelyekből állandóan szivárgott a gáz. A bombázások előtti időszakban 8-11%-os volt a hálózati veszteség, ez a bombázások után 16%-ra nőtt.¹²⁽¹⁵⁴⁾ A gázmű veszteségei az alábbiak voltak: 1 salakszállító berendezés, 4,4 km gázcsővezeték, 97 db gázmérő, 215 db gázkészülék, 800 tonna (t) gázszen.¹³⁽¹⁵⁵⁾

A vízműnél kisebb mértékben megsérült a főszivattyú telep, továbbá a szolgálati medence, illetve károkat szenvedtek a gyűjtőkutak és az ellenőrző aknák. A 70 km-es elosztó hálózat 154 helyen sérült meg, így a kár 13%-os volt. A csatornahálózat 25.220 folyóméter (fm) esővízcsatornából és 32.523 fm szennyvízcsatornából állott. Megsemmisült 1.745 fm esővízcsatorna, 2.050 fm szennyvízcsatorna és használhatatlanná vált 5.000 fm esővíz- és 7.000 fm szennyvízcsatorna-vezeték. A kár így 16%-ra tehető.¹⁴⁽¹⁵⁶⁾

Az 1945. év folyamán mindösszesen 250 fm csatornát tudtak helyreállítani, és a munkálatokat a munkaerő hiányában többször abba kellett hagyni. Pedig közegészségügyi szempontból fontos lett volna ez a munka, mert sok helyen a pincéket és mosókonyhákat elárasztotta a szennyvíz. Így az esős idő beálltával tífuszjárvány terjedésétől lehetett tartani. Másrészt az esővízcsatornák hiányos működése folytán a várost átszelő vasúti pályatest elárasztása fenyegetett, ami már a vasúti forgalomra is veszélyes volt. Ugyanis a vasúti vágányok oly formában szeltek át a várost, hogy a magasabb településrész(ek)re hulló csapadék csak a vasúti vágány alatt juthatott az elvezetésre szolgáló patakokba.¹⁵⁽¹⁵⁷⁾ Az 1946. év folyamán a 154 bombasérülésből már csak 5 nem lett kijavítva. Továbbá bekapcsoltak a hálózatba 3.220 fm csatornát, illetve a lakott területen még üzemben kívül volt 550 fm csatorna is. A somfalvi és bánfalvi vízgűjtőberendezés kútjait is bekapcsolták a rendszerbe.¹⁶⁽¹⁵⁸⁾

Sopron híres iskolái közül úgyszólván valamennyit kisebb-nagyobb sérülés érte. Teljesen elpusztult az Evangélikus Tanítóképző Intézet, a Csengery utca 13. sz. alatti zeneiskola és a Rákóczi fiúnevelő intézet több épülete. Többé-kevésbé súlyosan megsérült a Deák téri leánygimnázium, a Széchenyi Gimnázium, a Szt. Asztrik Bencés Gimnázium, az Erdőmérnöki Főiskola főépülete, a Hunyadi János utcai diákotthon, az Orsolya téri iskola, a tisztii leánynevelő intézet és a Rákóczi hadapródiskola összes épülete.¹⁷⁽¹⁵⁹⁾

Az alábbiakban – terjedelmi okokból – csak néhány iskolát ért háborús kár 1938. évi árak szerinti, összegszerű ismertetésére térnek ki. *Iparoskamara Iskola*: szerházak 7.313 P, könyvtárak 579 P, bútorok 4.008 P, anyagraktár 1.642 P, összesen: 13.542 P. *Evangélikus Tanítóképző Intézet*: 212.000 P összesen az épület- és az anyagkár. Az Intézet egyik épületét a városi tanács romnak nyilvánította. *Állami Polgári Fiúiskola*: felszerelési károk 16.981 P, épületkár 18.855 P, összesen: 35.836 P. *Állami Széchenyi Fiúgimnázium*: 1945. március 28-án légiakna okozta az épület- és bútorkárt. Áprilisban orosz csapatok további épületkárokat okoztak, és a felszerelést elvitték. Az összes kárt 207.675 P-re becsülték. A *Bencés Gimnázium* iskolaépülete bombatalálat folytán használhatatlanná vált.¹⁸⁽¹⁶⁰⁾

A közművelődési intézmények közül a harci események kisebb-nagyobb károkat okoztak a Liszt Ferenc Kultúrház, a Petőfi Színház, a Liszt Ferenc Múzeum és a Városi Közkönyvtár épületeiben. A közkönyvtárat aknatalálat érte, így épülete megrongálódott, az iratok és a készpénz elveszett. Az elpusztult könyvek számát 5000 db-ban adták meg. A színház épületét a következő károk érték: tetőzet, falak, erkélyek, ajtók 60.000 Ft értékben rongálódtak meg. A város két mozija is károkat szenvedett. A városi

mozi épületkára 6.543 Ft volt. Ebből a németek elvitték a 16.953 Ft értékű vetítőberendezést. Az Elite Mozgóban bombakár következtében a gépház 80%-os kárt szenvedett.[19\(161\)](#)

A sportlétesítmények sorában a legnagyobb veszteségeket a Nagyszoda, a Béke úti tenisz- és jégpálya, továbbá a tóalmi strandfürdő épülete és kabinsora, illetve a fertői strandfürdő, valamint a Rákóczi Intézet fedett uszodája szenvedte el. A Vasutas Sportpálya megsemmisült, valamint a papréti tornacsarnok, az iskolai tornatermek legnagyobb részének és az Anger-réti sportpályának a sérülése is jelentős volt.[20\(162\)](#)

Miképpen a mai város gazdasági életének egyik legfontosabb húzóágazata az idegenforgalom, ez nem volt másképp sem a háború előtt, sem közvetlenül a háború után. A háború utáni első tervekben már az szerepelt, hogy a város lakosságának az idegenforgalom nyújtotta lehetőségeket kell kihasználnia abból a célból, hogy abból hasznot hajtó bevételei legyenek, így is gyorsítva az újjáépítést. Tehát a város legfontosabb teendői közé kellett hogy tartozzon a szállók helyreállítása, illetve az, hogy a város vezetősége szorgalmazza a magánkézen lévő szállók helyreállítását is.

Sopron szállói komoly károkat szenvedtek el a háború alatt. Teljesen megsemmisült a Lővér Szálló II., és éttermi szárnya, továbbá a Várkerületen lévő „Fehér Rózsa”, a Baross u. 4. sz. alatti Baross Szálló, a Hatvani Túristaház panziója, a Tóalmi szálló és a Hubertus Vendéglő és Szálló. Súlyosan megsérült a Gruber Szálló, a Lővér Szálló I. szárnya, az István Menedékház. Használható állapotban csak a Pannónia Szálló maradt meg 40 szobával. Használhatatlanná vált a befejezés előtt álló Ciklámen Szálló, e [44](#)téren Sopron legnagyobb intézménye.[21\(163\)](#) Egy 1946-os jelentés szerint a szállodai szobák befogadó-képessége 1938-ban 272 fős, 1946-ban 80 fős volt, míg a fizetővendég-ellátására berendezett szobák száma 1938-ban 110-et tett ki, míg 1946-ban a forrás szerint egy sem volt.[22\(164\)](#)

Talán a vasúti közlekedés kárait tekinthetjük a legnagyobbaknak. A MÁV pályaudvarán elpusztult az áruraktár, a lakóépület, a pályafenntartási telep, az állategészségügyi épület, a vízház, és súlyosan megsérült a felvételi épület, illetve még ezt tetéztve a vágányhálózat és az egész vasúti berendezés. A GYSEV pályaudvarára 287 bomba esett, ezáltal nagy része rombadólt. Az igazgatósági épület kiegészítve, a Győri úti viaduktot pedig a németek robbantották fel.[23\(165\)](#) Egy 1946-os kimutatás szerint a MÁV pályaudvar 100%-osan sérült meg, és 1946 végére az újjáépítés nyomán már 60%-a került újjáépítésre. A GYSEV pályaudvar teljesítőképességének 80%-t veszítette el, 1946-ra a sérülések kijavítása után immáron 90%-ban használhatóvá vált. A kimutatás szerint a város területén található állomásokra érkező, és azokról induló személyszállító vonatok száma 1938-ban és 1946-ban a következő arányokat adta: GYSEV 8 és 4, MÁV 10 és 2.[24\(166\)](#)

A helyi autóbuszok száma 1942-ben 11 db-ot tett ki, amelyből a németek 8 db-ot elvittek. A helyközi autóbuszok száma 1938-ban 3 volt. 1946-ban egyetlen autóbusz sem közlekedett, sem a városban, sem annak környékén.[25\(167\)](#)

A bombázások egyik legfontosabb célpontjait a laktanyák jelentették. A lovassági-, a tüzér-, a honvédlaktanya és a Rákóczi hadapródiskola épületeinek nagy része rommá vált, egyes részeik pedig súlyosan megsérültek. A '48-as laktanya egyes épületei is súlyos károkat szenvedtek, az ép épületek azonban továbbra is a katonaság használatában maradtak, így meg lehetett akadályozni azok további pusztulást. A használhatatlanná vált laktanyaépületeket különböző gyárak kapták meg: a lovassági laktanya épségben maradt épületeit a Győri Útfenntartó Vállalat, a lovardát a Terményforgalmi Vállalat, a tüzérlaktanyát részben az Építőipari, részben a Technoimpex és a Gyapjúbegyűjtő Vállalat, a honvédlaktanya megmaradt utolsó épületét a Faforgácsfeldolgozó Szövetkezeti Vállalat építette át új

gyárrá.[26\(168\)](#)

A gyárak közül rommá váltak a Wellesz és Schwitzer Gumiszalaggyár, a Seltenhofer Gépgyár és Harangöntő, a Jakobi Szivarkaszzipkagyár, a Malátagyár és a Marlovits-féle sertéshízlalda. Súlyosabb bombatalálatokat kaptak a selyemgyárak, továbbá a Tűgyár, a Zárgyár és a Tejipari Vállalat.[27\(169\)](#) A Soproni Selyemipar a december 6-i bombázáskor sérült meg súlyosan. A régi Trebitsch Gyár romhalmazzá vált. Az 1945. március 4-i bombázás során elpusztult a gyár kazánháza és a gyárkéménye. A kivonuló német csapatok április 1-jén felrobbantották a Selyemipar creppcérnázó emeletes termét. A Soproni Pamutiparban 1945. március 29-én egy légiakna ledöntötte az emeletes új [45](#)terem épületfalait. A város nyugati peremén épült Lakástextil Vállalatot és a Richards Fésűsfonógyárat nem érte háborús kár.[28\(170\)](#)

A bombázások során elpusztultak a távírda helyiségek, azonban a távbeszélőköz-pontban nem esett nagyobb kár. A bombák következtében azonban nagyobb károkat szenvedtek a földalatti kábelek. A menekülő német katonák a vasutak mentén húzódó hírközlési légvezetéseket elpusztították. Április 2-án indult meg a távbeszélővonalak helyreállítási munkálatai. A legnagyobb gondot az okozta, hogy nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű alkatrész és vezeték. A vasút mentén található ép oszlopokat hidak veréséhez használták fel. Május 20-tól indult meg a polgári távbeszélő állomások bekapcsolása. A soproni helyi távbeszélő-hálózat előfizetőinek száma az 1943-as 1.197-tel szemben 1946-ra mindössze 466-ra csökkent.[29\(171\)](#)

1945. április 1-je után a Köztisztasági Vállalat legfontosabb feladatát az jelentette, hogy a romokat eltakarítsa. Az utcákat ellepte a törmelék, sőt a belváros keskeny utcáit helyenként több méter magasságban torlaszolták el a romok. A szovjet csapatok segítségével sikerült a fő közlekedési utakat szabaddá tenni. Augusztus 23-án a szovjet városparancsnok kifogásolta, hogy a városban igen sok a szemét és a törmelék. Minthogy ekkor a városi fuvarüzemnek sem lova, sem kocsija nem volt, a mérnöki hivatal előfogatok és közérő igénybevételével oldotta meg a fuvarozást.[30\(172\)](#)

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Keizler Kálmán: Sopron II. világháború utáni újjáépítésének szervezése, pénzügyi háttere és kezdeti lépései / 2. Az újjáépítéshez szükséges feltételek megteremtése 1945-1946-ban

2. Az újjáépítéshez szükséges feltételek megteremtése 1945-1946-ban

Miután a politikai helyzet április 21-ig stabilizálódott, hozzá lehetett látni az újjáépítési munkálatokhoz. Április 21-e az újjáépítés kezdetének legfontosabb dátuma. E napon ugyanis több helyről, többféle rendelkezés látott napvilágot az újjáépítés központi irányítással történő megkezdéséhez. Az első dr. Hám Tibor főispán rendelete volt, amely előírta, hogy a munkahelyét mindenkinek el kellett foglalnia, és mind a város, mind a vármegye újjáépítési munkálatait meg kellett kezdenie. Aki pedig nem jelentkezik munkára, az az állását elveszíti.[31\(173\)](#) A másik szerv, ahol rendeletek születtek, a Soproni Nemzeti Bizottság (SNB) volt. A SNB második rendelete a közmunkák végrehajtásának azonnali elkezdése ügyében intézkedett. A rendelet értelmében minden 16-60 év közötti férfi és 16-40 év közötti nő köteles volt a közmunkákban résztvenni.[32\(174\)](#) A közmunkák megszervezése utcánként történt. A SNB Kovács László mérnököt bízta meg az Államépítészeti Hivatal újjászervezésével.[33\(175\)](#)

A SNB létrehozta a Városi Helyreállítási Tanácsot (VHT), amely a következő feladatokkal bírt: meg kellett állapítaniuk, hogy a megrongált építmények közül melyeket kell helyreállítani, melyek maradhatnak átmenetileg helyreállítatlanul, és melyeket kell lebontatni. A VHT elnöke Dr. Kamenszky Árpád

polgármester lett. A VHT tagjai: [46](#)Füredi Oszkár,[34\(176\)](#) Hárs György,[35\(177\)](#) Kovács László, Winkler Oszkár,[36\(178\)](#) Hantó István, Bergmann Pál.[37\(179\)](#) A megye következő lépésére pár nap múlva sor került: április 24-én dr. Hám Tibor főispán Sopron város és vármegye területére Kovács László mérnököt ideiglenes hatállyal újjáépítési kormánybiztosnak nevezte ki.[38\(180\)](#)

Az április 24-i Új Sopron közzétette: minden soproni lakos, akinek lakása más célra nincs lefoglalva, vagy a bombázások azt nem tették lakhatatlanná, a legsürgősebben foglalja el lakását, költözzön be, és saját erejéből igyekezzék azt rendbe hozni, lakhatóvá tenni. E rendelkezésnek sokan nem tettek eleget, mivel több család nem tartózkodott ekkor még a városban. Az újság szerint, akik nem foglalják el lakásukat, azok lakásait olyanok számára veszik igénybe, akiknek nincs lakásuk, vagy a bombázások következtében az épületek sérülést szenvedtek. Ugyanekkor a Vörös Hadsereg bejelentette a munkaerő-szükségletét a városnak: minden 16-50 év közötti férfi és 18-40 év közötti nő a hatóságok által megállapított időben és helyen köteles közmunkát végezni, ez alóli mentességet csak a város polgármestere adhatott.[39\(181\)](#) Következő nap 1.200 nő és 1.050 férfi jelentkezett közmunkára. A jelentkezőket robotlappal látták el. Azokat a munkaköteleseket, akik nem rendelkeztek robotlappal, vagy érvényes orosz igazolvánnyal, munkakerülőknek könyvelték el, és a rendőrség kutatta fel őket. Április 28-án fejeződött be a közmunkára jelentkezés, és annak a lehetősége, hogy a kötelezettek robotlapot, vagy mentességet szerezhessenek. Összesen 2.530 nő és 2.000 férfi jelentkezett közmunkára.[40\(182\)](#)

A polgármester április 30-án három pontban tette közzé az újjáépítéshez szükséges anyagok és emberi erők biztosításáról szóló rendeletét. Az első pont arról intézkedett, hogy a magánépítkezéseket további intézkedésekig fel kell függeszteni. Továbbá szólt még az életveszélyes romok elbontásáról, a helyreállítandó épületek karbantartásáról. Mindezeknek körzetenként kellett megtörténnie, az e célra létrehozott szervnek az ellenőrzése és irányítása útján. A második pontban arról intézkedett a polgármester, hogy az összes építési anyagot zárolni kell. Felhívta a lakosság figyelmét arra, hogy ha valakinek a birtokában építési anyag volt, akkor azt 8 napon belül köteles bejelenteni az Építési és Anyagelosztó Irodában. A harmadik pontban az építőiparosok és építési vállalkozók figyelmét hívta fel, ők 8 napon belül kötelesek jelentkezni a segédekkel együtt a Munkaközösségi Irodában.[41\(183\)](#)

Június 21-én a városi vezetés, a munkáspártok, a szakszervezetek és a soproni építési vállalkozók tartottak megbeszélést az újjáépítési munkálatok következő lépéseiről. A polgármester előadta a városi mérnöki hivatal tervét Sopron városának újjáépítési tervzetéről. A terv szerint a várost 18 kerületre osztották fel, az élükre 18 [47](#)szakembert állítottak.[42\(184\)](#) A rendbehozatal ütemezéséről a Helyreállítási Bizottság intézkedett. Úgy határozták el, hogy először a könnyen, gyorsan rendbe hozható lakások kerüljenek javítás alá. A rendbehozás sorrendjénél előnybe kell részesíteni a soklakásos házakat. Minthogy a legnagyobb nehézséget továbbra is a munkaerőhiány okozta, elképzelésük szerint a vidéki munkásságot kellene munkásvonatokon Sopronba szállítani, a vasút újjáépítését követően (!). Elhatározták, hogy a cserép- és téglagyáraknak azonnal meg kell kezdeniük a termelést. Az orosz katonai parancsnok hetenként 4 vagon szenet biztosított a téglagyáraknak. A Magyar Kommunista Párt (MKP) 20 szekeret ajánlott fel a szénszállításra. A faszükséglet fedezésére felhasználták a romok és az óvóhelyek feldúcolásának anyagát (!).[43\(185\)](#)

Július 25-én arról határozott a VHT, hogy elsősorban azokat a munkákat kívánják elvégeztetni, amelyek kevesebb munkaerőt és aránylag kevesebb építőanyagot igényelnek. Ez alapján döntöttek el, hogy legelőször a cserepezési munkálatokat végeztetik el. Döntésük alapján a költségeket a háztulajdonosoknak kell állniuk. (Ekkor egy négyzetméter tetőfedés 100-120 P költségigénnyel járt.) A számítások szerint a legsürgősebb helyreállítási munkák kb. 10 millió P-öt tesznek ki. A cserepezési akció beindításának

alapkövetelménye ugyanakkor az volt, hogy álljon megfelelő mennyiségű cserép a város rendelkezésére. Ez azért is súlyos problémát jelentett, mert a város területén álló 4 téglagyár közül egyik sem működött. A felmérések szerint a lakosság és az üzemek igénye kb. 2 millió cserép lenne. A számítások szerint ha augusztus elején mind a 4 téglagyár elkezdte volna a termelést, akkor szeptember elejére 200-250 ezer cserép készülhetett volna el.[44\(186\)](#)

A VHT programjának az első eredménye, hogy a Hasenöhrl Téglagyár augusztus 5-e és 11-e között 30.000 db. cseréppel készült el, augusztus 12-e és 18-a között pedig 30.000 db. hornyolt cserepet gyártottak. Azon a háztulajdonosok közül, akik a VHT felhívására július 27-31-e között bejelentették a cserépigényüket, augusztus 6-tól huszonkilencen a városi mérnöki hivatalban átvehették a cseréputalványaikat. Egyelőre azok az igénylők kaptak utalványt, akik a Várkerület, Széchenyi tér és a Színház utca által határolt Belvárosban laktak.[45\(187\)](#) A VHT tervének következő eredménye az volt, hogy a város egyetlen fűrésztelepe szeptember elején megkezdte a munkát. Ehhez azonban megállapodást kellett kötni a Vörös Hadsereggel, ami szerint a fűrésztelep hetente 3 napig a hadseregnek, 3 napig pedig a városnak dolgozik.[46\(188\)](#)

Az Újjáépítési Minisztérium[47\(189\)](#) 28.260/1945.U.M. sz. alatt új rendeletet hozott a sérült tetőzetekről. A rendelet szerint a sérült vagy megrongálódott tetőzetet mindenütt [48](#) az épület-tulajdonosoknak kellett helyreállítaniuk. A vidéki városokban a szükséges helyreállítási munkálatok elvégzésének biztosítására Vidéki Épületjavítási Alapot hoztak létre. Ebbe az alapba minden épülettulajdonos, illetve bérlő, lakbérlő tekintet nélkül arra, hogy a háza javításra szorult-e vagy sem, köteles volt 1945. október 1-jétől 1947. július 31-ig épületjavítási hozzájárulást fizetni. Ebből az alapból részesülhetnek a helyreállítási kölcsönben a munkálatok elvégzésére kötelezett épülettulajdonosok. A kölcsönkérelmi kérvényeket helyi véleményező bizottságok bírálták el.[48\(190\)](#)

Az Új Sopron örömmel közölte olvasóival, hogy Sopron városa is kap végre anyagi segítséget a kormánytól az újjáépítési folyamat meggyorsítása érdekében. A Pénzügyminisztérium 8 millió P-t utalt át a város kasszájába, a Vörös Hadsereggel kapcsolatban felmerülő költségekre. Az Újjáépítési Minisztérium 5 millió 740 ezer P-t utalt át a középületek tetőfedésének céljából. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1 millió P-t adott a múzeumok rendbehozatalára, 400 ezer P-t a közkönyvtárak tatarozására.[49\(191\)](#) A polgármester december 5-én felszólította a háborús károknak a magánháztartásokban történő összeírásával megbízott biztosokat, hogy kezdjék meg a munkájukat.[50\(192\)](#)

Az 1946 januári adatok szerint Sopron városa 1945-ben 34 millió P közmunkaváltsági díjat fizettet be az Újjáépítési Minisztérium számlájára. Ebből az összegből a város mindössze 5 millió 740 ezer P-t kapott vissza az újjáépítésre. Voltak városok (pl. Budapest vagy Székesfehérvár), amelyek a teljes összeget visszakapták, míg mások (pl. Győr vagy Szombathely), a befizetett összeg 50%-át „nyerték” vissza. Ezért a város vezetői tárgyalást folytattak a minisztériummal,[51\(193\)](#) hogy újjáépítési segély címen utalják vissza a városnak a 34 millió pengőt.[52\(194\)](#)

A bomba sújtotta vidékeken mindenhol nagy problémát jelent az ablaküvegek pótlása, illetve hiánya. A Dunántúlon ugyanis csak egy üvegyár volt, a tokodi, de ez sem gyártott síküveget. A különféle kísérletek között az egyik legjobban bevált módszert, az ún. mozaikablak jelentette. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a megfelelő nagyságú ablaktörmeléket használtak fel üvegezésre, és azokat különleges impregnált lemezekbe ékeltek be.[53\(195\)](#)

A Városi Mérnöki Hivatal 1946 január elejéig 240 házat nyilvánított romházzá. Ezeket javarészt lebontásra

ítélték, és a felhasználható épületanyagokat az újjáépítés során hasznosították. A soproni háztulajdonosok közül addig 359-en jelentették be, hogy bombasérült házukat a saját anyagi erejükből kívánják újjáépíteni. A bejelentett rongálások megjavítására 714.330 db téglára, 351.568 db hornyolt tetőcserépre, 2.682 köbméter homokra, 4.243 mázsa (q) mészre, 1.811 q cementre lett volna szükség. Nagy nehézségekbe ütközött még 1946 elején az elégséges mennyiségű épületfa beszerzése, melyből 105 köbméterre volt szükség. A bejelentések szerint még 925 db ablak és 911 db ajtóra szükségeltetett volna. A legnagyobb hiány a síküvegből állt elő, 49kb. 11.400 négyzetméterre lett volna szükség. Az Országos Építésügyi Kormánybiztos soproni kirendeltsége útján 22 igénylőnek jutott helyreállítási kölcsönt. A kölcsön összege 8.813.680 P-t tett ki. Decemberben további 82 igénylőnek utaltak ki 118.810 db cserepet, amivel szeptember eleje óta összesen 1.207.228 db cserép kiutalására került sor.[54\(196\)](#)

Az Országos Építésügyi Kormánybiztos 10.200/1945. OÉK. sz. rendelete[55\(197\)](#) alapján helyi építési szaktanácsot kellett létrehozni. A rendelet 3. szakasza szerint a város törvényhatósági bizottsága a szaktanácsba a város polgárai közül 10 tagot választhatott be.[56\(198\)](#) Az említett szakasz szerint a tanácsba elsősorban olyanokat kellett beválasztani, akik építési és városrendezési ügyekben jártassággal rendelkeztek.[57\(199\)](#)

1946. március 19-én tartotta alakuló ülését a Városi Építési Szaktanács, amelynek elnökévé Sébor Jánost, alelnökévé Füredi Oszkárt, jegyzőjévé Tompos Ernőt választották. Ettől kezdve a Szaktanács minden hónap első keddjén, délután 3 órakor tartotta meg a rendes ülését. A Szaktanács tagjai a következő személyek (és képviselők) voltak: a polgármester, a városi mérnöki hivatal vezetője, a földigénylő bizottság elnöke, az SNB részéről Ivánkay Kálmán, a szakszervezeti tanács részéről Galambos István, az Országos Építésügyi Kormánybiztos hivatala részéről Majorossy Gyula és Winkler Oszkár, a törvényhatósági bizottság részéről további 10 fő, illetve a tiszti főorvos. Meghívottakként jelentek meg: a közmunkahivatal vezetője és a mérnöki hivatal városrendészeti előadója.

Sopron városa a közmunkaváltság-díjból májusig még mindig nem kapott vissza semmit. Az Újjáépítési Minisztériummal folytatott állandó tárgyalások semmiféle eredményere sem vezettek. Május legvégén érkezett a városba a hír, miszerint Budapest és Székesfehérvár után Eger is elérte, hogy a város kasszájába befolyó közmunkaváltságot teljes egészében a város kapja meg újjáépítési segély címen.[58\(200\)](#) Végül az újjáépítési miniszter június elején Sopron esetében is engedélyezte, hogy június 1-től visszamenőleg a város a közmunkaváltságából befolyó összegnek a felét, Sopron újjáépítésére lehessen fordítani. Ezt az összeget elsősorban a csatornák helyreállítására, majd az életveszélyes romkőépületek lebontására akarták fordítani.[59\(201\)](#) Érdekes azt megfigyelnünk, hogy míg más, kevesebbet szenvedett városok a közmunkaváltság egészét megtarthatták, addig a legtöbbet szenvedett városok hosszasan tárgyalások után is csak a felével rendelkezhetett.

Részelemzéseként 1946 júniusából érdemes megvizsgálni a közmunkaváltságról és annak felhasználásáról az Újjáépítési Minisztériumba küldött polgármesteri jelentést. A közmunkára kötelezettek száma ekkor 12.592 főt tett ki, míg 3.200 főt felmentettként tartottak nyilván. A váltságfizetők száma 3.640, a természetben ledolgozók száma [50](#)311, a saját munkahelyükön ledolgozók száma pedig 1.024 volt. A közmunkaváltságból a június hónapban 10.582.422.594 millpengő folyt be. Ebből az összegből 5.590.234.868 millpengőt lehetett visszatartani a város számára. Az így megmaradt összegből 1.050.242.260 millpengőt személyi és dologi kiadásra, míg 4.531.992.608 millpengőt pedig a csatornák helyreállítására fordítottak. Megállapíthatjuk tehát, hogy az Újjáépítési Minisztérium addig húzta – halasztotta a közmunkaváltságról szóló vitát, amíg ezek az összegek a gyakorlati életben az infláció miatt már nem jelentettek semmit, és ennek is csak a felét kapta meg a város, de így már nem lehetett azt állítani,

hogy a törvényhatóság nem kap semmit a minisztériumtól.[60\(202\)](#)

A Városi Építési Szaktanács 1946. augusztus 6-án tartott ülésén megállapította, hogy a romeltakarítás nem indult meg a kellő erővel, illetve a városnak az átutalt segélyek nagyon kevésnek bizonyultak. Az elmúlt hónapban a közmunkaváltságból Sopronban maradt pengő összeg 1,50 Ft-nak felelt meg. A Szaktanács engedélyezte a városnak, hogy az újjáépítésre fordíthatja azon közmunkaváltságok 50%-át, amelyek olyan egyénektől folynak be, akik 1 napszámbernél nagyobb közmunkaváltságot fizetnek. Ez kb. 6000 személy közmunkaváltságának felét tette ki, de még ez sem bizonyult elegendőnek. Ezért a Szaktanács memorandummal fordul a felettes hatóságokhoz, hogy azok engedélyezzék a közmunkaváltság egészének felhasználását, illetve olyan városok közmunkaváltságából is juttassanak Sopronnak, ahol háborús rongálás nem történt.[61\(203\)](#) Minthogy az utcákon még mindig sok volt a rom és a szemét, július elején a városban tífuszjárvány ütötte fel a fejét, amit szerencsére néhány hét alatt az időben beadott oltásokkal sikerült megfékezni.

Augusztus 30-án közzétették a város 1946. augusztus 1-től 1947. július 31-ig terjedő időszakára vonatkozó költségvetését. Ez szerint a bevétel 2.972.832 Ft, a kiadás 3.004.637 Ft, a hiány pedig 31.805 Ft lett. A polgármester a hiány fedezésére államsegély kérelmezését javasolta. E dokumentum szerint a város a bevételekből 732.827 Ft-ot költhetett az újjáépítésre, ez a bevételek ¼-ét jelentette.[62\(204\)](#) Sopronnak erre az időszakra teljesen elfogyott a pénze, és minthogy a minisztériumok nem foglalkoztak a város problémáival, szeptember 12-én Fábján Lajos polgármester vezetésével egy küldöttség utazott fel Budapestre, hogy tárgyaljanak az illetékes minisztériumokkal, feltárják Sopron tarthatatlan helyzetét. A legfőbb cél az volt, hogy az újjáépítési minisztériumot[63\(205\)](#) meggyőzzék: a városnak nagyságrendekkel több pénzt kell kapnia, már csak a legsürgősebb feladatok elvégzésére is. Előzetes számítások szerint Sopronnak a legszükségesebb helyreállítási munkálatokhoz minimálisan 1 millió Ft államsegélyre volt szüksége.[64\(206\)](#) Szeptember 14-én kevés eredménnyel érkezett vissza a küldöttség a városba. Közülük az egyik kézzelfogható, a másik egy ígéret volt. Eredményt jelentett, hogy a közmunkaváltság 100%-a a városban maradhatott. Az ígéret az volt, hogy az államsegély elnyeréséhez a legsürgősebben be kellett nyújtani az [51](#) Újjáépítési Minisztériumba egy költségvetési tervezetet az újjáépítési munkálatokkal kapcsolatban.[65\(207\)](#) Valójában örömmre nem adott okot, hogy egyévi tárgyalások után a közmunkaváltság 100%-a a városban maradhatott, ugyanis október elején a Pénzügyminisztériumból leirat érkezett a polgármesteri hivatalhoz, amelyben sürgették, hogy a város fizesse be a közmunkaváltságot az újjáépítési alapba.[66\(208\)](#)

Az Újjáépítési Minisztérium a házadó-mentesség kérdésében új rendeletet hozott. Ennek értelmében a városokat két kategóriába osztották, az alapján, hogy milyen háborús károkat szenvedtek. Mivel Sopront több bombatámadás érte, ezért az első kategóriába került, így minden újjáépülő háza házadó-mentességben részesült. A házadó-mentesség időtartamát 3 részre osztották: 1.) a különösen fontos területeken 30 év, 2.) a fontos területeknél 25 év, 3.) a nem fontos területeknél 20 év lett ez az időhatár. A városi mérnöki hivatal különlegesen fontos területnek minősítette a Belvárost, a Deák teret és a Csengery utca környékét egészen a vasútvonalakig.[67\(209\)](#)

Mivel novemberig nem volt semmiféle hatása a szeptember közepi fővárosi látogatásnak, Molnár József helyettes polgármester a hónap végén Budapestre utazott. Tárgyalásainak anyagiakra fordítható eredményei az alábbiakban összegezhetők: a város 1946-1947. évi költségvetésének hiányát, vagyis 1.320.000 Ft-ot az állam magára vállalja. A Pénzügyminisztérium az első negyedévi részletet, azaz 392.475 Ft-ot, át is utalt a város számlájára.[68\(210\)](#) 1946. december 11–12-én egy szovjet építész küldöttség volt Sopron város vendége. Bár ez a küldöttség meglepetésként Sopront, továbbá ellátogattak Brennbergbányára és Eszterházára is,

valójában ez a városnak semmiféle joggal várható eredménnyel, vagy haszonnal nem járt.⁶⁹⁽²¹¹⁾

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Keizler Kálmán: Sopron II. világháború utáni újjáépítésének szervezése, pénzügyi háttere és kezdeti lépései / 3. A mérnökök tanácskozása

3. A mérnökök tanácskozása

1947. február 20-tól március 8-ig a MÉMOSZ székházában a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetének soproni helyi csoportja előadássorozatot tartott Sopron újjáépítésének kérdéseiről. Sajnos az előadásokról készült jegyzőkönyvek és az előadások szövegei hiányosak, így a tanácskozás menete csak rekonstruálható, amit az alábbiakban kíséreltem meg. A meglévő előadások szövegei közül csak azokról szólok részletesebben, amelyek témái szorosan az újjáépítéshez kapcsolódtak. A hozzászólások közül is csak azokat említem meg, amelyek érdemileg kritizálják az előadót, vagy segítségként újabb adatokat szolgáltatnak.

Esztó Péter egyetemi tanár elnöki megnyitója után Bergmann Pál városi főmérnök „Sopron város sérülései” címen tartott előadást.⁷⁰⁽²¹²⁾ Ezután *Tompos Ernő* városi mérnök előadása következett, amelynek a címe „Az újjáépítésre vonatkozó rendelkezések” volt. Tompos a rendeleteket 4 csoportba sorolta: 1. építésrendészeti szabályok, 2. romházakra vonatkozók, 3. adókedvezményeket és adómentességet szabályozók, 4. lakóházak helyreállítását érintők. Az első csoporthoz tartozó rendeletek közül a városi mérnöki hivatal számára, az Építés- és Közmunkaügyi Minisztérium 28.200/1946.É.K.M. sz. rendelete volt a legfontosabb. E rendelet megállapította, hogy mely munkák végezhetők el bejelentés nélkül, egyszerű bejelentéssel és melyekre kell építési engedélyt kérni. A második csoportba tartozók közül a város újjáépítése szempontjából a kormány által kiadott 10.670/1946.M.E. sz. rendelet volt fontos, amely a háborús események következtében súlyosan megrongálódott épületek romházzá történő nyilvánításáról rendelkezett. Ez szerint romházzá lehetett nyilvánítani azokat az 50 évnél nem idősebb épületeket, amelyeknek helyreállítási költsége meghaladja az újjáépítési költség 50%-át. Az 50 évnél idősebb épületeknél a határ 33% volt. A harmadik csoportba tartozó rendeletek érdekelték a lakosságot. Az adókedvezményekről és az adómentességről a kormány 10.750/1946.M.E. sz. rendelete intézkedett, amely szerint rendes ideiglenes házadómentességet, rendkívüli ideiglenes házadómentességet, illetve helyreállítási és átalakítási házadó-kedvezményt lehetett kérni. Miután Sopront rombolt városnak nyilvánították a 19.100/1946. UM. sz. rendelete értelmében, a városra a rendkívüli ideiglenes házadómentességre vonatkozó előírások voltak a mérvadóak. Ez a városfejlesztési szempontból különösen fontos városrészekben 30 évi adómentességet, a fontos területekre 25 évi, az ezeken kívül fekvő területekre pedig 20 éves adómentességet írt elő. A negyedik csoportba tartoztak a helyreállítási munkák elvégzését elrendelő és azokat elősegítő rendeletek. A tetőzetek helyreállítására a rendeletek záros határidőt írtak elő, azonban a tetőcserép hiánya és az anyagi nehézségek miatt ezek nem voltak megvalósíthatók. Az ehhez kapcsolódóan a kormány által kiadott 23.320/1946. M.E. sz. rendelet értelmében a háborús események következtében megsérült ház tetőzetét a tulajdonos volt köteles helyreállítani.⁷¹⁽²¹³⁾ Ezen a napon az utolsó előadó *Bokor Rezső* volt, aki egy rövid beszámolót tartott a romháznak nyilvánított épületek lebontásáról. Az előadásának lényege: mivel az embereknek nem volt pénzük a házak lebontásához, ezért ezt a munkát felesben a falusiakkal együtt végezték el, így rengeteg építőanyag veszett el a város számára. Azonban, ha tulajdonosok le is bontották a romházakat, a törmeléket már nem tudták elszállíttatni, az utcákon ezért még mindig sok rom hevert, ami rontotta a város képét, a rombolás után még két évvel is.⁷²⁽²¹⁴⁾

Az előadás-sorozat február 22-én folytatódott tovább, amikor is Lőrinc Gáspár, Kalmár Dezső és dr. Diószegi Dániel tartott előadást. Kalmár Dezső előadásának a címe „Hogyan lehet az újjáépítést megindítani?” volt, míg Diószegi Dániel „A soproni mészegetés” témakörében adott elő. Lőrinc Gáspár üzemvezető felszólalásának „A romeltakarítás lebonyolításának módja oroszországi példák alapján” volt a címe. Sopron városában kb. 600 ezer köbméter romhalmaz volt ebben az időben, amit záros határidőn belül (max. 2 év) el kellett takarítani. Lőrinc szerint, ha a romanyagok fajsúlyát 1,5-ben állapítják meg, akkor $600 \text{ ezer} \times 1,5 = 900 \text{ ezer tonna}$ mennyiséget kapnak, és ha az eltakarítására 600 munkanappal 2 évet lehetett számolni, úgy minden 53nap kb. 1500 tonna súlyú anyagot kellene elszállítani. Valójában a romoknak, mint az újjáépítésnél hasznavehetetlen törmeléknek, azonban csak az 1/3-át kellene a várostól kb. 1-1,5 km távolságra elhordani. A fennmaradó 2/3 részt, mint az újjáépítés jövődő anyagait, némi tisztítás, szortírozás és rendberakás után ott lehetne tárolni, ahonnan azokat kitermelték, a jövődő épületek közvetlen közelében. A romeltakarítás minél gyorsabb befejezése érdekében a komplex mechanizálást kell bevezetni. Ehhez a következő eszközök szükségeltettek: sűrített levegő, pneumatikus szerszámok, robbantó eszközök, kompresszor, exkavátor, önlerakodó teherautók, kotrók, szállítószalag.⁷³⁽²¹⁵⁾ A műveletek sorrendjére a következőt írja: bontási munkálatok előkészítése, bontás, romelszállítás. Kiemelte, hogy a bontási munkáknál nagy sikerrel lehet alkalmazni a sűrített levegővel dolgozó pneumatikus szerszámokat. Miután a romépület „le van vetkőztetve”, megkezdődhet a tényleges bontási munka, amely elsősorban lazítási munkákból áll. A lazítási munkák után következik a rom-darabok és a törmelék eltávolítása. Ha a lazítást robbantással végezték, akkor nagy tömegű laza romhalmazt nyertek, amelynek az eltávolítására exkavátort lehet használni, így a romanyag közvetlenül felrakható a szállítóeszközökre. Szállítóeszköznek alkalmas a minimum 3 t teherbírású önlerakodó teherautó, de a legideálisabb az 5 t teherbírású. A romeltakarításhoz a városnak 20 pár ló és 2 traktor állt a rendelkezésére, és szükség lett volna még 8 db. 5 tonnás, vagy pedig 12 db. 3 tonnás önlerakodó teherautóra. Lőrinc kiszámolta a teherautók intenzitását is. Ha romeltakarításhoz 5 tonnás teherautókat alkalmaznak, és a romok napi elszállításra váró mennyisége 1500 t, akkor e kocsi típussal 300 rakományra lehet számítani. Ha 6 db. autót alkalmazunk (kettő mindig tartalékban lenne), úgy minden autónak napi 50 fordulót kellene megtennie. Ezt az 50 fordulót számítva napi kétszer 8 órai munkaidővel, továbbá minden munkaidőből levonva 1 órát, a két 8 órás munkaidőben lenne 14 órai tényleges munkaidő, vagyis $14 \times 60 = 840$ perc. Ez által minden fordulóra 16,8 perc, jutna, ami egy vagy 1,5 km-es távolságnál még a jó minőségű úton is elég sűrű forgalmat jelentett volna. Tehát a számítások szerint minden autó egyszeri forduláshoz 16,8 perc kell, amit ha elosztunk az autók számával, akkor 2,8 percenként jelent volna meg egy-egy autó a rakományért, vagy a lerakodó helyen. A lerakodás a központi telepen történt volna meg, közvetlenül a kotróvályúba. A kotróvályúból a törmelék a kotró segítségével kerül fel a magasabban elhelyezett hombárba, ahonnan vibró adagolókkal kerülnek rá a vibró rostálókra. Ezen rostálók teljesítménye 50 köbméter óránként.

Lőrinc Gáspár előadása után Hárs György intézett kérdést az előadóhoz arról, hogy milyen számítások alapján jött ki a 600 ezer köbméter romanyag mennyiségére. Az előadó ismertette, ő az adatokat a városi mérnöki hivataltól és Winkler Oszkár építészmérnöktől kapta. Hárs György szerint Sopronnak kb. 3000 háza van, ez épületenként kb. 1000 köbméter, ez összesen 3 millió köbméter. Ennek kb. csak 10%-a vált rommá, azaz kb. 300 ezer köbméter az eltakarítandó rommennyiség.⁷⁴⁽²¹⁶⁾

⁵⁴A február 22-e és március 1-je közötti időszakban is volt egy ülésnap, de a kutatások jelen szakaszában erről nem találtam semmiféle iratanyagot.⁷⁵⁽²¹⁷⁾

Március 1-jén került sor a következő – ismert – ülésnapra. Ekkor Hárs György és Rosenstingl Antal építészmérnökök, és Bokor Rezső egyetemi tanár tartottak előadásokat. Rosenstingl „Az építés

rentabilitása”, míg Bokor „Az Építési faanyag és annak pótlása” címmel tartotta meg előadását.⁷⁶⁽²¹⁸⁾ Hárs György előadásának a címe „Javaslatok a soproni újjáépítés pénzügyi lebonyolítására” volt. Hárs szerint az újjáépítéshez két forráshoz lehetett fordulni: 1. állami segítség 2. polgári takarékoság. Az állami segítség Sopron városába a következő utakon juthatott el: város háztartásának költségvetése, az üzemek hozzájárulása, állami hozzájárulás révén. Sopron városának 1946/47. évi költségvetésében igen előkelő helyet foglaltak el azok a beruházások, amelyek e munkák megindítását biztosították volna. Összesen 1.135.000 Ft jutott az újjáépítésre, amely összeg még érintetlen volt ebben az időszakban, mert csak a tavasz folyamán került folyósításra. Az összeget augusztus 1-jéig el kellett költeni. Az üzemek segítségét részben belekalkulálták a költségvetésbe, pl. a villamos művek 330.000 Ft-tal járult hozzá a város bevételeihez. Az üzemek a költségvetésen kívül legalább 100 ezer Ft-tal járultak hozzá az újjáépítéshez úgy, hogy vagy a saját költségvetésükön belül teljesítették a beruházásokat, vagy úgy, hogy a szükséges összeget a városnak kölcsönadták. Az állami hozzájárulás keretében megemlíthetjük azon összegeket, amelyeket az egyes tárcák rendelkezésre bocsátottak a közmunkák elvégzése céljából. Például a kultuszárca 150.000 Ft-os segítségét a kórház, illetve egyes iskolák felújítására. Az állami hozzájárulás keretében kell említeni a közmunkaváltságot, mint olyan összeget, amely a város polgáraitól származik, de amelyből a város nem kapott semmit. Ha a közmunkaváltság a városban maradt volna, a város 400.000 Ft-tal többől tudott volna gazdálkodni. A városnak égetően szüksége lett volna erre az összegre, ugyanis a városi költségvetésből kimaradt a romeltakarítás költsége. Pedig a rom mennyisége elérte a 400.000 légmétert. Egy köbméter rom elhordása kb. 30 Ft-ba került, a végösszeg így kb. 2.400.000 Ft-ot tehetett ki. Tehát a közmunkaváltság teljes felhasználásával a romok eltakarítása 6 évet vett volna igénybe. A második anyagi forrás alapja a város polgárainak takarékosága. Ezen takarékoság legfőbb iránya: a takarékoság a köz felé. Ennek a lényege: az újjáépítésben a romok felszámolását a város polgárai hosszúlejáratú hitel formájában támogassák. Sopronnak mintegy 30.000 lakosa volt. A város, ha kért volna minden polgártól 10 Ft hosszúlejáratú hitelt, 10 Ft-os részjegyek kibocsátásával, életre hívhatta volna a városi romeltakarító és építő szövetkezetet. Ez a szerv kézbe vehette volna a munkálatok irányítását.⁷⁷⁽²¹⁹⁾

Március 1-je és 8-a között is tartottak egy ülésnapot, de mindezidáig erről sem találtam iratanyagot.⁷⁸⁽²²⁰⁾ Az utolsó ülésnapra március 8-án került sor. Ekkor Hantó István városi műszaki tanácsos „Utak és csatornák helyreállításának szükségessége”, dr. Szádeczky-Kardoss Elemér egyetemi tanár „Sopron környékének építőanyagai”⁵⁵ előadásait, végezetül pedig Esztó Péter zárszavát hallgathatták meg. Hantó István előadásának elején arról beszélt, hogy Sopron városa 94 km kiépített és 258 km kiépítetlen, így összesen 352 km úttal rendelkezik. A háború következtében a város útburkolatai a belutakon és a törvényhatósági utakon is óriási kárt szenvedtek. A kár a becslések szerint a belutaknál 77%-os, a törvényhatósági utaknál 63%-os volt. A kár értéke az 1938. évi P-ben számolva a belutaknál 3.180.000 P, míg a törvényhatósági utaknál 1.170.000 P-t tett ki. Hantó az építkezéseknél általában szokásos 4-szeres szorzószámot vette alapul, de figyelembe vette az egyes anyagok magasabb, így pl. a bitumen 10-szeres szorzószámát, így átlag 5-szörösre teszi a Ft-ban szükséges összegeket. Tehát a belutak helyreállítására kereken 16 millió, a törvényhatósági utakra 6 millió Ft szükséges. Előadásából megtudhatjuk, hogy a tényleges helyreállítási munkákat 1946 augusztusáig szakszerűen megindítani nem lehetett. Ennek elsődleges okait a pénz- és a munkaerőhiányhiányban kell keresni (pl. az útörök létszáma 20-ról 6-ra, az utcagondozóké 40-ről 12-re csökkent). A lassan megindult közmunkával sikerült annyit elérni, hogy az úttesteken keletkezett bombatölcseket feltöltötték. A burkolat kátyúinak a kitöltésére csak téglatörmelék és salak állt rendelkezésre. Rendes útkarbantartás csak 1946. augusztus végén, szeptember elején, a stabil forint megjelenése után – amiből viszont kevés volt a városnak – indult meg. Mégis sikerült a kőburkolatok legfontosabb sérüléseit kijavítani és a 85. sz. út aszfalt burkolatán lévő kátyúkat kézi erővel, bitumenes kavicssal kifoltozni. Sopronnak szétválasztó rendszerű csatornázása volt, tehát külön esővízcsatornával és

külön szennyvízcsatornával rendelkezett. A város szennyvíztisztító-teleppel ekkor még nem bírt, így az esővizet és a szennyvizet is közvetlenül a várost átszelő Rák és az Ikva patakokba vezették bele. A háború pusztítása a csatornahálózatban is súlyos károkat okozott. Egy 1945. május 18-i felmérés szerint az esővízcsatorna 1.745 m-e, a boltozat 80 m-e, a szennyvízcsatorna 2.050 m-e, összesen 3.875 m pusztult el. Ezen kívül használhatatlanná vált 11.000 m csatorna. Ez a teljes hossz 6%-ának pusztulását jelenti, továbbá használhatatlanná vált a teljes hossz 19%-a. Minthogy a hálózat 1/5-e használhatatlanná vált, voltak olyan városrészek, ahonnan sem az esővizet, sem a szennyvizet nem lehetett elvezetni. A helyreállítási munkákra a Ft megjelenéséig komoly fedezetet nem lehetett biztosítani. Ezért 1946. augusztusáig mindössze 145 m esővíz- és 160 m szennyvízcsatornát állítottak helyre, közöttük a Mátyás király utca és GYSEV alatt átvezető főcsatorna egy szakaszát is. A még hátralévő csatorna-helyreállításokra a 1946. szeptember 6-án kelt, Ft értékben kiszámított és összeállított költségvetés végösszege: 3.260 m csatornára 578.736 Ft, 80 m patakboltozatra 379.518 Ft, így összesen 958.254 Ft-ra lett volna szükség. Az 1946/47. évi költségvetés a csatornák helyreállítására 200.000, a patakboltozatra szintén 200.000 Ft-ot tudott biztosítani.⁷⁹⁽²²¹⁾

Dolgozatom végére hagytam Füredi Oszkár „Műemlékvédelem és a belváros rendezése” című előadását, amely valószínűsíthetően e fenti két nap valamelyikén hangzott el.⁸⁰⁽²²²⁾ A Belváros rendezésének legfőbb célja Füredi szerint az volt, hogy az **56**egész terület túlszűfolt részeinek kitisztítása útján egészséges, levegős, napos lakóhelyek jöjjenek létre. A terv szerint a Templom utca, Kolostor utca, Új utca, Szt. György utca majdnem érintetlen maradt volna. Változásokat a homlokzati részekben csak az Orsolya téren, a Szt. György utca és az Új utca torkolatánál alkalmaztak volna. A bombázás következtében az Orsolya teret lezáró egy-emeletes bérház földszintjén szabaddá váltak az eredeti boltívek, pillérek és a földszinti részen egy árkádsor nyílt meg. A soproni szójárás ezt az épületet „Lábasháznak” nevezte el. A Szt. György utca és Új utca torkolatánál a szétbombázott volt Berczeller-ház sarkát teljesen le kellett bontani, ezáltal az utca torkolatának tere megnagyobbodott. Az átalakításokkal az előbb említett két utcában megszűntek a szinte pincyszerű belső udvarok kislakásai, helyettük napos, levegős lakások keletkeztek. Az elképzelés szerint a belső udvarok azon részeit, amelyek loggiákkal, érdekes vagy értékes lépcsőházakkal, vagy egyéb műemlékvédelmi architektúrával rendelkeztek, az átalakított épületekbe kellett komponálni. Pl. a Szt. György utca 12-es számú, ún. Eggenberg-ház a szép loggiás udvarára való tekintettel egészben megmaradt, csak a kibontandó kertesített terület felé kapott az egyik boltövön keresztül szabad átjárást az udvarból. Füredi véleménye szerint alakítani kell a soproni építészektől egy olyan műszaki bizottságot, amely az egész Belváros részletes szanalási tervét a költségvetéssel együtt kidolgozza. E bizottság feladata lenne, hogy a Belvárosban házanként jelölje meg azokat az épületeket, amelyeket minden körülmények között fenntartandó, műemlék értékű objektumnak nyilvánítanak. A Belváros területén minden átalakítási és építkezési tervet ez a bizottság vizsgálna felül azért, hogy az beleillik-e az általános rendezési tervbe, vagy nem.⁸¹⁽²²³⁾

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Keizler Kálmán: Sopron II. világháború utáni újjáépítésének szervezése, pénzügyi háttere és kezdeti lépései / 4. Javaslat az újjáépítés további irányára

4. Javaslat az újjáépítés további irányára

A Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetének soproni csoportja, miután az újjáépítés kérdéseiről megtartotta előadásorozatát, az elfogadott álláspontok figyelembe vételével javaslatokat

terjesztett a polgármesteren keresztül a város lakossága elé. Az újjáépítés általuk elképzelt további menetének három fő része volt: 1. rendezési 2. takarékosági és adópolitikai 3. anyagi. A részletes téziseket az alábbiakban közlöm:[82\(224\)](#)

1. Az 1939-es városfejlesztési tervet haladéktalanul felül kellett vizsgálni és módosítani.
2. A felülvizsgálat eredményeinek figyelembevételével az általános városrendezési tervek azonnali munkába adása, az új, részletes felmérések bevárása nélkül a meglévő térképek alapján úgy, hogy a meginduló építkezések már eszerint kitűzhetőek legyenek.
3. A Belváros szanálási tervének elkészítése, az Orsolya tér végleges kialakításának megoldásával. E célból az Orsolya tér 5. sz. házat a városnak lehetőség szerint a saját tulajdonába kellene vennie.
574. A földbirtokreform során kiosztásra kerülő házhelyek juttatásának végleges megoldása.
5. Romeltakarítási és újjáépítési terv készítése.
6. A MÁV és a GYSEV pályaudvarok egyesítési feltételeinek a megvizsgálása.
7. Az építkezési szabályrendelet módosítása, könnyítések megadása a takarékos építkezés szem előtt tartásával. A romanyagok szilárdsági igénybevételének megadása és különösen a fával való takarékoság előírása.
8. A kilátásba helyezett adókedvezmények végleges megállapításának a sürgetése.
9. Kiadvány szerkesztése azoknak a rendeleteknek a rövid ismertetésével, amelyek a sérült és romházak helyrehozásával elérhető adókedvezményeket, és ezek elérési módját írják elő, továbbá a romházakra vonatkozó rendeletek ismertetése.
10. Idegen tőke megmozgatása, a közmunkaváltság városban tartása mindenáron és minden eszközzel.
11. A saját tőke megmozgatására alakuló Romeltakarító és Építőszövetkezet erkölcsi és anyagi támogatása.
12. Telephelyek kijelölése a bontásokból származó anyagok csoportosítására és árusítására, esetleg az előbbi szövetkezet kezelésében.
13. Telephelyek kijelölése a használhatatlan romanyag kihordására, feltöltés céljából.
14. Gépek beszerzése a romok eltakarítására.
15. A város meglévő gépeinek a kijavítása és a kikölcsönzés lehetővé tétele.
16. A robbantási csoport kiképzése és robbantó anyaggal való ellátása.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Keizler Kálmán: Sopron II. világháború utáni újjáépítésének szervezése, pénzügyi háttere és kezdeti lépései / Epilógus

Epilógus

Amikor e tanulmányhoz gyűjtöttem az anyagot, megdöbbenve olvastam, hogy tulajdonképpen 1947

közepéig nem történt érdemi munka az újjáépítés ügyében, és a romeltakarítás is csak nagyon lassan haladt előre. Még 1950-ben is 200.000 forintot kellett elkülöníteni a város költségvetéséből romeltakarításra!) Az igazi újjáépítési munka az ötvenes évekre maradt, de a városban a helyreállítási munkák még a hetvenes évek elején is tovább folytak. A városnak a kilencvenes évek elejéig kellett várnia, hogy az utolsó, a bombázások által keletkezett romhalmaz helyén egy új épület nőjön ki a földből.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Hámori Gábor: A Castanea Környezetvédelmi Egyesület krónikája

58 Hámori Gábor: A Castanea Környezetvédelmi Egyesület krónikája

Sopron és környéke környezetvédelmének története még megírásra vár. Az 1990-es évek eseményeinek és a Castanea Környezetvédelmi Egyesület történetének leírására, az események mozgatórugóinak elemzésére is valószínűleg csak hosszabb idő elteltével lesz mód. A következőkben csupán egy vázlatos áttekintést adunk témánkról, amelyben a nehézségek ellenére, törekszünk a történeti és szakmai hitelességre.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Hámori Gábor: A Castanea Környezetvédelmi Egyesület krónikája / A természetvédelem és a környezetvédelem kezdetei Sopronban

A természetvédelem és a környezetvédelem kezdetei Sopronban

A levéltári források szerint már a 15. században rendeleteket alkotott a város a szeméthordásról, az utcák burkolásáról, deszkázásáról, kövezéséről, a 17. században rendeletek szóltak a fák ültetéséről. A város már 1770-ben útkövezőket és kertészeket foglalkoztatott. A 19. században azután felgyorsultak az események. 1814-ben külön bizottságot hoztak létre a város tisztántartására, az utcák kivilágítására, fásítására, tehát a városszépítésre. A gróf Széchenyi István által megalapított Sopron-Vasi Szeder Egylet a Bánfalvi patak mentén szederfákat ültetett (a selyemhernyó-tenyésztés elősegítésére), amelyet egészen a századfordulóig a soproni köznyelv „Szedresnek” nevezett. Megkezdődött a „Promenádné”, mai Széchenyi tér kialakítása, a Várkerület útkövezése, létrehozták a „Löverbizottságot”.

A század második fele az iparosodás és a fejlődés jegyében telt. 1869-ben jött létre a Soproni Városszépítő Egyesület, amely évtizedekig a városszépítés motorjának és legfontosabb szervező erejének bizonyult. Az egyesület megalapítója Flandorffer Ignác (1816–1891), a városnak a 19. századi fejlődésében elvülhetetlen érdemeket szerző személyisége volt.¹⁽²²⁵⁾ Az egyesületben találjuk meg a mai értelemben vett természet- és környezetvédelem kezdeteit. A Bánfalvi patak beoltozása révén jött létre a Deák tér parkja, számos fasort ültettek a városban és a kivezető utak mentén, megépültek a környező parkerdők sétaújtjai, pihenőhelyei, kilátóhelyei, és jó pár forrás foglalása történt meg. A 19. század végére alakult ki az Erzsébet-kert mai képe. Sopronnak ebben az időben már önálló főkertésze volt. Az egyesületben 1874-ben „díszkertészeti bizottságot” hoztak létre a kertépítési munkák irányítására. Az egyesület foglalkozott először a Löverek védelmével. Népszerűvé vált a löveri szőlők és gyümölcsösök használata, svájci mintára sorra épültek a Löverek villái. A korszak nagy egyéniségei Flandorffer Ignác, dr. Printz Ferenc, Muck Endre, Romwalter Károly, dr. Laehne Vilmos és dr. Heimler Károly voltak.

A fokozatosan kiépülő úthálózat jó összeköttetést biztosított Bécs, Kismarton, Pozsony, Nyék, Kópháza

felé. A vasútvonalakon keresztül Sopron városa bekapcsolódott Bécs, Szombathely és Budapest nemzetközi forgalmába. Az országban elsők között létesült városi vízmű és épült ki az utcai közvilágítás. 1900-tól, 1912-ben történt megszüntetéséig villamos közlekedett a két vasúti pályaudvar között. 1905-ben készült el Wälder ⁵⁹József városi főmérnök városrendezési terve. Ebben Sopron nagy léptékű fejlesztését irányozta elő, új utakkal és sok új parkkal. A Soproni Városszépítő Egyesület költségvetésében éveken át az egyik legnagyobb tételt a fák és fasorok ültetése tette ki.

Az I. világháború befejezésekként született Trianoni béke következtében a város elvesztette a hozzá tartozó vidék legnagyobb részét. A selmecbányai egyetem befogadása a város történetének igen fontos eseménye, hiszen ezzel a Monarchia bányászati és erdészeti szellemi központja költözött Sopronba. A két világháború közötti egyesületi tevékenység motorja dr. Heimler Károly volt, de Zügn Nándor erdőmester, Dahner Samu főkertész és Bergmann Pál főmérnök is nagy szerepet vállaltak a városszépítésben. Befejeződött a Deák tér parkosítása, új parkokat létesítettek az Egeredi-, a Bécsi- és a Koronázó-dombon, megépült a Kuruc-dombon a Szent István templom körüli park. Új sportpályák és gyermekjátszóterek épültek. A soproni idegenforgalom fellendítése érdekében kiépült a Tómalom fürdő, majd sok munka árán a turisták bécsi-dombi Hubertus-háza, végül a Winkler Oszkár által tervezett Károly-kilátó. Az időszak idegenforgalmi fejlesztései között említhetők az ekkor kiépített Lóver körút mentén létesült új szállodák és a Lóver uszoda.

Ezekben az években már Sopronban is évente megtartották a Madarak és Fák Napját. Az egyesületnek akkor már saját faiskolája volt, amely jelentősen segítette az utcák és terek fásítását. Heimler Károly javaslatai alapján megkezdődtek az emléktáblák kihelyezései a városban. 1930-ban a Soproni Városszépítő Egyesületet a belügyminiszter a „Virágos Budapest – Virágos Magyarország” mozgalom keretében első díjjal tüntette ki. 1938-ban pályázatot hirdetett az elemi és középiskolásoknak a természet- és állatvédelem témakörében. A „Természet- és Állatvédelmi Szakosztály” saját lapot adott ki. A Várkerület a negyvenes évekre nyerte el mai képét, a Lackner Kristóf és a Mátyás király utcával egyetemben. Fontos dátum az 1942. év, amikor megszületett a város első természetvédelmi rendelete. A Soproni Városszépítő Egyesületnek dr. Heimler Károly vezette időszakát a városszépítés virágkorának, munkálkodását pedig a lokálpatriotizmus mintaképének kell tekintenünk.

A II. világháború tragikus eseményei között kell említenünk a várost ért súlyos bombázásokat és a háborút követően az itt élő német anyanyelvű lakosság tömeges kitelepítését. A háború befejezését követő romeltakarítási munkák még sok éven át tartottak. A Soproni Városszépítő Egyesületet az akkori belügyminisztérium 1947. május 10-én feloszlatta.²⁽²²⁶⁾

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Hámori Gábor: A Castanea Környezetvédelmi Egyesület krónikája / Természet- és környezetvédelem a szocializmus idején (1948–1989)

Természet- és környezetvédelem a szocializmus idején (1948–1989)

Sopronnak és vonzaskörzetének évszázados összetartozását, a társadalmi és gazdasági élet szerves fejlődését Trianon mellett a szocializmus évtizedei törték meg leginkább. A háború után először megyei címétől fosztották meg, majd határozattal Magyarország belsejétől szakították el és kényszerítették egy töle idegen társadalmi rendszerbe. Az uralkodó kommunista ideológia jegyében Sopront gyárvárossá akarták átalakítani. A környék falvaiban erőszakkal az itt folyó földműveléstől idegen termelőszövetkezeteket

hoztak létre. A Sopronba beözönlő olcsó falusi munkaerő letelepítése miatt enyhíteni kellett a várost övező határzáron és így indulhattak meg évtizedes szünet után a lakásépítések. A Belváros szélén erőszakos bontások révén nyert területen megépült a Kőfaragó téri lakótelep, majd az 1970-es években a város akkori „büszkesége”, a Jereván lakótelep. A város nagy szerencséje, hogy az új lakótelepet nem a Szent Mihály-dombi városrész lebontásának helyén jelölték ki.

Az erőltetett iparosítással és az ugrásszerűen megnövekedett lakásszámmal nem tartott lépést a városgazdálkodás. Nem épültek meg a szükséges közparkok és sportpályák, az erőltetett fejlesztésektől messze elmaradt a kertkultúra. Az országosan híres soproni borvidék degradálódott, a szőlők termését nem minőségi borok készítésére, hanem a „testvéri” országokba olcsón exportált pezsgők alapanyagaként használták fel. Megakadt a város csatornahálózatának fejlesztése, a gyárak akadálytalanul eresztették szennyvizüket az Ikvába és a Rák patakba. A levegőt szennyező gyárkémények miatt a város levegője Komló és Tatabánya szennyezettségi szintjére süllyedt, holott a két világháború között tízezreket vonzott a város alpesinek mondott, tiszta levegője.

Ismeretesek a korszerű környezetvédelem kezdetei. A Római Klub által 1972-ben megjelentetett „A növekedés határai” című tanulmány hívta fel a világ közvéleményének figyelmét a népesség és a gazdaság növekedésének ökológiai következményeire, a természetes erőforrások kimerülésének és a természeti környezet elszennyeződésének veszélyeire.

A Soproni Városszépítő Egyesület 1947. évi megszüntetése nagy űrt teremtett. A romeltakarítást követően, először a műemlékek felmérése nyitotta rá az akkori vezetők szemét a szükséges tennivalókra. Dr. Mollay János vezetésével készült az első városi műemlékvédelmi szabályrendelet tervezete. Azt követően az idegenforgalom fejlesztésének szükségessége került a város vezetői elé. 1952-ben megalakult a Városi Tanács VB. munkáját segítő „természetvédelmi albizottság”. Dr. Csatkai Endre ösztönzésére 1955-ben ismét megjelent a Soproni Szemle. A város szerencséjére Bognár Dezső tanácselnök a természetvédelem és környezetrendezés iránt érzékeny ember volt. Az is szerencse volt, hogy az 1960-ban elkészített általános rendezési terv kidolgozását olyan kiváló szakember vezette, mint dr. Winkler Oszkár.

1968. október 19-én, a soproniak nagy örömeire ismét megalakult a Soproni Városszépítő Egyesület. Első elnöke Bognár Dezső volt, az Erdészeti és Természetvédelmi Szakbizottságot dr. Gál János egyetemi tanár vezette. Ismét napirendre kerül a Lőverek jellegvédelme. 1973-ban tartott előadásában dr. Kubinszky Mihály részletesen elemezte az egész kérdéskört, és megfontolt javaslatokat tett a Lőverek túlzott beépítésének megakadályozására. Sajnálatos, hogy az Alsó-Lőverek lakóterületté való átalakulását a város már nem tudta megakadályozni. A korszak történetében érdekesség, hogy 1975-ben a város utcafásításai védelméről szóló szabályrendeletbe felvették a konyhasóval történő téli síktalanítás tilalmát.³⁽²²⁷⁾ A város kiváltságlevele kiadásának 700 éves évfordulójára (1977) „Hétszáz éves emlékerdő” létesült. Természetvédelmi szempontból 1977 legnagyobb eseménye a Soproni Tájvédelmi Körzet megalakítása volt. Dr. Csapody István vezetésével megindult a sokszor indokolatlan fakivágások elleni harc, s még ma is változatlan hevességgel dúl. Megkezdődött az azóta is tartó vita az erdészek és a természetvédők között az erdőkben folyó „terv szerinti” fakitermelések körül. Újból épültek kilátók, és ismét foglalkozott az egyesület – mint a háború előtt –, az utcák fásításával. 1969-ben meghirdették a „Virágos Sopron” pályázatot. Az 1977. jubileumi évben jelentős számú rózsafát ültettek el a városban. Az igen aktív „Természetvédelmi és Erdészeti Szakbizottságot” ekkor dr. Majer Antal egyetemi tanár vezette. Ezekben az években műemléki restaurálások, szobrok, emléktáblák, emlékművek sora jelzi a soproni lokálpatriotizmus újbóli éledését és örömteli – tettekben megnyilvánuló – erősödését.

A korszerű értelemben vett környezetvédelem soproni kezdeteit az Országos Természetvédelmi Hivatal Nyugat-Dunántúli Felügyelőségénél, a Soproni Tervező Irodában, az Egyetemen és a városi iskolákban kell keresnünk. Dr. Csapody István, az Országos Természetvédelmi Hivatal felügyelőségének szakfelügyelője, 1976-tól kezdődően intézte a térség természetvédelmi majd környezetvédelmi ügyeit. Megingathatatlan és szakszerű állásfoglalásairól, egy-egy fáért, kisebb-nagyobb földterületért viselt harcairól még ma is legendákat mesélnek.⁴⁽²²⁸⁾

A GYŐRITERV⁵⁽²²⁹⁾ Soproni Tervező Irodájában az út és közmű szakosztály tevékenységében került előtérbe a mai értelemben vett környezetvédelem. Ott fogalmazták meg az első tiltakozást a Fertőbe benyúló, az ÉVIZIG⁶⁽²³⁰⁾ eredeti tervei szerint 270 m hosszú(!) móló ellen. Egy másik tiltakozó levelük a Sopron, Lenin körüli (ma ismét Várkerület) kerékpáros tiltótáblák levételére irányult. Ez a szakosztály készítette – olykor a megrendelők akarata ellenére – az új iskolák, óvodák, bölcsődék parkosítási terveit, és itt készültek a rendezési tervekhez először környezetvédelmi munkarészek.

A környezetvédelem az Erdészeti és Faipari Egyetemen korán megjelent, első képviselője az Erdőtelepítéstani Tanszéken dr. Dobos Tibor volt. Nevéhez fűződik az első soproni környezetvédelmi tervező kisvállalkozás (gmk) megalapítása is.

Az oktatásban is megjelentek lassan a korszerű környezetvédelem témái. Egészen korán létesített levelezős kapcsolatot egy amerikai Greenpeace szervezettel és végzett el felmérést szakkörével a Gárdonyi Általános Iskolában Főző Csaba. A Berzsenyi Dániel Gimnáziumban dr. Andrassy Péter végzett úttörő jelentőségű munkát tanítványaival.

1987-ban kezdte meg működését az egyesület „Zöldterületfejlesztési és Környezetvédelmi Bizottsága”, Köhegyi Ferencné és Hámori Gábor vezetésével. Itt fogalmazódtak meg új, korszerű szemlélettel Sopron és vidéke környezetvédelmének fontos feladatai és főbb területei. Itt készült el 1989-ben a város első környezetvédelmi programja, itt történt az első környezetvédelmi akció megszervezése (a Vegyész üdülő kazánháza kéményének zajvédelme, amelyet az építető a fellépésünk hatására utólag, 1988-ban volt kénytelen elvégezni). Elkészült a tervezett tehermentesítő út – a mai Storno út – szakvéleménye. Külön ki kell emelni a Frankenburg úti aluljáró felépítésének 1989. évi javaslatát. Ez akkor készült, amikor a felüljárót tartalmazó kiviteli tervre már lezajlott a kivitelező kiválasztása is! Az alulvezetéses, a környezeti értékeket és adottságokat kedvezőbben kihasználó megoldást a Soproni Tervező Irodánál ⁶²Hámori Gábor, Simonics András és Fábriánkovics Ferenc dolgozta ki. A műszaki megoldás elfogadtatásában dr. Kubinszky Mihálynak és a Soproni Városszépítő Egyesület támogató állásfoglalásának volt a legnagyobb szerepe. 1990-ben került sor az első Föld Napja megemlékezésre. Az 1990-ben végzett köztéri levegőszennyezés-mérés először mutatott hiteles adatokat a tisztának vélt soproni levegőről. Az ausztriai Grüne Alternative mérőkocsija egész nap dolgozott és rögzítette a tényleges állapotot a Várkerület és az Ötvös utca sarkán. Először foglaltunk állást egy nem hazai beruházás tervét illetően (tiltakozás a siegendorfí égetőmű ellen). Ugyancsak 1990-ben zajlott le annak a bevásárlóközpont tervezésének a vitája, amely Shopping City Sopron, majd Piramis néven indult. Az akkor még újdonságnak tekintett „környezetvédők” részletes tanulmányt készítettek az ilyen létesítmények környezeti hatásairól, főképpen az alig figyelembevett hátrányairól.

A természeti környezet védelmébe az újonnan létrejött soproni politikai szervezetek közül az MDF a bős-nagymarosi erőmű elleni tiltakozásával⁷⁽²³¹⁾, a FIDESZ a már említett siegendorfí égetőmű elleni tiltakozással, az SZDSZ Varga János⁸⁽²³²⁾ előadásának megszervezésével kapcsolódott be. A nyolcvanas évek végén a soproni politikai élet megújulásának folyamán mind többször foglalt állást a természetvédelem

és a környezetvédelem új megközelítéseiben dr. Kárpáti László, az Erdészeti és Faipari Egyetem adjunktusa.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kortörténet és várostörténet I. / Hámori Gábor: A Castanea Környezetvédelmi Egyesület krónikája / A korszerű környezet- és természetvédelem a Castanea Környezetvédelmi Egyesület tevékenységében (1991–2001)

A korszerű környezet- és természetvédelem a Castanea Környezetvédelmi Egyesület tevékenységében (1991–2001)

Az első soproni környezetvédelmi egyesület, közel harminc taggal, 1991. február 20-án alakult meg. Nevét Sopron és a Lőverek jellegzetes és kedves gyümölcsfájáról, a szelídgesztenyéről (*Castanea sativa*) kapta. Első elnökségének tagjai: Hámori Gábor elnök, Varga Gábor, Székely Gábor, Agócs József, dr. Herczeg János, Fabó Károly, dr. Andrassy Péter, Főző Csaba és Márkus András. A jelenlévők elkészítették az aktuális tennivalók és vállalások listáját. A Castanea Környezetvédelmi Egyesület célkitűzéseit az alapszabály fogalmazta meg: felhívni a figyelmet a természet- és környezetvédelem fontosságára, Sopron egyedülálló természeti és környezeti értékeire, részt venni a környezetbarát gondolkodás és gazdálkodás terjesztésében, támogatni az energiával és vízzel való takarékoskosságot, az egészséges életmód népszerűsítését, közreműködni a környezeti nevelés iskolai programjaiban. Az ülés megfogalmazta azt, hogy a végzendő munkával kapcsolatos legfontosabb feltétel a szakszerűség. Az egyesületet a Megyei Cégbíróság 60.737/1991. szám alatt vette nyilvántartásba. Az első években az egyesület székhelye a Fertő-Hanság Nemzeti Park által felajánlott Sopron, Károlymagaslati u. 14. szám alatti házban volt.

A nagy múltú Soproni Városszépítő Egyesületből történt kiválást ma is sokan vitatják. A környezetvédelmi egyesület mellett érvelnek, akik ismerik azokat az új szakterületeket⁹⁽²³³⁾, amelyek felforgatták és túlnőtték volna a Soproni Városszépítő Egyesület 63125 éves múltja visszatekintő hagyományos tevékenységeit és munkáját. Sokan voltunk, akik nem bízunk abban, hogy ennyi új ágat képes lenne a mégoly nagy hagyományokkal rendelkező városszépítő mozgalom befogadni. A döntés helyességét eldönti majd az idő.

Az 1991-ben végzett tevékenységből a Bécsi-dombi motocross pálya megszüntetését és új helyre való áthelyezését, az újonnan megszervezett „alternatív bejárások” keretében a Tómalom állapotfelmérését, a város Környezetvédelmi Albizottságában végzett közreműködést említhetjük meg. Ebben az évben rendezte meg az egyesület az első biotermeléssel, a térség kerékpárutjainak fejlesztésével, a községek környezetvédelmi tennivalóival, a gazdasági élet és a környezetvédelem kérdéseivel, az önkormányzatok környezetvédelmének feladataival, valamint a szellemi környezetvédelemmel foglalkozó ankétjait. Ezek az összejövetelek ebben a műfajban egytől-egyig úttörő jellegűek voltak. Külön kiemeljük a fenti sorból a pedagógusok számára rendezett, a környezeti neveléssel foglalkozó tanácskozást. Javaslatokat fogalmaztunk az önkormányzat munkájának segítésére, kiépítettük személyi kapcsolatainkat a fontos állami és civil szervezetekkel. Már ebben az évben rendszeresen írtunk „Zöld sarok” cím alatt az akkori Soproni Hírlapban. A város és környéke környezetvédelmének legkülönbözőbb témáiról több mint 20 cikk jelent meg. Októberben felhívást tettünk közzé az általunk létrehozott Környezetvédelmi Műszaki Fejlesztési Alaphoz történő csatlakozásra.

1992-ben született meg javaslatunk alapján a Lőverek jellegvédelmének önkormányzati rendelete. A továbbra is megjelenő „Zöld sarok” rovatunk közérdekű környezetvédelmi témákat dolgozott fel, népszerű formában. Ekkor jöttek létre személyes kapcsolataink a bécsi „ARGE Umwelterziehung”¹⁰⁽²³⁴⁾ és a

kismartoni „Die Grüne Alternative” munkatársaival. Az egyesület ez évben szervezte meg az első városi környezetvédelmi lakossági fórumot. Munkatársaink közül többen is tagjai lettek az önkormányzat újonnan alakult Környezetvédelmi Albizottságának. Az év sokat vitatott témái közül megemlítjük a Várkerület egyirányúsítását, a bősi vízerőműnek a Fertő vízháztartására gyakorolt hatását. Egyedül a Castanea kért magyarázatot a GYSEV-től az épülő rendező pályaudvarnak és a megnövekvő vasúti forgalomnak a környezetre gyakorolt hatásairól. Állásfoglalásunkkal elősegítettük a Fertőboz és Balf közötti, hírhedt illegális személerakó hely megszüntetését. Szomorú emlékünk, hogy minden tiltakozásunk ellenére az építető kivágta a Deákkúti út 9. sz. alatt a városnak talán legnagyobb és legöregebb szelídgesztenye fáját. Annyit azért elértünk, hogy a város minden beépíthető lövéri telket ellenőrzött abból a szempontból, hogy van-e rajta megvédendő idős fa.

Akkori terveinkben már szerepelt klubnap szervezése, a fiatalok bevonása a munkába, saját mérőhálózat létesítése, a nagymértékű pusztulások láttán a szelídgesztenye-mentő akció megindítása, és egy saját lap alapítása is. Ismételen elhatárolódtunk a „mozgalmár” zöldektől és az ezoterikus irányzatoktól. Úgy fogalmaztunk, hogy a környezetvédelem nálunk a hazaszeretet egy cselekvő formája.

1993-ban kezdtük meg nagy vállalkozásunkat, a soproni hegyvidék forrásainak felmérését. A nagy számú forrás pillanatnyi állapotának rögzítésére (fényképezés, leírás, 64stb.) általános- és középiskolai osztályokat, turista szakosztályokat, civil szervezeteket kértünk fel. Így a tanulmány kidolgozásában több száz soproni fiatal vett részt. Harmadszor is megrendeztük a Föld Napját, amely az Erzsébet kertben szervezett környezetvédelmi játszótérként sok iskola és diák érdeklődését keltette fel.

A város általános rendezési tervéhez több szakvélemény elkészítésével járultunk hozzá (Agócs József, dr. Takáts Tamás, Hámori Gábor, Talabér Ferenc és mások munkái). Nagyrészt ezek felhasználásával az új rendezési tervben már külön munkarész foglalkozott a környezetvédelemmel.

1994-ben csatlakoztunk a „Fogadj örökbe egy patakot!” akcióhoz, amellyel figyelmünk a patakokra, a város elhanyagolt természeti értékeire terelődött. A mozgalmat a pomázi Zöld Szív Egyesület indította el, amikor általános iskolások feladatául tűzte ki az iskola vagy a település közelében található patak vagy folyó állapotának megfigyelését, a vízi élővilág és a partok növényvilágának felmérését és a szennyezettség mérését. Hálával kell emlékeznünk Andrew Bramson barátunkra, aki a gyermekek iránti nagy szeretettel foglalkozott Sopronban ezzel a témával, és akinek a révén az egyesület az első számítógépét kapta. Timár Gábor komoly munkával elkészítette a Soproni Vörös Könyvet, a veszélyeztetett növények listáját. Az egyesület kidolgozta a város közlekedésének első alternatív, környezetbarát tervét, amely az autó helyett a gyalogos embert, a kerékpározást és a tömegközlekedést támogatja.

Ankétjainkon két közérdekű témát dolgoztunk fel: a szelídgesztenye pusztulását és a város energiaellátását – benne először a napenergia felhasználásának lehetőségeit. Megkíséreltük „Az Élet” címmel egy rendszeres lap indítását – ennek sajnos csupán két száma jelent meg. Tovább folytattuk a tiltakozást az oktalan fakivágások ellen. A legnagyobb vihart kavart akcióink a Hársfa sori Korona Szálló környékének fakivágásai, valamint a Lackner Kristóf úti Ditti Áruház előtti nyárfasor kivágása elleni tiltakozásaink voltak.

1995. évi tevékenységünkben ki kell emelni a „Környezetkultúra '95” elnevezésű nyári rendezvénysorozatot, amely a Kertészeti Vállalattal együttműködve ráirányította a figyelmet arra, hogy Sopronban kiemelt jelentősége van a természetnek. Megindítottuk a Zöld Híd Tanácsadó Szolgálatunkat új helyünkön, a Széchenyi téri MTESZ Székházban.

„Élj egészségben!” címmel a California Fitness-szel közös rendezvényünk a Vas- és Villamosipari Szakképző Iskolában az egészség és a környezet tisztasága közötti szoros összefüggésre hívta fel a figyelmet. A „Castanea-napok” címen szervezett évi rendezvényeink célja volt a város és környéke környezeti állapotának felmérése, a lakosság környezeti gondjainak és észrevételeinek megismerése, széleskörű tanácsadás, valamint tagság toborzása. Erre az évre elérte az egyesület azt, hogy a természeti környezetet érintő döntésekben a város megkerülhetetlen civil szerveződésévé vált.

Az egyesület megalakulásától kezdve támogatta a kerékpáros közlekedés fejlesztését, a megalakult új kerékpáros kör rendszeresen szervezett nyilvános kerékpártúrákat. Rendbe tettük az igen elhanyagolt állapotban lévő balfi Savanyúkút forrást. Közreműködésünkkel, szakvéleményeinket figyelembe véve a város olyan fontos környezetvédelmi beruházások megvalósítását végezte, mint a tehermentesítő út és a 3-0-0 szennyvíz főgyűjtő megépítése, továbbá megkezdődött a Fertő körüli települések szennyvízelvezetése is.

651996-ban az egyesület tevékenységének gerincét a különféle szakmai csoportokban végzett munka tette ki. Németh László vezetésével folytatódott a források felmérése és végéhez közeledett a tanulmányterv elkészítése. Az Agócs József által vezetett munkacsoport a soproni és a kópházi, helyi természeti értékek felmérését kezdte meg. A patakok felmérését az Ikva vízgyűjtő területén lévő számtalan iskolával együttműködve ifjúsági csoportunk vezette. Noha erről a munkáról összefoglaló kiadvány nem készült, az érdekes helyszíni víz- és állatvizsgálatok sok diák és pedagógus figyelmét megragadták, felhívták a figyelmet a kis vízfolyások gazdátlan állapotára és elhanyagoltságára.

Bővülő kapcsolataink között meg kell említeni a budapesti REC¹¹⁽²³⁵⁾-et, és az Ökotárs Alapítványt, a győri Reflex Egyesületet. A Levegő Munkacsoporttal létrejött szakmai kapcsolatot felhasználtuk a 84. és 85. számú főutak felújításának meginduló tervezéséhez. A „halálútként” ismert útszakasz felújításának tervezési munkáit az egyesület támogatásával Mezey András, Somfay András és Hámori Gábor kezdeményezték. Felkaroltuk a lakosságtól érkező panaszok intézését: a Fáber réti gesztenyések kerítésépítési ügye, Kis-Balfon egy magánerdő oktalan kitermelése, stb. Tiltakoztunk a Deák tér végén lévő „Gödör játszótér” megszüntetése és beépítése ellen, ennek eredményeképp az építésztervező meghagyta a régi játszótéri terep egy részét. Kifogásoltuk a Lackner Kristóf úton tervezett TOTAL benzinkút elhelyezését, mondván, az ilyen létesítmények a város külső területeire valók.¹²⁽²³⁶⁾ A közelben lakók panaszát figyelembe véve egyeztetést szerveztünk a bécsi-dombi nyári-bobpálya építetője és az érdekeltek között. A létesítmény zajosságára vonatkozó aggodalom nem igazolódott be, az építetőt viszont meg lehetett győzni arról, hogy a földmunkát illessze be a Bécsi-domb természetes domborzatába. Az egyesület a novemberi tisztújító közgyűlésén új vezetőséget választott, új alapszabályt dolgozott ki és létrehozta saját alapítványát. Elnökei Dr. Takáts Tamás és Hámori Gábor lettek, az elnökség kilenc taggal dolgozott tovább.

Az 1997. év kiemelkedő eseménye volt a „Zöld Szív Természetvédő Mozgalom” országos találkozójának soproni megrendezése. Közel négyszáz, az ország minden részéből érkezett résztvevő számára szervezte meg egyesületünk a várost és környezetét, továbbá a Nemzeti Parkot bemutató háromnapos programot – a visszajelzések szerint teljes sikerrel. További rendezvényeink között említhetjük a napenergia hasznosításról rendezett szakkonferenciát, a Kópházán rendezett környezetvédelmi lakossági fórumot és a soproni köztisztaság helyzetével foglalkozó fórumunkat. A tervezett „M9” jelű gyorsforgalmi úttal kapcsolatban természetvédelmi szakvéleményt készítettünk. Tovább folytattuk a lakosságtól érkezett észrevételek intézését: a Zsilip utcai óvoda udvarát árnyékba borította a megépült új épület, a Zrínyi u. 14. alatt az Alsólőverekben éjszakai szórakozóhely nyitását akadályoztuk meg, stb. Kapcsolatba léptünk a Soproni

Gazdakörrel, az Alba Körrel, a TIT, a budapesti KEROSZ¹³⁽²³⁷⁾, a soproni MTESZ új vezetőségével. Rendszeres, negyedévenkénti konzultációval, kapcsolatot teremtettünk dr. Gimesi Szabolcs polgármesterrel. Pályázati úton szerzett pénzekből megnyertük a „MEPS”¹⁴⁽²³⁸⁾ 1997. évi nemzetközi egyetemi gyakorlat rendezését, ahol ⁶⁶három ország egyetemi hallgatói készítették el Sopron hat kijelölt körzetére a környezetbarát közlekedés terveit. Az egyesület anyagi működésének bázisát ebben az évben is a Sopron Városától kapott támogatás képezte.

Németh László szerkesztésében, „A soproni hegyvidék forrásai” cím alatt megjelent első komoly kiadványunk.

Az 1998. február 23.-án tartott egyesületi közgyűlés kénytelen volt megállapítani, hogy civil szervezetként a Castanea Sopron és környékének minden, olykor igen súlyos környezetvédelmi problémáját nem vállalhatja fel! Erőnköz és lehetőségeinkhez képest képviselhetjük a város és környéke környezet- és természetvédelmének érdekeit.

A MTESZ-ben tartott, heti rendszeres elnökségi összejöveteleken dőltek el a legfontosabb egyesületi teendők. Az év folyamán három, tagjainkat tájékoztató „Hírlevél” jelent meg, majd szeptembertől havonta kiadtuk a „Soproni Borostyán” című szaklapunkat. A lap első szerkesztőbizottságának tagja volt Szabó Miklós, Hárs Olivér és Martos Virág, a kiadásban az Árnika Erdei Iskola Bt., a GYIK Süni Klubja, valamint a Természetvédelmi és Madártani Egyesület Soproni Csoportja vállalt részt.

Az év folyamán létrehoztuk a Castanea Környezet- és Természetvédelmi Alapítványt, kuratóriumának tagjai lettek: Déry Márta, Fejes Zoltán, dr. Kárpáti László, dr. Pájer József és dr. Takáts Tamás. Az év másik jelentős eredménye a környezeti nevelés terén való előrelépés volt. Támogattuk a Szabó Miklós vezette Árnika Erdei Iskolát, a városban és környékén működő óvodák, általános és középiskolák környezetvédelmi nevelési programjait. Komoly előrelépést jelentett a dr. Takáts Tamás vezette „Biokultúra Csoport” és a Hámori Gábor vezette „Bringa Csoport” létrejötte és munkájuk megindulása. Az esztendő telén megrendeztük a város első „biogazda” tanfolyamát, ahol a hallgatók megkapták az első biogazda okleveleket.

A védelemre tervezett területek szaktevékenységének elkészítésével, valamint a Győri Környezetvédelmi Felügyelőség határozatának megfellebbezésével kapcsolódtunk be az „M9” jelű, a várost elkerülő főút tervezési munkájába. Megítélésünk szerint csak olyan műszaki megoldás fogadható el, amely nem vágja ketté a soproni völgyet, magassági vonalvezetésében alagutakat és lábakon való vezetést alkalmaz, az elrabort területeket pedig erdősítéssel pótolja. Az egyesület által a tárgyban szervezett szakmai fórumon megszólalhatott minden érdek és szempont ezzel az igen fontos kérdéssel kapcsolatban.

A helyi szakmai munkáink közül számos állásfoglalásunk született. Például megakadályoztuk, illetőleg fékeztek a Kossuth L. u. 22/a. alatt tervezett 40 lakásos épület felépítését, amely építkezés a területen lévő idős fák károsításával és a szomszéd lakók durva zavarásával járt volna. Állást foglaltunk a Kárpáti-féle Erdei Malom védelme mellett, a MATÁV József Attila úti sportpálya lelátóépítése ellen, az Udvarnoki u. 14. szám alatt tervezett zenés szórakozóhely üzemelése ellen, a Sopron, Kutya-hegyi rendezési terv környezetet figyelembe nem vevő és azt károsító terve ellen, a városból kivezető főutak fásításának fontossága mellett, végül a DEFKO HUNGÁRIA KFT. légszennyezése kivizsgálása ügyében.

Rendszeresek voltak a polgármesteri konzultációink, a Környezetvédelmi Albizottságban való részvételünk, ott voltunk a legtöbb lakossági fórumon. Az Erzsébet-kert környezetvédelmi gyermekjátszótere a Föld Napján 1998-ban is nagy sikert aratott. Az ⁶⁷Erdélyi Körrel együtt megszervezett „Dr. Mátyás

Vilmos-emlékest” sok erdészbarátunk részvételével zajlott le. Ismét megkezdtük egy komoly energia- és víztakarékossági tanácsadó iroda létrehozásának előkészítő tárgyalásait, ennek ügyét továbbra is napirenden tartottuk.

Örömet szerzett tagjainknak a Mosonmagyaróvári Környezetvédő Egyesülettel történt igen hasznos kapcsolatfelvétel és a kölcsönös látogatás. Megkezdődött a „3 Határ Nemzetközi Kerékpárút Projekt” tervezése, együtt a KEROSZ-szal és a szegedi környezetvédelmi egyesülettel. Ebben az évben már rendszeresen megjelent a negyedévi „Hírlevél”, amelyben minden tagunkhoz eljuttattuk az eltelt évszak beszámolóját és a következő időszak terveit.

Működésünk anyagi alapjait a várostól, az Országgyűléstől és a Pátria Alapítványtól kapott támogatások biztosították. Több pályázaton támogatást nyertünk és ennek segítségével kidolgoztunk a tervezett projekteket. Könyvelésünket Moravec Imréné ny. könyvelő vezette, kiadásaink összege az évben mintegy 600.000 forintot tett ki.

Az 1999. év az egyesület sikeres időszaka volt. Május 5-9. között tudományos ülést szerveztünk a szelídgesztenye-kutatás helyzetéről. Kismartonban (Eisenstadt) nemzetközi találkozón vettünk részt, a szomszédos tartományokban folyó hulladékgazdálkodás helyzetéről, az együttműködés lehetőségeiről tárgyaltunk. Partnereink az osztrák „zöldek” vezetői, Boros Géza (Sopron Önkormányzata) és Major Árpád (Soproni Városüzemeltetési Kft) voltak.

Előtérbe került a környezeti nevelés fontossága, e téren Szabó Miklós és Hárs Olivér aktív munkája új színnel gazdagította az egyesület tevékenységét. Örömmel folytatni „Borostyán” című újságunk kiadását, hét szám jelent meg, közöttük a soproni közlekedéssel foglalkozó különszám. Áprilistól megindult ingyenes lakossági tanácsadó szolgálatunk energiatakarékossági és egyéb „zöld” ügyekben. Appelné Szigeti Bea vezetésével megindult életmód és egészség témakörökkel a „Harmónia Klub”. Dr. Takáts Tamás vezetésével megalakult a Biokultúra Egyesület Soproni Csoportja, egyelőre egyesületünkön belül. Tanulmánytervet készítettünk a városkörnyéki állami utak fásításáról. Részt vettünk a várost elkerülő „M84” gyorsforgalmi út tervezésének és környezetvédelmi kapcsolatainak minden vitájában. Több észrevételünket és nyomvonal-javaslatunkat elfogadta a tervezés. Lakossági ügyeink között említjük a szelídgesztenyefák Tölgyfa sor 13. sz. alatt történt engedély nélküli kivágását, amelynek azonnali kivizsgálását követeltük. A kerékpáros kör rendszeres nyílt túrák szervezésével népszerűsítette a bringás természetjárást, amellet Hámori Gábor és munkatársai folytatták a 3 Határ Kerékpárút tervezési munkáit. Ez a tanulmány az egyesület eddigi legnagyobb tervezési vállalkozása volt. „Zöld asztaltársaság” címen szakmai vitaesteket rendeztünk, témáink voltak: zöld-e az egyetem; mozgalom vagy párt; örvénylés a természetben.

Bár az egyesület taglétszáma még mindig száz fő alatt volt, országgyűlési, városi, valamint pályázati támogatások következtében költségvetésünk megközelítette az egymillió forintot. Az egyesület alapszabályát korszerűsítettük, megkaptuk a „közhasznú” besorolást. Tervbe vettük a „Castanea Zöldház” létesítését. Először az Erzsébet-kerti volt kertészeti irodaépületet igényeltük a várostól, de azt elutasították, hasonlóan PHARE pályázatunkhoz. Ezt követően tárgyalásokat kezdtünk a Várkerület 19. [68](#)alatti, a Kereskedelmi és Iparkamara számára feleslegessé váló helyiségek megszerzése érdekében –, sajnos ismét sikertelenül.

Büszkeséggel töltött el mindannyiunkat, hogy 1999. április 22-én, a Föld Napján a Magyar Köztársaság Környezetvédelmi minisztere Pro Natura Emlékplakettet adományozott az egyesületnek „... a

természetvédelem érdekében kifejtett kiemelkedő tevékenységéért.”

A 2000. év legfontosabb eseményei közül a Castanea Zöldiroda őszi megnyitását emeljük ki. Biztosítottuk a „Borostyán” folyamatos megjelentetését, az 1000 példányban készülő lap népszerű lett, elsősorban a diákok körében. Az új lapszámokat a szerkesztők egy-egy szakterület vagy fogalom köré szervezték, remélhetőleg minden korosztály számára élményt adó olvasnivalót kínálva.

Bár a Tölgyfa sor 13. alatti értékes löveri telek megosztását és beépítését nem sikerült megakadályozni, javaslatunkra milliós összegű természetvédelmi bírságot szabtak ki a gesztenyefák engedély nélküli kivágásáért. A Dózsa György utcai óvoda környezetének rendezésére az egyesület tervet készített, aminek alapján fákat ültettek és az óvodát határoló két utcában a járda szélén zöld sávot alakítottak ki. Szeptember 22-én, az Európai Unió autómentes napján zászlóval és feliratokkal ellátott kerékpárosaink felvonultak a Várkerületen, majd a Városi Televízióban riport készült a kerékpározás soproni helyzetéről. Fertőrákos polgármesterének megbízása alapján megkezdtük a község helyi védelemre javasolt természeti értékeinek felmérését.

Az Önkormányzat több intézkedésével szemben kellett fellépünk. Elleneztek a közterületi felügyelők állásának tervezett megszüntetését. Vitafórumon adtunk hangot a Virág völgy beépítésre készült tervekkel kapcsolatos aggályoknak, állást foglaltunk az Erkel Ferenc Általános Iskola megszüntetése ellen, támogattuk a Kismartoni sor lakóinak tiltakozását a megengedettnél magasabb vasúti zaj miatt. Németh László vezetésével befejeződött a Deákkút forrásának és környezetének rendbetétele. Hiába mozgattunk meg mindent, jórészt a lakossági tiltakozás gyengesége, a MOL rámenős érdekérvényesítése, valamint helyi segítők tevékenysége nyomán mégis megépült a Kőfaragó téri benzinkút.

Egyesületünk is támogatta azt az új kezdeményezést, amely „Dalos-hegyi Kórustalálkozó” címen került megrendezésre. A Petőháza, Gyári utcai lakók kérésére szakvéleményt készítettünk a Cukorgyár által épített és csaknem befejezett óriás vasbeton silók ügyében. Fellépésünk is szerepet játszott abban, hogy a Cukorgyár nem kapott építési engedélyt és kárpótolnia kell a hátrányos helyzetbe került lakókat. A Természetbúvár Egyesülettől oklevelet kaptunk a „Szépítsük Magyarországot” mozgalomban való részvételünkért.

Ismét részt vettünk a Természet- és Környezetvédelmi Egyesületek Országos Találkozóján, ahol meg kellett állapítanunk, hogy az országos szerveződésnek alig van értelme, igen csekély a haszna. A Környezetvédelmi Albizottság ülésein a sorozatosan felmerülő panaszok nyomán szóvá tettük a Lőverek jellegvédelmének nem kielégítő szabályozását, az egyre szaporodó, túlzónak látszó beépítéseket és az előírások semmibe vételét. Novemberben szakvéleményt kért a városi főépítész a Várisi út mellett tervezett Konferenciaközpont és Szálloda építésével kapcsolatban. Állásfoglalásunkban részletesen feltártuk a terület természeti értékeit, a védettségét, utaltunk a gépkocsiforgalom következményeire és a Szanatórium megkívánta környezeti tisztaság és csend igényeire. A terület beépítésével [69](#) kapcsolatos rendezési tervi anomáliák és a természetvédelem ellenállása miatt az Önkormányzat építési tilalmat rendelt el a Lőverekben.

Az év legnagyobb eseménye az volt, hogy november 1-én, a MTESZ Széchenyi téri épületének I. emeletén megnyitottuk a Castanea Zöldirodánkat. Kialakítottuk az iroda és a klub mindennapi munkarendjét. Széles körben tájékoztattuk a Zöldiroda megnyitásáról a lakosságot és az intézményeket.

A 2001. évben folytattuk a Castanea Zöldirodában meghirdetett tanácsadó szolgálatot, amelyet naponta 14 és 18 óra között nyolc szakterületen hirdettünk meg. Ezek voltak: energiafelhasználás és

energiatakarékosság, természetvédelem, környezeti nevelés, települési környezetvédelem, biotermelés, hulladékgazdálkodás, egészséges életmód. Szép számú érdeklődőnek adtunk tanácsot építési, lövéri, napenergia-hasznosítási, természetvédelmi ügyekben, a Széchenyi Tervvel kapcsolatos kérdésekben. Andrassy István vezetésével nagyon komoly energiatakarékossági pályázatokat céloztunk meg (PHARE pályázat a Soproni Hőerőmű Kft-vel közösen), programokat dolgoztunk ki, és kapcsolatokat igyekeztünk kiépíteni a közműszolgáltató vállalatokkal.

Az egyesület 10 éves fennállását február 21-én szolid összejövettel ünnepeltük meg. Időközben elkészült a „3 Határ Kerékpárút Projekt” tanulmányterve. Az egyesület hozzálátott a Fertő partján található elhanyagolt Fűzfa-forrás rendbetételéhez. A Deák tér 48. számú ház átépítésének terve nagy viharokat kavart a környező házak lakosai között, mivel udvari parkoló építésével a tömbbelsőben lévő egyetlen zöld szigetet akarták elpusztítani. Fellépésünkre a terveket átdolgozták, az értékes fák megmaradtak. Folytatódott a Kismartoni soron lakók kálváriája a vasúti zajjal kapcsolatosan. Felkérésünkre a Környezetvédelmi Felügyelőség pontos zajmérést végzett és kötelezte a GYSEV-et a zajok csökkentésére. Nagyon fontos városi és megyei tervezésekhez adtunk szakvéleményeket, megindult Sopron város és a megye környezetvédelmi terveinek kidolgozása.

Elkezdődött a „Kerékpárral Nyugat-Dunántúlon” című pályázati terv kidolgozása. A tervezés vezetője a Budapesti Műszaki Egyetem, a munkában Sopronban Taschner Tamás, a PHARE Iroda és Hámori Gábor vett részt. A Bringa Kör tavasszal több kerékpártúrát hirdetett meg

Éves közgyűlésünkön a régi vezetés, mandátuma lejártával leköszönt. Új vezetőséget választott az egyesület, amelynek elnökei Talabér Ferenc és Szabó Miklós, tagjai pedig Hárs Olivér, Andrassy István, Hámori Gábor, Németh László, Agócs József, Söveg Ildikó és dr. Hégyes Sándor lettek. Az új vezetéssel új korszak kezdődött. Az egyesület, amely a rendszerváltás lelkes hangulatában néhány tetre kész soproni polgár akaratából alakult, tíz év alatt a város egyik elismert civil szervezetévé vált. Véleményét kikéri a várost és környékét érintő döntésekben, meghirdetett céljaival egyre többen rokonszenveznek és állnak a pusztuló természetet védő és a jövő értékeire figyelő felfogás mellé. Hogy vállalt feladatainknak megfeleltünk-e, azt majd az idő dönti el. Az első tíz év krónikájából kitetszik, hogy voltak sikerek és voltak kudarcok egyaránt. 2001-re nagyot változott a magyar valóság, kialakult a környezetvédelem szervezete és jogrendje. Az egyesület feladatait az új körülmények között már az új vezetőség és tagság fogja megfogalmazni.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Soproni arcok

Soproni arcok

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Soproni arcok / Baranyai Lenke: A Munczy család

70 Baranyai Lenke: A Munczy család

Munczy Lenke (1902–2001) zongoratanárnő halálával egy neves soproni polgárcsalád utolsó tagja távozott közülünk 2001. május 15-án. Cikkünkkel méltó emléket szeretnénk állítani neki és családjának.

Munczy Lenke arcképe

Mivel a felmenők származási helye ismeretlen,¹⁽²³⁹⁾ a hagyatékban fellelhető iratok alapján hiányos családfát tudtunk csak felrajzolni.²⁽²⁴⁰⁾ Lenke néni apai nagyapja, Munczy Ádám (1819–1904)³⁽²⁴¹⁾ már zenész volt. Átélté az 1848-as forradalmat és szabadságharcot, Farkas Miska zenekarában buzdította

társaival a katonákat.⁴⁽²⁴²⁾ A Munczy család 1861-ben ⁷¹költözött Sopronba, feltehetően Pápa környékéről.⁵⁽²⁴³⁾ Hét gyermekük volt: Anna, Karolina, Eleonóra, Lajos, Gyula, Béla és Mária. Az utóbbiak már Sopronban születtek.⁶⁽²⁴⁴⁾ Ahogy az abban a korban természetes volt, az édesapa fiait kisgyermek koruktól zenére oktatta, a muzsikusi pályára szánta.⁷⁽²⁴⁵⁾ A tanulás fontosságát plántálta utódaiba. Családi hagyományként élt tovább, hogy a gyerekek egyetlen napot sem mulaszthattak az iskolából, ahova édesapjuk mindig maga kísérte el őket. A téli hóesés sem lehetett akadály, a legkisebbet ilyenkor nyakában vitte a tanodáig.⁸⁽²⁴⁶⁾ Igényességet, összetartást, családseretet oltott beléjük, előmenetelüket pedig értő mesterekre bízta.

Munczy Lajos (1846–1910) tehetségét Esterházy Pál herceg fedezte fel. A herceg 1872-ben a bécsi konzervatóriumba küldte,⁹⁽²⁴⁷⁾ ahol Josef Hellmesberger és Hans Richter tanítványa volt. Éveken át tagja, kizárólagos első hegedűse volt a Bécsi Opera zenekarának, s egyúttal a herceg házi muzsikusa is. Később saját zenekart szervezett, az 1880-as évek második felében már a világot járta. Neves fürdőhelyeken és európai fővárosokban (Szentpétervárott, Madriban, Londonban) koncertezett. Együttesében muzsikált klarinétos édesapja és csellista öccse, Béla, valamint hegedűművész sógora Makkay Béla.¹⁰⁽²⁴⁸⁾ 1886-ban zenekarával együtt részt vett Bayreuthban Liszt Ferenc temetésén. Ezt követően 16 hónapig tartó amerikai körútra indult, Washingtonban, majd New Yorkban szerzett hírnevet a magyar zenének. Klasszikusokat, operettet, magyar nótát egyaránt játszott, széles repertoárjával, virtuozitásával elbűvölte közönségét.¹¹⁽²⁴⁹⁾ A hangversenykörút jövedelméből szép házat vásárolt a leánygimnázium mellett, a Deák tér 30. szám alatt, amelynek bejárata fölött sokáig látható volt az M.L monogram. 1870-ben feleségül vette Tsürtz Elvine-t, egy soproni ügyvéd lányát, akinek testvére a felső leányiskola tanárnője volt.¹²⁽²⁵⁰⁾ Ha nem tartózkodott külföldön, a soproni Arany Szarvas vendéglőben, a mai Pannóniában játszott. A szájhagyomány szerint 1882-ben az inkognitóban a városban tartózkodó ifjú Strauss betért vacsorázni a vendéglőbe, ahol Munczy Lajos felismerte a zeneszerzőt és a Kék Duna keringővel üdvözölte.¹³⁽²⁵¹⁾ A tehetséges muzsikus rendszeresen szerepelt az Irodalmi és Művészeti Kör előadásain is.¹⁴⁽²⁵²⁾ 1895-ben újabb amerikai körútra indult, ahol a chicagói világkiállításon Munkácsy Mihállyal is megismerkedett. A turné után Budapesten telepedett le, az Andrássy út 1. szám alatt vásárolt emeletes házban. A városligeti Gerbeaud pavilonban muzsikált, ahol az 1896-ban hazánkba látogató portugál, majd a következő évben Erzsébet magyar királynő gyönyörködött játékában.

⁷²Munczy Lajos a boldog békeévek végén, 1910-ben halt meg 63 évesen, hosszas betegség után. Vagyona özvegyére szállt, aki a kor neves szobrászánál, Róna Józsefnél rendelt sírjára szobrot, amely ma is a Szent Mihály temető egyik védett ékessége.¹⁵⁽²⁵³⁾ Néhány hónap múlva az özvegy is meghalt. Mivel végrendeletet nem hagyott hátra, házukat és ingóságait elárverezték. Nagy érdeklődés mellett kelt el a művész mesterhegedűje, amely 1617-ben, Itáliában készült, és amelyet fél millió koronára becsültek. Az ingatlanból és a vagyon tárgyakkól befolyt összeget főként a feleség rokonsága kapta.¹⁶⁽²⁵⁴⁾

A következő Munczy fiú, Gyula (1860–1879) 19 éves korában hunyt el. Fiatalkora ellenére már a soproni Nemzeti Zenekart vezette.¹⁷⁽²⁵⁵⁾ Lenke néni édesapja, Munczy Béla (1862–1911) a legkisebb fiúként csellista volt. Ő is a bécsi konzervatóriumban tanult. Bátyjával beutazta a világot, de gyakran fellépett Sopronban is, az Irodalmi és Művészeti Kör előadásain.¹⁸⁽²⁵⁶⁾ A család szemében rangon aluli házasságot kötött, amelyből négy gyermeke született. Két lányka, Irén és Aranka, majd egy fiú, az édesapa keresztnévét viselő Béla, végül a kis Margit (Manci), aki az 1920-as évek közepétől viselte a Lenke nevet. Édesanyjuk, Vidák Teréz nehéz körülmények között nevelte őket, gyakran nélkülözték a távolban turnézó apát. A levél és a pénz lassan érkezett, pedig utóbbira a gyerekek mindennapi ellátásához nagy szükség volt. 1902 karácsonyán ajándék nélkül, betlehemi szegénységben, csak egy fécskával ünnepelték Jézus

születését.[19\(257\)](#)

1903–1904-ben meghaltak Munczy Béla szülei. Bátyja, Lajos halála után (1910) annak vagyonát végrendelet hiányában özvegye örökölte,[20\(258\)](#) a Munczy rokonok nem részesültek a közösen összemuzsikált javakból. Az időközben megözvegyült, gyermekeit egyedül nevelő Béla ezt különösen igazságtalannak érezte, ügyvédhez fordult. Alig kezdődött meg a hivatalos eljárás, váratlanul elhunyt az özvegy is, a vagyont rokonai örökölték. Munczy Béla egészségét megrendítették a sorscsapások, 1911-ben szívszélhűdés végzett vele. Mindössze 49 éves volt.[21\(259\)](#) A Nemzetőr hosszú cikkben emlékezett meg róla. Vázolták pályáját, majd rosszra fordult sorsát. Kiemelték, hogy felesége elhunyt után egyedül kellett gondoskodnia négy kisgyermekéről. Kisebb zenekaroknál volt kénytelen tengődni, ami az érzékeny művészt, az amúgy is csalódott embert még inkább elkeserítette. A lap is úgy vélte, mindez hozzájárulhatott korai halálához. [22\(260\)](#)

73Halála után árváit Munczy Mária és férje fogadta magához. Munczy Ádám leányai neves zenészekhez mentek férjhez. Anna (Nanica) a híres Dankó család egyik tagjához, Jancsihoz, [23\(261\)](#) Eleonóra Sallay Károlyhoz, Mária Makkay Bélához, Karolina Cseresznyés Jánoshoz.[24\(262\)](#) Leszármazottaik az apai név mellett mindig viselték édesanyjuk családnevét is. (Sallay Munczy Mária, Cseresznyés Munczy Károly). Eleonóra és férje korán elhaltak, lányukat Munczy Lajosék nevelték fel. Munczy Béla árváinak útja nagynénjükhöz vezetett, aki férjével együtt szeretettel és gondoskodással fogadta be Irént, Bélát, Arankát és Lenkét. Fontos tehát, hogy részletesebben is foglalkozzunk a házaspárral.

Makkay Béla és felesége Munczy Mária és a négy árva, nevelt gyermek
Munczy Irén, Béla, Aranka és Lenke

Munczy Mária (1867–1933) férje, Makkay Béla (1866–1946) hegedűművész, ismert soproni zenész volt.²⁵⁽²⁶³⁾ Grün professzor tanítványként végzett Bécsben.²⁶⁽²⁶⁴⁾ Édesapja, Márton, és az ő Antal nevű bátyja is zenészek voltak. Makkay Béla zeneszerzőként is tevékenykedett, ötvenöt szerzeményének kottáját őrzik a levéltárban. Ismert ember volt, barátság fűzte a város polgármesteréhez, Fertsák Jenőhöz és más neves polgárokhoz. ⁷⁴Ezt jelzi a Storno dal és a Csipkekendő-szerenád. Előbbit Storno Ferenc két rajzzal és egy melléjük írt verssel viszonzta, utóbbit a szerző dr. Friedrich Károlynak ajánlotta.²⁷⁽²⁶⁵⁾ Makkay Béla nemcsak a zenét szerette szenvedélyesen, hanem hangszerét is. A hegedűk gyűjtését még nagybátyja, Márton kezdte, aki a turnékról írt leveleiben rendszeresen meghagyta feleségének, hogy távollétében naponta törölje le a fontos hangszereket. Makkay Béla tovább gyarapította a hangszergyűjteményt. Északi (Riga, Vilna) koncertkörútján, 1889-ben elbűvölte játékaival Vankievics gróft, akitől egy négyezer rubel

értékű Storioni hegedűt kapott ajándékba.²⁸⁽²⁶⁶⁾ Ekkoriban vásárolt egy Jacob Stainer készítette mesterremeket is.²⁹⁽²⁶⁷⁾ Több, a hegedűről és híres készítőikről szóló könyv volt a birtokában, idős korára neves szakértővé vált, akihez gyakran hoztak hangszert azonosításra és értékbecslésre.

Pénzét régi tárgyak, legfőképpen képek vásárlására fordította. Szenvedélyes műgyűjtő volt. Ha „beleszeretett” egy darabba, és annak megszerzése meghaladta a család anyagi helyzetét, napokra szótlanná vált. Fel és alá járkálva töprengett, a válságos lelki helyzet rendszerint vásárlással oldódott meg.³⁰⁽²⁶⁸⁾ Utazásai során régiségeket vásárolt, ezeket gyakran elcserélte, így alapozta meg híres képgyűjteményét. Egy festmény hozzá vezető útját sikerült kideríteni a korabeli újságokból. Amikor 1889-ben Rigában koncerteztek, ott magyar festőművészek (Barabás, Benczur, Deák-Ébner, Ferenczy, Hollósi, Lotz, Munkácsy, Paál, Rippl-Rónai, Szinnyi-Merse, Karlovsky) állítottak ki.³¹⁽²⁶⁹⁾ Mindkét eseményről hírt adott a sajtó. Ezt követően került a szabadidejében múzeumokat látogató Makkay Béla tulajdonába Karlovsky Bertalan (1858–1938) piros ruhás kislányt ábrázoló képe.³²⁽²⁷⁰⁾

Makkay Béla az első világháború előtt családjával Hamburgban élt, ott is számos képet vásárolt.³³⁽²⁷¹⁾ Így soproni otthonuk, a Szent György utca 2. sz. alatti öt szobás lakás valóságos kis múzeummá vált.³⁴⁽²⁷²⁾ Gyűjteményéből a Magyar Nemzeti Galéria tíz festményt védetté nyilvánított. Ezeket, másik kilenc képpel és néhány műtárggyal együtt nevelt lánya, Munczy Lenke 1986-ban a Soproni Múzeumnak ajándékozta. A nagy értékű adományt a város egy Sz.Egyed Emma által készített plakettel köszönte meg.

A Makkay Béla és felesége által nevelt Munczy árvák közül Irén (1894–1926) korán férjhez ment, Pestre került.³⁵⁽²⁷³⁾ Béla (1896?–1938) hegedülni tanult, az I. világháború idején katonaként szolgált a lengyel–oros fronton. Itt is zenét szerzett, és hangszerével 75 katonatársait szórakoztatta.³⁶⁽²⁷⁴⁾ Rendkívül érzékeny, finom lelkialkatú férfi volt. Ezt tükrözik nevelőanyjához írt levelei is.³⁷⁽²⁷⁵⁾ Valószínű, hogy a fronton szerzett betegségének is szerepe volt 1938-ban bekövetkezett halálában. A Sopron vármegye c. lap szép cikkel emlékezett meg róla.³⁸⁽²⁷⁶⁾

Aranka (1898. március 7.–1981. május 12.)³⁹⁽²⁷⁷⁾ 1918-ig ipari iskolában tanult divatáru szakon, majd letette a kalapos mestervizsgát. Szalonja Móricz Zsigmond utcai lakásuk egyik szobájában volt. A családban öröklődő művészi hajlam nála is felszínre tört. 1931-ben beiratkozott Bécsben az Iparművészeti Főiskolára. A későbbiekben tovább gyakorolta tanult mesterségét, emellett azonban folyamatosan festett. Festményeit és szobrai kiállításokon is megismerhette a város közönsége. Képei sokféle technikát és témát tükröznek. Elsősorban az ember érdekelte, számos portrét készített. Megragadóak a környezet és az ember egységét kifejező alkotásai, mint a Krumpliszedők, Vándorok, Kályha mellett gubbasztó öregasszony, Őszi faszorog emberpárral. Gyümölcszedők. Megörökítette a város szépségeit is. Csendéletet kevesebbet festett. Közülük való a szobabelső szoborral és almákkal, Tulipánok, Pünkösdirózsák, Tulipánok és festőeszközök. Gyakran szerepeltek festményein fák, amelyekkel kifejezhette életük nagy traumáját, az árvaságot, és a megtalált új harmóniát.

Munczy Margit, Lenke 1902. október 8-án született Budapesten és 2001. május 15-én hunyt el Sopronban. Nehéz gyermekkor állt mögötte. Kilenc éves múlt, amikor teljes árvaságra jutott. Makkay Bélában („Onkl”), és feleségében, Munczy Máriában („Anyu”) szerencsére szerető nevelőszülökre lelt testvéreivel együtt. Az első világháború nehézségeit a Makkay-Munczy család is megérezte. Makkayné megbetegedett, és falun keresett gyógyulást, ahol a jó levegő mellett élelmiszer is több akadt. Beledben, a Fő u. 240. sz. alatt bérelt szobát, és a kis Margitot is magával vitte.⁴⁰⁽²⁷⁸⁾ Lenke néni a háború után tett érettségi vizsgát a felső kereskedelmi iskolában. Ezzel párhuzamosan a soproni zeneiskolában zongorázni tanult. Tanulmányait Fodor Ernő budapesti iskolájában folytatta, majd a bécsi konzervatóriumi évek következtek.

Az anyagi feltételek előteremtése nem mindig ment könnyen. „Munczy kisasszony” állandó vendége volt a Dorotheumnak, ahol pénzzavara enyhítésére zálogba adott egy-egy családi ékszert.⁴¹⁽²⁷⁹⁾ Emellett, akárcsak Pesten, tanítványokat fogadott. Végül 1936-ban szerzett képesítést „a zongorajátéknak a német nyelv oktatása mellett való tanítására”.⁴²⁽²⁸⁰⁾

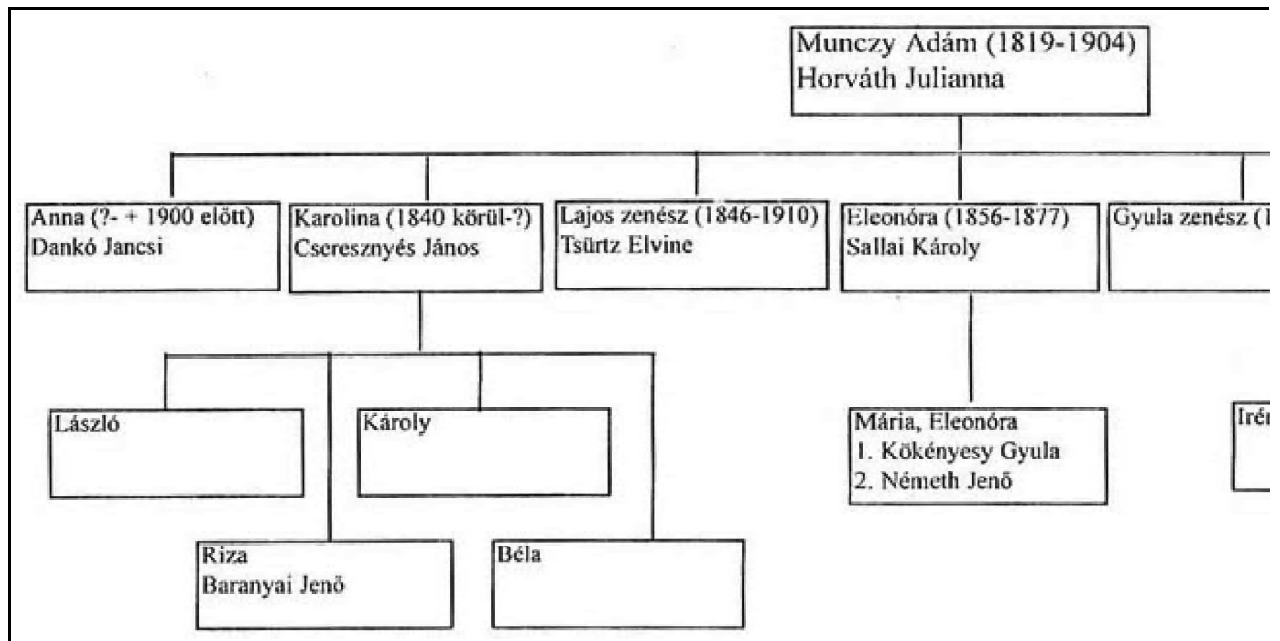
76Sopronban zongoraiskolát nyitott. Magántanárként elismert tagja volt a helyi pedagógus társadalomnak. Az 1950-es évek elején óraadó tanárként a Soproni Tanítóképzőben is tanított. Így lettem a tanítványa. Domonkos (ma Móricz Zsigmond) utcai öt szobás, muzeális értékekkel teli otthona a zongoraórák mellett rangos társas összejövetelek színhelye is volt. A csütörtöki napot a kamarazenélés foglalta le. Máskor Aranka néni festőművész barátai találkoztak itt, vagy a Frankenburg Irodalmi Kör tartotta náluk összejövetelét. A zene és a képzőművészet szeretete kapcsán szoros barátság alakult ki a Munczy nővérek és Perényi Kálmán festőművész között, aki ingóságait végrendeletében rájuk hagyta. Emlékének őrzésére Lenke néni egy alapítványt hozott létre, amelyből évente egy-egy soproni képzőművészt díjaztak. Nővére halála után felszámolta a család nagy lakását, és a Major köz 3. alatti nyugdíjas házba költözött. Itt egészen 96 éves koráig tovább oktatott és aktívan zenélt. Játékában – meg-megállva a virágokkal teli folyosón – csak titokban gyönyörködhetek barátai, mert azt már nem tartotta mások elé tárhatónak. Fotózni sem engedte magát.

Tájékozottságát, szellemi frissességét olvasással őrizte meg. Napilapokat, folyóiratokat járatott, németül olvasta újra Thomas Mann Varázshegyét. Minden városi eseményről beszámoltatta barátait, különösen a koncertek és kiállítások foglalkoztatták. Apró, törekeny testében erős, energikus lélek lakozott. Egész lénye az életre orientált volt. Szerette a társaságot, vendégeit süteménnyel, teával, kávéval várta. Volt tanítványainak házasságkötéskor nászajándékot vett. Ragaszkodott a régi, polgári szokásokhoz. Ajándékozó kedve komoly fejtörést okozott barátainak, mivel utolsó éveiben az ajándékok vásárlását értékei eladásából tudta csak fedezni. Csakhogy ezekhez ugyanúgy ragaszkodott, mint egykor nevelőapja. Így az ajándékok megvásárlásáról gondoskodó barátainak nem volt egyszerű a töprengő, füstfelhőbe burkolódzó Lenke néni kéréseit teljesíteni.⁴³⁽²⁸¹⁾

A kilencvenkilenc évet megért Munczy Lenke lelkiekben gazdag, adakozó, nagylelkű, és szeretettel teli volt. Humora testi hanyatlásában sem hagyta el.⁴⁴⁽²⁸²⁾ Temetéséről, javairól rendelkezett, megemlékezve barátairól és volt tanítványairól. Nagy értékű képgyűjteménye a Soproni Múzeumé lett, eladott ingóságainak összege pedig a zeneiskolára bízott alapítványáé.

Munczy Lenke halálával nemcsak egy értékes ember távozott Sopron életéből, hanem kihalt a Munczy család, amely faluról jött, városivá lett és polgárosodott. A zene mesterségbeli tudásának átadásával művészeket nevelt. Anyagi és szellemi értékekben úgy gazdagodott, hogy közben városának kultúráját is gyarapította.

77A Munczy család

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Soproni arcok / Sági Ferenc: Felsőbüki Nagy Pál emlékezete

78 Sági Ferenc: Felsőbüki Nagy Pál emlékezete

Kossuth Lajos születése bicentenáriumának megünneplése országosan háttérbe szorította „mestere”, a 19. század elejének első magyar liberális, majd centrista politikusa, a Sopron megyei Felsőbüki Nagy Pál születése 225. évfordulóját. A neves szónok 1777. október 7-én született Fertőszentmiklóson. (Szülőfaluja az államalapítás millenniuma idején szobrot állított a híres országgyűlési követnek.) Sajnos a legfrissebb általános és életrajzi lexikonaink is – Nagy Iván elírása, vagy nyomdahiba miatt – szeptember 7-ét tüntetik fel születésnapjának.

Az évforduló és a három (Alsó-, Közép- és Felső-)Bük egyesítésének centenáriuma alkalmából a Büki Nagyközségi Önkormányzat és a Büki Művelődési és Sportközpont, Könyvtár 2002. október 4-én emléknapot szervezett. A program tudományos emléküléssel kezdődött. *Horváth Lajos* polgármester üdvözölte a vendégeket, és megnyitotta a tanácskozást. Majd *Sági Ferenc* könyvtárvezető tartott rövid bevezetőt, és elnökölt az ülésen. Az első előadás a Felsőbüki Nagy-család eredetével foglalkozott. *Dr. Szluha Márton* genealógus cáfolta a feltehetően a 19. század elején keletkezett családi legendát, amely szerint az erdélyi Barcsay család leszármazottai lennének. Érvei alapján: a lédeczi (ma Sopronhorpács falurésze) Nagy Benedek jobbágy kapott 1616-ban nemesi címeres levelet, s ezt örökölték utódai. Közel egy évszázad múlva Nagy István vette fel a felsőbüki előnevet.

Dominkovits Péter főlevéltáros a család ismertebb 17–18. századi tagjait mutatta be. E két században a Nagy család számos tagja töltött be fontos tisztségeket Sopron vármegyében. Az említett Nagy István országos funkciókat is ellátott. Ő és mások a 18., majd a 19. században országgyűlési követek is voltak. *Dr. Vigh Kálmán* PhD., főiskolai docens Felsőbüki Nagy Pál ifjúkorának a Habsburg-birodalmat érintő háborúit vázolta fel. Bemutatta Felsőbüki részvételét a 18–19. század fordulójának négy inszurrekciójában.

Röviden és pozitívan értékelte a politikus közéleti tevékenységét is.

Major Ágota középiskolai tanár Felsőbüki Nagy Pál birtokviszonyainak alakulásáról beszélt. Pontosította azt a több tanulmányban is olvasható nézetet, miszerint Felsőbüki 1830. táján adta volna el büki és csepregi birtokait. Levéltári dokumentumok alapján bizonyította, hogy az adás-vétel már 1820. decemberében megtörtént. Foglalkozott az ezt követő birtokszerzésekkel, és az adományba kapott csepregi ingatlanok tulajdonba vételének nehézségeivel is. A három büki község egyesülésének előzményeit és folyamatát *Galambos András* tanár vázolta fel. Foglalkozott a névadás körüli vitákkal. Előadásából azt is megtudhattuk, hogy az egyesült település első nagy rendezvénye a Kossuth-centenárium megünneplése volt. *Németh Sándor* tanár Bük településszerkezetének változását tekintette át a 19. század közepétől a 20. század elejéig. A legjelentősebb fejlődést az 1867–1917 között működő cukorgyár hozta a település életébe és a faluképbe egyaránt.

Az ülést követően a Felsőbüki Nagy Pál Általános Iskola és Vendéglátó Szakiskola előtt felavatásra került a híres szónok új – tudomásunk szerint negyedik – mellszobra. [79](#)A mű *Veres Gábor* szobrászművész alkotása. Létesítését a Büki Faluvédő és Szépítő Egyesület kezdeményezte. A lakosság 636 ezer forintot ajánlott fel a nemes célra személyi jövedelemadója 1%-ából. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 400 ezer, az önkormányzat pedig 800 ezer forinttal támogatta a kezdeményezést. A szobrot *Básthly Tamás* országgyűlési képviselő avatta fel. Méltatta Felsőbüki máig ható cselekedeteit. Kiemelte a helyiek összefogását és munkáját, amellyel a nagy előd emlékét ápolják. A szobor leleplezése után az ünneplők a templomparkban megkoszorúzták Felsőbüki Nagy Pál sírját. Az emléknap a 40 éves Büki Gyógyfürdő megtekintésével és az elszármazott bükiek találkozójával zárult.

Felsőbüki Nagy Pál emlékét a szomszédos Csepregen is megörökítették. Egykori kúriájának falán (ma üzletek működnek az épületben) 2002. október 13-án leplezték le emléktábláját. A megemlékezés ötletét a Csepregi Honismereti Kör vetette fel, s ők végezték az avató ünnepség szervezését is. A márványtábla költségeit a Répcementi Coop Kft. fedezte. Ez már az ötödik emléktábla a kisvárosban, amelyet az utóbbi években *Popovits Gábor* kőfaragó készített. Állításukkal a település civil szervezetei emlékeznek meg nagy elődeinkről.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Sopron Kulturális Élete

Sopron Kulturális Élete

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Sopron Kulturális Élete / Kubinszky Mihály: Beszámoló a Soproni Városszépítő Egyesület 2002. évi munkájáról

80 Kubinszky Mihály: Beszámoló a Soproni Városszépítő Egyesület 2002. évi munkájáról

Egyesületünk felkérésére Kutas László szobrászművész elkészítette Zettl Gusztáv 150. születésnapja alkalmára e jeles soproni polgár emlékét megörökítő falitáblát, amelyet július 6-án lepleztünk le a Balfi utca 11. sz. házon. Ugyancsak Kutas László munkája a november 16-án leleplezett Mühl Aladár zene- és rajztanár 100. születésnapjára készült emléktábla, amelynek készítéséhez hozzájárultunk.

Egyesületünk kezdeményezésére 2001 végén a kormány a városnak díszkút adományozott. A díszkút helyének kijelölésénél Egyesületünk következetes és építészeti alátámasztott álláspontját sikerült elfogadtatni. Walter Dezső, a város új polgármestere ígéretet tett a még hiányzó összeg biztosítására. A díszkutat Soltra Tamás szobrászművész készíti, építészeti környezetét Fekete Szilárd építész tervezi, a munkákat a város részéről új elnökségi tagunk, Hackl Miklós mérnök szervezi. A kút előreláthatóan a 2003. évi ünnepi hetekre készül el, ezt követően erről a nagyszabású alkotásról részletesen beszámolunk.

Hozzájárultunk a Károlymagaslati kilátótorony második emeleti állandó kiállításának megvalósításához is, ahol Csapody István, Roth Gyula és Winkler Oszkár emlékét örökítettük meg.

A Hajnal tér házait elláttuk kerámia szám-táblákkal.

Idén már 11. alkalommal tüntettünk ki épületet. Az elnökség 8 beérkezett javaslat közül a szakértői bizottság javaslata alapján egy lövart választott ki és azt szeptember 28-án Winkler Oszkár emléktáblával jelölte meg, egyidejűleg oklevelet adományozva a tervezőnek és az építetőnek (aki egyben az épületet kivitelezte is), valamint a kertépítőnek. Az új emléktábla Egyed Emma szobrászművész alkotása.

Egyesületünk a 2002. évben – az önkormányzati választásokig a múlt évekhez hasonlóan – folytatta munkáját a városi önkormányzat mellett működő Városfejlesztési és a Környezetvédelmi Bizottságokban.

Támogattuk a Soproni Szemle megjelenését, de meg kell itt említeni, hogy a lap fennmaradása csak Sopron Város jelentős anyagi hozzájárulásával biztosított.

A múlt évi közgyűlés határozatának megfelelően hetilapban hallattuk szavunkat a tagságunk által felvetett és orvoslást igénylő jó néhány kérdésben. Rendszeres közleményeink a Nyugati Kapu „Szólástér” rovatában jelentek meg. Kifogásoltuk a város területén épületek homlokzatain (nem tűzfalain!) mutatkozó

éktelen hirdetőanyagokat, a rossz állapotban levő városi járdákat és helyenként veszélyes lépcsőket, a benőtt és ilyenkor turistaút-jelzés ellenére is járhatatlan erdei sétányokat, az értelmetlen utcanev-feliratokat 81(keresztnevek rövidítése) és még sok más panaszt felemlítve. Minden esetben kérelemmel fordultunk az illetékesekhez a probléma orvoslása érdekében. A Csongor úti lépcsőt ennek nyomán valóban ki is javították, a többinél nem láttuk intézkedésnek nyomát.

Hozzájárultunk több kiadvány megjelentetéséhez és kiállítás rendezéséhez, a város szépítését szolgáló virágpalántákat vásároltunk, ifjúsági versenyekhez illetve vetélkedőkhöz jutalmakat, fotós rendezvényekhez filmeket ajánlottunk fel.

A tisztújító közgyűlést 2002. december 10-ére hívtuk össze a MTESz Széchenyi téri székházába. Az első összehíváson nem jelentek meg a szavazatképességhez elegendő számban tagjaink, ezért a második időpontban – 15 órai kezdettel – tartottuk meg az immár hatályos ülést. Az elnöki beszámolót és a gazdasági vezető elszámolását követően, amelyeket a közgyűlés elfogadott, az alapszabály módosításáról döntöttek a megjelentek. A közgyűléshez többen hozzászóltak. A tisztújítás során az egyesület megszavazott elnöksége a következő: Elnök: dr. Kubinszky Mihály; alelnökök: dr. Bartha Dénes, dr. Ráczné Schneider Ildikó és Wallner Ákos, gazdasági vezető: Krisch Róbert; jegyző: Langer György; jogtanácsos: dr. Pongrácz Péter; titkár: Schey András. Az ellenőrző bizottság tagjai: Kánitsné Horváth Mária, dr. Krisch Aladár és Molnár Ákos. Az elnökség tagjai közé különböző részfeladatok ellátására felkérte Andrassy Péter, Boros László, Hackl Miklós, Hárs József, dr. Krisch Róbert, Molnár Ákos és Oszvald Ferenc urakat. .

Az új elnökség kérte a tagságot, hogy a jövőben is támogassa az Egyesület munkáját, aki teheti a tagdíjon felül egyéni aktivitással is. Előnyös lenne, ha taglétszámunk növekednék, főleg a fiatalok bevonásával. Erősebb létszámú egyesületre elsősorban nem anyagi, hanem az egészséges lokálpatriotizmus kifejlesztése érdekében a városukat tisztelő és ápolni kívánó emberek tekintélyének növelése miatt van szükség. Az új elnökség a 2003. év elején veszi fel a munkát.

Az Egyesület megköszöni minden tagjának az anyagi és erkölcsi támogatást, amelyet munkájához nyújt.

Az Egyesület alapszabálya értelmében végül közöljük mecénásaink névsorát, megköszönve nekik anyagi támogatásukat.

Brau-Union Hungária Sörgyárok Rt.

IMS Connector Kft. dr. Hintsch Ottó Úr

Dr. Józán Tibor Úr

Dr. Krisch Róbert Úr, Roto és Felületkezelő Kft.

Mestervonal Kft.

Tanulmányi Erdőgazdaság Rt.

Vendel Miklós Úr

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Soproni Könyvespolc

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Soproni Könyvespolc / Tóth Imre: Lökkös János: Trianon számokban. Az 1910. évi népszámlálás anyanyelvi adatainak elemzése a történelmi Magyarországon.

82 Tóth Imre: Lökkös János: Trianon számokban. Az 1910. évi népszámlálás anyanyelvi adatainak elemzése a történelmi Magyarországon.

Püski, Budapest, 2000. 383 + 4 o.

Lökkös János, ahogy könyvének címéből kiderül, elsősorban a történelmi Magyarország utolsó népszámlálásának elemzésére vállalkozott. Mondanivalója azonban nem szorítkozik csupán az 1910-es adatok feldolgozására. A mű első fejezeteiben útmutatást ad a nemzeti, „magyar szempontú történetírás” mikéntjéről, és foglalkozik a trianoni békemű okainak vizsgálatával is. Soproni kötődései, egykori iskolai élményei miatt nagy figyelmet szentel a soproni népszavazás történetének és eredményének. Ismertetésünkben mi is leginkább a helytörténeti vonatkozású fejezetrészekre igyekszünk koncentrálni. Ezt megelőzően azonban érdemes néhány megjegyzést tenni Lökkös általános történeti interpretációjával kapcsolatban.

A szerző e műve tulajdonképpen nehezen illeszthető megszokott műfaji kategóriákba. Metodikai eljárásai nem vallanak hagyományos történeti gondolkodásmódra. Könyvének első nyolc fejezetében a történeti elemzés és a politikai vitairat műfaji határán egyensúlyoz. Számos észrevétele vitatható, több megjegyzése azonban igencsak helyénvaló. Helyesen hívja föl a figyelmet a fogalmi kérdések fontosságára, épp a bennünket érintő „Burgenland” elnevezés használatával kapcsolatban is. A kötet nyolcadik fejezete Trianon felelőseiről szól. Ebbe a részbe számos – finoman szólva – problematikus történeti felvetés került. A történettudomány mai állása szerint például nem célszerű a Habsburgok magyarországi gyarmatosító politikájáról beszélni, különösen nem a 18. században, amikor sor került a szerző által is idézett szatmári kompromisszum megkötésére, és amikor az ország modernizációját szinte teljes egészében a császári udvar intézkedései biztosították. A fejezetbe rövid kronológiai összefoglalás is került, amelybe a szerző helyenként szakirodalmi idézeteket is beletoldott, tovább fokozva ezzel a műfaji sokszínűséget. A gondolatsor végén minden különösebb érvelés nélkül sommásan jelenti ki a Károlyi kormány felelősségét a trianoni határok kialakulásáért. A megállapítás akár történeti diszkusszió tárgya is lehetne, a szerző azonban „véleményét” semmilyen történeti érveléssel nem támasztja alá, így az nem lehet más, mint személyes álláspont, amellyel nem tudunk mit kezdeni. Összességében elmondható, hogy mind a Párizs környéki békerendszer általában, mind pedig a trianoni magyar békekonstrukció kérdése jóval bonyolultabb és összetettebb 83probléma annál, semmint hogy azt egy rövid (alig hat oldalas) elemzésben a maga komplexitásában fel lehetne tárni.

A könyv egyéb fejezeteiről – bár ezek némely része szintén kételyeket ébreszt a recenzensben (ilyen volt például az 1910. évi népszámlálási adatok 2000. évi államhatárok szerinti kivetítése) – terjedelmi okok miatt nem kívánunk foglalkozni. A szerző itt alapos, táblázatokkal gazdagon illusztrált elemzést ad

mindazok számára, akik tájékozódni kívánnak az 1918 előtti Magyarország anyanyelvi, nyelvismereti, műveltségi, vallási és egyéb adatairól.

Lökkös a soproni népszavazás kérdését – bár utalásszerűen többször felbukkan a korábbi szakaszokban is – az V. részben fejti ki részletesen. A szavazással kapcsolatban több történelmi megállapítással is vitába száll. Ezek közül kiemelten foglalkozik a kérdés nemzeti, etnikai vonatkozásainak vizsgálatával. Vitatja, hogy Nyugat-Magyarország elcsatolásával a wilsoni etnikai elvek érvényesültek volna. E kérdést szoros párhuzamba állítja a magyar és osztrák nemzettudat kérdéseivel. Igyekszik rávilágítani a nemzetiség és a nemzet kategóriák közötti különbségekre. Ezzel összefüggésben – helyesen – felveti, hogy a nyugat-magyarországi németeknek nem volt osztrák nemzettudata, ezáltal viszont azt sugallja, hogy körükben az Ausztriához való csatlakozási vágy sem lehetett meghatározó. A kijelentés első részével egyetérthetünk, hisz az osztrákok identitása hosszú évszázadokig a birodalomhoz kötődött, amely alig adott lehetőséget nemzeti ideológia megteremtésére. A fiatal Ausztria és a kialakuló Burgenland politikai elitjének éppen ezért viszont legjellemzőbb ideája a nagynémet eszme volt. A nyugat-magyarországi németek kulturális és politikai jogainak képviselőit már a 19. század utolsó harmadától kezdve *allddeutsch*, nagynémet szervezetek és lapok (pl. a *Verein zur Erhaltung des Deutschtums in Ungarn* elnevezésű szervezet,¹⁽²⁸³⁾ illetve a bécsi *Alldeutscher Tagblatt*) látták el. A nyugat-magyarországi németek ezért nem volt nemzeti ideológia híján. Más kérdés, hogy az alapvetően falusias vidéken mennyire tudtak érvényesülni a nagynémet gondolatok, és – amire szintén helyesen maga a szerző is utal – mennyire volt meghatározó az itteni németek természetes asszimilációja a magyarsághoz. A kérdés egész egyszerűen nem szűkíthető le magyar-osztrák problematikává, hisz bár a békeszerződések idején Weimarban és Bécsben is kényszerűen tudomásul kellett venni az Anschluss tilalmát, a Seipel-korszak²⁽²⁸⁴⁾ „egy nép két államban” (*Ein Volk in zwei Staaten*) elvének – vagyis a német és osztrák állami különállás koncepciójának – alkalmazása nem gátolta meg egyre szorosabb szálak, elsősorban gazdasági kapcsolatok kialakulását a két ország között. Seipel meglehetősen világosan fogalmazta meg a hagyományos kultúrnemzet fogalmának osztrák verzióját: „Számunkra a nemzet független az állami hovatartozástól, a nagy kultúrközösség, nekünk, németeknek magasabb rendű, mint az állam”³⁽²⁸⁵⁾. Német részről is többször, és több formában hangot adtak annak, hogy az Anschlusst Burgenland ⁸⁴megtartásával, azaz a nyugati magyar határok revíziója nélkül képzelik el. A német nemzettudat hatásai egyébként nehezen leplezhetőek, ha csak a kialakuló Burgenland zászlajának és címerének szimbolikájára gondolunk.

A szerző Ormos Mária könyvére hivatkozva vonja le azt a tanulságot, hogy Nyugat-Magyarország Ausztriához csatlakozásában milyen reálpolitikai tényezők, körülmények, alkudozások játszottak szerepet. Az alkudozásokban – állapítja meg – nem az etnikai elv érvényesítése volt a döntő szempont. Ez – csakúgy, mint a többi határok esetében is – kétségtelenül igaz is, ami azonban nem zárja ki, hogy Burgenland esetében egyszersmind a nemzetiségi arányoknak leginkább megfelelő döntés született. Ez magyarázza azt, hogy bár a nyugati határ rendezése a fegyverjog logikájával sokkal nehezebben volt magyarázható (hisz’ vesztes állt szemben vesztesel), a két háború között a legstabilabb határ mégis Ausztria és Magyarország között jött létre. Ezt erősíti meg az is, hogy a szavazást követően időről-időre ugyan felröppentek hírek a határ módosításáról, komoly formában azonban sem a magyar, sem pedig az osztrák kormánykörök nem foglalkoztak a kérdéssel.

Szintén bírálja a szerző azt a történelmi állítást, mely szerint a soproni népszavazás csupán látszat, előre eldöntött kérdés volt. Kritikájának alátámasztására nem hoz újabb történelmi érveket, nem idéz forrásokat, csupán következtet, azt igyekszik bizonyítani, hogy az osztrák politikusok nem mondtak le a városról, és körük szakadtáig védték itteni érdekeiket. Nem árt azonban tisztázni, hogy a kérdés „lefutottságára” utaló

jeleket elsősorban nem is az osztrákok magatartásában, sokkal inkább a „nagypolitika”, elsősorban a francia diplomácia megnyilatkozásaiban érdemes keresnünk. Természetesen nehezen bizonyítható, hogy a népszavazás kimenetelét előre látni lehetett, de vannak utalások arra nézve, hogy az eredmény borítékolható volt. Jelenlegi ismereteink szerint se pro, se kontra nem lehet egyértelműen állást foglalni a kérdésben. Annyi bizonyos, hogy az antanthatalmak hajlottak Sopron és környékének visszaadására, hogy ezzel valamelyest enyhítsenek a magyar békeszerződés igazságtalanságán.

Összegezve azt mondhatjuk, Lökkös János kissé eklektikus, statisztikai adatokban gazdag, részletesen elemző, viszont történeti érvrendszerét tekintve vitatható művel jelentkezett. A recenzens – személyes érdeklődése és tapasztalatai okán – ugyan inkább ez utóbbiakat domborította ki, de nem kívánja elhallgatni a könyv érdemeit sem. A közölt táblázatok, grafikonok, és azok vizsgálata mindenképpen hasznossá teszik a kötetet. A benne feltárt folyamatok, elemzések kapaszkodókat jelenthetnek a békeszerződések és a nyugat-magyarországi kérdés reálisabb megítéléséhez.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Soproni Könyvespolc / Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája a 2001. évre

85 Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája a 2001. évre

A bibliográfiában szereplő rövidítésekre nézve vö. Soproni Szemle 1978. 268. és 1979. 362. Az anyaggyűjtésben nyújtott segítséget mindenkinek köszönöm.

Adamovich László professzor emeritus beszéde. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 213-218.

Adamovich László – Sziklai Oszkár: Erdészek számüzetésben. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 117-218.

Albert Tibor: Kettős könyv. Esther Sarmiento soproni gazdaságtörténeti tanulmánya és magánbeszélgetései. Szentendre, 2001, szerzői magánkiadás 224.

Alföldy Gábor (szerk.): Királyi és hercegi kertek Magyarországon. Eszterháza, Gödöllő, Keszthely, Visegrád. Bp., 2001, Szt. István Egyetem Kertművészeti Tanszék – Mágus Kiadó.

Altalajöntözés a Silvanusnál. KSZ. 50, 2001. aug. 16. 33. sz. 5.

AMI. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 11. sz. 33.

Andrássy Péter: Emlékezés Gombocz Endrére (1882-1945). Kitaibelia 6, 2001, 1. sz. 3-24.

Andrássy Péter: Gombocz Endre (1882- 945). TV. 132, 2001, 461-464.

Andrássy Péter: Kettőt együtt postai pecséttel. Természetbúvár 56, 2001, 2. sz. 47.

Andrássy Péter: A szeszélyes Schneeberg. Természetbúvár 56, 2001, 6. sz. 32-33.

Andrássy Péter: A Teleki virág. ÉT. 56, 2001, 1342.

Antal Kinga – Szabó Gabi: Falco – Sopron új bemutatóterme. Bútor Trend Magazin 4, 2001, 3. sz.

22-25.

Antalíné Hujter Szilvia (összeáll.): Győr-Moson-Sopron megye évfordulónaptára a 2002-es évre. Kisalföldi Könyvtáros 2001, 1. sz. 82-93.

Ágfalvi Mihály: Egy régi-új intézmény: A Nyugat-Magyarországi Egyetem. GK. 53, 2001, 5. sz. 24-31.

Ágostházi László (összeáll.): Építészeti évfordulók 2001. M. 45, 2001, 75.

Állásbörze Sopronban. Profi fa 8, 2001, 3. sz. 8.

-ász: Élő hagyomány. Magyar Felsőoktatás 2001, 7. sz. 50.

Ászokcsavar 2001. Sopron, 2001, NYME EK. 22.

Babics Csaba: Egy érettségi elnök naplójából. Evangélikus Élet 66, 2001. júl. 8. 28. sz. 6.

Babics Csaba: Képeslapok a Líceum nyári táborából. Evangélikus Élet 66, 2001. szept. 9. 37. sz. 6.

Bacsa Gábor: Káptalanvis 25 hold szőlőbirtoka. SSz. 55, 2001, 184-189.

Bakonyi Gábor: Köszönet a SMAFC ROTO Elzett játékosai és vezetői nevében. Hírfa 11, 2001. aug. 13. 15-16. sz. 92.

Bakonyi Gábor: 10 év számokban. Hírfa 11, 2001. aug. 13. 15-16. sz. 91.

Balaskó Mónika – Csóka Levente – Darázs István – Felső-Nemes Narcisszus (készítették): Lila Zongora. Irodalmi lap. Sopron, 2001, NYME. megjelent 2 sz.

Balikóné Németh Márta: Együtt könnyebb. Evangélikus Élet 66, 2001. márc. 4. 10. sz. 4.

Balikóné Németh Márta: Levél. Evangélikus Élet 66, 2001. márc. 11. 11. sz. 5.

Balikóné Németh Márta: A teremtő mozgás. Evangélikus Élet 66, 2001. jan. 7. 2. sz. 6.

86Balogh Jánosné Horváth Terézia: Még egyszer a csepregi pünkösdi királyokról (Jókai forrásaihoz). SSz. 55, 2001, 163-179.

Balogh Jánosné Horváth Terézia: Pünkösdi lófuttatás Csepregen a XIX. század első felében. Vasi Szemle 55, 2001, 297-321.

Bana József (fel. szerk.): Bűn és bűnhődés 2. Győr, 2001, Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata (Győri Tanulmányok 2001, 24. k.)

Bariska, István: Eisenstadt und Güns als königliche Freistädte. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J.(hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 17-32.

Bartha Dénes: Megjelent a Tilia VIII. és IX. kötete. Erdészeti Lapok 136, 2001, 337.

Bartha Dénes (szerk.): Tilia. Vol. X. Sopron, 2001, NYME-EK Növénytani Tanszék 359.

Bartók István: Régi magyar grammatikák Sopronban. MKSz. 117, 2001, 173-188.

Bartucz Ferenc: Búcsú Zámbó János professzortól. Erdészeti Lapok 136, 2001, 99-100., BKL-B. 134, 2001, 172.

- Bartucz Ferenc: Köszöntöm dr. Magyar János Professzor Urat! Erdészeti Lapok 136, 2001, 381.
- H. Bathó Edit (ism.): Domonkos Ottó: Méhészeti irodalmunk néprajza. (XVII. sz. közepe-XIX. sz. közepe.) A Soproni Múzeum kiadványa 5., Sopron, 2000., 90 p., 9 kép. SSz. 55, 2001, 201-202.
- Bauer, Klaus-Jürgen: „Wickie, Slime und Papierarchitektur”. Die Architektur der siebziger Jahre im Burgenland. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 53-59.
- Bányai János: Sopron. TM. 112, 2001. szept. 3. sz. 22.
- B.B.: Az „öt talentumos” szolgál. 160 éve született Gyurácz Ferenc püspök. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 29. 18. sz. 6.
- be- :Könyvekről Sopronban. Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. febr. 14. 7. sz. 4.
- Becht Rezső: A bűvös henger. XII., XIII. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 31-49.
- Bedécs Gyula – Halász Imre – Söptei Imre: Gyógy- és termálfürdők Nyugat-Magyarországon. Szombathely, 2001, B.K.L. Kiadó 216.
- Bencsics, Nikolaus: Historia (est) magistra vitae. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 33-36.
- Bencze Imre: Egy akkurátus ember. Dr. Sólyom Jenőre emlékezünk (1904-1976). Lelkipásztor 76, 2001, 457-458.
- Benisné Györffy Iona (szerk.): Tizenhatodik jogász vándorgyűlés : Sopron, 2001. május 17-18. Bp., 2001. Magyar Jogász Egylet.
- Benke István: Az újjá rendezett Központi Bányászati Múzeum, ahogy a Bányászati Szakosztály látja. BKL-B. 134, 2001, 554-557.
- Berg, Friedrich: Hinweise auf einige historische Inschriften in burgenländischen Kirchen.. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 37-42.
- Bergbauhistorische Ausstellung. NZ. 45, 2001. jún. 29.
- Beszámoló a Vermes Miklós Fizikus Tehetségápoló Alapítvány és az Eötvös Lóránd Fizikai Társulat Soproni Csoportjának 2000/2001. tanévi tevékenységéről. Sopron, 2001, Vermes Miklós Tehetségápoló Alap.
- Bél Mátyás: Sopron vármegye leírása I. Descriptio Comitatus Semproniensis I. Sopron város történeti forrásai. C. sorozat, 2. kötet. Sopron, 2001, Soproni Levéltár 350.
- 87**Béres László: Ferenczy Vilmos (1913-2001). Lelkipásztor 76, 2001, 297.
- B. Gy.: A megújult kastély. Pincér 6, 2001, 6. sz. 10-11.
- Bircher Erzsébet: Felhívás. BKL-B. 134, 2001, 136.
- Bircher Erzsébet: A magyar kőszénbányászat első évtizedeinek konfliktusai. BKL-B. 134, 2001, 69-74.
- Biza Klára: Barabits Elemér. KSZ. 50, 2001. okt. 25. 43. sz. 2.

- Bodrog Miklós: Éppen 50 éve: végvizsgorlat utáni házi bankett Sopronban professzorvizsgáztatással! Lelkipásztor 76, 2001, 291-292.
- Bohus Imre: Dr. h. c. Dóka Zoltán 1929-2000. Lelkipásztor 76, 2001, 98.
- Borda, Hajnalka: Eine aussergewöhnliche Fortbildung in Ödenburg. Eine Person – eine Sprache. NZ. 45, 2001. jan. 12.
- Boros Károly: Nagy Alice keramikus. Magyar Demokrata 2001. nov. 8. 45. sz. 52-55.
- Borostyán. Környezetvédelmi lap a soproni és Sopron környéki családok részére. Hárs Olivér – Szabó Miklós (szerk.) Sopron, 2001, Castanea Környezetvédelmi Egyesület
- Borus Renáta: A vadosfai evangélikus templom története. H. 29, 2001, 1. sz. 62-64.
- Bödöcs Pál: Berzsenyi Dániel, a szókimondó alkalmazkodó. A költő születésének 225. évfordulójára. Lelkipásztor 76, 2001, 455-456.
- Bősze Balázs: Az adventi tárlat elé. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 143-144.
- Bősze Balázs: Dallamokon szárnyaló képek. (Rázó József emlékkiállításán). In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 153-155.
- Bősze Balázs: Gondolatok egy vetélkedő kapcsán a magyar kereszténység 1000 esztendejéről. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 156-158.
- Bősze Balázs: Horváth Endre Dimenziók című fotótárlata elé. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 107-109.
- Brenner Vilmos: Nyolcvan éve született meg Burgenland tartomány. Vasi Szemle 55, 2001, 659-671.
- Brettl, Herbert: Das Burgenland als Forschungsfeld. Österreichische Universitätschriften über das Burgenland 1921-2001.
- Brettl, Herbert: Die burgenländische Auswanderung nach Argentinien 1921-1938. Eisenstadt, 2001, Burgenländisches Landesarchiv 219. Burgenländische Forschungen Bd. 82.
- T. Bruder Katalin: Szakál Ernő. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 73-74.
- Bucsy Gellértné – Katona György: A főiskolai képzés hatása a hallgatók magatartására az egészség-kultúra területén. In: Szála Erzsébet (szerk.): Tudomány napja 2000. 5-16.
- A bútörpári szakmérnök képzés a soproni egyetemen szeptembertől újra indul. Fa. 49, 2001, 2-3. sz. 10. , Magyar Asztalos és Faipar 2001, 5. sz. 18.
- Büki Attila: Tárlatnyitó beszéd. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 188-190.
- Calvin-Büste in Ödenburg. NZ. 45, 2001. márc. 15.
- Civitas Fidelissima (1921-2001). Reprint képeslapsorozat az 1921-es népszavazás 80. évfordulójára. Sopron, 2001, Széchenyi István Városi Könyvtár 12 db.
- Csaba József: Az 1956-os eseményekkel kapcsolatos emlékeim. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 65-74.
- Csatkai Endre: A soproni könyvnyomdászat története. Várhely 7, 2001, 2. sz. 93-111.

- 88Császár László: Középkori szerkesztési módszerek és Szakál Ernő művészete. M. 45, 2001, 27-32.
- Csehi István: Faipari Egyetemi Kutatásért Alapítvány. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 17.
- Csepregi Béla: id. Fasang Árpád 1912-2001. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 8. 15. sz. 4.
- Cs/erery/ M/ária/: Sopronban tanácskoztak az egyetemi könyvtárigazgatók. Könyvtári Levelező/lap 2001, 11. sz. 27-28.
- Csécs Terézia (ism.): Jászberényi Ferencné: A Győri Szemle 1930-1944 repertórium. Győr M. J. V. Levéltára, Győr, 1999. 84. p. (Győri Tanulmányok Füzetek, Tudományos Közlemények 1999/2.). SSz. 55, 2001, 198-201.
- Cs. I.: Diplomavédekezés. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 6. sz. 66-67.
- Csiszár Attila: Garta. Kapuvár, 2001, 127.
- Csiszár Ágnes – Horváth Csaba: Búcsú Gyűrű Imrétől. Kisalföldi Könyvtáros 2001, 1. sz. 69-71.
- Csoma Zsigmond: A mezőgazdasági ismeretterjesztés kezdetei. Valóság 44, 2001, 5. sz. 16-30.
- Csongrádi Katalin: Párosan vegyes az élet avagy úgy kell nekünk a komédia, mint ... Ken Ludwig: Vegyes-páros. Rendező: Kalmár Tibor. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 110-113.
- Csóka György: Megemlékezés. 70 éve született Tallós Pál. Növényvédelem 37, 2001, 601-602.
- Csóka J. Lajos: Bük története. Vasi Szemle 55, 2001, 45.
- Csötönyi József: Zöldkalapos romantika? Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 9.
- CSS: János, ne add fel! Magyar Vadászlap 10, 2001, 5. sz. 14.
- Csulak Ervin: Curriculum meum (14.), (15.), (16). Várhely 7, 2001, 1. sz. 71-83., 2. sz. 55-65., 3-4. sz. 59-68.
- Czellár Katalin: Sopron. Javított bővített kiadás. Bp., 2001, Panoráma 232.
- Czibula Mikós: Sopron várja az asztalosokat. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 7. sz. 31.
- Czibula Miklós: Túlsúlyos faipar. Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 5-6.
- Czövek Zoltán – Perger Péter: A magyar nyomda-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti szakirodalom 2000-ben. MKSZ. 117, 2001, 495-508.
- Dalos Margit: Itt állok én. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 109-116.
- Darabos Ferenc: A Nyugat-Dunántúli régió idegenforgalmi jelentősége és a gyógyturizmus fejlesztésének lehetőségei. Falu, Város, Régió 2001, 4. sz. 18-20., 5. sz. 13-17.
- Dax, Wolfgang: Rechtsüberleitung 1921-1938-1945. Besonderheiten des Burgenlän-dischen Landesrechtes. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 57-65.
- Dárdai Árpád: Szokolay Sándor 70 éves. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 149-150.
- Dávidházy István: I. Ferenc József Sopronban 1884. május 31-június 1. SSz. 55, 2001, 330-336.

- De mi az igazság... Beszélgetések Simonyi Károllyal. Mérnök Újság 8, 2001, 7. sz. 43.
- Deák, Ernő (ism.): Scott M. Eddie: „Historisches Verzeichnis der Grundbesitzer des Burgenlandes”. Burgenland Történelmi Gazdacímtára 1893-1930. Ins Deutsche übersetzt von Harald Prickler – Magyarra fordította Verő László. Burgenländische Forschungen, Bd. 79, Eisenstadt 1999. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 99-101.
- 89 Deme Dávid: In memoriam Fónyad Pál (1909-2001). Evangélikus Élet 66, 2001. szept. 23. 39. sz. 7.
- Deme Péter: „Az év múzeuma 2000” pályázatról. Magyar Múzeumok 7, 2001, 2. sz. 31-33.
- Dessewffy-Horváth Marietta: Két pillanatkép. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 117-119.
- DEWALT gépek Sopronban. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 9. sz. 49.
- Dénes, Ferenc: 50 years of Fruit Research at Fertőd, Hungary. Hungarian Agricultural Research 10, 2001. jún. 2. sz. 2., 19.
- Dénes József: Magyarok és németek a „váarak földjén”. Vasi Szemle 55, 2001, 651-658.
- Dér Endre: Gondolatok Fischer Ernő festményeiről. Várhely 7, 2001, 1. sz. 134-135.
- Dér Endre: Ne nézz a csillagokra! In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 24-29.
- Diák hagyományaink: 30 éves az új Walden. Magyar Felsőoktatás 2001, 8. sz. XIV.
- Diploma 2001. Profi fa 8, 2001, 11. sz. 14.
- Diploma 2001. Sopron, 2001, NYME FK-Alkalmazott Művészeti Intézet 88.
- Dívós Ferenc – Németh László: Fák és faanyagok roncsolásmentes vizsgálata. Hírfa 11, 2001. ápr. 2. 7. sz. 12-13.
- D. M.: Ezüstváros néma mesterei. A magyar műszaki felsőoktatás első könyvtára. Mérnök Újság 8, 2001, 2. sz. 28-29.
- Dobos Irma (ism.): Pup Vilmos: Bükfürdő. HiK. 81, 2001, 42.
- Dominkovits, Péter: Die leitenden Beamten des Komitats Ödenburg im letzten Drittel des 17. und ersten Drittel des 18. Jahrhunderts. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 67-76.
- Domonkos Ottó: Külföldiek Sopronban – a soproniak külföldön (A mesterlegények európai kapcsolatai). SSz. 55, 2001, 319-329.
- Dóra János: Elhallgatott hasznosítás. Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 9.
- Drobina Andrea: Az évad Stuttgartban végződött. Német színjátszó kör a Berzsényi Dániel Evangélikus Líceumban. Evangélikus Élet 66. 2001. aug. 12. 33. sz. 3.
- Dukai Takács Judit (Duka 1795-Sopron 1836). Evangélikus Élet 66, 2001. júl. 8. 28. sz. 7.
- Dunántúli Harangszó. A dunántúli evangélikusok lapja. Megjelenik havonta. Szerk. Asbóth László, majd Menyes Gyula. Sopron, 2001, Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium (Líceum).

- Egervölgyi Dezső: Széchenyi arckép egy szabadkőműves érmén. SSz. 55, 2001, 337-339.
- Ehmke, Cornelia: Der Schlosspark von Eisenstadt/Kismarton. Ein Landschaftsgarten des Fürsten Nikolaus II. Esterházy (1992). BHBl. 62, 2001, 2. H. 43-95.
- Eine Person eine Sprache – Ödenburger Modell. NZ. 45, 2001. febr. 9.
- Elhunyt Gál János professzor. Profi fa 8, 2001, 12. sz. 5.
- Emléktábla-avatás Sopronban. Evangélikus Élet 66, 2001. júl. 8. 28. sz. 7.
- engel-: Dr. Köhalmi Tamást köszöntötték. Ni. 89, 2001, 8. sz. 19.
- Erdei emlékmű a Károly -kilátó alatt. Erdészeti Lapok 136, 2001, 321-322.
- Erdészeti és faipari állásbörze. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 1. sz. 15., Erdészeti Lapok 136, 2001, 37.
- Erdészeti és faipari állásbörze március 6. Hírfa 11, 2001. febr. 1. 3. sz. 34.
- Erdészeti, faipari, papíripari és mezőgazdasági tagozat. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 6. sz. 170.
- 90Erdő-fa kutatási projekt a Nemzeti Kutatási Programban. Fa. 49, 2001, 2-3. sz. 10.
- Erhardt, Johann: Franz Liszts Raidinger Dorfschullehrer Johann Rohrer. BHBl. 62, 2001, 1. H. 1-10.
- Ernst, August: Der Besitzstand der Herrschaft Kobersdorf in Jahre 1736. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 77-86.
- Eszik Alajos: Szabó Béla tárlatán. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 151-152.
- Europäische Regionen in Ödenburg. NZ. 45, 2001. dec. 14.
- Évnyitó a faipari mérnöki karon. Fa. 49, 2001, 4. sz. 2., Magyar Asztalos és Faipar 2001, 9. sz. 9.
- (f-): Jubilált a Ligno Novum. Profi fa 2001, 10. sz. 20-24.
- Fabó Edit (ism.): A magyar felsőoktatás évszázadai. Szerk. Kardos József. Bp. 2000. Nemzeti Tankönyvkiadó, 185 l. MKSZ. 117, 2001, 144-146.
- Fafaragók tárlata az Erdészeti Múzeumban. Hírfa 11, 2001. febr. 15. 4. sz. 10.
- A fafeldolgozás kihívásai hazánkban. Hírfa 11, 2001. márc. 1. 5. sz. 12-13.
- Faipari Kutató és Szolgáltató Központ. Erdőgazdaság és Faipar a Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001. jún. 8., Hírfa 11, 2001. máj 3. 9. sz. 6., Magyar Asztalos és Faipar 2001, 5. sz. 19.
- Faipari Kutató és Szolgáltató Központ Sopronban. Hírfa 11, 2001. márc. 1. 5. sz. 40.
- A Faipari Tudományos Egyesület április 18-án Budapesten tartotta küldöttközgyűlését. Fa. 49, 2001, 2-3. sz. 5-8.
- Dr. Faller Gusztáv 1930-2000. Mérnök Újság 8, 2001, 2. sz. 22.
- Faller Gusztáv: Pályám emlékezete. BKL-B. 134, 2001, 586-588.
- Faragó Sándor: Köhalmi Tamás 65 éves. Magyar Vadgazda, a Magyar Vadászlap szakmai melléklete

2001, 2. sz.

- Faragó Sándor (szerk.): Magyar Apróvad Közlemények. No. 6. Sopron, 2001, NYME-EMK Vadgazdálkodási Intézet Magyar Fogoly Kutató Csoport 362.
- Faragó Sándor (szerk.): Magyar Vizivad Közlemények. No. 7. A magyar vizivad monitoring adatbázisa 1998/1999. Sopron, 2001, NYME Vadgazdálkodási Intézet Magyar Vizivad Kutató Csoport 293.
- Faragókör kiállítása Sopronban. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 2. sz. 19.
- Fasang Árpád (1912-2001). Lelkipásztor 76, 2001, 350-351.
- Fejér László (szerk.): Vizeink krónikája. A magyar vízgazdálkodás története. Bp., 2001, Vízügyi Múzeum, Levéltár és Könyvgyűjtemény 307.
- Fekete György: Magyar Belsőépítészek Ötödik Országos Tanácskozása. Zsennye, 2001. szeptember 11-12-13. Magyar Iparművészet 2001. 4. sz. 79-81.
- Felhívás borversenyen való részvételre. Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. okt. 17. 42. sz. 17.
- Ferenczy Vilmosné: Ferenczy Vilmos 1913-2001. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 8. 15. sz. 4.
- Fersch Attila: A Fertő-mellék dombsora. Természetbúvár 56, 2001, 6. sz. 20-22.
- Feymann, Walter: Das Deutschnationale im politischen Denken Ludwig Lesers. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 87-106.
- Ficzek Jenőné (összeáll.): Szakmai beszámolók az Alapítvány /Erdészeti, Faipari, Papíripari Nemzetközi Ösztöndíjas Alapítvány/ által nyújtott támogatások felhasználásáról. X. kötet. Sopron, 2001, NYME 95.
- 91 Fiziker József: Ausztria! Fuss innen! ÉT. 56, 2001. dec. 7. 49. sz. 1542-1544.
- Fiziker József: Wisst ihr, magyarok maradtunk! ÉT. 56, 2001. dec. 14. 50. sz. 1574-1576.
- Fodor Zoltán (ism.): Csontos László – Fejér László: Mérnökök, természettudósok, politikusok a magyar vízgazdálkodás történetében. Magyar Hidrológiai Társaság, 2000. ASZ. 43, 2001, 573-574.
- Fónyad Ernő: Evangélikusokra emlékezve. Dukai Takách Judit. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 15. 16. sz. 9.
- Frank Norbert: Adatok a soproni Dudlesz-erdő történetének ismeretéhez. SSz. 55, 2001, 149-162.
- Frank, Norbert: Burgenland 1921-2001. Ausgewählte Bibliographie zu seiner 80-jährigen Geschichte als österreichisches Bundesland.
- Frank, Norbert: Drei seltene Wiegendrucke in Eisenstädter Diözesanarchiv. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 107-118.
- Frank, Norbert (ism.): Franz Prost: "Der Natur und Kunst Gewidmet". Der Esterházysche Schlosspark in Eisenstadt. Böhlau Verlag, Wien-Köln-Weimar 2001. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 97-98.

- Frankó Ákos: Világörökség a magyar-osztrák Fertő-táj. Falu, Város, Régió 2001, 10. sz. 28-34.
- Frey Antal: 1956-os és az azokat megelőző események. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 51-63.
- Fulajtár Pál (szerk.): Networkshop 2001 Konferencia. Sopron, Nyugat-Magyarországi Egyetem 2001. április 18-20. Konferencia anyag (Magyar és angol kivonatok). Bp.-Sopron, 2001, NIIF-Reprográf Ny. 112.
- Fullér István: GYSEV Rt, úton az EU felé. Közlekedéstudományi Szemle 51, 2001, 53-54.
- Gabnai Sándor: Isten telefonszáma (Gondolatok Sopronból, három október 28-i esemény kapcsán). Evangélikus Élet 66, nov. 11. 46. sz. 7.
- Gabnai Sándor: „Madárszárnyon érkezett Sopronba a tavasz”, rendhagyó tudósítás a „mi utcánkából”. Evangélikus Élet 66. 2001. máj. 20. 21. sz. 1., 3.
- Gabnai Sándor: Születésnap (köszöntő) beszélgetés a 70 éves Szokolay Sándor zeneszerzővel. Lelkipásztor 76, 2001, 289-291.
- Gabriel, Theresia: Die Fürstlich Esterházyische Bibliothek-Zeugnis einer bewegten Vergangenheit. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 119-130.
- Gajdos László: Fasors. Erdészeti Lapok 136, 2001, 408.
- Galavics Géza: Egy hercegi táj „portréi”. MÉ. 50, 2001, 31-56.
- Gádori Vilmos: 45 éves évfolyamtalálkozó. BKL-B. 134, 2001, 104-105.
- Gálos Ernő: Emlékezés a harangöntő Seltenhofer családra. Evangélikus Élet 66, 2001. júl. 1. 27. sz. 5.
- G. Cs.: Hitvalló prédikátorra emlékeztek. Evangélikus Élet 66, 2001. okt. 28. 44. sz. 3.
- Gergely Jenő: Adatok a keresztény-agrárszocialista mozgalom Sopron megyei történetéhez az 1920-as évek első felében. SSz. 55, 2001, 26-34.
- Géczi János: Három veszprémi művész kiállítása Sopronban. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 171-173.
- Gépkereskedők Sopronban. Hírfa 11, 2001. dec. 13. 23-24. sz. 10.
- [92](#)Giczy János: Asszúpataki Hasznos László tárlata elé. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 159-160.
- Gimesi Szabolcs: Kedves Olvasó! SSz. 55, 2001, 227-228.
- Glatz Ferenc (szerk.): Magyarországi kutatóhelyek. Társadalomtudományok. Természettudományok. Élettudományok. Bp., 2001, MTA. 357., 271., 279.
- G. M.: Soproni erdőmentők. Természetbúvár 56, 2001, 2. sz. 23.
- Gols und Ödenburg. NZ. 45, 2001. aug. 3.
- Gombos László: Szerzői est a 70 éves Szokolay Sándor tiszteletére. Evangélikus Élet 66, 2001. nov. 25. 48. sz. 5.

- Gottschling Gyula: Emlékezés Doborjáni Ferencre (1904-1989). In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 275-281.
- Gruber, Karl: Ein Husarensäbel aus dem Burgenländischen Landesmuseum. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 131-135.
- Gürtler, Wolfgang: Das Personal des Forchtensteiner „Zeughauses“ in den „Conventionalen“ von 1739-1841. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 137-146.
- Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. Festschrift Gerald Schlag. Eisenstadt, 2001, Amt der Burgenländischen Landesregierung 504. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland Bd. 105.
- Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): wHR Dr. Gerald Schlag anlässlich der Vollendung seines 60. Lebensjahres am 8. Juni 2001 von seinen Kollegen und Freunden dargebracht. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 3-10.
- Vitéz Gyetvai György aranydiplomás erdőmérnök (1919-2001). Erdészeti Lapok 136, 2001, 210.
- Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779-1995). Konferencia (Győr, 2001. május 15.). Kisalföldi Könyvtáros 2001, 1. sz. 1.
- Győr-Moson-Sopron megye statisztikai évkönyve 2000. Győr, 2001, Statisztikai Hivatal Győr-Moson-Sopron Megyei Igazgatósága.
- Győri Gábor: Fónyad Pál (1909-2001). Lelkipásztor 76, 2001, 430.
- Győri György: Könyv a kanadai Soproniakról. Köznevelés 57, 2001. nov. 9. 35. sz. 18-19.
- Dr. Gyula Lampérth gestorben. NZ. 45, 2001. dec. 14.
- Gyurácz Ferenc: Csóka J. Lajos írása elé. Vasi Szemle 55, 2001, 43-44.
- Gyurácz Ferenc: A nemzeti önbecsülés képei. Vasi Szemle 55, 2001, 678-686.
- Gyurácz József – Keszei Balázs: Hazai tájakon. A Répce-völgy színes szötte. Természetbúvár 56, 2001, 3. sz. 20-23.
- Gyuris György: Győr-Moson-Sopron sajtóbibliográfiája. KF. 11, 2001, 2. sz. 309-336.
- Ha Ligno Novum, akkor Sopron! Fa. 49, 2001, 1. sz. 2.
- Hajnal László Gábor: Pandúrok, csendőrök, rongyosok. (Miért lettek bűnbakok, a vak gyűlölet áldozatai 1945 után?!). I. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 265-270.
- Halász Aladár: Adamovich László 80 éves. Erdészeti Lapok 136, 2001, 164-165.
- Halász Aladár: Modrovich Ferenc (1887 – 1947) élete és munkássága. Sopron, 2001, NYME EK 75. Erdésznagyjaink arcképcsarnoka 16.
- 93Hambuch, Wendelin: Ein Leben im Lutherschen Geist. Evangelischer Theologie-professor Dr. Karl Pröhle ist 90 geworden. NZ. 45, 2001. márc. 30.
- Hardi Tamás – Nárai Márta: A határ menti területek jellegzetességeinek átalakulása a 20. század végi

- Nyugat-Magyarországon. Tér és Társadalom 15, 2001, 2. sz. 107-130.
- Hausner Gábor: A Sz.Patricius Purgatoriumjáról való historia kiadásának történetéhez. MKSZ. 117, 2001, 332-340.
- Dr. Hazay István, a XX. század kiemelkedő magyar geodétája. GK. 53, 2001, 4. sz. 3-5.
- Hárich, János: Die Geschichte des Schlossgartens Eisenstadt. (1934) Aus dem Ungarischen von Hannelore Schmor-Weichenhain. BHBl. 62, 2001, 2. H. 3-41.
- Hárs József: Rizs a Fertőn. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 120-12
- Heller István: Augsburgi ötvösművek Magyarországon. MÉ. 50, 2001, 324-330.
- Hokkyné Sallay Marianne: A műemléki szakember, restaurátor, szervező és tanítómester. M. 45, 2001, 15.
- Hollndonner László (szerk.): 10 éves az RC Sopron. Charter: 1991. április 30. RI Distrikt: 1910. Sopron, 2001, Hillebrand Ny. 21.
- Holzschuh, Gottfried: Spurensuche – zur Baugeschichte von Burg Forchtenstein. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 167-180.
- Horn János: Díjat nyert a Központi Bányászati Múzeum. BKL-B. 134, 2001, 285.
- Horn János: Selmecbánya, az európai bányászat bölcsője. BKL-B. 134, 2001, 370.
- Horváth Adél Gabriella: Az 1920-as nemzetgyűlési választás Sopron vármegyében. SSz. 55, 2001, 4-25.
- Horváth Béla: Korszerű hazaiak. Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 6.
- Horváth Béla: Tudományos tanácskozás dr. h. c. Dr. Sitkei György professzor, akadémikus 70. születésnapja alkalmából. Hírfa 11, 2001. máj. 3. 36., 38.
- Horváth Béla (szerk.): Tudományos tanácskozás Dr. h.c. Dr. Sitkei György professzor, akadémikus 70. születésnapja alkalmából. Sopron, 2001, NYME-FVM Műszaki Intézete 65.
- Horváth Csilla: Családi borászat Sopronban. KSZ. 50, 2001. nov. 29. 48. sz. 17-18.
- Horváth Dénes: Nikolics Károly (1918-2000). Magyar Kémikusok Lapja 56, 2001, 1-2. sz. 46.
- Horváth Edit – Lampérth Gyula – W.Torda Erika (szerk.): A Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium (Líceum) évkönyve a 2000/2001. tanévről az iskola fennállásának 444. évében. Sopron, 2001. Hillebrand Ny. 278.
- Horváth Edit: Pedagógusnap a Líceumban. Evangélikus Élet 66, 2001. jún. 17. 25. sz. 1.
- Horváth Géza: Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779-1995). MH. 24, 2001, 6. sz. 94-95.
- Horváth József: Az időszaki kiadványok bibliográfiájának anyaggyűjtési és szerkesztési tapasztalatairól. Kisalföldi Könyvtáros 2001, 1. sz. 54-68.
- Horváth József – Dominkovits Péter: 17. századi Sopron vármegyei végrendeletek. Sopron, 2001,

- Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára 181. (Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára kiadványa LXXXI.)
- Horváth László: Egyházközségek és prédikátorok a „kapui tartományban” 1590-ben. SSz. 55, 2001, 433-445.
- Horváth László: Az Ikva és vizimalmai Fertőszentmiklósnál. HiK. 81, 2001, 111-117.
- Horváth Richárd: A Chernelházi Chereenek a középkorban. SSz. 55, 2001, 369-382.
- 94 Horváth Sándor Domokos: Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779-1995). Könyvtári Levelező/lap 13, 2001, 6. sz. 35-36.
- Horváth Zoltán: A soproni népszavazás sikere. 1921. december 14-17. Sopron, 2001, Sopron megyei jogú város önkormányzata 16.
- H. Ö.: Szűcs Ferenc 1905-2000. Mérnök Újság 8, 2001, 2. sz. 23.
- (Höbör/ Tamás/): Ligno Novum 2001. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 9. sz. 28-48., 50-71.
- (H/öbör/ T/amás/): Német mestervizsgázók Magyarországon. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 4. sz. 40.
- (H/öbör/ T/amás/): Nyugat-Dunántúli Pannon Faipari Klaszter. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 7. sz. 49.
- Hunyadi László: A statisztikatudomány akadémikusai. Statisztikai Szemle 79, 2001, 279-284.
- XXV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Agrártudományi Szekció. Meghívó és program. 2001. április 17-20. Sopron, 2001, NYME EK. 45.
- XXV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Agrártudományi Szekció előadásainak angol nyelvű összefoglalói. 2001. április 17-20. Sopron, 2001, NYME EK. 252.
- ia-: Bormarketing konferencia Sopronban. Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. nov. 14. 46. sz. 23.
- Integrált vállalatirányítás a FALCO Sopron Irodabútor gyárban. Profi fa 8, 2001, 11. sz. 24-25.
- Jankó Ferenc: Sopron történelmi épületállományának funkcionális hasznosítása (I.-II.). SSz. 55, 2001, 277-296., 411-432.
- Jeney Andrásné: Emlékezés Ila Bálint, Móricz Miklós, Némethy Artúr és Thirring Lajos életére és történelmi statisztikai munkásságára. Statisztikai Szemle 79, 2001, 626-627.
- Joó István: Földmérési – térképészeti – térinformatikai ismeretek oktatása a magyar felsőoktatásban. GK. 53, 2001, 7. sz. 13-17.
- Joó József – Merényi Zoltán (szerk.): Soproni Kalendárium 2001. Készült a Nyugati Kapu közreműködésével Sopron, 2001, TIT 199.
- Joób Máté: Szabó Gyula 1919-2000. Lelkipásztor 76, 2001, 101.
- ”A jövő tája a múltban gyökerezik”. Magyar János akadémikus. Erdőgazdaság és Faipar a Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001, okt. 5.

- A jövőd: Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar Sopron. Felvételizőknek. Sopron, 2001, NYME EK 18.
- Jubilál a Roto ELZETT Certo. Hírfa 11, 2001. jún. 7. 11-12. sz. 30.
- Kaló Béla: „Csak az van, ami volt”. Fecske Csabával beszélgetett Kaló Béla. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 75-82.
- Kassovitz László: Nagycenki jubileum. Magyar Mezőgazdaság 57, 2001. jan. 2. 1. sz. 17.
- Katona Attila: Az „Isten veled, 20. század” című kiállítás megnyitóbeszéde (2000. december 14.). SSz. 55, 2001, 108-110.
- Katona Csaba: A fertőbozi fürdő története. SSz. 55, 2001, 249-261.
- Katona Csaba: Fél évszázad Sopronban. Beszélgetés Tirnitz Józseffel. Levéltári Szemle 51, 2001, 1. sz. 66-68.
- Kaus, Karl: Archäologische Objekte in burgenländischen Gemeindewappen. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 181-194.
- 95 Káposztás János: Szakmai belügy? Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 4.
- Kárpáti György: Vallomás a szülővárosról. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 11-16. -kb.-: Vollversammlung und Ball in Ödenburg. NZ. 45, 2001. márc. 2. -kb.-: Deutscher Ball in Wandorf. NZ. 45, 2001. márc. 9.
- Kebelei Ferenc: „Az igazság felmagasztalja a nemzetet, a bűn pedig gyalázatára van a népeknek”. Evangélikus Élet 66, 2001. máj. 27. 22. sz. 8.
- Keglovich István: Soproni Borkalauz. Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. szept. 19. 38. sz. 17.
- Kelemen István – Kalmár Tibor: Fertőhomok 1274-2001. Bp., 2001, Croatica Kht. 299+ 8 térkép+32 kép.
- Kerékpárbarát régió Nyugat-Dunántúlon. Lélegzet 11, 2001, 7-8. sz. 14-15.
- Keszthelyi Lajos: Simonyi Károly 1916-2001. Fizikai Szemle 51, 2001, 322-323.
- 2001 az olvasás éve. Erdészeti Lapok 136, 2001, 96.
- K. I.: Soproni megemlékezések, emléktábla avatás. Fizikai Szemle 51, 2001, 8. sz. hátsó külső borító.
- Király Gergely: A Fertőmelléki-dombsor vegetációja. In: Bartha Dénes (szerk.): Tilia X. 2001. 181-357.
- Király Pál: Fehér Dániel emlékülés. Erdőgazdaság és Faipar a Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001. jan. 4-5.
- Király Tibor: A nyugat-magyarországi felkelőharcoktól a Civitas Fidelissima-ig (négy hónap bélyegtörténete Sopronban és környékén). Sopron, 2001, saját kiadás 120.
- Kiss Gábor – Zágorhidi Czigány Balázs: Sopron, Szabolcs, Vasvár. Topográfiai megfigyelések és

- történeti adatok az Árpád-kori Vasvárról. SSz. 55, 2001, 355-360.
- Kiss Jenő: Mollay Károly magyar nyelvészeti munkásságáról. SSz. 55, 2001, 190-193.
- K. J.: Fiatal erdészek: Mit hoz a jövő? Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 10.
- Kiss Miklós: Alapkövetétel a Líceumban. Evangélikus Élet 66, 2001. febr. 25. 9. sz. 3.
- Kiss Miklós: Egy kis gyülekezet nagy karácsonyi adományt kapott. Evangélikus Élet 66, 2001.jan. 14. 2. sz. 3.
- Kiss Miklós: Elismerés két és fél évtizedes ecsenyi szolgálatért. Evangélikus Élet 66, 2001. szept. 2. 36. sz. 7.
- Kiss Miklós: Határon átnyúló kapcsolat. Evangélikus Élet 66, 2001. jún. 17. 25. sz. 3.
- Kiss Miklós: Mire használják fel a pénzt? Evangélikus Élet 66. 2001. ápr. 22. 17. sz. 5.
- Klein Rudolf – Lampel Éva – Lampel Miklós: Kortárs magyar építészeti kalauz Bojár Iván András szerkesztésében. Bp., 2001, Vertigo 285.
- Klötzl, Gebhardt: Die Verwaltungsgliederung des späteren Burgenlandes 1848-1921. Eisenstadt, 2001, Burgenländisches Landesarchiv 197. Burgenländische Forschungen Bd. 83.
- Konrath, Christoph: „... Ihre Heimat in neuem Lichte vor Augen.” BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 3-20.
- Kormos Ernő: 10 éves az EFE Öreg Fás Diákok Baráti Köre. Hírfa 11, 2001. aug. 13. 15-16. sz. 90-91., 92.
- Korzenszky Richárd: D. Hoffer Erzsébet tihanyi kiállítása elé. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 169-170.
- Kosztka Miklós – Baráth László: Szoboravatás. Erdészeti Lapok 136, 2001, 331.
- 96 Kosztka Miklós: Erdészeti, Faipari, Papíripari és Mezőgazdasági Tagozat. Mérnök Újság 8, 2001, 6. sz. 23.
- Kosztka Miklós: Modrovich Ferenc emlékülés. Erdőgazdaság és Faipar. A Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001. okt. 7.
- Kosztka Miklós: Zsigó László, Bogár István okl. erdőmérnök emlékére. Erdészeti Lapok 136, 2001, 180.
- Kovacsics József (szerk.): Emlékezés Ila Bálint, Móricz Miklós, Némethy Artúr és Thirring Lajos életére és történeti statisztikai munkásságára. Bp., 2001, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar 201. (Bibliotheca Juridica Publicationes Chatedrarum 5.)
- Kovács Ferenc (szerk.): Bányászat. A Miskolci Egyetem Közleménye A sorozat, Bányászat, 57. kötet: Zambó János és Faller Gusztáv emlékkötet. Miskolc, 2001, Egyetemi Kiadó 124.
- Kovács Ferenc: Zambó János 1916-2000. MT. 46, 2001, 366-368.
- Kovács, Josef Ladislaus: Die Ödenburger Chronik. Eine Gattung der Schriftlichkeit bei den Weinbauern. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler.

195-204.

Kovács József: Az erdőmérnökképzésről. Erdészeti Lapok 136, 2001, 335.

Kovács József László: Ave gymnasium nostrum, Stephano Széchenyi nominatum! In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 183-187.

Kovács József László (ism.): Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779-1995) Szerkesztette és a sajtótörténeti tanulmányt írta: Dr. Horváth József. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 165-168.

Kovács József László: Ikerarckép. Csatkai Endre és Thier László. Várhely 7, 2001, 2. sz. 112-114.

Kovács József László: Készülődés. Száz éve született Molnár József soproni novellaíró. Várhely 7, 2001. 2. sz. 69-75.

Kovács József László: Megkésett nekrológ. Dr. Jánosi Gyula (1910-1978). In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 273-274.

Kovács József László: Nyugat-Magyarország a lanton. (Töprengés a tájhazáról a népszavazás 80. évfordulóján). Galambos Ireneusznak ajánlom. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 123-127.

Köszöntjük a 2001-ben aranyoklevéllel kitüntetett tagtársainkat....Horváth Róbert..., Molnár László..., Reményi Viktor..., Varga József. BKL-B. 134, 2001, 482., 484-486., 488.

Kövér Tamás: Nézzék, Tóték – Mint a filmekben . Örkény István: Tóték. Rendezte: Árkosi Árpád. Várhely 7, 2001, 1. sz. 107-110.

Kőhalmi Tamás: Az évezred utolsó végzős vadgazdái Sopronból. Magyar Vadgazda a Magyar Vadászlap szakmai melléklete 2001, 1. sz. 3.

Krajasich, Peter: Der Einfluss der Kaiser-Jubiläums-Stiftung der Österreichisch-Ungarischen Assecuranz-Institute auf die Gründung des „Ungarischen Landesfeuerwehr-Unterstützungsfonds“. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 205-208.

Kriegler, Johann: Politisches Handbuch des Burgenlandes. III. Teil. (1996-2001) mit Ergänzungen und Nachträgen zu Teil I und Teil II. Eisenstadt, 2001, Burgenländisches Landesarchiv 179. Burgenländische Forschungen Bd. 84.

97 Kropf, Rudolf: Beiträge zur Sozialgeschichte des südburgenländisch-westungarischen Judentums vom Toleranzpatent Josephs II. bis zur Revolution von 1848. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 209-224.

Kropf, Rudolf (ism.): Tirnitz József: Antworten auf die neun Fragepunkte der Maria Theresianischen Urbarialregulierung im Komitat Sopron/Ödenburg. II. Deutsche Bekenntnisse (1767). Herausgeber: Burgenländisches Landesarchiv und Soproni Levéltár. Redakteur: Felix Tobler. Győr 1999, 217 Seiten. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 91-92.

Kropf, Rudolf (ism.): Widder Roland (Hg.), Burgenland. Vom Grenzland in Osten zum Tor in den Westen. (Geschichte der österreichischen Bundesländer seit 1945, Hg.: Herbert Dachs, Ernst Hanisch, Robert Kriechbaumer, Bd. 5). Wien-Köln-Weimar 2000, 613 Seiten. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 93-96.

- Kubinszky Mihály: Az Ady Endre úti kultúrház 50 évvel ezelőtti katasztrófája. Egy szemtanú visszaemlékezése. SSz. 55, 2001, 446-448.
- Kubinszky Mihály: Idegenforgalmi létesítmények a Lőverekben. SSz. 55, 2001, 262-276.
- Kubinszky Mihály: A modernizálódó soproni Lőver. Magyar Szemle 10, 2001, 1-2. sz. 200-207.
- Kubinszky Mihály: Sopron építészete a 20. században. SSz. 55, 2001, 115-148.
- Kubinszky Mihály: A Soproni Városszépítő Egyesület beszámolója a 2000. évről. SSz. 55, 2001, 110-111.
- Kubinszky Mihály: Volt egyszer egy Déli Vasút. Magyar Szemle 10, 2001, 7-8. sz. 185-190.
- Kujbusné Mecsei Éva (ism.): 17. századi Sopron vármegyei végrendeletek. Horváth József-Dominkovits Péter: 17. századi Sopron vármegyei végrendeletek. Sopron, 2001. Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára kiadványa. LXXXI 181 p. SSz. 55, 2001, 453-456.
- Kurucz Miklós: Szabó József (1742-1801). Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. jún. 27. 26. sz. 23.
- Kurusa László: Új lehetőségek a magyar faiparban. Hírfa 11, 2001. júl. 16. 14. sz. 37-38.
- Kutató és Szolgáltató Központ Sopronban. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 2. sz. 19.
- Kücsán, József: Ödenburg und der Wein zu Beginn des 19. Jahrhunderts. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 225-238.
- Külföldön végzett faipari és erdőmérnök hallgatók találkozója. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 5. sz. 19., Hírfa 11, 2001. júl. 2. 13. sz. 6., Profi fa 8, 2001, 7-8. sz. 16.
- Ladányi István: Kisvárosi kalandok. Ross Károly: Futás éji mezőn. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 289-291.
- Lakatos Ferenc (összeáll.): A 2001. évben tiszteletdiplomában részesült erdőmérnökök rövid szakmai életrajza. Sopron, 2001, NYME EK. 29.
- Lang, Alois: Der Nationalpark Neusiedler See – Seewinkel. Die ersten acht Jahre. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 73-81.
- Langer Ágnes (ism.): Rüdiger Wurth: Oedenburg. Seine historische Position im Boten- und Postwesen. (Oesterreichische Postdirektion 1850-1867 und 1921) Eisenstadt, 2001. SSz. 55, 2001, 342.
- Lampérth Gyula: Miniszterelnöki látogatás a Líceumban. Evangélikus Élet 66, 2001. jan. 28. 5. sz. 1.
- Lampérth Gyula: „Nem csak ép testben lehet ép lélek”. Evangélikus Élet 66, 2001. márc. 4. 10. sz. 4.
- Lovas Gyula: 125 éves a Győr-Sopron közötti vasútvonal. SSz. 55, 2001, 297-318.
- 98László László: Kutatás és gyakorlat. KSZ. 50, 2001. jún. 14. 24. sz. 19.
- László Richárd: Győr-Moson-Sopron megyei szikes talajok. Erdészeti Lapok 136, 2001, 38-39.
- Lengyelne Kiss Katalin: Harangtörténeti anket Sopronban (2001. április 19-21.) M. 45, 2001, 237-239.

- Létrejött Nyugat-Dunántúl közgazdasági egyeteme. Vasi Szemle 55, 2001, 249-250.
- Ligno Novum. Asztalos, Faipari és Erdészeti Szakkiállítások, kiállítók. Hírfa 11, 2001. aug. 13. 15-16. sz. 93.
- A Ligno Novum és a Wood Tech 2001 kiállítói. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 8. sz. 18-19.
- Ligno Novum Wood Tech. Profi fa 8, 2001, 5. sz. 10.
- Ligno Novum-WoodTech. Faragott képek. Magyar Építő Fórum 2001, 7. sz. 40.
- Ligno Novum Wood Tech 2001. Fa. 49, 2001, 4. sz. 1-2.
- Ligno Novum-Wood Tech 2001. szeptember 11-14. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 12. sz. 15.
- Lignovar: ahol a legfőbb mérce a minőség és az igényesség. Profi fa 8, 2001, 4. sz. 16-17.
- Lipták József: Nikolics Károly munkásságának összegzése a gyógyszerészeti szakirodalom tükrében. Gyógyszerészet 45, 2001, 590-592.
- Lovas ünnep Nagycenken. Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. dec. 5. 49. sz. 5.
- Lóvei Pál: Hozzászólás Sedlmayr János hozzászólásához. M. 45, 2001, 49-50.
- L. P. (ism.): Harald Prickler: Castellum Paris und Pfeiferei – Beiträge zur Kunst-, Gewerbe- und Industriegeschichte des Nordburgenlandes. Burgenländische Forschungen, Band 80. BHBl. 62, 2001, 1. H. 71.
- Lutsch, Monika: „Egal, wo ich auch arbeite, ich würde wahrscheinlich auch infizieren”. NZ. 45, 2001. júl. 20.
- Madas András: Búcsú Szűcs Ferentől. Erdészeti Lapok 136, 2001, 68.
- A Magyar Hidrológiai Társaság 2001. évi kitüntettjei. HiK. 81, 2001, 285.
- Dr. Magyar János professzor beszéde az 1990. november 4-i ünnepélyen. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 219-221
- Magyar Tüdőgyógyász Társaság Allergológiai és Légzéspatológiai Szekció tudományos ülése: Sopron. 2001. szeptember 7-9. Sopron, 2001, Szociális Foglalkoztató Ny..
- M/artényi/ Á/rpád/: Dr. Horváth László (1923-2000). BKL-B. 134, 2001, 99-100.
- Martos Gábor: Első közlés avagy egy soproni születésű fotográfus szerzetes felfedezése. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 176-183.
- Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1999. évre. SSz. 55, 2001, 203-223.
- Márfai Molnár László (szerk.): A Civitas Fidelissima diskurzusa. Kulturális, történeti és gazdasági tanulmányok Sopronról. Sopron, 2001, 167.
- Márfai Molnár László – Molnár Csilla: Emlékezésformák a nyugati határvidéken. Valóság 44, 2001, 1. sz. 38-47.
- Mátyás Katalin: Az erdei iskolák hatékonyabb működésének lehetőségei. Erdészeti Lapok 136, 2001,

18-19.

Meghívó – Faipari hulladékhasznosítás. Fa. 49, 2001, 2-3. sz. 9.

Mesterházy Balázs: Emlékszem. Lelkipásztor 76, 2001, 179.

Mezei Ottó: Bereznai Péter kiállítása elé. Várhely 7, 2001, 1. sz. 105-106.

99Méri Edina: A soproni Központi Bányászati Múzeum új állandó kiállítása. H. 29, 2001, 4. sz. 97-99.

Mészáros György: Alkalmazott Művészeti Intézet a soproni egyetemen. Magyar Ipar-művészet 2001, 4. sz. 70-72.

Mészáros György: Képtelen képek. Várhely 7, 2001, 2. sz. 82-84.

Mi is voltunk egyszer az Akadémián. Erdészeti Lapok 136, 2001, 329.

Michalkó Gábor: A magyarországi bevásárlóturizmus szociálgeográfiai vonatkozásai. FÉrt. 50, 2001, 255-270.

Mikó Sándor: Soproni diplomázók. Bútor Trend 4, 2001, 4. sz. 16-17.

Modrovich Ferencre emlékeztek. Hírfa 11, 2001. szept. 27. 18. sz. 40-41.

Molnár Csilla: Emlékezésformák a határ mentén. In: Szála Erzsébet (szerk.): Tudomány napja 2000. 53-62.

Molnár Géza: 56-ra emlékezem. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 75-116.

Molnár Judit: Petőfi-kultusz Ostffyasszonyfán. Vasi Szemle 55, 2001, 196-205.

Molnár László: Vonzásból részesedés. Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 7.

Molnár László: Zambó János (1916-2000). SSz. 55, 2001, 194-196.

M/olnár / S/ándor/: Az álgesztes bükk faanyag kiváló tulajdonságokkal rendelkezik. Fa. 49, 2001, 2-3. sz. 19.

Molnár, Sándor: Holz- und Forstmesse in Sopron wächst kontinuierlich. Holz-Zentralblatt 127, 2001, 1670.

Molnár Tímea: Édeskés Melodráma, Te Fanyar Gyümölcs! Csehov: Cseresznyés kert. Rendezte: Ferkai Tamás. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 113-120.

Molnár Tímea: Az Imperátor. Spiró György: Az imposztor. Rendezte: Mikó István. Várhely 7, 2001, 2. sz. 86-91.

Möcsényi Mihály – M. Szilágyi Kinga – Alföldy Gábor – J.Szikra Éva: Királyi és hercegi kertek Magyarországon. Eszterháza, Gödöllő, Keszthely, Visegrád. Bp., 2001, Szt. István Egyetem Kertművészeti Tanszék – Mágus Kiadó 244.

Az MTA új levelező tagjai ...Kiss Jenő. MT. 46, 2001, 1483-1484.

MTESZ-díjjal kitüntetettek. Erdészeti Lapok 136, 2001, 11.

Muráth Péter: Soproni Füzetek 2000. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 157-159.

- Münzer, Rita – Prickler, Leonhard (zgst.): Landsleute. Alte Ansichten aus der ländlichen Arbeitswelt im Burgenland. Kalender 2002.
- Nabodán Erika: Igéretes kiállítás. Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 8.
- Nagy Alpár: Amiről „A soproni evang. tanuló ifjúság 'Zene-Társaság'-ának jegyzőkönyve” mesél. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 193-207.
- Nagy László: A Páneurópai Piknik és az 1989. szeptember 11-i határnyitás. SSz. 55, 2001, 75-87.
- Nagybocskai Vilmos: Újból hirdeti az ígét Budaker Oszkár... Zoltán László Oszlop Isten templomában című könyvének keresztül. Lelkipásztor 76, 2001, 185-186.
4. Nemzetközi Páneurópai Vörösbőr Verseny. KSZ. 50, 2001. jan. 18. 2. sz. 2.
- Neumann Tibor (szerk.): Analecta Mediaevalia I. Bp., 2001, 281.
- Neusiedler See wurde Grenzübergang. NZ. 45, 2001. júl. 13.
- Németh Árpád: Az új évezred első képei. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 164.
- 100 Németh Ferenc: Az 1950. évi áprilisi valétalásunkhoz vezető rögös út. Egy erősen érdekelt vallomása. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 17-31.
- Németh Ferenc (1915-2000). Erdészeti Lapok 136, 2001, 179.
- Németh Ferenc: Farkas Imre (1922-2000). Erdészeti Lapok 136, 2001, 33.
- Németh Ildikó (ism.): Bán János: A Soproni Katolikus Konvent története 1625-2000. Szerk.: Dr. Kovács József László. Sopron, 2000. SSz. 55, 2001, 197-198.
- Németh Ildikó (ism.): Foki Ibolya: Zalaegerszeg 1850-1860. A város igazgatási szervezete és tisztviselői az abszolutizmus idején. Zalaegerszeg, 2000. SSz. 55, 2001, 341-342.
- Németh, Ildikó: Der Einzugsbereich einer westungarischen Schulstadt um die Jahrhundertwende: die ethnische Zusammensetzung der Gymnasialschüler in Ödenburg 1890-1910. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 253-267.
- Németh László: Magyar vidék (részlet). In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 219-220.
- N.M. Csenedsnap a soproni Eötvösben. Evangélikus Élet 66, 2001. máj. 13. 20. sz. 3.
- Nógrády Árpád: Paraszti telekhasználat és földbérlet a Kanizsaiak Sopron-környéki birtokain (Csepreg 1522. évi összeírásai és a nagyeceni Jankó István vagyona). SSz. 55, 2001, 361-368.
- (ny): Középpontban az agrár szakkönyvek. Hírfa 11, 2001. márc. 1. 5. sz. 12.
- (ny): Ligno-Novum-Wood Tech: Asztalos-, Faipari és Erdészeti Szakkiállítás. Hírfa 11, 2001. szept. 13. 17. sz. 23-25.
- (ny): Megnyílt a FALCO Sopron Irodabútor Kft. Új budapesti bemutatóterme. Hírfa 11, 2001. szept. 27. 18. sz. 16-17.
- (ny): Pannon Fa- és Bútoripari Klaszter. Hírfa 11, 2001. júl. 16. 14. sz. 36.
- (ny): Tanévnyitó ünnepség a Nyugat-Magyarországi Egyetem Faipari Mérnöki Karán. Hírfa 11, 2001.

- szept. 27. 18. sz. 18.
- (ny): Tavaszi vásár Sopronban az Ubrankovics és társa Erdészeti és Faipari Kft.-nél. Hírfa 11, 2001. máj. 3. 9. sz. 32.
- (ny): Vásári készülődés Sopronban. Sopron 2001. augusztus 22-25. Ligno Novum, Wood Tech. Hírfa 11, 2001. júl. 2. 13. sz. 20.
- Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. Erdések belső és külső száműzetése az 50-es években. Bp.-Sopron, 2001, OEE Erdészettörténeti Szakosztály-Erdész Szellemi Műhely 230. Erdészettörténeti Közlemények XLIX.
- Nyitány. Bútor Trend Magazin 4, 2001, okt-nov. 5. sz. 39.
- A Nyugat-Magyarországi Egyetem 2001. évi tanévnyitóján. Erdészeti Lapok 136, 2001, 320.
- A Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kara. Egészségügyi Gazdasági Szemle 39, 2001, 2. sz. 157.
- Nyugat-Magyarországi Egyetemért Emlékérem. GK. 53, 2001, 7. sz. 45-46.
- Nyugati Kapu. A Régió hetilapja. Alapító és kiadó: Tudományos Ismeretterjesztő és Tájékoztató Egyesület. Felelős vezető: Vigné Kovács Margit. 2001.
- (nyz): Ülőeszközeink – új utak a magyar formatervezésben. Hírfa 11, 2001. máj. 17. 10. sz. 33.
- Ormos Balázs: Az erdészeti felsőoktatás helyzete. Erdészeti Lapok 136, 2001, 158-159.
- 101 Ormos Balázs: Erdészeti Szakvásár és Konferencia. Sopron, 2001. augusztus 22-25. Erdészeti Lapok 136, 2001, hátsó belső borító.
- Ormos Balázs: Magyar Tudomány Napja. Erdészeti Lapok 136, 2001, 387.
- Ormos Balázs: Valétálás a Nyugat-Magyarországi Egyetemen. Erdészeti Lapok 136, 2001, 206.
- Oroszi Sándor (ism.): Király Pál: A velünk élő múlt. Erdészeti emlékhelyek Magyarországon. Országos Erdészeti Egyesület. Budapest, 2000. 240 oldal. ASZ. 43, 2001, 583-585.
- Osgyáni Vilmos: Az épülő pécsi dómkötár négy rekonstrukciója. M. 45, 2001, 21-26.
- Ödenburg bekommt Konferenzzentrum. NZ. 45, 2001. jan. 26.
- Ökológiai központot avattak Sopronban. Profi fa 8, 2001, 11. sz. 11.
- Pallósiné Toldi Márta: Méltó prezentáció, programhirdetéssel. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 10, 2001, 7. sz. 30-32.
- Paneuropa Picknick in Kroisbach. NZ. 45, 2001. aug. 24.
- Pájer Imre: A megyei sajtóbibliográfia és a sajtótörténeti kutatás – a Rábaköz példáján bemutatva. Kisalföldi Könyvtáros 2001. 1. sz. 19-24.
- Pápai Gábor: Szégyen. Erdészeti Lapok 136, 2001, 386.
- Peéry Rezső: Szemben az emlékekkel. Bp., 2001, ISTER 208.

- Perschy, Jakob: „Der Freie Arbeitsbauer” und das Burgenland. Ein kleiner Beitrag zur Rezeptionsgeschichte unseres Bundeslandes in der Zwischenkriegszeit. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 269-275.
- Perschy, Jakob: Liebe Leserinnen und Leser! BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 1-2.
- Petrik Elemér – ifj. Pétery Elemér – Pétery Ákos: Fiadnak hagyd örökül. Bp., 2001, OSKAR 216.
- Pétervári András – Manninger Gusztáv (szerk.): Dr. Manninger Gusztáv Adolf egyetemi tanár élete és munkássága. Tudománytörténeti Füzet. Keszthely, 2001, VE GMK Központi Könyvtár és Levéltár 63. (Georgikon Kiskönyvtár 11.)
- P. H. Zs.: Hírek a Központi Bányászati Múzeumból. BKL-B. 134, 2001, 527.
- Pió Márta: Fegyházra ítélt orvvadászok. Magyar Vadászlap 10, 2001, 6. sz. 12.
- Pió Márta: Győr-Moson-Sopron megye – Szany. Vadásznapi körkép. Magyar Vadászlap 10, 2001, 10. sz. 13.
- Piros füzetek. Erdészeti Lapok 136, 2001, 96., Erdőgazdaság és Faipar. A Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001. márc. 7., Hírfa 11, 2001. febr. 1. 3. sz. 34.
- P.K.: Herender Ausstellung in Ödenburg. NZ. 45, 2001. okt. 26.
- Pogány Gábor: Műhelymunkák, mesterművek. A Képes Céh a Festőteremben. Várhely 7, 2001, 1. sz. 95-99.
- Pogány Gábor: Soltra E. Tamás érmei. Várhely 7, 2001, 2. sz. 135-137.
- Polgár Tamás: Az Egységes Párt szerepe a Sopron vármegyei országgyűlési választásokon (1926-1931). SSz. 55, 2001, 88-107.
- Polgár Tamás (ism.): Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779-1995) szerk. Horváth József. Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, Győr, 2000. 912 p. SSz. 55, 2001, 456-459.
- Pollack, Paul: Duna menti kerékpárút Ausztriában. Bp., 2001, Frigoria.
- Polster, Gert: Die ältere Linie der Familie Batthyány in 18. Jahrhundert. Teil 6: Philipp Graf Batthyány. BHBl. 62, 2001, 1. H. 55-68.
- 102 Prickler, Clara: Die Forchtenau-Bilder des Johann Adam Klein. In: Gürtler, Wolfgang-Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 277-287.
- Prickler, Harald: Das Goldschmiedehandwerk im burgenländischen Raum bis ins 19. Jahrhundert. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 289-323.
- Prickler, Leonhard: Die Entstehung des burgenländischen Landeswappens als Ausdruck des politisch-kulturellen Umfelds in den „Geburtsjahren” des Burgenlandes. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 325-343.
- Prickler, Leonhard: Landeskundlicher Diskussionsnachmittag am 7. November 2000. Univ. Prof. Dr. Dieter Kolonovits, Wien: „Zur Rechtslage der Volks-gruppensprachen im Burgenland”. BHBl. 62,

- 2001, 1. H. 69-70.
- Prost, Franz: „Der Natur und Kunst gewidmet”. Der Esterházyische Schlosspark in Eisenstadt. Wien-Köln-Weimar, 2001, Böhlau Verlag 305.
- Prost, Franz: Quellentexte zur Geschichte des Esterházyischen Schlossparks in Eisenstadt. Einleitung. BHBl. 62, 2001, 2. H. 1-2.
- P.T.: Dr. Faller Gusztáv (1930-2000). BKL-B. 134, 2001, 95-96.
- P.T.: Időszaki kiállítás a Központi Bányászati Múzeumban. BKL-B. 134, 2001, 284-285.
- P.T.: Dr. Zambó János (1916-2000). BKL-B. 134, 2001, 97-98.
- Pup Vilmos: A Büki Gyógyfürdő elmúlt negyedszázadának vendégforgalma és vízgazdálkodása. HiK. 81. 2001, 197-200.
- Pusztai László: Szakál Ernő szobrászművész világi szobrairól. M. 45, 2001, 15-20.
- Pusztay János: Néhány gondolat a felsőoktatásról és a tudományfejlesztésről. Vasi Szemle 55, 2001, 579-584.
- Radnai Gyula: Egy műegyetemi professzor előadásai a Múzeum körúton. TV. 132, 2001, 534-535.
- Rác Henriett: Szidónia Kastélyszálló, Röjtökmuzsaj. MÉPi. 51, 2001, 3-4. sz. 71-73.
- Rác Zoltán: Sopronban személyügyi posztgraduális képzés indul. Humánpolitikai Szemle 12, 2001, 4. sz. 40-42.
- Ráczné Schneider Ildikó: Az Erdészeti Múzeum 2000-es évéről. Erdészeti Lapok 136, 2001, 94-95.
- Reiss, Johannes: „Über das Waschen der Hände”. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 357-361.
- Remény a Ligno Novum hosszú távú fejlődésére. Profi fa 2001, 10. sz. 13.
- Reményi Mihály: Gróf Széchenyi István (1791-1860). Evangélikus Élet 66, 2001. szept. 23. 39. sz. 7.
- R.É.: 190 éve született Liszt Ferenc. Bécsi Napló 22, 2001, 5. sz. szept.-okt. 11.
- Rimányi Zita: Cél az unio piaca. Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. szept. 26. 39. sz. 22.
- Ritterstatue in Kroisbach. NZ. 45, 2001. jún. 1.
- Rittsteuer, Josef: Palatin Nikolaus Esterházy und die Jesuiten. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 363-368.
- Roller Kálmán: „...mi is voltunk egyszer az Akadémián”. Soprontól Vancouverig 1956-2000. Bp., 2001, Tarsoly Kiadó 255.
- Román András: Egy élő klasszikus. M. 45, 2001, 1.
- Rozgonyi Tamás – Zsille Zoltán: Búcsú Hegedűs Andrástól. Bp. 2001, Osiris 345.
- [103](#)Rozsondai Rita: A győri Streibig-nyomda 18. századi kalendáriumai. MKSZ. 117, 2001, 132-138.

- Rubóczky István: Borostyánkő vára. Köznevelés 57, 2001. jan. 26. 4. sz. 19.
- Rubóczky István: Sopron: Fabricius-ház. Köznevelés 57, 2001. máj. 18. 20. sz. 19.
- Sajtósarok. Nyugat-Dunántúl. Magyar Felsőoktatás 2001, 7. sz. XIV-XVI.
- Salamon Nándor: Megnyitó Jáky György soproni kiállításán. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 165-167.
- Sarkady Sándor (szerk.): Aranykönyv 2002. Sopron, 2001, Quint 259.
- Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. Művészeti antológia. Sopron, 2001, EDUTECH 299.
- Ifj. Sarkady Sándor: Avatóbeszéd a felkelőemlékmű leleplezésén. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 261-264.
- Ifj. Sarkady Sándor: Előszó a Civitas Fidelissima (1921-2001) c. képeslapsorozathoz. Sopron, 2001, 5.
- Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-magyarországi felkelés 80. évfordulója emlékére. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 255-258.
- Ifj. Sarkady Sándor: A Nyugat-Magyarországi Liga (Egy területvédő szervezet tevékenysége 1919-1922 között). SSz. 55, 2001, 34-57.
- Ifj. Sarkady Sándor: A soproni Török-Kremszner nyomda. Adalék a soproni nyomdászat történetéhez. Várhely 7, 2001, 2. sz. 115-120.
- Ifj. Sarkady Sándor – Szabó Péter: Soproniak a Don-kanyarban. Sopron, 2001, EDUTECH Kiadó 437.
- Ifj. Sarkady Sándor (ism.): Sosztarich András: A soproni sportrepülés története. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 164-165.
- Sass László: Egyebek között. Várhely 7, 2001, 1. sz. 5.
- Sass László: Nincs hara(n)g. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 5.
- Sass László (szerk.): Sopron a népszavazás idején 1921-1922. Schäffer Ármin udvari fényképész fotográfiái. Ifj. Sarkady Sándor, Tóth Imre és Kincses Károly tanulmányával. Megjelent a soproni népszavazás 80. évfordulójára 2001 decemberében. Sopron, 2001, EDUTECH Kiadó 131.
- Sass László: Restart. Várhely 7, 2001, 2. sz. 5.
- Sáry István: Győr és a vasutak. Győr, 2001, Győr Megyei Jogú Város Levéltára 17+30. (Győri Tanulmányok Füzetek Tudományos Közlemények 6.)
- A Scarbantia Társaság közleménye. SSz. 55, 2001, 87.
- Schachinger, Georg: Burgenland als Ziel 1-Gebiet Österreichs. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 83-90.
- Schatovich, Rupert: Bauen in den Siebzigern zwischen Tamburizza und Rock'n' Roll. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 47-52.
- Schlag, Gerald: Verzeichnis der Publikationen. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 11-14.

- Schober, Michaela C.: Der Eisenstädter Schlosspark. Die Entstehung des englischen Landschaftsgartens und seine Entwicklung bis Anfang des 20. Jahrhunderts. BHBl. 62, 2001, 2. H. 97-124.
- Schubert, Kurt: Das Österreichische Jüdische Museum in Eisenstadt – ein Zentrum der Erforschung der jüdischen figuralen Kunst und ihrer Bedeutung für die früh-christlichen [104](#)Ikongraphie. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 369-373.
- Sedlmayr János: Magyarországi érett gótikus merművek (1380-1460). M. 45, 2001, 38-43.
- Sedlmayr János: Szakál Ernő, az egyik példaképem. M. 45, 2001, 9-14.
- Seedoch, Johann: Der Aufbruch der Landeskunde. BHBl. 62, 2001, 3-4. H. 35-46.
- Seedoch, Johann: Der Erwerb der Herrschaft Hornstein durch Fürst Paul Esterházy. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 375-387.
- Sikerés évet zárt az alapítvány. Profi fa 8, 2001, 12. sz. 6.
- Sinkovics Ferenc: A megalázás stációja. Magyar Demokrata 5, 2001. máj. 10. 19. sz. 16-17.
- Sipos László: Ötven éve: az első magyarországi atommag-átalakítás. Technika 44, 2001, 11. sz. 3.
- Sok pénzt szánnak az erdőprogramra. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 8. sz. 56.
- Solyom Rezső: Erdőrendezési Tudományos Konferencia Magyar János akadémikus 90. születésnapja alkalmából. Erdészeti Lapok 136, 2001, 377-380.
- Solymár Monika: Hitoktatás és gyülekezetépítés. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 22. 17. sz. 8.
- Somogyi József: Tárczy-Hornoch Antal akadémikus századik születésnapjára. Várhely 7, 2001, 1. sz. 121-125.
- Sopron, la première! Sopron az első! Nouvelle Gazette de Hongrie 2001. márc.-jún. 24-25. sz. 18.
- Sopron, a leghűségesebb város. Bp., 2001, Miniszterelnöki Hivatal Országimázs Központ 24.
- Sopron Press. Regionális információs hetilap. Sopron-Győr, 2001, Kisalföld Kiadó Kht.
- Sopron, un terroir viticole a découvrir. Sopron, a felfedezésre váró borvidék. Nouvelle Gazette de Hongrie 2001. márc.-jún. 24-25. sz. 19.
- Sopronban ülésezett a Bútor- és Faipari Szövetség elnöksége. Profi fa 8, 2001, 10. sz. 8.
- Soproni állásbörze. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 2. sz. 20.
- Soproni cégregiszter. Sopron, 2001, Gosztom és Varsányi Kft. 80.
- Soproni Est. Kéthetente megjelenő ingyenes kulturális programmagazin. 4, 2001, Soproni Est Kft.
- Soproni Evangélikus Gyülekezeti Lap. Gemeindebrief. Szerk.biz.vez.: Vámos Mónika. Fk. Kebelei Ferenc.VIII, 2001, megjelenik kéthavonta.
- Soproni Faiparos Találkozó. Fa. 49, 2001, 1. sz. hátsó külső-belső borító., 2-3. sz. 20.
- Soproni Hírsztár. Információs hetilap Sopronban és környékén. Sopron, 2001. Gosztom és Varsányi

Kft.

Soproni Iránytű. Információs kiadvány. /Havonként/. Sopron, 2001.

Soproni Kisokos 2001/1-2. Sopron, 2001, Kisokos Bt. 208. , 172.

Soproni Műsor /Havonta megjelenő ingyenes műsorfüzet/. Sopron, 2001, Gosztom és Varsányi Kft.

Soproni Program Ajánló. Kulturális, művészeti és közéleti kiadvány. Felelős szerk.: Füzi Edit. 5, 2001, SPA Kulturális Menedzser Iroda. Havonta jelenik meg.

Soproni Szuperinfo. Információs hetilap. Sopron, 2001, Juhász Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

Soproni Ünnepi Hetek 2001. június 22.-július 15. Sopron, 2001, Pro Kultúra Sopron 16.

Sosztarich András: A soproni sportrepülés története. Sopron, 2001, szerzői kiadás 204.

105 Sóki Imre: Kirándulás Sopronba és Burgenlandba. BKL-B. 134, 2001, 491-492.

S.P.T.: Hantó Endre (1920-2000). BKL-B. 134, 2001, 169-170.

Staar Gyula: A soproni részecskegyorsító. Beszélgetés Simonyi Károllyal. TV. 132, 2001, 540-542.

Steiger, Andreas: „Zum Schutz der Grenze bestimmt!?” – Das Bundesheer und der Schutz der burgenländischen Grenze in den Jahren 1956 bis 2001. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 389-404.

Storno-Gedenkausstellung. NZ. 45, 2001. nov. 23.

Surbán Frang Gizella: Kis krónikáim. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 19-22.

Surján Miklós: Győr-Moson-Sopron megye sajtóbibliográfiájáról. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 10, 2001, 7.sz. 33-40.

Surján Miklós: Győr-Moson-Sopron megye sajtóbibliográfiájáról – bibliográfus szemmel. Kisalföldi Könyvtáros 2001, 1. sz. 2-12.

SÚGÓ. Havonta megjelenő országos színházi programmagazin, 2, 2001, Veszprémi Est Kft.

Sümeghy József: Egy iskolaigazgató portréja. (Részletek a Pröhle Jenő emléktáblájának avatásán elhangzott beszédből). Evangélikus Élet 66, 2001. júl. 8. 28. sz. 7.

Sümeghy József: Pröhle Jenő emléktáblája előtt. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 174-176.

Sümeghy József: Sikertörténet vagy isteni küldetés? Gabnai Sándor lelkészi beiktatása. Evangélikus Élet 66, 2001. márc. 4. 10. sz. 4.

Sümeghy József: Soproni Líceum. Egy 444 éves iskola utóbbi 10 évéről. Evangélikus Élet 66, 2001. jún. 17. 25. sz. 7.

Sümeghy József (ism.): Zoltán László (szerk.): Oszlop Isten templomában – Budaker Oszkár (1896-1952). In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 293-294.

Sümeghy József (ism.): Zoltán László (szerk.): Oszlop Isten templomában. Budaker Oszkár 1896-1952 soproni evangélikus lelkész, teológiai tanár, a Teológus Otthon igazgatója. Sopron, 2000. Saját

- kiadás. SSz. 55, 2001, 340.
- Szabó Edit: Az intersticiális víz fizikai és kémiai tulajdonságai a Fertő nádasában. HiK. 81, 2001, 468-470.
- Szabó Géza: A nevelők nevelője. Öregdiákok tisztelgése Rozsondai Károly emléke előtt. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 29. 18. sz. 5.
- Szabó Imréné: Teljessé vált a megyei sajtóbibliográfiák sorozata. Könyvtári Levelező/lap 13, 2001, 6. sz. 15-18.
- Szabó János: Az 1941-ben iratkozott bányá-, kohó- és erdőmérnökhallgatók találkozója Sopronban. BKL-B. 134, 2001, 496.
- Szabó János – Lengyel György – Cserjés Antal: Öregdiák találkozó Sopronban. Erdészeti Lapok 136, 2001, 334.
- Szabó Lajos: A 90 éves Pröhle Károly professzor urat köszöntjük. Evangélikus Élet 66, 2001. febr. 18. 8. sz. 2.
- R. Szabó Lajos: Áthallások a Tótékből. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 177-180.
- R. Szabó Lajos: Verssel és képpel a világról. Völgyi János: Emlékek örökzöld fája. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 163-164.
- 106 Szabó Márta – Sisakné Zentai Iлона (szerk.): Az MTA Veszprémi Területi Bizottsága ünnepi tudományos ülése a Magyar Tudomány Napja alkalmából. Veszprém, 2001. november 6. Veszprém, 2001, MTA Veszprémi Területi Bizottsága 65.
- Szabóky Csaba – Leskó Katalin: Vörösfenyő gubacs moly *Cydia (Laspeyresia) zebeana* Ratzeburg Magyarországon. ERTI Kiadványai 2001, 15. sz. 117-119.
- Szakál Ernő munkássága saját kezű összeállításban. M. 45, 2001, 33-37.
- Szakál Ernő: A sopronbánfalvi gótikus templom helyreállításáról. M. 45, 2001, 2-8.
- Szakál Ernő: Szobrászati és műemléki tevékenységem gyökerei sokágú fája és terméke. M. 45, 2001, 1.
- Szakkönyvek sikere. KSZ. 50, 2001. márc. 8. 10. sz. 3.
- Szakmai konferenciák a Ligno Novumon. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 6. sz. 27-30., 7. sz. 27-30.
- Szakmai konferenciák a Ligno Novumon! Sopron, 2001. augusztus 22-25. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 8. sz. 20-21.
- Szarka László – Bakó Erzsébet – Zilahi Józsefné – Fényes Ákos – Jakab László – Légrádi Imre – Takáts Tamás – Tóth Szabolcs – Úry Előd (szerk.): A Kárpát-kanyartól a Cevennekig. Szemelvények a Soproni Kálvin Kör 1996-2001 közötti tevékenységéből. Sopron, 2001, Soproni Kálvin Kör 184.
- Szarka László: Turóctól Chicagóig. Milan Hodza középeurópai útja. Európai utas 12, 2001, 3. sz.

63-67.

Szathmári Gabriella: Fürödjön Balfon! Könnyű téli séta a Soproni-hegységben. Családi Lap 50, 2001,1. sz. 52-53.

Szádeczky-Kardoss Gyula: Államhatármérés. GK. 53, 2001, 6. sz. 36-37.

Szála Erzsébet (szerk.): A tudomány napja 2000. Sopron, 2001, NYME Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar 101.

Szála Erzsébet: A tudományos és lelki élet nagyjai a 17-18. századi Sopronban. Várhely 7, 2001, 3-4. sz.137-150.

Szála Erzsébet: Wittnyédy István (1612-1670). Evangélikus Élet 66, 2001. okt. 28. 44. sz. 7.

Sz. E.: Lackner Kristóf 1571-1631. Evangélikus Élet 66, 2001. aug. 19. 34. sz. 9.

Szebik Imre: In memoriam Dr. Lampérth Gyula (1950-2001). Evangélikus Élet 66, 2001. dec. 16. 51. sz. 7.

Szebik Imre (ism.): Soproni Füzetek 2000. Evangélikus Élet 66, 2001. febr. 25. 9. sz. 5.

Szelle Ernő: Csörgey Titusz (1875-1961). Madártávlat 8, 2001, 1. sz. 8.

Szemán Attila (ism.): Gömöri János: Az avar-kori és Árpád-kori vaskohászat régészeti emlékei Pannoniában. Sopron, 2001. SSz. 55, 2001, 448-449.

Szemán Attila – Méri Edina: A bányászati felsőoktatás tanulóinak reprezentáns ruhadarabja, a "Grüben". In: Vajk Éva (főszerk.): Textil- és Textilruházati Ipartörténeti Múzeum Évkönyve (IX). 57-69.

Szemerey Tamás: Gondolatok a soproni „Restaurátor szakmai napok” alatt és után. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 10. sz. 68-69.

Szemerey Tamás (szerk.): „80 éve volt a Nyugat-magyarországi fölkelés, az ágfalvi csaták és a Sopronkörnyéki népszavazás.” Sopron-Sarród. 2001, Fertő Hanság Nemzeti Park 33.

Szende Katalin (ism.): Analecta Mediaevalia I. Tanulmányok a középkorról, szerk. Neumann Tibor, Budapest 2001. 281 p. SSz. 55, 2001, 450-453.

107 Szende Katalin: Fidelitas és politika. Kihez és miért volt hűséges Sopron városa a középkorban? SSz. 55, 2001, 343-354.

Szenkovits Péter: Meg tudod csinálni. Szombathely, 2001, saját kiadás 136.

Szerbusz szomszéd! – Servus Nachbar! NZ. 45, 2001. jún. 29.

Széchenyi-díjasok. KSZ. 50, 2001. ápr. 5. 14. sz. 3.

Székely László (szerk.): Győr-Moson-Sopron ortofotók. Pécs, 2001, Székely és Társa 79. Ortofotók sorozat.

Székely Zoltán: Egy későbarokk kolostor élete a tárgyak tükrében: a csornai premontrei prépostság 1786-ban. SSz. 55, 2001, 383-410.

- Szidnai László: Szűcs Ferenc 1905-2000., Véssey Tibor 1916-2000. Magyar Vadászlap 10, 2001, 2. sz. 13.
- Szimon János: A történelmi egyházak kapcsolatai Sopronban. Ökumenikus relációk In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 209-215.
- Szimon János: Vigasz betegségben. Cikkek és visszaemlékezések. Bp., 2001, Gadó Pál 60.
- Szítás József (szerk.): Nyugat-Magyarországi Egyetem 2000/2001. tanévének évkönyve. Sopron, 2001, Nyugat-Magyarországi Egyetem 298.
- Szítás József (szerk.): Nyugat-Magyarországi Egyetem. Sopron Győr-Mosonmagyaróvár-Székesfehérvár. Sopron, 2001, NYME 56.
- Sz. J.: Gyóni Géza. Evangélikus Élet 66, 2001. júl. 22. 30. sz. 5.
- Szokolay Sándor: Andrássy Péter és Korzenszky Richárd: „Láttam, Uram, a hegyeidet” c. fotokiállítása elé. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 145-148.
- Szokolay Sándor 70 éves. Evangélikus Élet 66, 2001. április 1. 14. sz. 5.
- Szögi László: Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1789-1919. Ungarländische Studenten an den deutschen Universitäten und Hochschulen 1789-1919. Bp., 2001, ELTE Levéltára 861. Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 5.
- Szövényi Péter – Galambos István – Hoch Zsófia: A Soproni-hegység mohafiórája. In: Bartha Dénes (szerk.): Tilia X. 2001, 5-180.
- Szövényiné Kukorelli Irén: Vidékkutatás előzményekkel és tényekkel. Tér és Társadalom 15, 2001, 2. sz. 71-85.
- Szretykó György: Sopron polgárosodásának néhány jellemző vonása a századfordulón. Comitatus 11, 2001, 1-2. sz. 85-93.
- Takács Miklós: Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779-1995). Vasi Szemle 55, 2001, 502.503.
- Takács Miklós: A sajtóbibliográfiáról a „szomszéd szemével”. Kisalföldi Könyvtáros 2001, 1. sz. 13-18.
- Takács Péter (szerk.): Nyugat-Magyarországi Egyetem Faipari Mérnöki Kar. Sopron, 2001, NYME FK 24.
- Tamás József: A soproni hegyvidéki erdők történelmi fejlődése, tájleírásai a fafaj, elegyarány és korosztály viszonylatában napjainkig 1955. Közzéteszi Bartha Dénes. Sopron, 2001, OEE Erdészettörténelmi Szakosztály 133. Erdészettörténelmi Közlemények L.
- Takács Péter: Faipari kari napok. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 12. sz. 18-19.
- Tanácsadás. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 2. sz. 20.
- A Tanulmányi Erdőgazdaság és az idegenforgalom. Erdőgazdaság és Faipar a Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001. júl. 7.

- 108H. Temesvári Ágota – Szalai József (szerk.): A Magyar Tudomány Napja 2001. Alkalmazott matematika és mechanika tudományos konferencia. Sopron 2001. november 23. Sopron, 2001, NYME Erdőmérnöki Kar, Matematika Intézet, Faipari Mérnöki Kar, Műszaki Mechanika és Tartószerkezetek Intézet 39.
- Terítéken a Ligno Novum. Hírfa 11, 2001. szept. 27. 18. sz. 10.
- Természet-tudomány ösztöndíj tanároknak. TV. 132, 2001, 11. sz. CLXXV.
- Természetvédelem Sopronban. Erdőgazdaság és Faipar. A Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001. szept. 8.
- Tilcsik, György: Quellen und Angaben zur Tätigkeit von Gottlieb August Wimmer im Herbst 1848. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 405-425.
- Tilkovszky Loránt (ism.): Szita Szabolcs: Magyarok az SS ausztriai lágerbirodalmában. Magyarországi Zsidó Kulturális Örökség Közalapítvány. Bp., 2000, 362 old. SZ. 135, 2001, 781-782.
- XIII. Országos Érembiennálé. Sopron, Lábasház, 2001. június 23-szeptember 10. A kiállítást rendezte: Askercz Éva. Sopron, 2001, Sopron Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala.
- T.K.: Állásbörze Sopronban. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 3.sz. 62-63.
- T.K.: Diplomaosztás a Faipari Mérnöki Karon. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 6. sz. 17.
- T.K.: Tudományos Diákköri Konferencia. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 12. sz. 120.
- Tobler, Felix: Die Instruktion des Fürsten Nikolaus II. Esterházy für den Eisenstädter Theatersekretär Heirich Schmidt aus dem Jahre 1810. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 427-433.
- Tompa Pálné: Aranykatedra-émlékéremmel kitüntetett soproni tanítónő. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 8. 15. sz. 5.
- Tompa Pálné: A soproni Hunyadi János Evangélikus Általános Iskola... Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 1. 14. sz. 5.
- totaj: Mi marad utánuk? Magyar Asztalos és Faipar 2001, 10. sz. 43-45.
- Tóth Béla: Dr. hc. Dr. Gál János 1928-2001. Fa. 49, 2001, 4. sz. 3.
- Tóth Éva: Az érem olyan, mint egy kézfogás. Soltra E. Tamás és Tóth Éva beszélgetése. Várhely 7, 2001, 2. sz. 77-80.
- Tóth Éva: Magyar Mónika és Szöcs Géza grafikusművészek kiállítása az Erdélyi Házban. Várhely 7, 2001, 1. sz. 100-104.
- Tóth Éva: Péreli Zsuzsa: A gobelin szinonimája. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 103-106.
- Tóth Imre-Hetesi László: 100 éves a Vasárugyár Részvénytársaság Sopron. Alapítva 1901-ben. Sopron, 2001, ELZETT
- Tóth Imre: Az osztrák történeti konstrukció sajátosságai Burgenland és Sopron kapcsán. Várhely 7,

- 2001, 3-4. sz.130-135.
- Tóth Imre: Változások a határon – változások határán? Országgyűlési képviselő-választások Sopronban 1939. SSz. 55, 2001, 58-75.
- Tóth János: Száz éve született Gyulay Zoltán, a rezervoármérnöki tudomány hazai út-törője. Mérnök Újság 8, 2001, 2. sz. 30-31.
- Tóth Sándor: A fafeldolgozás 1945 után. Fejezetek a fa- és bútortudomány történetéből 1945-től az ezredfordulóig Magyarországon. Bp., 2001, AGROINFORM 382.
- 109 Tóthárpád Ferenc: Magyar butik. Czethoffer Csaba: Mert minden eladó. Várhely 7, 2001, 3-4. sz. 159-160.
- Tönköl József: Egy fröccs a gyógygyödrben. Szapudi András (1939-2001) emlékére. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 283-285.
- Törzsök Emilné – Tarnai Katalin: Angol nyelvű bibliai tábor a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Líceumban. Evangélikus Élet 66, 2001. júl. 22. 30. sz. 3.
- Trupka Zoltán: A modern kor romantikája. TV. 132, 2001, 102-105.
- Tüskés Tibor: Fejér Zoltán képeiről, Celldömölkön. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 161-163.
- Unger, Günter: Fred Astaire – Garantiert kein Burgenländer! In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 443-444.
- Urbán Ernő (1908-1943). Evangélikus Élet 66, 2001. okt. 14. 42. sz. 7.
- University of West Hungary. Sopron Győr-Mosonmagyaróvár-Székesfehérvár. Sopron, 2001, NYME 56.
- Új Ligno Novum időpont. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 10. sz. 5.
- Új Velux gyár Fertőszentmiklóson. Profi fa 8, 2001, 6. sz. 5.
- Új vezetés és elképzelések Sopronban a Faipari Mérnöki Karon. Fa. 49, 2001, 2-3. sz. 9.
- Új vezetés a soproni Faipari Mérnöki Kar élén. Profi fa 8, 2001, 9. sz. 9.
- Vadgazda állásbörze. Magyar Vadgazda. A Magyar Vadászlap szakmai melléklete 2001, 1. sz. 15.
- Vadosfa tovább építkezne. Evangélikus Élet 66, 2001. ápr. 22. sz. 8.
- Vajda Pál: Bauer Zsoltné Hedl Teréz 1948-2000. Erdészeti Lapok 136, 2001, 23.
- Vajk Éva (főszerk.): Textil- és Textilruházati Ipartörténeti Múzeum Évkönyve (IX). Bp., 2001, Textilmúzeum Alapítvány 80.
- Vajna Tamás: Késedelemgyarazatok. HVG 23, 2001, 20. sz. máj. 19. 92-93.
- Vancsura Rudolf: A rögös utak végzésünk után is tovább folytatódtak. Egykori pályakezdő erdőmérnök emlékei az 1950-es évekből. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 33-49.

- Varga Ferenc: Dr. h. c. Igmándy Zoltán 1925-2000. Erdészeti Lapok 136, 2001, 139., Fa. 49, 2001, 1. sz. 18.
- Varga Ferenc: A felsőoktatás és az erdővédelmi kutatás kapcsolata. ERTI Kiadványai 2001, 15. sz. 26-28.
- Varga Gusztáv (1943-2001). BKL-B. 134, 2001, 600.
- Varga Imréné: Adalékok a soproni felső evangélikus egyházmegyéhez tartozó három gyülekezet történetéhez. SSz. 55, 2001, 180-183.
- Varga Imréné: A sajtóbibliográfia készítésének levéltári forrásairól. Kisalföldi Könyvtáros 2001, 1. sz. 25-33.
- Varga Lajos Dániel: „Szülőföldem szép határa”. MH. 2001, 4. sz. 87.
- Varga Szabolcs: A devecseri Choronok. Fons 8, 2001, 259-310.
- Varga Viktória (összeáll.): Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar. Tájékoztató a 2001/2002. tanévre. Sopron, 2001, NYME EK 73.
- Varsányi Péter István: Magyarország vagy Ausztria? Vasi Szemle 55, 2001, 672-677.
- Várallyay György: Apám, id. Várallyay György (1900-1954). AT. 50, 2001, 145-148.
- Várszegi Asztrik: „Műemlékeink” személyes megközelítése (Sopron és Pannonhalma). M. 45, 2001, 77-78.
- 110 Vegyen részt Ön is Magyarország legnagyobb faipari vásárán! Magyar Asztalos és Faipar 2001, 2. sz. 10., Profi fa 8, 2001, 3. sz. 14.
- Véget ért az évezred. SSz. 55, 2001, 3.
- Volter Edina: A területfejlesztés néhány eszközének alkalmazása Magyarország keleti és nyugati határ menti kistérségeiben. Területi Szociológia 4, 2001, 282-300.
- Völgyi János: Emlékek örökzöld fája. 2001, magánkiadás.
- V.T.: Mozgalmas életút. Magyar Mezőgazdaság 56, 2001. jún. 6. 23. sz. 23.
- Wesztergom, Viktor/-Szendrői, J.: Geophysical Observatory Reports 1994-1998. Sopron, 2001. GGKI-Hillebrand Ny. 351.
- Widder, Roland: Burgenland – Grenzland ohne Grenzen? Vermutungen über eine offene Geschichte. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 445-456.
- Wild, Robert: Komitatstag in Agendorf und Auszeichnung. NZ. 45, 2001. dec. 21.
- Winkler András: Cziráki József (1928-1992) élete és munkássága. Sopron, 2001, NYME FK 28. A Faipari Mérnöki Kar Nagyjai 3.
- Winkler András: Faipari Kutató és Szolgáltató Központ a Nyugat-Magyarországi Egyetem Sopron, Faipari Mérnöki Karán. Fa. 49, 2001, 1. sz. 5.
- Winkler András: Sopronban esik az eső... Hírfa 11, 2001. aug. 13. 15-16. sz. 91.

- Winkler Gábor: Idegenforgalmi épületek Sopronban a 19. században. SSz. 55, 2001, 229-248.
- Winkler, Gerhard J.: Franz Liszt: Unbekannte Presse aus Wien, 1838-1840. Eine Nachlese. In: Gürtler, Wolfgang – Winkler, Gerhard J. (hrsg.): Forscher-Gestalter-Vermittler. 457-472.
- Winkler Oszkár – Winkler András: Akvarellek. Sopron, 2001, Winkler István 67.
- Wood Tech Erdészeti Szakvásár és Konferencia Sopron, 2001. augusztus 22-25. Erdőgazdaság és Faipar a Magyar Mezőgazdaság melléklete 2001. aug. 8.
- Wood Tech Ligno Novum. Hírfa 11, 2001. febr. 15. 4. sz. 15.
- Wurth, Rüdiger: Oedenburg. Seine historische Position im Boten- und Postwesen. (Oesterreichische Postdirektion 1850-1867 und 1921). Eisenstadt, 2001.
- (x): Jubiláló Roto Elzett Certo. Magyar Asztalos és Faipar 2001, 6. sz. 108-109.
- YF Tervezőművész hallgatók kiadványa. Sopron, Workshopron Csoport. 1. Sopron, 1999 . dec. /2000/1. sz.. 47., 2000-2001/2001/. 2-3. sz. 89. Workshopron Egyesület.
- Dr. Zambó János 1916-2000. Mérnök Újság 8, 2001, 2. sz. 22.
- Zentai László: Felsőpakonyi képeslap. In: Sarkady Sándor (szerk.): Soproni Füzetek 2001. 17-18.
- Zétényi Zoltán: Fél gyarak, titokban. Erdőgazda 3, 2001, 4. sz. 9.
- Zoltán László: „Erős várunk...” Állva! Lelkipásztor 76, 2001, 311.
- Zsámboki László (szerk.) A mi nótáink. A Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola Ifjúsági Kör kiadványának (Sopron 1931) hasonmás kiadása. Miskolc, 2001, Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum. 116.
- Zsigó László: Emlékeim a Bánya-, Kohó- és Erdőmérnök-hallgatók Ifjúsági Köre végnapjairól és megszűnéséről. In: Nyári László – Oroszi Sándor (szerk.): Rögös utak. 11-15.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Közlemények

Közlemények

111A Soproni Szemle Alapítvány ezúton közli olvasóival, hogy elkészült a Soproni Szemle repertóriumának 1937-2001. évi kézírata. A kiadvány ára az előzetes kiadói kalkuláció szerint 5.600.-Ft lesz. Kérjük Tisztelt Olvasóinkat, hogy amennyiben szándékukban áll megvásárolni a repertóriumot, úgy előzetes igényeiket (igényfelmérés céljából) jelezzék szerkesztőségünknek. (Soproni Levéltár 99/312-198.)

* * *

A Soproni Szemle Alapítvány olvasóinak felkínálja a lehetőséget, hogy könyvtárukat kiegészítsék a Soproni Szemle régebbi nevezetes kultúrtörténeti számaival, 1956-tól kezdve a maradványszámokat összegyűjtöttük és rendszerezve a Nyugat-Magyarországi Egyetem Növényteni Tanszékének raktárában helyeztük el.

(Tanszékvezető: Dr.Bartha Dénes egy. tanár, az Alapítvány kuratóriumának alelnöke.) A maradványok között olyan értékes különszámok is találhatóak, mint pl. Csatkai Endrének a város képzőművészeti, zenei és színházi életéről (1848-1948) írt munkái.

Amennyiben sorozatot kíván vásárolni, a dokumentumok ára 150.-Ft, egyedi számok ára 200.-Ft.

Várjuk szíves érdeklődését a fenti tanszék (Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4, főépület, magasföldszint) titkárságán.

* * *

Helyreigazítás Kovács József László könyvismertetéséhez

A Soproni Szemle 2002/1. számának 81-84. oldalán Kovács József László ismertette Grete Maar: Einführung in die Geschichte der westungarischen Stadt Scarbantia – Ödenburg – Sopron című könyvét. Grete Maar kérte annak közlését, hogy Kovács József László megállapításával ellentétben, miszerint „... a kurucok szerepeltetése a 16. században még indokolatlan”, a 16. századról szóló fejtegetésekben a kurucokról nincsen szó.

2003. LVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

MUNKATÁRSAINK

Baranyai Lenke ny. tanárnő, 9400 Sopron, Vasvári P. u. 3.

Boronkai Szabolcs tanár, 1126 Budapest, Márvány u. 31. IV/8.

Hámori Gábor erdőmérnök, 9400 Sopron, Rét u. 4.

Keizler Kálmán történész, 9400 Sopron, IV. László kir. u. 37.

Kubinszky Mihály ny. egyetemi tanár, 9400 Sopron, Kökényes köz 3.

Mastalirné dr. Zádor Márta könyvtárigazgató, Nyugat-Magyarországi Egyetem, 9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky út 4.

Sági Ferenc könyvtárigazgató, 9796 Csepreg, Nádasdy u. 16.

Tóth Imre történész, Soproni Múzeum, 9400 Sopron, Pf. 68.

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

1 Az osztrák sajtót az Österreichischer Akademischer Austauschdienst kutatási ösztöndíja (1992), a magyar lapokat pedig a Politikatörténeti Alapítvány kutatási ösztöndíja (2001) segítségével dolgoztam fel. Az osztrák propagandáról az 1996-os, a soproni népszavazásról tartott konferencián, az osztrák sajtó tevékenységéről általában pedig a 2000-es, „A Civitas Fidelissima diskurzusa” c. konferencián adtam elő. Az előadások szövege megjelent: Boronkai Szabolcs: A „Der freie Burgenländer” című újság propagandatevékenysége a soproni népszavazás idején. In: Turbuly Éva (szerk.): „Magyarok maradtunk”. Sopron, 1997., 61-65.o., és Boronkai Szabolcs: A soproni népszavazás és előzményei az osztrák sajtóban. In: Márfai Molnár László (szerk.): A Civitas Fidelissima diskurzusa. Sopron, 2001., 52-67.o. A jelen dolgozatban az összehasonlító elemzés érdekében kénytelen voltam a fentiek részleges ismétlésébe bocsátkozni.

2 (Megjegyzés - Popup)

2 Ez Ausztriában nagyjából megfelelt az aktuális pártviszonyoknak, amennyiben a két háború közötti időszakban a keresztényszociális és a szociáldemokrata párt uralta a parlamentet. A magyar pártviszonyok ennél bonyolultabbak voltak a korszakban, de a választási rendszer miatt a parlamenti erőviszonyok amúgy sem tükrözték a valós népszerűséget (a tárgyalt időszakban a szociáldemokraták ráadásul még bojkottálták is a választásokat). Ezért célszerűbbnek tűnt a magyar lapok közül is egy bal-, egy jobboldali és egy liberálisat választani, ami az összehasonlító elemzést is megkönnyíti.

3 (Megjegyzés - Popup)

3 Paupié, Kurt: Handbuch der österreichischen Pressegeschichte. Wien-Stuttgart, 1960., I. kötet 88-148.o.

4 (Megjegyzés - Popup)

4 Dezsényi Béla: A magyar sajtó az ellenforradalomtól a második világháborúig. 1958-59. Kézirat. 9-10.o., Márkus László (szerk.): A magyar sajtó története. Budapest, 1977., 149-192.o.

5 (Megjegyzés - Popup)

5 „Zum Geleit!” *Christliches Oedenburger Tagblatt* 1919. 08. 29., 1.o.

6 (Megjegyzés - Popup)

6 Miltschinsky, Viktor: Der Ödenburger Heimatdienst. In: *Burgenländische Heimatblätter* 24/4, 237-239.o.

7 (Megjegyzés - Popup)

7 Jelen dolgozatnak nem témája magának a népszavazásnak és előzményeinek történeti ismertetése, de talán célszerű itt egy rövid összefoglalót adni. A Saint-Germain-i és a trianoni békék Ausztriának ítélték Magyarországot (Moson, Sopron és Vas megyék) nyugati sávját, így Sopron városát is. A területet az osztrákok Burgenlandnak nevezik. Az antant döntése értelmében az átadandó terület nyugati sávját (A zóna) 1921. augusztus 28-án, keleti sávját (B zóna) pedig 29-én kellett volna az osztrák csendőrségnek átvennie. Az osztrák hadsereg bevetését az antant megtiltotta. Magyarország azonban anyagi követelésekre hivatkozva (állami tulajdon kárpótlása, tisztviselők fizetése és nyugdíja, az államadósság arányos részének átvállalása) visszatartotta a B zónát. Az A zónába pedig fegyveres csoportok (volt horthysta különítményesek - Prónay, Héjjas; legitimista kalandorok - Friedrich; a Sopronba menekült selmecebányai Bányászati Akadémia hallgatói; helyi lakosok stb.) szivárogtak be és megtámadták, majd ki is verték az osztrák csendőröket. Az antant nyomására Magyarország október 3-án kiürítette a B zónát, így ide is a felkelők vonultak be. Vezetőjük, Prónay Pál október 4-én „önálló államot” kiáltott ki Lajtabánság néven. Sopronban időközben antant misszió szerveződött, Szövetségközi Táborki Bizottság néven, Ferrario olasz tábornok vezetésével. Az ő alárendeltségébe tartozott Osztenburg Gyula csendőr őrnagy ú. II. tartalék zászlóalja. Olasz közvetítéssel végül Magyarország és Ausztria október 13-án Velencében egyezett meg,

mely szerint Magyarország gondoskodik a felkelők eltávolításáról, Ausztria hadserege megszállja Burgenlandot, majd nyolc nap múlva Sopronban, a hozzá tartozó Brennbergbányán és a környező nyolc községben (Ágfalva, Harka, Bánfalva, Fertőrákos, Fertőboz, Nagycenk, Kópháza, Balf) népszavazást tartanak. A felkelők eltávolítását megkönnyítette a második királypuccs, amit azonban dolgozatomban nem érintek (Oszténburg és Friedrich a király mellett, Héjjas pedig Horthy oldalán vett részt a budaörsi csatában). A népszavazás szabályzatát a Tábornoki Bizottság dolgozta ki: minden húsz év feletti, soproni lakhellyel rendelkező nő és férfi szavazhatott. December 9-én és 10-én olasz, francia és angol csapatok érkeztek a felső-sziléziai népszavazási területről. A magyar katonaságot (amely a velencei jegyzőkönyv elfogadása után érkezett a városba) 12-én vonták ki. Emiatt, valamint az állítólag pontatlan szavazói listák miatt Ausztria el kívánta halasztani a szavazás időpontját. Erre a párizsi Nagykövetek Tanácsa engedélyt adott, a Tábornoki Bizottság azonban ezzel nem élt, és a népszavazást a tervek szerint december 14-én (Sopron), 15-én (Brennberg, illetve két nagylélekszámú soproni körzet) és 16-án (a falvak) tartották. Ausztria választási biztosait hazahívta és a népszavazást semmisnek nyilvánította. Eredményét hosszas tiltakozás után, az antant nyomására, csak december 28-án ismerte el. A népszavazáson a részvételi arány 89%-os volt, Magyarországra szavazott a lakosság 64%-a, Ausztriára pedig 34%-a (ezen belül Sopronban 72,8%-26,7% volt az arány, a falvakban viszont 45%-54,5% - tehát Ausztria javára!).

8 (Megjegyzés - Popup)

8 „Der Friedensvertrag mit Deutschösterreich” *Arbeiter-Zeitung* (a továbbiakban *AZ*) 1919.07.22., 1.o., „Der Unfriede von St.Germain” *Reichspost* (a továbbiakban: *RP*) 1919.07.22., 1.o., „Die wichtigsten Bedingungen des Friedensvertrags” *Neue Freie Presse* (a továbbiakban: *NFP*) 1919.07.22., Nachmittagsblatt 1.o.

9 (Megjegyzés - Popup)

9 „Unterschrieben” *AZ* 1919.09.11., 1.o., „Eine Voraussetzung der Arbeit” *RP* 1919.09.10., 1.o., „Am Tage des Friedensschlusses” *NFP* 1919.09.11., Morgenblatt 1.o.

10 (Megjegyzés - Popup)

10 „Überreichung des ungarischen Friedensvertrages” *RP* 1920.01.16., 2.o., „Überreichung des Friedensvertrages mit Ungarn am heutigen Abend” *NFP* 1920.01.16., Morgenblatt 1.o.

11 (Megjegyzés - Popup)

11 „Ungarns Friedensvertrag” *AZ* 1920.06.05., 2.o., „Die Unterzeichnung des ungarischen Friedensvertrages” *RP* 1920.06.05., 2.o., „Die Unterzeichnung des ungarischen Friedensvertrages” *NFP* 1920.06.04., Morgenblatt 4.o.

12 (Megjegyzés - Popup)

12 „Die burgenländische Frage und die Sozialdemokratie” *AZ* 1921.08.28., 3.o., „Tränen im Burgenland” *RP* 1921.08.24., 1.o., „Das Burgenland bei Österreich” *RP* 1921.08.28., 1.o., „Die Angliederung des Burgenlandes an Österreich” *NFP* 1921.08.28., Morgenblatt 1.o., „Für nationale und politische Duldsamkeit” u.o. 2.o.

13 (Megjegyzés - Popup)

13 Az augusztusi harcokról és osztrák sajtóvisszhangjukról részletesebben lásd: Boronkai Szabolcs: A nyugat-magyarországi események az osztrák sajtó tükrében. In: *Soproni Szemle* 47. (1993), 254-263.o.

14 (Megjegyzés - Popup)

14 „Blut fließt im Burgenland” *AZ* 1921.08.29., 1.o., „Der Vertragsbruch Ungarns” *RP* 1921.08.29., 2.o., „Zusammenstöße beim Einmarsch ins Burgenland” *NFP* 1921.08.29., Nachmittagsblatt 1.o.

15 (Megjegyzés - Popup)

15 „Héjjas oder Bethlen?” *RP* 1921.08.30., 1.o., „Die Zurückhaltung der zweiten Zone durch Ungarn” *NFP* 1921.08.30., Morgenblatt 4.o.

16 (Megjegyzés - Popup)

16 „Blut fließt im Burgenland“ *AZ* 1921.08.29., 1.o., „Eine Kundgebung aus Westungarn“ *RP* 1920.01.17., 5.o.

17 (Megjegyzés - Popup)

17 „Tränen im Burgenland“ *AZ* 1921.08.30., 3.o., „Entdeckung des weissen Terrors in Ungarn“ *AZ* 1921.08.31., 4.o., „Ententegenerale im Dienste der Karlisten“ u.o. 1.o. „Warum die Verwendung der Bundeswehr unterblieb“ *RP* 1921.08.31., 3.o.

18 (Megjegyzés - Popup)

18 „Der Kampf um das Burgenland“ *AZ* 1921.08.29., 1.o., „Die österreichische Antwort auf die Kundgebung der ungarischen Regierung“ *NFP* 1921.08.29., Nachmittagsblatt 3.o., „Graf Bethlen über die finanziellen Forderungen Ungarns“ *NFP* 1921.08.31., Morgenblatt 5.o., „Was die Betyaren gern möchten“ *AZ* 1921.08.31., 3.o., „Äusserungen des Grafen Bethlen“ *RP* 1921.08.31., 2.o.

19 (Megjegyzés - Popup)

19 „Die Herrschaft Osztenburgs in Ödenburg“ *AZ* 1921.08.31., 2.o., „Die Ereignisse im Burgenlande“ *RP* 1921.08.30., 2.o., „Neue Gewalttaten“ u.o. 2.o., „Die Österreicher in Ödenburg“ *RP* 1921.08.31., 4.o.

20 (Megjegyzés - Popup)

20 „Ins Burgenland“ *AZ* 1921.08.29., 2.o., „Wir beide“ *RP* 1921.08.28., 1.o.

21 (Megjegyzés - Popup)

21 „Horthy greift an“ *AZ* 1921.09.06., 1.o., „Völkerechtsbruch Ungarns“ *RP* 1921.09.06., 1.o., „Ungarischer Vorstoss gegen Kirchschatz“ *NFP* 1921.09.06., Morgenblatt 1.o.

22 (Megjegyzés - Popup)

22 „Feuerüberfall auf Agendorf“ *AZ* 1921.09.09., 1.o., „Der Überfall auf Agendorf“ *RP* 1921.09.09., 2.o., „Der Überfall auf Agendorf“ *NFP* 1921.09.09., Morgenblatt 2.o.

23 (Megjegyzés - Popup)

23 „Das Ultimatum überreicht“ *AZ* 1921.09.24., 1.o., „Das Ultimatum an Ungarn“ *RP* 1921.09.24., 1.o., „Das Entente-Ultimatum“ *NFP* 1921.09.22., Abendblatt 1.o.

24 (Megjegyzés - Popup)

24 „Ausrufung der „Unabhängigkeit“ des Burgenlandes“ *RP* 1921.10.05., 2.o., „Das ungarische Doppelspiel mit der Räumung Westungarns“ *NFP* 1921.10.05., Morgenblatt 3.o., „Das Ödenburger Protokoll“ *RP* 1921.10.05., 2.o., „Die Übergabe Westungarns an die Entente“ *NFP* 1921.10.05., Morgenblatt 3.o.

25 (Megjegyzés - Popup)

25 „Für eine allgemeine Volksabstimmung im Burgenland“ *RP* 1921.10.05., 2.o., az állítás nevetséges, v.ö.: „Der Friedensvertrag mit Deutschösterreich“ *AZ* 1919.07.22., 1.o. és „Die burgenländische Frage und die Sozialdemokratie“ *AZ* 1921.08.28., 3.o.

26 (Megjegyzés - Popup)

26 „Das Übereinkommen von Venedig“ *AZ* 1921.10.14., 1.o., „Versuch einer Einigung in Venedig“ *RP* 1921.10.14., 4.o., „Anordnung einer Volksabstimmung in Ödenburg“ *NFP* 1921.10.13., Morgenblatt 1.o.

27 (Megjegyzés - Popup)

27 „Der Einmarsch ins Burgenland“ *AZ* 1921.11.14., 1.o., „Die zweite Besetzung des Burgenlandes“ *RP* 1921.11.14., 1.o., „Die Besitznahme des Burgenlandes“ *NFP* 1921.11.14., Nachmittagsblatt 1.o., „Die Besetzung des Burgenlandes“ *AZ* 1921.11.17., 1.o., „Das Burgenland“ *RP* 1921.11.17., 2.o., „Oberstbrigadier Vidossich über den Vormarsch im Burgenlande“ *NFP* 1921.11.17., Morgenblatt 3.o.

28 (Megjegyzés - Popup)

28 „Westungarn in Budapest” *AZ* 1921.11.17., 1.o., „Die Besetzung des nördlichen Burgenlandes” *RP* 1921.11.16., 2.o., „Das Burgenland” *RP* 1921.11.17., 2.o.

29 (Megjegyzés - Popup)

29 „Der Bundeskanzler an das Burgenland” *NFP* 1921.11.27., *Morgenblatt* 6.o., „Die Besetzung südlich von Ödenburg” *RP* 1921.11.27., 3.o., „Fahrt ins südliche Burgenland” *RP* 1921.11.28., 3.o., „Der Einmarsch in Oberwarth” *NFP* 1921.11.28., *Nachmittagsblatt* 2.o.

30 (Megjegyzés - Popup)

30 „Entscheidung der interalliierten Generäle über die Organisierung der Volksabstimmung im Gebiete von Ödenburg” *NFP* 1921.11.29., *Morgenblatt* 5.o.

31 (Megjegyzés - Popup)

31 „Die Volksabstimmung in Ödenburg” *RP* 1921.11.19., 3.o., „Vor der Abstimmung in Ödenburg” *RP* 1921.11.20., 3.o.

32 (Megjegyzés - Popup)

32 „Die Volksabstimmung in Ödenburg” *RP* 1921.11.27., 3.o., „Entsendung interalliierten Militärs nach Ödenburg” *NFP* 1921.11.28., *Nachmittagsblatt* 1.o., „Interalliierte Truppen für Ödenburg” *RP* 1921.12.03., 3.o., „Die Entsendung interalliiertes Truppen nach Ödenburg” *NFP* 1921.12.03., *Morgenblatt* 1.o.

33 (Megjegyzés - Popup)

33 „Verzögerung der Abstimmung in Ödenburg” *RP* 1921.12.01., 1.o., „Volksabstimmung in Ödenburg!” *RP* 1921.12.14., 1.o., „Die Ödenburger Abstimmung für morgen festgesetzt” *NFP* 1921.12.14., *Morgenblatt* 1.o.

34 (Megjegyzés - Popup)

34 „Die Abstimmung in Ödenburg wird verschoben?” *AZ* 1921.12.13., 2.o., „Die Komödie von Ödenburg” 12.14., 1.o., „Der Betrug von Ödenburg” 12.15., 2.o., „Die Volksabstimmung” u.o. 2.o., „Die „Abstimmung” in Ödenburg” 12.16., 1.o., „Die Abstimmung in Ödenburg” 12.18., 2.o., „In ungarischer Gefangenschaft” u.o. 2.o., „Als Abstimmungskommissär in Ödenburg” 12.19., 2.o.

35 (Megjegyzés - Popup)

35 „Volksabstimmungstag in Ödenburg!” *RP* 1921.12.14., 1.o., „Die „Volksabstimmung” in Ödenburg” 12.15., 3.o., „Die „Volksabstimmung” in Ödenburg” 12.16., 4.o., „Die taubstumme Abstimmung” u.o. 4.o., „Das Ergebnis der „Volksabstimmung” in Ödenburg” 12.18., 1.o.

36 (Megjegyzés - Popup)

36 „Die Ödenburger Abstimmung für morgen festgesetzt” *NFP* 1921.12.14., *Morgenblatt* 1.o., „Die Verfälschung der Abstimmung” u.o. 3.o., „Abstimmung ohne Österreich” u.o. *Abendblatt* 1.o., „Die Abstimmung in Ödenburg” u.o. 2.o., „Die Abstimmung in Ödenburg” 12.15., *Morgenblatt* 4.o., „Ungarische Nachrichten über die Abstimmung in Ödenburg und Umgebung” 12.17., *Morgenblatt* 4.o., „Die Abstimmung in der Umgebung von Ödenburg” u.o. *Abendblatt* 2.o., „Das Ergebnis der Abstimmung von Ödenburg” 12.18., *Morgenblatt* 1.o.

37 (Megjegyzés - Popup)

37 „A magyar béke delegáció bemutatkozó jegyzéke” *Népszava* (a továbbiakban: *NSZ*) 1920.01.16., 3.o., „A magyar békeföltételek átadása” *NSZ* 1920.01.17., 1.o., „Az ország új határai a békeszerződésben” *NSZ* 1920.01.18., 1.o.

38 (Megjegyzés - Popup)

38 „1871 január 28. - 1920 január 14.” *Új Nemzedék* (a továbbiakban: *ÚN*) 1920.01.15., 1.o., „Az utolsó bástya”

ÚN 1920.01.16., 1.o., „Apponyi átvette a békeszerződést” ÚN 1920.01.17., „A halálraítélt Magyarország” ÚN 1920.01.18., 1-2.o., „Magyar béke” ÚN 1920.01.20., 1-5.o.

39 (Megjegyzés - Popup)

39 „Áadták a magyar békefeltételeket” *Az Est* (a továbbiakban: *AE*) 1920.01.17., 1.o., „Chateau de Madrid” *AE* 1920.01.18., 4.o., „Magyarország új határai a Párisban átadott békeszerződésben” u.o. 8.o., „Öngyilkos legyen-e Magyarország?” *AE* 1920.01.20., 1.o., „A megcsönkített Magyarország pontos határai a béketervezetben” *AE* 1920.01.21., 1.o., „A legfelsőbb béketanács előtt” *AE* 1920.01.22., 1-2.o.

40 (Megjegyzés - Popup)

40 „A bosszúállás” *NSZ* 1920.06.04., 1.o., „Aláírás után” *NSZ* 1920.06.05., 1.o., „Vezető cikkünket a cenzúra nem engedélyezte” ÚN 1920.06.04., 1.o., „Versailles, június 4. d.u. 4 óra 30 perc” ÚN 1920.06.06., 1.o., „Horthy Miklós kormányzó Magyarország feldarabolásáról” u.o. 2.o., „A nemzetgyűlés ma gyásza jeléül nem tanácskozott” *AE* 1920.06.05., 1.o., „Horthy Miklós kormányzó nyilatkozata a béke aláírásáról, az ország közállapotairól és a jövőről” *AE* 1920.06.06., 2.o.

41 (Megjegyzés - Popup)

41 „A vizontlátásra” *NSZ* 1921.08.28., 1.o., „Az osztrák kancellár nyilatkozata” *NSZ* 1921.08.30., 2.o., „Nyugatmagyarország ellenáll” ÚN 1921.08.30., 1.o., „A csendőrség kivonulása miatt fogott fegyvert Nyugat-Magyarország népe” *AE* 1921.08.31., 1-2.o.

42 (Megjegyzés - Popup)

42 „Nemzeti konvent Sopronban” *NSZ* 1921.08.31., 2.o., „Nyugatmagyarország ügye a nagykövetek tanácsa előtt” *NSZ* 1921.09.02., 2.o., „346.000 magyar alattvalót, 450 iskolát, 48 gyárat, 10 bányatelepet és sok ipari vállalatot veszítünk el Nyugatmagyarországon” ÚN 1921.09.01., 3.o., „Magyarország már Neullyben bejelentette Nyugatmagyarországra vonatkozó kártérítési igényét” ÚN 1921.09.03., 1.o., „Vasárnap befejezték Nyugat-Magyarország katonai kiürítését” *AE* 1921.08.30., 1.o., „Rendkívüli minisztertanács Nyugat-Magyarország ügyében” u.o. 8.o.

43 (Megjegyzés - Popup)

43 „Nyugatmagyarország ügye az osztrák nemzetgyűlés előtt” *NSZ* 1921.09.03., 1.o., „Nemzeti konvent Sopronban” *NSZ* 1921.08.31., 2.o., „A nyugatmagyarországi kérdés az ántánt józan belátásának teherpróbája” ÚN 1921.09.01., 1-2.o., „Nyugatmagyarország ellenáll” ÚN 1921.08.30., 1.o., „A kommunisták kezében az osztrák hadsereg” ÚN 1921.09.06., 4.o., „A csendőrség kivonulása miatt fogott fegyvert Nyugat-Magyarország népe” *AE* 1921.08.31., 1-2.o.

44 (Megjegyzés - Popup)

44 „Nemzeti konvent Sopronban” *NSZ* 1921.08.31., 2.o., „Egán Imre volt békési főispán megsebesült a nyugatmagyarországi összetűzésekben” *AE* 1921.09.04., 1.o., „Osztrák erőszakoskodások Nyugatmagyarországon” ÚN 1921.09.06., 4.o.

45 (Megjegyzés - Popup)

45 „Nemzeti konvent Sopronban” *NSZ* 1921.08.31., 2.o., „A kormány lefogatta a Nyugat-Magyarországba készülő társaságokat” *AE* 1921.09.01., 8.o., „Ostenburg őrnagy hazaküldi az idegen illetőségű önkénteseket” *AE* 1921.09.02., 1.o., „Héjjas és Prónay nincs Nyugatmagyarországon” ÚN 1921.09.10., 3.o.

46 (Megjegyzés - Popup)

46 „Az utolsó órák az elszakításra ítélt Nyugat-Magyarország földjén” *AE* 1921.08.30., 1-2.o., „A csendőrség kivonulása miatt fogott fegyvert Nyugat-Magyarország népe” *AE* 1921.08.31., 1-2.o., „Utazás a „hadizónán” keresztül” *AE* 1921.09.04., 4.o.

47 (Megjegyzés - Popup)

47 „Nyugatmagyarország” *NSZ* 1921.09.06., 2.o., „A nagykövetek tanácsának jegyzéke a magyar kormányhoz” *NSZ* 1921.09.07., 2.o., „Kivonulnak az osztrákok Nyugatmagyarországból” *NSZ* 1921.09.10., 2.o., „Újabb harcok az osztrák határon” *ÚN* 1921.09.06., 3.o., „Kézigránátharc felkelők és osztrák csendőrök között” u.o., „A felkelők beássák magukat az osztrák határon” *ÚN* 1921.09.08., 3.o., „A felkelők mindenütt visszaverik az osztrákokat” u.o., „Száz felkelő kivert Ágfalváról négyszázötven osztrák csendőrt” *ÚN* 1921.09.10., 3.o., „Ausztia sürgeti az entente fellépését Nyugat-Magyarország ügyében” *AE* 1921.09.06., 1-2.o., „Összeütközés osztrák területen” u.o. 8.o., „A nyugatmagyarországi események” *AE* 1921.09.08., 1-2.o., „A szövetségi tábornoki bizottság jelentése Kirchsclag megtámadásáról” u.o. 8.o., „Bécsújhelyre vonult vissza a „Burgenland” tartományi kormánya” *AE* 1921.09.10., 1.o.

48 (Megjegyzés - Popup)

48 „Tíz napon belül ki kell üríteni Nyugatmagyarországot” *NSZ* 1921.09.25., 3.o., „Külön futár hozza Párisból az ántánt új jegyzékét” *ÚN* 1921.09.25., 1.o., „Megegyezés készül Nyugat-Magyarország ügyében?” *AE* 1921.09.25., 3.o., „Új tárgyalás indul meg Ausztriával Nyugat-Magyarországról” u.o. 8.o.

49 (Megjegyzés - Popup)

49 „A kormány hétfőn megkezdte Nyugatmagyarország kiürítését” *NSZ* 1921.10.04., 1.o., „Az ántánt a megegyezés mellett döntött Nyugatmagyarország ügyében” *ÚN* 1921.10.04., 1.o., „A magyar kormány megkezdi Nyugat-Magyarország kiürítését” *AE* 1921.10.04., 8.o.

50 (Megjegyzés - Popup)

50 „Népszavazás dönt Sopron hovatartozásáról” *NSZ* 1921.10.14., 3.o., „A magyar kormány kötelezettséget vállalt a nyugatmagyarországi fölkelők lefegyverzésére” *NSZ* 1921.10.15., 2.o., „A velencei konferencia ma formális üléssel véget ér” *ÚN* 1921.10.04., 1.o., „Sopronban lelkesen fogadták a népszavazás hírért” u.o. 8.o., „Népszavazás Sopronban és környékén” 1921.10.14., 1-2.o., „A kormány proklamációt intéz Nyugat-Magyarország lakosságához” *AE* 1921.10.18., 1-2.o.

51 (Megjegyzés - Popup)

51 „Az osztrák csapatok megkezdték előnyomulásukat Nyugatmagyarországon” *NSZ* 1921.11.15., 3.o., „Ausztia vasárnap kezdte meg Nyugatmagyarország birtokbavételét” *ÚN* 1921.11.15., 1.o., „Osztrák csapatok” *AE* 1921.11.13., 1.o., „A párisi legfőbb tanács dönt a soproni népszavazás módozatairól” *AE* 1921.11.16., 2.o.

52 (Megjegyzés - Popup)

52 „Ausztia szerdán ratifikálja a velencei egyezményt” *AE* 1921.11.27., 2.o.

53 (Megjegyzés - Popup)

53 „A nagyhatalmak nem küldenek csapatokat Nyugatmagyarországba” *NSZ* 1921.11.18., 3.o., „Elkészült a soproni népszavazásra vonatkozó szabályzat” *NSZ* 1921.11.19., 2.o., „Az osztrák kormány nagyon fél a soproni népszavazás eredményétől” *AE* 1921.11.30., 2.o.

54 (Megjegyzés - Popup)

54 „November végére várható a soproni népszavazás” *NSZ* 1921.11.17., 4.o., „Még nem állapították meg a soproni népszavazás idejét” *ÚN* 1921.11.18., 2.o.

55 (Megjegyzés - Popup)

55 „A nagyhatalmak nem küldenek csapatokat Nyugatmagyarországba” *NSZ* 1921.11.18., 3.o., „Az osztrák nemzetgyűlés szerdán ratifikálja a velencei egyezményt” *NSZ* 1921.11.30., 3.o., „Még nem állapították meg a soproni népszavazás idejét” *ÚN* 1921.11.18., 2.o., „Az entente olasz, angol és francia csapatokat küld Nyugat-Magyarországba” *AE* 1921.11.30., 8.o.

56 (Megjegyzés - Popup)

56 „Nem halasztották el a soproni népszavazást” *NSZ* 1921.12.14., 4.o., „Szerdán reggel megkezdődött a soproni népszavazás” *NSZ* 1921.12.15., 3.o., „Szombaton hirdetik ki a soproni népszavazás eredményét” *NSZ* 1921.12.16., 3.o., „A soproni népszavazás Magyarország javára dőlt el” *NSZ* 1921.12.18., 4.o.

57 (Megjegyzés - Popup)

57 „Sopron holnap szavaz” *ÚN* 1921.12.14., 1.o., „Az osztrákok bíznak a népszavazás elhalasztásában” u.o. 5.o., „Ma reggel nyolc órakor kezdődött Sopronban a népszavazás” *ÚN* 1921.12.15., 1.o., „Ma délelőtt Brennbergbánya szavaz” *ÚN* 1921.12.16., 1.o., „75 százalékos többségünk van Sopronban” u.o. 8.o., „A nyolc sopronvidéki község ma estig befejezi a szavazást” *ÚN* 1921.12.17., 2.o., „Február 1-én kapjuk vissza Sopront” *ÚN* 1921.12.28., 1.o.

58 (Megjegyzés - Popup)

58 „Sopron túlnyomó többsége Magyarországra fog szavazni” *AE* 1921.12.14., 1.o., „Rendben folyik a soproni népszavazás” *AE* 1921.12.15., 1-2.o., „Ausztria érvénytelennek tekinti a népszavazást” u.o. 2.o., „A magyarok soproni többsége legalább 80 százalék lesz” *AE* 1921.12.16., 2.o., „Eddig legalább tizenkétezer szavaztak mellettünk Sopronban” u.o. 8.o., „Az entente vasárnap francia, német és magyar plakátokon hirdette ki Sopronban a népszavazás eredményét” *AE* 1921.12.20., 1.o.

59 (Megjegyzés - Popup)

1 A szerződés másik „címettje” Németország volt, és a Szudétánémet területeken zajló irredenta mozgalmak megakadályozását szolgálta.

60 (Megjegyzés - Popup)

2 Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1918–1945. Gondolat, Budapest, 1983. 187. o.

61 (Megjegyzés - Popup)

3 Fürstenberg német követ jelentése Budapestről a berlini Külügyminisztériumnak, 1922. július 18. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA AA), Berlin. Abteilung II. B. Die westungarische Frage R73414. Oe. 109.

62 (Megjegyzés - Popup)

4 Rosenberg német követ jelentése Bécsből a berlini Külügyminisztériumnak. 1921. december 21. PA AA. II. B. R73414. Oe. 3630

63 (Megjegyzés - Popup)

5 Az olaszok egy esetleges osztrák–csehszlovák–jugoszláv konstelláció létrejötte miatt aggódtak.

64 (Megjegyzés - Popup)

6 l: 4. sz. jelzet

65 (Megjegyzés - Popup)

7 lásd: Bellérxe "Bellér" Béla: Az osztrák–magyar viszony és a burgenlandi kérdés (1922–1926) In: *SSz.* 29 (1975) 234. o.

66 (Megjegyzés - Popup)

8 Bellérxe "Bellér" 1975. 234–235. o.

67 (Megjegyzés - Popup)

9 Fürstenberg német követ távirata Berlinnek, 1922. február 11. PA AA R73414

68 (Megjegyzés - Popup)

10 Nationalrat (nemzetgyűlés)

69 (Megjegyzés - Popup)

11 Fogarassy László: Határmenti események Burgenland megalakulásától az új határvonal megállapításáig (1921 november – 1923 március). SSz. 29 (1975) 146. o.

70 (Megjegyzés - Popup)

12 A magyar Külügyminisztérium elnevezése, a budai Dísz téren állott épülete után.

71 (Megjegyzés - Popup)

13 Beszámoló Cnobloch és Bánffy 1922. március végi találkozásáról, Österreichisches Staatsarchiv (ÖstA). Archiv der Republik (AdR). Neues Politisches Archiv (NPA) Kt. 17. 86./pol.

72 (Megjegyzés - Popup)

14 Bár az Esterházy uradalom intézője 1922. május 7-én kiutasította az uradalom területéről az ott állomásozó felkelőket, amellyel a Kismartonban időző Esterházy Pál személyét kívánta megóvni az atrocitásoktól. ld. Fogarassy 1975. 148. o.

73 (Megjegyzés - Popup)

15 NPA Kt. 17. 109./pol. 1922., 1922. április 25. Kánya érdektelenségéről csak annyit, hogy mint rendkívüli követ és meghaztalmazott miniszter, március végén azt javasolta a Miniszterelnökségnek, hogy kormány az ország elemi érdekében minden felkelő mozgalmat azonnal, csírájában fojtsa el. ld. Fogarassy 1975. 148. o.

74 (Megjegyzés - Popup)

16 NPA Kt.17. 115/pol. 1922.

75 (Megjegyzés - Popup)

17 Hans Cnoblochxe "Cnobloch" budapesti osztrák követ jelentése, 1922. június 20-án a bécsi külügyminisztériumnak. NPA Kt.802. Liasse Ungarn 4/5 Z. 590. p.

76 (Megjegyzés - Popup)

18 Beneš, Eduard, a csehszlovák köztársaság külügyminisztere (1918–1935), később köztársasági elnök.

77 (Megjegyzés - Popup)

19 Cnoblochxe "Cnobloch" 1922. július 24-i jelentése NPA Österreichischen Vertretungsbehörden im Ausland. Gesandtschaft Budapest. Kt. 17. 179/pol. 1922.

78 (Megjegyzés - Popup)

20 NPA Kt. 17. 226/pol. 1922 (Cnobloch: „Mit tegyünk a bandák ellen” című feljegyzéséből, 1922. szeptember).

79 (Megjegyzés - Popup)

21 A jelentés megfogalmazásának napján került sor a második felkelésre, Karácsony közelében.

80 (Megjegyzés - Popup)

22 Fürstenbergxe "Fürstenberg" budapesti német követ jelentése a berlini külügyminisztériumnak. 1922. július 18. PA AA II. B. R73414 K 274439.

81 (Megjegyzés - Popup)

23 Ezekon kívül két községet területcsere révén csatoltak vissza a magyar államhoz.

82 (Megjegyzés - Popup)

24 Magyar Országos Véderő Egyesület. Gömbös Gyula által irányított, főleg katonatisztekkel álló radikális jobboldali szervezet.

83 (Megjegyzés - Popup)

25 Ébredő Magyarok Egyesülete. Elsősorban köztisztviselőket, a középosztály tagjait tömörítő szélsőséges jobboldali szervezet.

84 (Megjegyzés - Popup)

26 NPA Kt. 17. 108/pol.

85 (Megjegyzés - Popup)

27 NPA Kt. 795. fol. 512–514.

86 (Megjegyzés - Popup)

28 Ludendorff, Erich Friedrich Wilhelm von, első világháborús tábornok, politikus.

87 (Megjegyzés - Popup)

29 Bajor jobboldali monarchista politikus. 1923-ban a müncheni Bürgerbräukeller nagytermében tartott gyűlését használta ki Adolf Hitler, hogy puccsot robbantson ki a kormány ellen.

88 (Megjegyzés - Popup)

30 Germanista professzor, a hazai német nemzetiségi mozgalom egyik vezetője, a Magyarországi Német Népművelési Egyesület ügyvezető alelnöke (1900–1902 között a Soproni Állami Főreáliskola tanára).

89 (Megjegyzés - Popup)

31 NPA 791. Liasse Ungarn II/3. Z1.193/pol. Verbindung der reaktionären Kreise Ungarns mit denen des deutschen Reiches 1922. ill. NPA Kt. 791. Liasse Ungarn II/1–II/3., 2634/7.VIII.1922.

90 (Megjegyzés - Popup)

32 NPA Kt. 791. Liasse Ungarn II/1–II/3., 2634/7.VIII.1922.

91 (Megjegyzés - Popup)

33 Calicex "Calice" és korábban Cnoblochxe "Cnobloch" is rendszeresen folytatott megbeszéléseket a budapesti csehszlovák követtel, Hugo Vavreckával, akit meglehetősen szoros szálak fűztek Benešhez "Benešhez". Az osztrák diplomaták általa is jól informáltak voltak a prágai kormány szándékait illetően. Vö.: Tilkovszky Lóránd: Az 1920-as évek magyarországi külpolitikája a budapesti osztrák követség jelentései tükrében. In: Lengvári István (szerk.): In Memoriam Barta Gábor. Tanulmányok Barta Gábor emlékére, Pécs, 1996. 411. o.

92 (Megjegyzés - Popup)

34 NPA Kt. 797. Liasse Ungarn 2/6–2/8. 1698 pr.16.VI.1923.

93 (Megjegyzés - Popup)

35 Követi jelentés, 1925. december 19. Magyar Országos Levéltár (MOL) Miniszterelnökségi Levéltár (ME) K28 – 8-1924 - M - 3710. 167.

94 (Megjegyzés - Popup)

36 NPA Kt. 17. 151/pol. 1922. június.

95 (Megjegyzés - Popup)

37 Aide Memoire, 1923. október 20. NPA Kt. 797. Z2952/17.1923.

96 (Megjegyzés - Popup)

38 Tilkovszkye "Tilkovszky" 1996. 415. o.

97 (Megjegyzés - Popup)

39 Hans Cnoblochxe "Cnobloch" budapesti osztrák követ jelentése, 1922. június 20-án a bécsi külügyminisztériumnak. Kt.802. Liasse Ungarn 4/5 Z.590 p.

98 (Megjegyzés - Popup)

40 Harold Sidney Harmsworth, Rothermere lordja,xe "Rothermere" brit sajtómágnás 1927 júniusában, „Hungary's place in the Sun. Safety for Central Europe” címmel jelentetett meg írást bulvárlapjában, a Daily Mailben. A trianoni békét bíráló cikk hatalmas revíziós aktivitást váltott ki Magyarországon.

99 (Megjegyzés - Popup)

41 Calice jelentése, 1928. február 9. NPA Kt. 799. z.20.604–13/27.

100 (Megjegyzés - Popup)

42 A német Külügyminisztérium arról az utcáról, melyben a minisztérium épülete állt.

101 (Megjegyzés - Popup)

43 Lerchenfeldxe "Lerchenfeld" jelentése, Bécs, 1927. február 10. PA AA II. R73414 K274482.

102 (Megjegyzés - Popup)

44 Schoen jelentése, Budapest, 1928. február 8., PA AA R73415.

103 (Megjegyzés - Popup)

45 ld. 46. sz. jegyzet. Lerchenfeldxe "Lerchenfeld" 1927. február 10-i jelentése.

104 (Megjegyzés - Popup)

46 Rerider,xe "Rerider" Helge: Die operativen Maßnahmen gegen die Nachfolgestaaten der Monarchie von 1918–1938 unter besonderer Berücksichtigung der Ara Jansa. Wien, 1975. 40. o.

105 (Megjegyzés - Popup)

47 Wiener Neueste Nachrichten, 1927. május 5; vö.: NPA Kt. 791.

106 (Megjegyzés - Popup)

48 Köztársasági Védszövetség. A szociáldemokraták által létrehozott paramilitáris szervezet.

107 (Megjegyzés - Popup)

49 Helyzetjelentés, Bundespolizei Kom. Wiener Neustadt, 1927. április 17. NPA 796 Liasse Ungarn 2/3. 1923–29. Z1.9/Na.

108 (Megjegyzés - Popup)

50 Ungarische Presse Informations Büro beszámolója Pataky Tibor miniszterelnökségi osztályfőnöknek, 1927. június 17. MOL ME K28 1927- S - 279.

109 (Megjegyzés - Popup)

51 NPA Kt.237. Liasse Österreich 2/18, 1928. fol.258., és Z1.20.851./13. Fol.267.

110 (Megjegyzés - Popup)

52 Juhászxe "Juhász" Gyula: Magyarország külpolitikája 1919–1945. 2. kiadás, Kossuth, Budapest, 1975. 118.

111 (Megjegyzés - Popup)

53 Arbeiter Zeitung 27. január 20.

112 (Megjegyzés - Popup)

54 1927. december 22. Deutsche Gesandtschaft Wien Berlinnek PA AA R.73415. K274523.

113 (Megjegyzés - Popup)

55 Lerchenfeldxe "Lerchenfeld" követ jelentése 1927. február 10-én PA AA II. R73414 K274482.

114 (Megjegyzés - Popup)

56 Jobboldali önvédelmi alakulat, amely még a békekötések idején területvédő céllal jött létre.

115 (Megjegyzés - Popup)

57 Kerekes Lajosxe "Kerekes": Ausztria története 1918–55. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 58–59. o.

116 (Megjegyzés - Popup)

58 MOL K 63 KÜM 174.cs.1938.20/7. 1309/928.

117 (Megjegyzés - Popup)

59 121 A bécsi birodalmi követ, Lerchenfeld szerint Rothermere egy állítólagos szombathelyi meghívást is lemondott, mivel kerülni akarta, hogy etnikailag nem magyar térségek vitás ügyeibe belekeveredjék. (Egyébiránt nem tudunk róla, hogy a lord bármilyen magyarországi látogatást tervezett volna, a valóságban talán fia, lord Harmsworth szándékolt programjának egyeztetéséről volt szó. Követi jelentés Bécsből, 1927. december 7. PA AA R.73415. K274518.

118 (Megjegyzés - Popup)

60 Ennek veszélyét látta Lerchenfeld is.

119 (Megjegyzés - Popup)

61 Magyarország, 1927. november 27.

120 (Megjegyzés - Popup)

62 Bellérxe "Bellér" Béla: Az osztrák–magyar viszony és a burgenlandi kérdés (1927–1929) Századok 119. (1985) 49–51. o.

121 (Megjegyzés - Popup)

63 Az osztrák Külügyminisztérium (Ballhausplatz).

122 (Megjegyzés - Popup)

64 1927. december 22. Deutsche Gesandtschaft Wien Berlinnek P.A. des A.A. R.73415. K274523.

123 (Megjegyzés - Popup)

65 A német külügyminisztérium tájékoztatása római, párizsi, belgrádi és prágai követségeinek. 1928. január 21. PA AA R.73415. K274537.

124 (Megjegyzés - Popup)

66 Hans Schoen 1926–1933 között töltötte be a budapesti német követi posztot.

125 (Megjegyzés - Popup)

67 Schoen jelentése Berlinnek 1927. december 3. PA AA R.73415. K274512.

126 (Megjegyzés - Popup)

68 1927. december 22. Deutsche Gesandtschaft Wien Berlinnek PA AA R.73415. K274523.

127 (Megjegyzés - Popup)

69 Az Auswärtiges Amt (Külgügyminisztérium) tájékoztatása a Birodalmi Belügyminisztériumnak, 1929. január 14. PA AA R.73415 K274610.

128 (Megjegyzés - Popup)

70 A budapesti német követség távirata a berlini Külgügyminisztérium számára, 1928. július 28. PA AA R.73415.

129 (Megjegyzés - Popup)

71 idézi: Bellér 1985. 72. o.

130 (Megjegyzés - Popup)

72 Pester Lloyd, 1928. augusztus 7.

131 (Megjegyzés - Popup)

73 Bernhard Bülow külgügyi államtitkár jelentése a külgügyminiszternek, 1928. augusztus 18. PA AA R.73415.

132 (Megjegyzés - Popup)

74 Schoenxe "Schoen" követi jelentése Berlinnek, 1928. október 6. PA AA R.73415.

133 (Megjegyzés - Popup)

75 Bülowxe "Bülow" a Külgügyminisztérium sajtóosztálya számára, 1928. október 11. PA AA R.73415 II. Oe.1659.

134 (Megjegyzés - Popup)

76 Idézi: Soproni Hírlap, 1928. október 16.

135 (Megjegyzés - Popup)

77 Schoen követi jelentése, 1928. október 20. PA AA R.73415 K274575.

136 (Megjegyzés - Popup)

78 Bellérxe "Bellér" 1985. 52.

137 (Megjegyzés - Popup)

79 Bécsi német követség jelentése Berlinnek, 1928. október 16. PA AA R.73415.

138 (Megjegyzés - Popup)

80 ua. 1928. október 19. PA AA R.73415 II. Oe. 1732.

139 (Megjegyzés - Popup)

81 Budapesti Hírlap, 1928. október 20.

140 (Megjegyzés - Popup)

82 A német Külgügyminisztérium tájékoztatása a birodalom bécsi követségének, Schoen budapesti követ október 18-i jelentése alapján. Berlin, 1928. október 29. PA AA R.73415.

141 (Megjegyzés - Popup)

83 Romsicsxe "Romsics" Ignác: Bethlenxe "Bethlen" István. Politikai életrajz. Osiris, Bp. 1999. xe "Romsics" 274.

142 (Megjegyzés - Popup)

84 xe "Romsics"uo. 264–265.

143 (Megjegyzés - Popup)

1 Az alábbi munka a szerző 2000 során, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Modern-kori Történelem Tanszékén, Gyarmaty György témavezetésével megvédett Sopron város újjáépítése 1945–1947 c. szakdolgozata alapján készült. Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat a szép számmal megjelent írásokat, amelyek közvetve vagy közvetlenül mégiscsak érintik az újjáépítés ügyét. Közülük ki kell emelni: *Lengyel Alfréd – Sály István – Tirmitz József: Az élet megindulása a felszabadulás után Győr-Sopron megyében*, Győr, 1970; *Dokumentumok a népi demokratikus forradalom történetéhez Győr-Sopron megyében 1945–1948*, Szerk.: Gecsényi Lajos, Győr, 1986 (továbbiakban: *Dokumentumok ... 1946–1948.*); *Sopron a felszabadulás óta (Eredmények és tanulságok) 1945–1985*, Szerk.: Mollay Károly, Sopron, 1985.

144 (Megjegyzés - Popup)

2 A fenti folyamatokhoz a dokumentumokat ld.: *Dokumentumok ... 1945–1948.*, Nr. 1.; 1. sz. parancs, Sopron, 1945. ápr. 1; Nr. 19. Polgármesteri jelentés a közegészségügyről: uo. Nr. 19., uo. Nr. 21. a közellátási osztályvezető jelentése Sopron város polgármesteréhez: 1945. ápr. 30.

145 (Megjegyzés - Popup)

3 Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (SL) IV. B. 1403. d. Sopron Város Polgármesteri Hivatalának iratai (SVPH ir.) 20/942 12768/1946 1. sz. melléklet.

146 (Megjegyzés - Popup)

4 *Boronkai Pál: Sopron újjáépítése*, In: SSz. XIV. (1960) 8-34. p. (továbbiakban: *Boronkai 1960.*)

147 (Megjegyzés - Popup)

5 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 12768/1946 1. sz. melléklet.

148 (Megjegyzés - Popup)

6 *Boronkai 1960.* 8-34. p.

149 (Megjegyzés - Popup)

7 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 12768/1946 1. sz. melléklete.

150 (Megjegyzés - Popup)

8 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 11544/1946.V.

151 (Megjegyzés - Popup)

9 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 I. 11. E lap.

152 (Megjegyzés - Popup)

10 *Boronkai 1960.* 8-34. p.

153 (Megjegyzés - Popup)

11 SL IV.B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 12768/1946.V.

154 (Megjegyzés - Popup)

12 *Baumann József: A soproni gázmű története I. rész (1865-1978)*, In: SSz. 35. (1981) 1-33. p.

155 (Megjegyzés - Popup)

13 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 I.8.d.

156 (Megjegyzés - Popup)

14 Boronkai 1960. 8-34. p.

157 (Megjegyzés - Popup)

15 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945 7775/1946.V.

158 (Megjegyzés - Popup)

16 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 64/1947.

159 (Megjegyzés - Popup)

17 Boronkai 1960. 8-34. p.

160 (Megjegyzés - Popup)

18 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942.

161 (Megjegyzés - Popup)

19 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 14.F.

162 (Megjegyzés - Popup)

20 Boronkai 1960. 8-34. p.

163 (Megjegyzés - Popup)

21 Uo.

164 (Megjegyzés - Popup)

22 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 I. sz. melléklet 12. pontja 12768/1946-ban.

165 (Megjegyzés - Popup)

23 Boronkai 1960. 8-34. p.

166 (Megjegyzés - Popup)

24 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 I. sz. melléklet 11. pontja 12768/1946-ban.

167 (Megjegyzés - Popup)

25 Uo.

168 (Megjegyzés - Popup)

26 Boronkai 1960. 8-34. p.

169 (Megjegyzés - Popup)

27 Uo.

170 (Megjegyzés - Popup)

28 *Fekete Ferenc*: A soproni textilipar 25 éve, In: SSz. XXIV. (1970) 325-339. p.

171 (Megjegyzés - Popup)

29 *Mesterházy Sándor*: 90 éves a soproni közhasználatú helyi távbeszélőhálózat (1890–1980), In: SSz. XXXVII.

(1983) 237–257. p.

172 (Megjegyzés - Popup)

30 *Boronkai Pál*: Sopron köztisztaságának története, In: SSz. XX. (1966) 351–358.

173 (Megjegyzés - Popup)

31 Új Sopron 1945. április 22., 2. szám (sz.)

174 (Megjegyzés - Popup)

32 SL IV.B. 1403. d. SVPH ir. 1945. XV. 28. 5637/1945.

175 (Megjegyzés - Popup)

33 SL IV.B. 401. a. Sopron vármegye főispánjának iratai, Elnöki iratok 57/1945.

176 (Megjegyzés - Popup)

34 Részletes életrajzát ld.: *Sarkady Sándor- ifj. Sarkady Sándor*: Aranykönyv. Sopron, 2000. 144.

177 (Megjegyzés - Popup)

35 Uo. 178.

178 (Megjegyzés - Popup)

36 Uo. 200.

179 (Megjegyzés - Popup)

37 SL IV.B.1403. d. SVPH ir. X.34/945. 5626/1945.V.sz.

180 (Megjegyzés - Popup)

38 *Papp István*: Magyarország felszabadulásának kronológiája helytörténeti adatokkal (1944-1945), In: SSz. XXIV. (1970) 3-17. p.

181 (Megjegyzés - Popup)

39 Új Sopron 1945. április 24., 3. sz.

182 (Megjegyzés - Popup)

40 Új Sopron 1945. április 29., 8. sz.

183 (Megjegyzés - Popup)

41 SL IV.B.1403. d. SVPH ir. 5717/1945.V.sz.

184 (Megjegyzés - Popup)

42 A kerültek élén álló 18 ember névsora a következő: Balázs József főmérnök, Becska Ferenc építési vállalkozó, Boór Nándor építómester, Füredi Oszkár építészmérnök, Hárs György építészmérnök, Hetényi Antal építészmérnök, Kalmár Dezső építómester, Radics József építómester, Radnai Lóránt, Rosenstingl Antal építészmérnök, Scholtz György mérnök, Sieger Nándor, Szakál Ede műszaki tiszt, Vendrei Ferenc műszaki tanácsos, Veres József műszaki tiszt, Winkler Oszkár építészmérnök, Zsarnóczay János műszaki főtanácsos.

185 (Megjegyzés - Popup)

43 Új Sopron 1945. június 21., 45. sz.

186 (Megjegyzés - Popup)

44 Új Sopron 1945. július 26., 74. sz.

187 (Megjegyzés - Popup)

45 Új Sopron 1945. augusztus 7., 84. sz.

188 (Megjegyzés - Popup)

46 Új Sopron 1945. szeptember 5., 107. sz.

189 (Megjegyzés - Popup)

47 Ebben az időben Nagy Ferenc volt az újjáépítési miniszter, aki 1945. május 11-e és november 15-e között töltötte be ezt a tisztséget az Ideiglenes Nemzeti Kormányban.

190 (Megjegyzés - Popup)

48 Új Sopron 1945. szeptember 12., 112. sz.

191 (Megjegyzés - Popup)

49 Új Sopron 1945. október 26., 150. sz.

192 (Megjegyzés - Popup)

50 Új Sopron 1945. december 5., 183. sz.

193 (Megjegyzés - Popup)

51 1945. november 15-e és 1946. július 20-a között Antall József volt az újjáépítési miniszter.

194 (Megjegyzés - Popup)

52 Új Sopron 1946. január 8., 6. sz.

195 (Megjegyzés - Popup)

53 Új Sopron 1946. január 9., 7. sz.

196 (Megjegyzés - Popup)

54 Uo.

197 (Megjegyzés - Popup)

55 Magyar Közlöny 1945. évi 169. sz.

198 (Megjegyzés - Popup)

56 A következő személyek voltak ezek: Sébor János (PDP), Katona Ferenc (MKP), Kókai Zoltán (MKP), Tompos Ernő (NPP), Kovács László (SZDP), Hárs György (SZDP), Füredi Oszkár (FKGP), Kondor Ernő (FKGP), Rosenstingl Antal (FKGP). SL IV.B. 1403.d. SVPH ir. X. 34/945 411/8.kgy.1946.V.sz.

199 (Megjegyzés - Popup)

57 SL IV.B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945. 16769/1945.V. sz.

200 (Megjegyzés - Popup)

58 Új Sopron 1946. június 1., 121. sz.

201 (Megjegyzés - Popup)

59 Új Sopron 1946. június 16., 133. sz.

202 (Megjegyzés - Popup)

60 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945 133/1946.

203 (Megjegyzés - Popup)

61 Új Sopron 1946. augusztus 8., 172. sz.

204 (Megjegyzés - Popup)

62 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. 20/942 365/1946 B lap.

205 (Megjegyzés - Popup)

63 Az újjáépítési miniszteri posztot Mistéth Endre töltötte be 1946. július 21-e és október 12-e között.

206 (Megjegyzés - Popup)

64 Új Sopron 1946. szeptember 11., 199. sz.

207 (Megjegyzés - Popup)

65 Új Sopron 1946. szeptember 15., 203. sz.

208 (Megjegyzés - Popup)

66 Új Sopron 1946. október 3., 218. sz.

209 (Megjegyzés - Popup)

67 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. I. 14/946 13436/1946.V.

210 (Megjegyzés - Popup)

68 Új Sopron 1946. november 27., 264. sz.

211 (Megjegyzés - Popup)

69 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945. 16457/1946.II.

212 (Megjegyzés - Popup)

70 Sajnos ennek a szövegét kutatásaim során nem találtam meg.

213 (Megjegyzés - Popup)

71 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945 1,2,3/a.

214 (Megjegyzés - Popup)

72 Uo.

215 (Megjegyzés - Popup)

73 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945 4,5,6/a.

216 (Megjegyzés - Popup)

74 Uo.

217 (Megjegyzés - Popup)

75 Az ülésnap létét bizonyítja, hogy a jegyzőkönyvek közül hiányzik a 7., 8/a. jelzetű.

218 (Megjegyzés - Popup)

76 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X.34/945 9,10,11/a.

219 (Megjegyzés - Popup)

77 Uo.

220 (Megjegyzés - Popup)

78 Az ülés létét igazoló hiányzó jegyzőkönyvek sorszáma: 12., 13., 14/a.

221 (Megjegyzés - Popup)

79 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945 15,16,17/a.

222 (Megjegyzés - Popup)

80 Az előadás szövegét tartalmazó iraton sem jelzet, sem időpont jelzés nem található, de az eddigi kutatások alapján az ekkori elhangzás a legvalószínűbb.

223 (Megjegyzés - Popup)

81 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945.

224 (Megjegyzés - Popup)

82 SL IV. B. 1403. d. SVPH ir. X. 34/945. A beadvány keltezése 1947. április 14.

225 (Megjegyzés - Popup)

1 Tácsics Mihály érdemeit nem kisebbítendő kérdezzük meg, vajon mikor neveznek el utcát e kiváló férfiúról Sopronban?

226 (Megjegyzés - Popup)

2 A tárgyalt időszakot ld. részletesen Szabó Jenő: A Soproni Városszépítő Egyesület története 1869–1984. SSz. 37. (1983) 1-16., 97-132., 289-304., 38. (1984) 1-28.

227 (Megjegyzés - Popup)

3 Elgondolkodtató, hogy ez a mai napig sem valósult meg!

228 (Megjegyzés - Popup)

4 Életművéről ld. bővebben: Dr. Bartha Dénes: Elhunyt Csapody István., továbbá: Csapody István műveinek bibliográfiája. SSz. 2001. 3-16.

229 (Megjegyzés - Popup)

5 Északdunántúli Tervező Vállalat, székhelye Győr.

230 (Megjegyzés - Popup)

6 Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság

231 (Megjegyzés - Popup)

7 Az akkori országgyűlési képviselőnek átadott petíció révén.

232 (Megjegyzés - Popup)

8 A Duna Kör akkori vezetője.

233 (Megjegyzés - Popup)

9 Például a vízrendezés, a vízminőség-védelem, a levegőtisztaság-védelem, a mezőgazdasági vegyszermentes termelés, a környezetbarát közlekedés, az egészséges életmód, stb.

234 (Megjegyzés - Popup)

10 Arbeitsgemeinschaft Umwelterziehung, (Környezeti Nevelés Munkacsoport, központja Bécson).

235 (Megjegyzés - Popup)

11 Közép- és Kelet-Európai Regionális Környezetvédelmi Központ, Szentendre

236 (Megjegyzés - Popup)

12 A TOTAL által felajánlott pénzüsszegeből hozta létre Sopron Város Önkormányzata a Patria Közalapítványt.

237 (Megjegyzés - Popup)

13 Kerékpárral Közlekedők Országos Szövetsége

238 (Megjegyzés - Popup)

14 Mitteleuropaisches Planung Seminar, (Közép-Európai Nemzetközi Tervezési Gyakorlat).

239 (Megjegyzés - Popup)

1 Erre Makkay Béla is utalt egy interjúbán. (Soproni Hírlap, 1941. január 10.) Lenke néni kapcsolatot tartott a csepregi rokonokkal, az ottani anyakönyvekben azonban nem található a családra adatok.

240 (Megjegyzés - Popup)

2 A családi levéltár a Soproni Levéltárba került, Munczy Lajos iratai mellé. Jelzete SL XIV. 114. Levelek, feljegyzések, fényképek, gyászjelentések, személyes és peres iratok, valamint újságcikkek alkotják az iratanyagot. A továbbiakban a hivatkozás nélküli családi adatok forrása ez az anyag.

241 (Megjegyzés - Popup)

3 Az évszámok gyászjelentéséből tudhatók.

242 (Megjegyzés - Popup)

4 Tábori zenészeket először II. Rákóczi Ferenc alkalmazott hadseregében, ahol 24 tagból álló együttes szolgált egy-egy seregtestnél. 1848-ban hasonlóképpen volt, a muzikusok öltözete megegyezett a huszárokéval. In: Markó Miklós: Cigányzenészek albuma Bp. 1896. 37–38. Munczy Ádám a 29. oldalon szerepel.

243 (Megjegyzés - Popup)

5 SL. Házassági anyakönyv Sopron, 1875., 36. o. Munczy Eleonóra születési helye Pápa.

244 (Megjegyzés - Popup)

6 SL. Születési anyakönyv Sopron belváros, 169. sz. bejegyzés.

245 (Megjegyzés - Popup)

7 Itt kell utalnunk egy tévhitre. A cigányzene különböző szintű összejövetelek szórakoztató muzsikája volt a XIX. században. A műfaj számos művészt adott a hazának és a világnak. Bár a nevét arról az etnikumról kapta, amelynek sok tagja művelte, számos magyar mestere is volt.

246 (Megjegyzés - Popup)

8 Munczy Lenke közlése.

247 (Megjegyzés - Popup)

9 Oedenburger Zeitung 1910. április 20. 2. oldal

248 (Megjegyzés - Popup)

10 Berecz Dezső: 70 éve halt meg Munczy Lajos. SSz. 34. (1980) 184–187.

249 (Megjegyzés - Popup)

11 Sopronvármegye 1938. május 1.

250 (Megjegyzés - Popup)

12 Tsüirtz Oktavie carrarai márványszoborral ékes síremléke Munczy Lajosék sírjával szemben található a Szent Mihály temetőben.

251 (Megjegyzés - Popup)

13 A történet – forrásmegjelölés nélkül – szerepel a Pannónia Hotel története című kötetben is.

252 (Megjegyzés - Popup)

14 Lásd a Sopron c. lap 1877. dec. 29-i tudósítását. Ekkor a Kör rendezvényén Beethoven hegedűversenyét adta elő.

253 (Megjegyzés - Popup)

15 A hegedűt tartó nőalak testtartása szomorúságot áraszt. Berecz Dezső idézett munkája nyomán Sarkady Sándor is úgy vélte, Cinka Panna idealizált mását formálta meg a művész. In: Sopron és környéke 1922–1990. Bp. 1992. 275. Az is elképzelhető, hogy a földig érő fátyol és az antik viseletet idéző ruha egy téma (pl. az elnémult hegedűsiratja mesterét) allegorikus megjelenítése. Munczy Lenke közlése szerint a szobrot az I. világháború kötelező fém-beszolgáltatása elől a szenespincében rejtette el a család.

254 (Megjegyzés - Popup)

16 Soproni Hírlap, 1911. január 10.

255 (Megjegyzés - Popup)

17 Gyászjelentés a családi iratok között.

256 (Megjegyzés - Popup)

18 A kör vezetői egy 1888-ban írt levelükben megköszönték közreműködését, kiemelve milyen virtuozitással játszotta el Goltermann „Néma dal”-át és Davidoff „A szökőkútnál” c. művét.

257 (Megjegyzés - Popup)

19 A kis Béla írt erről édesanyja egy levelének végén.

258 (Megjegyzés - Popup)

20 Hagyatéki végzés 1910-ből 108/3. Munczy iratok L. 1.doboz.

259 (Megjegyzés - Popup)

21 Nemzetőr 1911. aug. 8. 3.o. „Munczy Béla meghalt” c. cikk.

260 (Megjegyzés - Popup)

22 Nemzetőr 1911. aug. 8. 3.o.

261 (Megjegyzés - Popup)

23 Makkay Béla említi a családról szólván (Soproni Hírlap 1941. január 10.). Munczy Ádám 1904. évi gyászjelentésén már nem szerepel Anna, csak (özvegy) férje küldött részvétnyilvánítást.

262 (Megjegyzés - Popup)

24 Leányukat, Cseresznyés Rizát Baranyai Jenő, édesapám legidősebb bátyja vette feleségül.

263 (Megjegyzés - Popup)

25 Az Elite kávéházban muzsikált.

264 (Megjegyzés - Popup)

26 Lásd a családi iratokat!

265 (Megjegyzés - Popup)

27 A Storno relikviákat Lenke néni Dr. Gimesi Szabolcs polgármesternek ajándékozta.

266 (Megjegyzés - Popup)

28 Lorenzo Storioni (1751–1899) annak a cremonai iskolának volt a mestere, mint korábban az Amatiak és a Stradivariak.

267 (Megjegyzés - Popup)

29 Jacob Stainer (1623–83) híres tiroli hegedűkészítő volt. Nicola Amatinál tanult Itáliában. Mesterremekeinek ára Antonio Stradiváriéval volt egyenértékű. In: Albert Fuchs: Taxe der Streich-instrumente Leipzig, 1929. 128. A koncertről a Rizsszkij Vesztnyik (Rigai Híradó) c. lap is beszámolt 1889. október 25-i számában. A Sopron c. lapot édesapja, Makkay Márton tudósította. Az 1889. december 14-i számban írtak a hegedűkészlet gyarapodásáról.

268 (Megjegyzés - Popup)

30 Munczy Lenke közlése.

269 (Megjegyzés - Popup)

31 Makkay Bélához címzett levél és a kiállításról szóló kivágott újságcikk (Karlovsky neve tollal megjelölve) a családi iratokban.

270 (Megjegyzés - Popup)

32 A keretezetlen kép a festőállványon állt a Móricz Zsigmond utcai lakásban.

271 (Megjegyzés - Popup)

33 Soproni Hírlap 1930. július 27. 6.o.

272 (Megjegyzés - Popup)

34 Soproni Hírlap 1930. július 27. A mai, a köznyelvben „vasalóház”-nak elnevezett épület helyén álló házat a második világháború alatt bombatalálat érte. A megmaradt értékekkel a család a Dörmög, ma Móricz Zsigmond utcába költözött. Itt halt meg Makkay Béla 1946-ban.

273 (Megjegyzés - Popup)

35 Házasságát rangon alulinak tarthatták, Lenke néni került a róla való beszélgetést.

274 (Megjegyzés - Popup)

36 „Mulatnak a katonák” c. fotó a család archívumából.

275 (Megjegyzés - Popup)

37 „Az élet örökös harc, némely embernek a pusztaságé. Mindenkinek van küzdelme, egyiknek így, vagy úgy. Természetesen csak azoknak, akik érezni tudnak, mert a lelketlen embernek mindegy, akárhogy van. Minden nap kérem a Jóistent, segítse meg az én jó Béla bácsimat és Mari nénémet, mert ha őket segíti, akkor megsegítette a testvéreimet is.” 1918. V. 30-án kelt levél a családi iratokban, 2. doboz.

276 (Megjegyzés - Popup)

38 Sopronvármegye 1938. május 1. 5.o.

277 (Megjegyzés - Popup)

39 Halotti anyakönyvi kivonat

278 (Megjegyzés - Popup)

40 Családunkban is fennmaradt, hogy a kecsketej jót tett Mária néni nevelt lányának. A választás nem véletlenül esett Beledre, ugyanis apai nagyanyám testvérének, Novák Józsefnek a felesége Makkay Anna volt. A pontos rokonsági fok nem ismert. Megmaradt azonban egy képeslap, amelyet édesapám írt pincérinas korában édesanyámnak. A szövegben az áll: Itt vagyunk a kávéházban a rokonokkal. A lapot aláírta Makkay Béláné és nevelt lányai, Aranka és Irén is. A kapcsolat tehát élő volt.

279 (Megjegyzés - Popup)

41 Lenke néni elbeszélését alátámasztja egy kockás füzet a zálogba tett tárgyakról szóló feljegyzésekkel a családi iratok között.

280 (Megjegyzés - Popup)

42 Bizonyítványa a családi iratok között.

281 (Megjegyzés - Popup)

43 Erős dohányos volt, egészen a halála előtt időkig.

282 (Megjegyzés - Popup)

44 Keringési zavarokkal négyszer került kórházba 1999 és 2001 között. Amikor fájdalmai voltak és vigasztaltam, hogy azok rövidesen elmúlnak, azt felelte: Majd az urnában.... Szerencsére amint jobban lett, már fésűjét és rúzsát kérte!

283 (Megjegyzés - Popup)

1 1913-ban az egyesület helyi csoportjaként megkezdte munkáját a Deutsche Landsleute aus Ungarn nevű társaság is, olyan résztvevőkkel, mint a bánáti sváb Johann Umlauf, az erdélyi szász Ernst Friedrich Beer, és a nyugat-magyarországi kérdésben utóbb kulcsszerepet játszó, és a későbbi Burgenland első tartományfőnökévé kinevezett Alfred Wallheim.

284 (Megjegyzés - Popup)

2 Ignaz Seipel keresztényszocialista politikus, Ausztria kancellárja 1922–1929 között

285 (Megjegyzés - Popup)

3 idézi: Raimund Poukar: Ignaz Seipel: Nationalismus, Nationalsozialismus. Wien, 1935. 11.